הצופה

ב"ה, יום שישי, כ"ז אדר תשמ"ז (27.3.1987) • שנה נ' • גליון 14354 • המחיר: —.1 ש"ח, כולל מע"מ
*
בטאון התנועה העולמית של המזרחי והפועל־המזרחי
*
מייסד ועורך ראשון: הרב מאיר בר־אילן ז"ל

היום

	יום ששי	יום שבת
		פרשת ויקה"פ
הפרק:	יחזקאל לט־ם	יחזקאל מא־מב
המשנה:	מ"ה ב, ב־ד	מ"ה ב, ה־ו
הדף — בבלי:	בבא מציעא פח	בבא מציעא פט
ירושלמי:	סוטה יט	סוטה כ
ההלכה:	או"ח שכד, כ"ד	או"ח דשיח, כ"ב
רמב"ם:	שבת כ־כט	שבת ל; עירובין א־ב
הזריחה:	7.52	7.52
השקיעה:	5.32	5.31
סוף זמן ק"ש:	5.57	5.58

הדלקת הנר

	ע"ש	מוצ"ש
ירושלים	5.17	6.32
תל־אביב	5.35	6.34
חיפה	5.28	6.33
באר־שבע	5.33	6.32
אילת	5.34	6.33

משכנתאות חופשיות ולזכאים
מגוון תכניות חסכון
בנק טפחות

ג'ימי קארטר:

ארצות ערב הגמישו עמדתן למו"מ השלום

מאת סופרנו המדיני בירושלים

נשיא ארה"ב לשעבר ג'ימי קר־טר, שהגיע לביקור לישראל מ־ירדן, אמר אתמול, לאחר פגישה עם נשיא המדינה חיים הרצוג, כי היא בבא בארצות ערב נכונות רי־בה יותר בכל הנוגע למו"מ עם ישראל.

קארטר נפגש אתמול עם רה"מ יצחק שמיר, ועם שר החוץ שמעון פרס ומסר להם רשמים משיחותיו עם מדינות ערב.

השר עזר וייצמן ילווה את קארטר במהלך ביקורו בארץ. וייצמן התלוה לקארטר מקרוב במהלך שיחות ק־מפ־דייויד.

מנחם בגין סירב לקבל את קארטר בפגישה בביתו בירושלים.

קארטר יהיה אורח אוניברסיטת חיפה שם יקבל תואר ד"ר כבוד. הוא עומד גם להפגש עם אישים פלש־תינאים.

קארטר אמר כי הוא מצא תמי־כה נרחבת לרעיון כינוסה של ועי־דת שלום בינלאומית למזה"ת, ב־ארבע מדינות ערביות אשר בהן בי־קר בימים אלה.

קארטר אמר את דבריו כאשר ה־גיע מירדן לישראל דרך גשר אלנ־בי, בשלב האחרון של סיור בחמש מדינות מזרח־תיכוניות. בשלבים ה־ראשונים של הסיור ביקר באלג'יריה, מצרים וסוריה.

לפני צאתו מירדן אמר קארטר, כי כל הסדר מזרח־תיכוני המתייחס לפלשתינים יהיה טעון אישור מטעם אש"ף. בפגישה שהיתה לו ביום ד' בערב עם אינטלקטואלים ירדניים הביע קארטר תמיכה ברעיון לכנס ועידת שלום בינלאומית למזה"ת, אך קרא לערבים להיות גמישים כדי לא לעורר עוינות מצד ישראל.

אסיר ציון בבריה"מ יוסף ברנשטיין שוחרר ממאסרו

מאת שאול שיף סופר „הצופה"

אסיר ציון יוסף ברנשטיין שוחרר אתמול ממאסרו. יוסף ברנשטיין נ־דון ל־4 שנות מאסר באשמת „חולי־גניות" ולא תחת סעיף אשמה פולי־טי. ברנשטיין הוא שומר מצוות ו־כקום מגוריו בקייב.

מכבי ת"א גבר על הפועל ת"א 74:90

במסגרת גמר ה„פליי אוף" ניצחה אמש מכבי תל־אביב במשחק הגמ־ר את הפועל תל־אביב לאחר שהפסידה במשחק הראשון.

בקבוצת מכבי הבולה לכל אורך המשחק בלטו אמש קוזין מגי ולי ג'ונסון. בהפועל בלט מייק לרני. המשחק השלישי והמכריע בין 2 ה־קבוצות יערך ביום א' הבא.

הבנקים הגישו לבנק ישראל תכניות התייעלות

מאת סופרנו הכלכלי בירושלים

חלק מהבנקים כבר הגישו לבנק ישראל תכניות התייעלות. התכנ־יות כוללות פירוט סגירת סניפים, צמצום עובדים, שינויים בשכר ו־התארגנות בנכסים.

רבין מתנגד לפגישות פרס עם תומכי אש"ף בשטחים

מאת סופרנו המדיני בירושלים

מעורבותו של שר החוץ שמ־עון פרס בעניני השטחים מעור־רת מחלוקת עם שר הבטחון יצ־חק רבין, שמעורבות זו איננה מקובלת עליו.

אתמול נפגש פרס עם קבוצה של תומכי אש"ף בשטחים שעליה נמ־נו חנא סניורה, פאיז אבו רחמה, ד"ר סרי נוסייבה מאוניברסיטת ביר־זית.

כזכור, גינה שר הבטחון יצחק רבין את הופעתם של תומכי א־ש"ף בכינוס משותף עם נציגים מצריים מאוניברסיטת סאן דיאגו שבקליפורניה.

פרס אמר לחברי הממשלה ש־הוא בעד מו"מ ישיר באמצעות ועידה בינלאומית.

טוניס מנתקת את יחסיה עם אירן

תוניס (ע"צ). ממשלת טוניסיה החליטה לנתק את יחסיה הדיפלומ־טיים עם איראן, בשל פעילות „ה־חבלנית" מצד השגרירות האירנית בטוניסיה — נמסר בהודעה רשמית שפורסמה בטוניס.

הסורים הוציאו להורג 3 אנשים שתקפו את עמדתם בביירות

ביירות (רויטר עתים וצ"צ). הח־יילים סורים „הוציאו להורג" שלו־שה אנשים אשר נלכדו בידיהם ל־אחר שירו פצצת אר.פי.ג'י לעבר אחת מעמדותיהם באזור המוסלמי המערבי של ביירות — נמסר בהו־דעה מטעם המשטרה.

בתוך כך נמסר, כי קרבות התל־קחו ביום ה' בסביבות מחנה הפלי־טים בורג' אל־בראג'נה ליד ביירות, לאחר שנשים פלשתינאיות הפגינו שם נגד „שביל המוות", שטח הנ־תון לשליטתם של צלפים אשר בו יש לעבור כדי לקנות מזון מחוץ לגבולות המחנה הנצור.

מקורות פלשתינים מסרו כי שש נשים נהרגו על ידי פצצות מרגמה שנורו על־ידי אנשי המיליציה הד־שיעית אמל השמים מצור על המ־חנה בדרומה של העירה.

מנפיקי מניות יחוייבו לפרט כל מרכיבי השכר לבכירים

מאת סופרנו הכלכלי בירושלים

הרשות לניירות ערך הגישה הצעה לתקנות חדשות שיחייבו חברות ה־מנפיקות בבורסה לפרסם פירוט מלא של כל השכר וההטבות השונות ל־בכירים שלהם. במסגרת זו יחויבו גם לפרט הוצאות לגילום התשלומים לארבי מס וכן הלוואות הניתנות לבכירים.

נשיא הקונגרס היהודי העולמי ויו"ר ועידת הנשיאים דנים עם הרוסים על הטסת עולים לישראל

נטיה בקרמלין לעשות מחווה כלפי היהודים על בסיס של הדדיות: קונצסיות כלכליות לסובייטים תמורת פתיחת שערים

מאת שאול שיף, סופר „הצופה"

נשיא הקונגרס היהודי העולמי, אדגר ברונפמן ויו"ר „ועידת הנשיאים" מוריס אברהם השת־תפו אתמול במסיבה בשיעור גמרא מפיו של חיים בירסקמן, בהלוויה של הרב אליהו אסאס. השיעור נסב על הערבות ההדדית של עם ישראל, כהכתבה, בין היתר, על המגילה במסכת סנהדרין (דף יא) „מעשה ברבן גמליאל", בשיעור השתתפו גם פעילי עליה חשובים.

שלשום נפגשו שני המנהיגים היהודים עם ארבטוב יועצו של גורבצ'וב ליחסים עם ארצות הברית וצפויות להם פגישות עם שר התרבות החדש, עם דוברינין, מי שהיה שגריר ברית המועצות בארצות־הברית ועם יעקובלב, ל־שעבר שגריר ברית המועצות בקנדה.

שני השגרירים לשעבר ממונים במפלגה ה־קומוניסטית על מדיניות החוץ של ברית המועצות.

פגישה חשובה צפויה להם עם השר לעניני סחר חוץ וצמרת משרדו. ברונפמן הביא עמו לפגישה זו מספר רעיונות לשיתוף פעולה כלכלי בין ארצות־הברית לבין ברית־המועצות. ריקונקוב.

דרישה לשחרור מסורבי העליה

על־פי לוח הפגישות המתוכנן צפויה גם פגישה עם התובע הכללי של ברית המועצות.

בשיחות עם המנהיגים הסובייטים עלים ו־יעלו בין היתר הנושאים שנוגעים לגישתה של השפה העברית, מתן אפשרות ללמד ילדים תורה, יציאתן של מיכות יהודיה מלאות מ־ברית־המועצות לישראל ושחרורים של כל מסו־רבי העליה כולל אסירי ציון. יצויין כי כל הנושאים הללו ארצות מראש לדיון על ידי הסובייטים.

בשיחה מיוחדת עם סופר „הצפה" אמר את־מול הרב אליהו אסאס כי טעות לחשוב ש־המנהיג הסובייטי החדש גורבאצ'וב הוא ליב־ראל. „הוא אינו כזה, אבל הוא ריאליסט ומחפש רפורמות בתחום הכלכלי וכהן נגזרת גישה חדשה גם בתחומים אחרים.

שעת רצון ואין להחמיצה

לדברי הרב אסאס מדובר בשעת רצון שאין להחמיצה. „ואני מבקש להדגיש, כי אם לא נבצל עכשיו למען האינטרסים של יהודי ברית המועצות, לא נקבל שום דבר".

לדעתו מדובר בתהליך המבוסס על שלבים והכל ייעשה, אם ייעשה, במקביל: ויתורים של הסובייטים מול מחוות של ארצות־הברית. „גם ביקור מוצלח של גורבאצ'וב בארצות־הברית בעוד כחצי שנה עשוי לפרות את ה־משרות של יהודי ברית־המועצות".

„אנו עלולים להיתפס לשתי סכנות" — מזהיר הרב אסאס — „האחת: שאומרים שהכל בסדר והאחרת: שהכל אינו בסדר ומדובר בסך הכל בתרגיל ביחסי ציבור. שתי הגישות אינן נכונות ויש למצות את הסיטואציה החדשה ב־ברית־המועצות".

יום עיון ב„בר אילן" על מקומו של המישב הדתי בהגשמת הציונות הדתית

כל עוד שקיים חלק בעם שאורחותיו מבוססים על ערכים יש עוד מקום לתיקון החברה בישראל

ד"ר בורג קורא לדו־קיום עם בני המיעוטים בישראל

מאת חיים פיקרש סופר „הצופה"

רעיונה של תנועת תורה ועבו־דה, יושם וקרם עור תחילים בשו־התנהי היסודות למושבים הדתיים, לפני 60 שנה. אלה מהווים גם יסוד בהגשמת הציונות הדתית, שכה כבר בני הדור השלישי של תנועה זו.

זאת ציינו אתמול ביום עיון, שנע־רך מטעם המכון לחקר הציונות הד־תית שליד אוניברסיטת בר־אילן, ואיגוד המושבים של הפועל המזר־חי, שבו נטלו חלק אנשי האקדמיה ובני המושבים הדתיים הבאורים ב־כל חלקי הארץ.

יום העיון, שנערך באודיטוריום, ב„בית בניך" באוניברסיטה, שולב בערב שהוקדש לזכרו של השר מי־כאל חזני ז"ל, אבי ההתישבות הד־תית, ושבמהלכו חולקו מילגות מ־הקרן ע"ש חזני ל־7 סטודנטים ר־חוקר.

את יום העיון על מקומו של המו־שב הדתי בהגשמת הציונות הדתית, פתח פרופ' מ. אליאב, ראש המכון לחקר הציונות הדתית, שאמר כי ה־מכון יזם כבר את יום העיון על ה־קיבוץ הדתי. הוא ציין כי המושב הדתי הוא גבה חשוב גם מבחינה ד־תית וגם מבחינה לאומית. כמה 60 שנה, עם הקמתו של מושב שדה אבריק, בעמק יזרעאל. הוא שדה יעקב עד היום.

פרופ' יעקב קראוס, רקטור האו־ניברסיטה, אמר כי בלפניה זה הציב לאוניברסיטה, המהחקה אחר מסגרת ההתישבות הדתית, שבנתה עצמה על ערכי תורה ומוסר חזיבה ומהנבת גם ליום את בני הנוער הדתי להזי הגשמה וערכים. להלן התריע הרקי־מוי על חוסר המודעות לגבי ערכים שהיגנו את הראשונים, כשמתמקדים על אספקטים חמריים ומנהלים אור־חות חיים בלתי מוסריים. כל עוד שקיים חלק בעם שאורחותיו מבוססים על ערכים יש מקום עוד לתקון הח־ברה בישראל — אמר פרופ' קראוס.

המושב הדתי — נקודת אור

את ברכת התנועה הביא מזכיר ה־פועל המזרחי, אליעזר אבטבי שבירך על היוזמה לקיים דיון במצבת על דמותו ושליחותו של המושב הדתי, שהוא בבחינת נקודה אור במערך ה־פרישה הכרישים שלו בכפה הארץ. להלן המיחס למצב הקשה הפוקד את ההתישבות המושבית, המנהלה מלחמה על צבם קיומה, וציין שכל עוד הבדה הוא ירוק, יש מקום יש־צורך להקל על המצוקה.

בהערכו את תרומת ההתישבות ה־מושבית הדתית לביצור היהדות ה־דתי אמר כי 40 אלף הנפש בהתיי־שבות זו מתגבבים בית תורה ועי־בודה וחלק רב לה בעיצוב דמותה של הציונות הדתית. בתום מסכת הברכות החלו הדיונים שנסבו על הצד הרציוני אידיאולוגי של המו־

תחזית מזג האוויר

מעונן חלקית עד בהיר. השקיף לשבת היפה.

טמפרטורות המינימום והמקסי־מום החזויות להיום: ירושלים 6—10, רמת הגולן 5—10, צפת 4—9, חיפה 10—18, טבריה 8—21, נצרת 7—11, צפולה 6—18, שומרון 7—13, תל אביב 11—18, לוד 6—18, יריחו 10—22, עזה 10—18, באר שבע 7—17, אילת 12—23 מעלות.

שמעון פרס נפגש עם ראש האופוזיציה בדרום אפריקה

ישראל בעקבות אירופה במאבק על ה„אפרטהייד"

מאת סופרנו המדיני בירושלים

ראש מפלגת האופוזיציה הד־מוקרטית בדרום אפריקה קו־לין אגלין התקבל לפגישה אצל שר החוץ שמעון פרס ושמע מ־מנו על החלטת הממשלה מדבר הקשרים עם דרום אפריקה.

פרס אמר שישראל כתגובה ל„אפרטהייד", אם כי איננה יכולה ל־הוביל במאבק נגד תופעה זו אבל לא תפגר אחרי מדינות אירופה.

אגלין אמר שהתנקבות של הצעדים לא יביאו להחלשת מעמדה של מ־פלגה הימין השלטת והמוטב שהצעדים יקיימו הידברות עם הכוחות הבית־נים בדרום אפריקה כדי לחזק את־תם נגד תומכי ה„אפרטהייד".

הרב אברהם צבי רבינוביץ נפטר והובא למנוחות בי־ם

הרב אברהם צבי הלוי רבינו־ביץ, לשעבר הרב הראשי של חיל האוויר, דיקן הסטודנטים באוני־ברסיטת בר אילן ורב בקהילות נו־דעות בחו"ל — מת ביום הרביעי בירושלים בגיל 56. לאחר מחלה קצרה.

הרב המנוח נולד באנגליה, ל־משפחת רבנים מפורסמת, למד ב־ישיבת גייטסהד באנגליה וישיבת חברון בירושלים. כן גמר אוני־ברסיטה באנגליה. שימש רב ב־קהילות בלונדון, לידס ויוהנסבורג, בארץ שימש דיקן הסטודנטים ב־בר־אילן ורב ראשי של חיל האו־ויר, בדרגת סגן־אלוף.

חיבר שורה של ספרים בעברית ובאנגלית, ביניהם ספר על תרי"ג מצוות, ספר בהשקפת היהדות „עו־לם אחרי" שקיבל את פרס ציונ־ר.

בשנים האחרונות עסק בעיבודו ובעריכתו של הפירוש „עלי הבאר" על התלמוד הירושלמי של הגאון הרב יששכר תמר זצ"ל. בפירוש זה יצאו עד כה 4 כרכים. בן פירוש

(סוף בעמוד 2)

בן־ציון סופר נהרג בתאונת דרכים בגליל

בן־ציון סופר, ראש המועצה האזורית מרום הגליל וחבר לש־כת התנועה הדתית לאומית, נה־רג אתמול בתאונת דרכים בכ־ביש עין זיתים שבצפון הארץ.

בן ציון סופר מילא שורה ארוכה של תפקידים ציבוריים בתנועה וב־גליל. היה חבר המזכירות המצו־מצמת של איגוד המושבים, ריכז את פעילות איגוד המושבים בגליל ועי־בד בתפקיד סגן מנהל ארגון הקניות של התנועה בגליל. עד בחירתו ל־פני כ־4 שנים לראש המועצה האז־ורית מרום הגליל היה שנים ר־בות חבר במועצה האזורית ויו"ר הוועד המקומי במושב עלמה, מקים בגוריון. בתחילת דרכו היה מורה ב־בית ספר שבעין זיתים ו־לאחר מכן נכנס לפעילות הכלכלית בארגון מושבי הגליל.

בועידה האחרונה של התנועה נ־בחר כחבר בלשכת התנועה הדתית לאומית, לאחר שקודם לכן היה חבר בהנהלת המפד"ל.

בן־ציון סופר היה בן 44 בפטירתו. הניח אשה וששה ילדים, בהם שני זוגות תאומים.

דבר מותו הכה בתדהמה רבה את

(סוף בעמוד 2)

חד־פז
השחזה ◻ שרות ◻ מכירה ◻
עוד 17 יום לפסח
היכונו לקראת חג הפסח הבעל"ט
להשחזו סכינים וכלי מטבח
חד־פז יפו 125 טל. 02-221967
מול תחנת האוטובוס אחרי מחנה יהודה

בצער עמוק ויגון קודר אנו מודיעים על פטירתו של
בעלי, בני, אבינו, אחינו וסבנו היקר
הרב ר' אברהם צבי הלוי רבינוביץ זצ"ל
בן הרב ר' ראובן הלוי זצ"ל
שנקטף בשיבה שנותיו תוך פעילותו התורנית הייצית
הובא אתמול למנוחת עולמים בירושלים
יושבים שבעה: בביתו רח' בר גיון 2
פינת רח' כ"ט בנובמבר 22־24, ירושלים.
המתאבלים מרה:
רעייתו, אמו, בתו וחתנו, בנו וכלתו,
אחיו, אחותו, נכדותיו
ומשפחות:
רבינוביץ, תמר, שלזינגר,
גורדון, היפכן וטננבוים

אנו מודיעים בצער רב על
מותו הטראגי בתאונת דרכים
של ראש מועצתנו
בן־ציון סופר ז"ל
ההלויה תתקיים במושב עלמה היום, יום שישי כ"ז אדר תשמ"ז 27.3.87 בשעה 12.00
האבלים:
חברי המועצה מרום הגליל
ההנהלה והעובדים

המומים וכואבים על האסון הפתאומי
בהלקח מאתנו
בן־ציון סופר
יו"ר המועצה האזורית מרום הגליל וחבר לשכת התנועה
שנהרג בתאונת דרכים
ההלוייה תתקיים היום, יום ששי
בשעה 12.00 במושב עלמה שבגליל
התנועה הדתית לאומית — הסתדרות הפועל המזרחי

חדש — מהפיכה במטבח
מגיעה לך מתנה לחג!
צלי פלא — מתקן חדש ומהפכני לצליית כבד והכיריים ישארו נקיים
בהכשר הבד"ץ והרבנות הראשית
כמו־כן מתאים לצלית סטייק, קבב, שישליק, נקניקיות ועוד
ניתן להשיג בכל החנויות המוכרות ציוד אמג"ית
מפיצים: בני־ברק: לוינגר, רח' עקיבא 122 • ...
ירושלים: ...
רחובות: ...
הפצה ראשית: מנגזית, אלון שבות גוש עציון, טל': 02-246274 : אמגזית מפעל מתכת, כפר עציון, טל': 935295, 02-951852

בבנייני משהב
בגבעת שמואל (בר אילן)
ברחוב ביאליק
למכירה דירות 4 חדרים חדשות
מבצע מכירות מיוחד
ל־3 דירות בלבד!!
כניסה מיידית
אפשרות למתן משכנתאות
פרטים: "קונקשיין" יזום שיווק פרויקטים בע"מ, טל': 03-450908/7
בערב: 03-429683 ...

אוחז פסח בישיבת כרם ביבנה
נותרו מספר מקומות
בחדרים ללא שרותים צמודים
במחירים נוחים
פרטים בטלפון: 3—055-31192
בערב: 055-24804
055-92847

בבית הכנסת הגדול בתל־אביב
אלנבי 110
דרוש/ה פקיד/ה
למשרה שלמה או חלקית
ידיעת השפה העברית
וכתיבה במכונה — הכרחית
לטלפון לראיון 614066 / 614905—03
לפנות למר חצרוני בין השעות 11.00—9.00

בס"ד
התנועה הדתית לאומית
הסתדרות הפועל המזרחי
סניף ירושלים
נמשכת ההרשמה לאירועים הבאים
א. קייטנה דתית לאומית לילדים
בתאריכים ו'־י' ניסן (5—9.4.87) לילדים, בעיר ירושלים.
ב. טיולי פסח לגולן ולחרמון
בתאריכים ט"ו־ט"ז ניסן 15—16.4.87.
פרטים במזכירות הסניף, או בטל': 233965 — 225804, בין השעות 9.00—13.00.

חיים ישראל
בן רבי שכנין צבי אליעזר נרוד
אוסטריה ויהנה

יעל
בת הרב יעקב — מן רקובסקי
נחמת שאול — ירושלים

מאורסים

בס"ד, שילהי אדר תשמ"ז

בעזהשי"ת
אעלה את ירושלים על ראש שמחתי
נודה לה' בכל לבב אשר זכנו
לכלולת בנינו היקרים
שלמה נ"י עב"ג יוכבד צפורה תחי'
החופה תתקיים אי"ה בשעטו"מ
ביום חמישי פר' ויקרא ב' לחודש ניסן
תשמ"ז (2 לאפריל) בשעה 7.00 בערב בדיוק
במלון „המרכזי", רח' פינס 6
ע"י בכר הדהודקה ירושלים
כל ידידינו מוזמנים בזה
אנא לראות את ההזמנה אישית
הרב מרדכי גולדשטיין ורעייתו — ירושלים
הרב יעקב פנחס שיר ורעייתו — כפר סבא

ברכת מזל טוב לבבית למכובדינו
פנינה ויוחנן הרמון
לנשואי בנם היקר
שלמה עב"ג חנה רחל
שיתקיימו אי"ה אור לר"ח ניסן בירושלים
תזכו לרב נחת ועונג
הצפה — סניף חיפה

בית הכנסת הגדול
רחוב אלנבי 110 • תל־אביב • ישראל
טלפון 614905 ת.ד. 1511

ב"ה
ביום ראשון, כ"ח באדר תשמ"ז (29.3.87),
בשעה 6.30 בערב
באולם בית הכנסת הגדול, יתקיים בעזהי"ת
טקס חלוקת מענקים
ל־400 תלמידים ותלמידות
מקרן להלבשה שליד ביהכנ"ס
(ע"ש אברהם ודבורה חצרוני יצ"ו)
במעמד: רבנים • ראשי העיר • ראשי המועצה הדתית • דייני ושופטי ישראל • ראשי ישיבות • מנהלי בתי אולפנא • גבאי ומתפללי בתי הכנסת • ואזרחי קרית נאמנה.
בתכנית:
• תפילת מעריב ע"י החזן הרב חיים אדלר שליט"א
• דברים:
ראב"ד הרה"ג שמואל תנחום רובינשטיין שליט"א
ראש המועצה הדתית בתל־אביב
הרב פינחס שינמן שליט"א
נשיא בית הכנסת הגדול
ר' אברהם חצרוני שליט"א
ילמד משניות בסוגיה „מידות השיעורים בהלכה"
• פרקי שירה וחזנות — בליווי אורגן
בניצוח מר מנשה לברון נ"י
הציבור מוזמן
*
סדר פסח מרכזי באולם ליד בית הכנסת
תפריט עשיר
את הסדר ינהל מר עקיבא צימרמן

هكذا من الأصل

על המצפה

מצוקת החינוך הממלכתי דתי

מצוקת החינוך הממלכתי דתי מחייבת התערבות מיידית מצד כל הגורמים הציבוריים הממלכתיים הרואים בחינוך הדתי אחד מאבני היסוד החשובים לבניינה ולקיומה של מדינת ישראל. אין לעבור לסדר היום כל עוד לא ימצא פיתרון נאות לבעיה כאובה זו שאינה נובעת אך ורק ממצוקתו התקציבית של משרד החינוך והתרבות, אלא יש בה יותר משמץ של קיפוח מכוון כדי לפגוע בחינוך הממלכתי דתי.

ראשי משרד החינוך שבנו את תקציבם לאחר הקיצוצים התקציביים קבעו שורה של קריטריונים לפיהם הנפגעים העיקריים הם בתי ספר הממלכתיים דתיים, הישיבות התיכוניות והאולפנות על בני עקיבא. קביעה זו נעשתה באופן שרירותי בלא להתחשב במבנה המיוחד של חמ"ד וצרכיו המיוחדים. אין איפוא לקבל אותם, אפילו אם למראית עין יש מי שמציג אותם כצודקים ומחוייבי המציאות.

למעשה אין זה המקרה הראשון שמשרד החינוך והתרבות, תחת הנהלתו החדשה פוגע בחמ"ד ומתעלם לחלוטין מהדרישות הצודקות המועלות על ידי ציבור המחנכים הדתיים להפסיק את הקיפוח המכוון.

ראשי היהדות הדתית הלאומית, שמאז ומתמיד ראו בחינוך הדתי אחד הערכים החשובים ביותר לא יוכלו להשלים עם הקיפוח. אם לא ימצא פיתרון לבעיה כאובה זו, ספק רב אם נציגי התנועה הדתית הלאומית בממשלה ובכנסת יוכלו להצביע בעד תקציב המדינה.

לשכת התנועה הדתית לאומית שדנה במצוקת החינוך הממלכתי דתי הטילה על נציגיה בממשלה ובכנסת להיפגש עם ראש הממשלה ולהעמידו על חומרת המצב. יש גם להסביר לראש הממשלה כי אם ימשך קיפוח החינוך הממלכתי דתי, הציבור הדתי לאומי לא יוכל לתמוך בממשלה שהוא עומד בראשה ושר האוצר נמנה עם חבריו לסיעה בכנסת.

נקווה שהפעם ימצא אוזן לזעקת המצוקה של חמ"ד וכי הגורמים האחראיים ינקטו צעדים מתאימים כדי למנוע את קיפוחו של החינוך הממלכתי דתי — קיפוח שלמעשה גם מסכן את תיפקודו כראוי.

בין ביקורת להסתה

ממלא־מקום ראש הממשלה ושר החוץ, שמעון פרס, בהופיעו בפני לשכת התנועה הדתית־לאומית מתח ביקורת קשה על ההתנחלות היהודית בכל שטחי ארץ־ישראל שבחלקה — לדבריו — באה על חשבון עיירות הפיתוח ופיתוח הנגב והגליל היהודי. כדי להמחיש את הבזבוז בהפניית משאבים ממלכתיים להתנחלויות הצביע על עמנואל ואריאל שהם ישובים ל„לינת לילה" בלא תשתית תעשייתית־קיומית.

אין זו הפעם הראשונה שמר פרס מסתייג מהתנחלות יהודית רבת היקף ביהודה ושומרון וברצועת עזה, שמהווה זו הינה חלק בלתי נפרד של ה„אני מאמין" הפוליטי שלו בכל הקשור בעתידם של השטחים הללו ששוחררו על ידי צה"ל מידי האויב בימי מלחמת ששת הימים. מובן שאין כל פסול בכך. אם יש פסול בדברים שהושמעו, הרי זה בגלל החשבון שעשה, לפיו ההתנחלות היהודית בארץ־ישראל מקפחת את עיירות הפיתוח ומעמידה בסכנה את עתידם היהודי של הגליל והנגב. אין כל קשר בין השניים. הם אינם חיים זה על חשבון זה. ההתנחלות היהודית בארץ־ישראל לא גרמה מצוקה לעיירות הפיתוח כשם שפיתוחן של העיירות הללו אינה קשורה בהתנחלויות. אם קיימת מצוקה בעיירות הפיתוח הרי שיש לחפש את האחראים האמיתיים לכך, במקום לתלות את קולר האשמה בראשם של אלה המאמינים כי יישוב ארץ־ישראל מעוגן בזכות החברתית וההיסטורית של עם ישראל על ארץ־ישראל וזה חשוב גם לביטחון ישראל.

המשבר החמור הפוקד את עיירות הפיתוח הוא פועל־יוצא מאזלת יד שגילו האחראים לעיירות הללו, ובראשם הממשלה שנתנה יד לסגירת מפעלים קיימים וכתוצאה מזה גדל מספר המובטלים.

במצפה רמון, בירוחם, בנתיבות, בשדרות ובאופקים — משוועים ליום עבודה, לא בגלל מחסור במקומות עבודה, אלא כתוצאה מסגירת מפעלים באופן סיטוני. ניתן היה איפוא לצפות שלפחות מר פרס שהבעיות האמיתיות של כלכלת ישראל נהירות לו היטב, לא ייתפס לסיסמאות חסרות שחר כדי להכות בהן את ההתנחלות היהודית.

מי שמתנגד להתנחלות יהודית בכל חלקי ארץ ישראל מן הראוי שימצא לו נימוקים קצת יותר משכנעים מהפרחת סיסמאות שהן על גבול ההסתה ואף עלולות לגרום לזעזועים חברתיים קשים כמו שזה קרה בימים האחרונים בעת ההפגנה שערכו תושבי שדרות נגד הנחת אבן פינה לעיר חדשה במבואות ירושלים.

בהזדמנות זו חשוב להוסיף כי מדיניותה של ממשלת האחדות הלאומית מבוססת על העקרון המבטיח את זכויותם של היהודים להתיישב בכל חלקי ארץ ישראל. שני הישובים שמר פרס הצביע עליהם כדוגמה לבזבוז כביכול, קמו על דעת ממשלת ישראל ועל פי תכנון מוקדם שנקבע על ידה. מדיניות זו חייבים לכבד כל אלה שחתמו על ההסכם הקואליציוני עם כינונה של ממשלת האחדות הלאומית.

מצא מין את מינו

ממשלות מצרים וירדן הזמינו את נשיא אוסטריה, קורט ולדהיים לערוך ביקור רשמי בקאהיר וברבת עמון. הזמנה זו מעוררת תמיהה נוכח העובדה שלשתי המדינות הללו מעולם לא היו קשרים מיוחדים עם אוסטריה, כך שניתן לראות בהזמנה — אקט הפגנתי נגד היהודים המחרימים את נשיא אוסטריה בשל עברו הנאצי. לא מן הנמנע שיש במעשה זה, אם משום התגרות במדינת ישראל שאף היא אינה שלמה עם בחירתו של ולדהיים.

יתר על כן, מצרים וירדן בהחלטתן לקפוץ בראש המזמינים את ולדהיים לערוך ביקור ממלכתי בארצותיהן, אף התעלמו מהעובדה שרוב מדינות המערב ובראשן ארצות־הברית הודיעו במפורש כי ימנעו מלארח את ולדהיים בארצותיהם כדי לתת ביטוי לאי שביעות רצונם מבחירתו של האיש שידיו דמים מלאו.

הצעד ההפגנתי בו נקטו המצרים והירדנים מוכיח כי שתי המדינות הנ"ל, לא זו בלבד שאינן מגלות רגישות למעשי הזוועה שבוצעו על ידי הנאצים בימי מלחמת העולם השניה, אלא הן אף מוכנות לחלוק להם כבוד. כאילו לא היה בהתנהגותם האכזרית משום פשע כלפי האנושות.

החלטה זו אף מצרפת את מצרים וירדן אל סוריה הנותנת מחסה לפושע מלחמה גרמני ומסרבת להסגירו לגרמניה כדי שיועמד שם לדין על הפשעים החמורים שביצע בתקופת פעילותו תחת שלטונו של היטלר ימ"ש.

ובכן, מצא מין את מינו. מן הראוי שניזכור זאת שלא להסיח את הדעת מהעובדה כי שכנינו הערביים מגלים פני ידידים לשונאי ישראל הנושאים באחריות ישירה להרג ולרצח יהודים.

תקרית חמורה עם הסניגור במשפט דמיאניוק

בית המשפט נזף ביורם שפטל ואיים בהוצאתו מהאולם אם ימשיך בסיגנון דיבורו

התקרית החמורה התרחשה אתמול במשפט נגד דמיאניוק כאשר השופטים נזפו בסניגור הישראלי עו"ד יורם שפטל נזיפה קשה והזהירו כי יוצא מן האולם „אם ימשיך להתבטא בסגנון בוטה זה" שהשמיע. היה זה בעקבות דברים שהשמיע שפטל שגבלו לדברי השופט בזילזול בבית המשפט.

הציטוט היה בישיבת הבוקר כאשר העדה הלגה גראוויץ, פרקליטה מהמבורג של המערכת המשפטית הגרמנית, בשיבה להשמיע עדותה לפני התביעה. התובע עו"ד מיכאל שקד הציג בפניה במשך שעה ארוכה תצלומים ומסמכים שונים שנאספו בקשר למחנה טרווניקי. בשלב מסויים של החקירה קם עו"ד שפטל וביקש להפסיק את חקירת העדה הזו לגבי אותם חומרים נות ומסמכים, בטענה כי הדברים הללו מבילא אינם שנויים במחלוקת. „למה להביא את כל הסיפורים הללו?" — הפטיר הסניגור.

על כך הגיב השופט לוין: למה להתבטא בסגנון כזה?

שפטל: אני מתנצל, אבל מן הראוי לצמצם את עדותה של הגברת מגרמניה לשאלות השנויות במחלוקת ובעיקר לשאלה החשובה ביותר — זהותו של הנאשם, זאת כאשר זהותו של גלובוצ'ניק, למשל, שהיה מפקד הס.ס באיזור לובלין או של מפקד מחנה טרווניקי קרל שטרייבל, אינה שנויה במחלוקת.

כאן העיר השופט צבי טל, כי הוא תמה על דרישה זו. שהרי הסניגוריה עצמה נוהגת לא אחת לקיים חקירה נגדית מדוקדקת ביותר, גם בנושאים שאינם שנויים במחלוקת.

שפטל בגיב: החקירה המדוקדקת שאנו עורכים נוגעת בדרך כלל לבחון את זכרונם של העדים, ר אילו כאן האם הסניגור אוקראיני ניסה לחלוק ולו ברמז שבטרבלינקה הושמדו 870 אלף יהודים, אז למה להעלות כאן דברים המוסכמים על הכל — אלא אם כן נעשה הדבר למטרות אחרות.

כאן הוסיף עו"ד שפטל: בהרית שבשבילן אף שכרו את האולם הזה.

אב בית הדין דב לוין הגיב בזעם ואמר „אנו קוראים את אדוני לסדר, אני מבקש ממנו שישסוך את דבריו בחזרה, אחרת באלך להאשימו בביזוי הדין".

על כך העיר שפטל, כי לא התכוון לכך שבית המשפט הוא ששכר את האולם.

השופט לוין ברוגזה ובהרמת קול: אני קורא את אדוני לסדר בפעם השניה, ואם ימשיך בסגנון הזה — ימצא את עצמו בחוץ. השופט הוכיח, כי הוא מעריך מאד את התנהגותם של הסניגורים עורכי הדין אריקנור וגיל — אבל לא כן אדוני, ובמיוחד מפליא ומביש שהדברים נשמעים מפיו של עורך דין ישראלי.

מתקרית זו ואילך התנהל הדיון בשקט וברגיעה כפי שהיה קודם לכן.

זוועת רצח עובדי הכפיה היהודים במחנה טרווניקי הועלו ביום החמישי בעדותה של פרקליטת מחוז המבורג בגרמניה, הלגה גראוויץ, בהמשך חקירתה על ידי התביעה.

התובע הציג בפני העדה הלגה גראוויץ תצלומים שונים מתיקים עבי כרס, אשר הוצגו בשעתו גם במהלך משפטו של מפקד מחנה טרווניקי שטרייבל ב־1966. העדה ציינה, כי המוצגים הללו התקבלו כקבילים באותו משפט. בין היתר, נראים בהם תצלומים של שטרייבל עם קציניו, תצלומים של בני משפחות, המפקדים, ובני משפחות הנאצים שבמחנה. במיוחד התעכבה העדה לבקשת התובע, על ביקורו של היינריך הימלר, מעוזריו הראשיים של אדולף היטלר ומפקד הגסטאפו ב־19.7.42.

בתשובה לשאלות אחרות של התביעה, סיפרה העדה, שלפי המסמכים שהובאו בפניה, היו בטרווניקי שני מחנות — מחנה עבודה ומחנה אימונים, ושהיו שם שני בטליונים של הס.ס. בכל בטליון היו 4 מחלקות. מחנה העבודה בטרווניקי הוקם לאחר חיסול גיטו וארשה וסיגורו היה בשנת 1943. כן ציינה העדה, כי אנשי מחנה האימונים לא הורשו להכנס למחנה העבודה.

העדה מסרה עוד, כי מחנה העבודה בטרווניקי חוסל ב־3 בנובמבר 1943, באקציה שבוצעה ב„חג הודיה לקציר". באותו יום נרצחו במחנה כל עובדי הכפיה היהודים — כששת אלפים עצירים, אשר הובאו אל בורות שהוכנו מראש. גורו ובורקי אל הבורות. המעשה הזה בוצע על ידי קומנדו מיוחד שהובא לכך, ואיכר אנשיו, שכונו „יחידת השריפה", נורו למוות לאחר ביצוע ה„משימה".

העדה מסרה עוד, כי סך הכל נפלו קורבן במבצע זה ובמבצעים אחרים באיזור לובלין באותה עת כ־42 אלף איש מכל ישובי המחוז. רבים מהם היו מאותם יהודים שהובאו מגיטו וארשה למפעלים שהוקמו בחזות טרווניקי ופוניאטובה. בין היתר הוקם שם מפעל לסוכר ובו עבדו חלק מאותם קורבנות.

בן־ציון סופר

(סוף מעמוד ראשון)

חברי התנועה, מכריו וחבריו הרבים באיגוד המושבים, אשר ציפו אתמול להשתתפותו ביום העיון שנערך באוניברסיטת בר־אילן מטעם האיגוד.

הלווייתו של בן־ציון סופר תתקיים היום בשעה 12.00 במושב עלמה שבגליל.

נשיא התנועה ד"ר יוסף בורג ספד לבן ציון סופר ואמר כי היה בן עולה ומעולה בתנועה, שהשכיל להיות שליח נאמן של תנועת תורה ועבודה, רקם מערכת יחסים יפה עם כל מי שבא במגע, לרבות עם בני מיעוטים ועתידו היה רב בכל תפקיד ובכל מסגרת של עשיה.

מותו ללא עת השרה אבל כבד על כולנו — אמר ד"ר בורג.

הרב רבינוביץ

(סוף מעמוד ראשון)

שורה של ספרים על פרקים שונים בתלמוד.

הניח אשה, חגה, לבית תמר, ראש החוג לספרות במיכללת ירושלים לבנות, בן ובת ונכדים.

בהלווייתו שיצאה מבית הכנסת „אהל נחמה" ברחוב שופן בירושלים הספידו: הרב ש.ז. ברויאר ראש ישיבת חורב, ד"ר יעקב רוטשילד בשם שומעי שיעוריו ובנו משה אליעזר רבינוביץ. בבית העלמין גבעת שאול הספידו הרב יהודה קופרמן וגיסו, פרופ' דוד תמר.

הבנקים מורידים ביוזמתם את שיעורי הריבית

מאת סופרנו הכלכלי בירושלים וסופרנו הכלכלי מתל־אביב

הבנק הבינלאומי הלך אתמול בעקבות בנק לאומי והוריד אף הוא את שיעורי הריבית. יש להניח כי גם הבנקים האחרים ילכו אף הם בעקבות השניים וגם הם יורידו את הריבית.

יש לציין כי הבנקים עשו זאת מרצונם לאחר שבנק ישראל לא נענה ללחץ הציבורי להוריד את הריבית בבנקים.

בנק ישראל רואה בחיוב את התחרות בין הבנקים. עם זה הבנק המרכזי עדיין לא קבע מועד ושיעור להפחתת הריבית הכוללת בשק. על הורדה של הריבית בבשליש האחוז לחודש על ידי בנק לאומי נמסר מבנק ישראל כי הסדר ההוראות המתגייריות שבין הבנקים המסחריים ובנק ישראל קובע שיעור מירבי של ריבית חובה אבל אין מניעה שהבנקים יקבעו מצידם ריבית נמוכה יותר באשראי ללקוחותיהם.

גורם בכיר בבנק ישראל אישר שבנק לאומי דיווח לבנק ישראל על כוונתו להורדת הריבית. הובהר שבנק ישראל מעוניין בהגברת התחרותיות בין הבנקים וכי ההסדר אינו מונע לקבוע שיעורי ריבית נמוך יותר ובלבד שמצב הנזילות מאפשר זאת.

50 אנשי ביטחון שמרו על כנס של מודעי

מאת שאול שיף, כתב „הצופה"

מועצת המפלגה הליברלית התכנסה אתמול בת"א בחסות כ־50 אנשי ביטחון שלא איפשרו כניסה לאולם אלא לחברי המועצה בלבד. המועצה התכנסה למרות שהובאו לידיעת היו"ר שלה, יצחק קעטבי, בית המשפט בחיפה אסר על כינוסה.

בידי קעטבי היתה החלטת בית המשפט בת"א המתיר למועצה להתכנס. המועצה התכנסה כדי לבחור חברים חדשים למועצה במקומם של חברי מועצה שנפטרו, התפטרו או שפרשו מן המפלגה.

דוברים במחנה מודעי הודיעו כי בחירתם של חברי המועצה החודשים לא תחשב אם יתברר כי הצו של בית המשפט בחיפה תקף יותר מהצו שניתן על ידי בית המשפט בת"א.

בית הדין דחה תלונות דוד דהרי

גם מחנה לוי בהנהגת החירות העסיק אתמול את בית המשפט — את בית הדין של המפלגה — שבפניו העלה שירה טענות על קיפוח מחנהו. בסופו של דבר דחה בית הדין את כל תלונותיו. יחד עם זאת קבע בית הדין כי ניתן יהיה להזדהות גם על ידי דרכון, תעודת זהות ותעודה רשמית אחרת ולאו דווקא ע"י תג זיהוי שהנפיקה לשכה הוועידה.

כל עוד שקיים חלק בעם

(סוף מעמוד ראשון)

שב הדתי ומסכת ההתיישבות המושבית, שהחלה עם קום המדינה. את המושב פתח וניהל פרופ' נתנאל קצבורג, שאמר כי במסגרת ההתיישבות החילונית קדם הקיבוץ למושב, ואילו במסגרת ההתיישבות הדתית קדם המושב לקיבוץ ועובדה זו כשלעצמה, אמר, ראויה למחקר ועיון.

מנחם רוטשטין, מבני דרום, בן הדור השני להתיישבות המושבית הדתית, דיבר על היסודות הרעיוניים של המושב הדתי, וסקר את חבלי הראשית של התיישבות זו, שלא מעט ביקשה לחקות את המסגרת ההתיישבותית הכללית, אך היא לא יכולה היתה למצוא את מקומה בתוך אלה, בשל האמונה הדתית. מציאות זו היא שדחפה את כינונה של תנועת הפועל המזרחי, והקמת המושב הדתי כשבאלה הושם הדגש על ההגשמה האישית.

חלק מדבריו הקדיש מנחם רוטשטיין ללבטים שהיו מנת חלקם של ראשונים, סיפר על הפילוגים והבחינות של המסגרות השונות, עד שעוצבה הזמות חרצית, הייחודית, של ההתיישבות הדתית בכלל ותנועת הפועל המזרחי — בפרט.

אורחות חיים במשק הדתי

הרב הלל גולדברג, רבו של מושב כפר פינס עמד בדבריו על ההלכה ואורחות החיים במושב הדתי אמר כי בתחילה אולי היתה כוונתם של החלוצים הראשונים להבטיח את מסגרת העבודה החקלאית, לשם פרנסה, אך בשלב מאוחר החלה ההיווצרות של המסגרת הדתית בעבודה החקלאית, אך מעל וכמעבר, לאותם ראשונים היה החזון, המבוסס על ערכי תורה ועבודה.

הרב גולדברג ציטט ממשנתו של הרב ישעיהו שפירא, ודיבר על המגמה של גאולת הקרקע בארץ ישראל וגאולת האדם, וציין כי עד היום רעיון זה משמש קו מנחה למסגרת ההתיישבות הדתית בארץ. „התנועה התבססה על הכוונה להבטיח את טהרת החיים. היא היתה ביסודה תנועה מוסרית, שהניחה היסודות גם להתחיה הרוחנית" — אמר הרב והוסיף כי אי אפשר כיום לתאר את מפת הארץ ללא מפעלם זה של הראשונים מבוני ומעצבי תנועת תורה ועבודה בארץ.

ד"ר חיים פלס, סקר את המאבק בראשית ההתיישבות של הפועל המזרחי בארץ, שהחלה על אדמות שייך אבריק, אך למעשה, היא שברת בתום השני לאורך כל מסכת ההתיישבות וההתנחלות, כשגם לקראת הקמת רמת מגשימים, ראשון הישובים ברמת הגולן, קדם מאבק, אם כי היה שונה באופיו.

בכל מקרה התחום הפוליטי הוא שהבטיח את ההצלחה, ומכאן, לדבריו, החשיבות של המסגרת הפוליטית, לקידום נושא ההתיישבות הדתית בארץ. בימי המאבק על שייך אבריק התערבו הגורמים הפוליטיים מתנועת המזרחי והפועל המזרחי. לא פעם ולא פעמיים תבעו אנשי הכימסד להוריד את הישובים הדתיים. בין השאר העלה גם נימוק מדהים כאילו חלוצים דתיים „אינם יודעים לעבוד". אח"כ נימקו זאת בחוסר תקציב. אך כאמור, התמיכה בפזורה בעד הסיוע לחלוצים דתיים, תמיכה שזכתה גם למעורבות של אישים חילוניים כמו ארלוזורוב, הבטיחה את הצלחת המאבק.

המושב השני של יום העיון, נוהל על ידי פרופ' אליעזר דון יחיא, והוא החל בהרצאתו של עוזיאל צדוק, מזכיר איגוד המושבים של הפועל המזרחי, שתאר את קורות ההתיישבות הדתית. בשנות העליה הגדולה ציין כי התנועה הדתית לאומית איבדה, חלק רב מהכח שהיה ראוי לה בשל החלוקה הפוליטית של מסגרות ההתיישבות.

בשנות ה־50 החלה ההתיישבות ללא רקע אידיאולוגי, המוסדות המיישבים ביקשו לפתור בעיות של 'כיסוי הארץ בישובים' ובחרו, גם בבלי שידעו, בהתיישבות מושבית. המטרה היתה — לקלוט מהר עולים, ליישבם באזורים רגישים מבחינה בטחונית. אך במרוצת הימים התברר כי קליטה זו הצליחה ועד היום רישומה ניכר בחיי המשק והכלכלה בארץ. אם כי רבים מהמושבים הללו נתונים במשבר כלכלי ומשקי. המשבר, מקיף גם את ההתיישבות הותיקה — אמר.

משבר ההתיישבות המושבית

פרופ' יהודה דון התייחס בדבריו לכלכלה וחברה במושב ואמר כי דוקא ההצלחה הכלכלית של המושבים הללו, היא שגרמה את המשבר הקשה, שהכל כיום מודעים אליו ולחומרתו. עם זאת הוא העריך ושיבח את ההצלחה בתחום החברתי של המושב וציין כי הרס המשפחה בארץ הבולט במסגרות העירוניות מועט מאד בהתיישבות המושבית ונתונים בדוקים לגבי גירושים, מוכיח זאת.

הדובר הוסיף כי הוא תמך ביעיון הכללת התעשיה במושבים. עתה הוא מתנגד לה, כי טוב יותר להשקיע בתשתית כבישים מהמושב לעיר, כדי ששם יוכלו לעבוד בתעשיה ולא בתחום המושב, שאינו יודע עדיין איך להתמודד עם בעיה זו. בין הפתרונות למשבר הוא רואה בהעלאת רמת הייצור, מחיקת עול החובות המצטברים והבטחת מסגרת ניהולית ראויה.

את מסכת ההרצאות חתם חיים נדיבי, מזכיר איגוד המושבים של הפועל המזרחי, שעמד על מיקומו הייחודי של המושב השיתופי בהתיישבות המושבית הדתית. לדבריו הנוער הדתי המבקש כיום לתרום למסגרת ההתיישבותית מעדיף את המושב השיתופי ועובדה שלכל המקומות הקשים הגיעו גרעיני התיישבות המושבית והשיתופית, כמו לרמת הגולן, הבקעה, רצועת עזה ועוד. כן הצביע על כך שכלל 11 המושבים השיתופיים הדתיים רושמים לעצמם גם בימים אלה של משבר, הישגים מבחינה כלכלית־משקית ושלא לדבר על הצד הדתי־חברתי.

ערב לזכרו של מיכאל חזני ז"ל

בשעות הערב נערך ערב לזכרו של מיכאל חזני ז"ל — אבי ההתיישבות הדתית ודברים לזכרו ולפעלו השמיעו, ד"ר זרח ורהפטיג, יו"ר הועד המנהל של אוניברסיטת בר אילן, שאמר כי את חזני אפיינו ההתלהבות החסידית שלו והגישה המעשית.

ד"ר יוסף בורג, נשיא התנועה העולמית של המזרחי הפועל המזרחי, אמר כי חזני הלך מאתנו יותר מדי מהר כי בחכמתו הרבה, בהתלהבות ובכישוריו להידבר עם הזולת יכול היה לתרום רבות למשברים המקיים את החברה בישראל.

חלק מדבריו הקדיש ד"ר בורג למציאות הקשה שבה נמצאים בארץ ישראל למעלה ממליון וחצי בני מיעוטים. מי שאינו רוצה בארץ משטר דרום אפריקאי צריך לחתור מה שיותר מהר להבנה לדו קיום כי מבלי למצוא דרך לדו קיום, גם הקיום שלנו נמצא בסכנה. מיכאל חזני יכול היה לתרום גם בשטח זה רבות אמר.

דברי הערכה אישיים לדמותו החזונית של מיכאל חזני ז"ל השמיע גם ד"ר משה אריה קורץ, לשעבר מנכ"ל משרד הסעד.

בנק טפחות

הודעה

לצערינו נקטו עובדי הבנק עיצומים שלא באישור ההסתדרות אשר אינם מאפשרים לנו לנהל את העסקים באורח תקין. ואנו נאלצים לסגור את משרדי הבנק ואת סניפיו החל מיום שישי ה־27.3.87.

אנו מצטערים על אי הנעימות שתיגרם ואנו מקווים שהעובדים יחזרו בהקדם לעבודה תקינה תוכל לחדש את פעולות הבנק ואת שרותיו לכל לקוחותיו ולכל אלה העומדים בקשרי מסחר עמו.

הנהלת בנק טפחות

Maxime

לראשונה!!

שוקולד מריר־פרווה

באיכות שוויצרית

ובמחיר נוח במיוחד

כשר לפסח למהדרין

בהשגחת הבד"ץ של אגודת־ישראל

(החל מייצור חומרי הגלם בחו"ל)

ללא קטניות וללא לציטין. נהי מחשש שביעיה

להשיג בחנויות, ברצרכניות וברשתות השיווק

להזמנות מרוכזות „טעם ישראל" בע"מ טל' 03-993211-2

...לפסח ולכל השנה

חפשו את הטעם

ה„מקסים" שבשוקולד!

הדור הצעיר במפד"ל

חוגים ופעילויות

- במושב"ק פר' ויקהל—פקודי (28.3.87) בשעה 20.45 יתקיים במועדון חוו"ן ברעננה רב שיח בנושא — דת ומדינה. משתתפים: ד"ר יהודה בן־מאיר, ח"כ חרב מנחם הכהן, ח"כ יאיר צבן. בחלק האמנותי: ששי קשת ותזמורתו. המועדון פועל בבית הנוער המרכזי ברעננה.
- חבורת „רעות" מקיימת פעילות חברתית סדירה ב„בית־מגיד", שד' נורדאו 63 תל־אביב. סטודנטים, חברי משקים וצעירים מגוש דן מוזמנים במוצש"ק פר' „ויקהל—פקודי" להצטרף לפעילות החוג, הפועל בחסות מחלקת הבוגרים של בני"ע ו„בימת הקומה השניה" שליד עירית תל־אביב.

המומים ואבלים על הליכתו ללא עת של

בן־ציון סופר ז"ל

ראש המועצה האיזורית מרום הגליל

מנהיג ידיד שכן

תנחומינו לרחל, לילדים, למשפחה

ולכל תושבי המועצה

זאב פרל, ראש עירית צפת

בשם חברי מועצת העיר וכל תושבי צפת

הסנה שאוכל

בימים אלה מלאו 15 שנים לפטירתו ללא עת של ד"ר משה סנה. כמה עתונאים מצאו בכך הזדמנות נאותה להעריך את האיש, שמילא בזמנו, בחוץ לארץ ובארץ, ובעיקר לפני קום המדינה — תפקידים חשובים מאד.

כרגיל יש הגזמות בהערכות בכלל ובהערכת נפטר כמו משה סנה בפרט. רגילים לכתוב כמנהיג יהדות פולין לפני המלחמה. ברור שאין לזה בסיס במציאות. סנה נולד ב־1909 ועד פרוץ המלחמה לא הגיע לגיל של למעלה משלושים. באותו זמן נמנו בפולין על מנהיגי הציונות במדינה אישים מכובדים בעלי שם, בהם מורו ורבו יצחק גרינבוים. אין ספק [illegible] ביותר בפולין („היינט") תפס מקום בולט בין העסקנים הציוניים והלא ציוניים במדינה.

בעלותו לארץ בשנת 1940 מילא חיש מהר תפקידים אחראים: חבר במטה ההגנה, אחר־כך גם ראש המפקדה הארצית, חבר הנהלת הסוכנות (מטעם הציונים הכלליים ב'). הצטרף למפ"ם ופרש למקי וערך את העתון היומי של המפלגה הקומוניסטית „קול העם".

מיפנה מרוך

המפנה המוזר בחייו של סנה חל בשנות החמישים הראשונות. הוא הפך להיות גדול של ברית־המועצות, המשטר של סטאלין ומילא הצדיק את מעשי הרצח המרובים של הרודן, צמא הדם. בכלל זה — הצדיק את משפט פראג (1952) ובהם גם את פסק הדין נגד הנאשם מרדכי אורן מראשי מפ"ם. בעניין זה היה לו שותף מותיקי מפ"ם והקיבוץ הארצי: יעקב ריפטין.

מוכיח וידידו האישי ח"כ (מטעם מפ"ם) יאיר צבן מסנגר על סנה באמרו שבאותה תקופה העריך סנה שהקיטוב הבינגושי, שהלך והתחריף יגרום למלחמת עולם שלישית. מתוך חשש זה האמין סנה כי כוח שמאלי יכול להבטיח את עתידה וקיומה של מדינת ישראל, אם האיזור יהיה תחת חסות סובייטית — ובכך כמעט היה בטוח.

הסבר זה יכול להיות נאה לגבי הערכה פוליטית אבל סנה פתח, כאמור, במסע של הזדהות מוחלטת עם כל הרע והמשחית במשטר הסובייטי כולל השנאה ליהודים, עלילת הרופאים המפורסמת, ערבוב הציונות עם האימפריאליזם והרשע, סטאלין מלו אבל.

עורך „חותם" (המוסף השבועי של „על המשמר") מספר על מסע של משה סנה לכיבוש חלקים (קיבוצים) במפ"ם: „אני מדגיש במתגברת האחזמה ובאותר השמים אני מוצא ורצאה על הקשר בין ציונות לאימפריאליזם. לטענתו של סנה קשריה של התנועה הציונית עם האימפריאליזם האמריקאי החלו עוד לפני מלחמת העולם הראשונה". על אף זכירתו הנודע של היישוב העברי באיי והתאכזרות לפליטים. קרבנות היטלר, אמר סנה „שמירה ההגהגה של ההסתדרות הציונית העולמית אמונים לאימפריאליזם הבריטי". הוא ידע „לחבר את הבנקאות הגדולה עם הקרן הקיימת לישראל. קרן היסוד ומלווה עצמאות, כעזי האימפריאליזם המערבי". סנה חזר אז להזדהות מוחלטת עם ברית־המועצות. להערכתו היתה זאת, כאמור, רק שאלה של זמן עד שהמזרח התיכון כולו יהיה סובייטי. פעם הציע בחוג שנערך בביתו שבמקום אנגלית ילמדו רוסית ואולי אפילו סינית.

אכן, אפשר להבין את סנה שפנה לברית־המועצות כתוצאה מקונצפציה מדינית מסויימת. אבל כיצד יכול להצדיק את משפט פראג? וכיצד יכול להצדיק את עלילת הרופאים של סטאלין (ינואר 1953)? למען האמת: גם חבריו של סנה במפ"ם לא היו טובים ממנו באותה תקופה. בהגיע הידיעה על מותו של סטאלין (5/3/53) הופיעה ב„על המשמר" כותרת בולטת ותמונה גדולה של סטאלין בכותרת: „העולם המתקדם אבל על מותו של סטאלין". מאמר המערכת הוכתר בכותרת: „הקברניט והמצביא". ובמודעת אבל של מפ"ם היה כתוב: „אנו מרכינים את דגלנו ביגון לזכר הלוחם המהפכני הגדול ואדריכל הבנייה הסוציאליסטית וקברניט תנועת השלום בעולם. פעליו ההיסטוריים הכבירים ידריכו דורות במצעדם אל משטר הסוציאליזם והקומוניזם בכל רחבי תבל". ואלה מקצת מן הכותרות של מאמרים ב„על המשמר": „קברניט עולם המהפכה" (יעקב חזן); „סטאלין היה תוזן אדיר וחד־פעמי בתולדות העולם" (יוסף יעבור).

חזר בתשובה

משה סנה עצמו אכן חזר בתשובה ואחרי הפילוג בין מקי לרקח (1968) כתב בראשי הפרקים לקראת ועידת מקי: „התנועה הקומוניסטית עשתה עיוותים רבים נגד הציונות שהיא תנועה לאומית. מסע ההשמצה של ארצות קומוניסטיות נגד הציונות יש בו משום פגיעה בכל יהודי באשר הוא יהודי". אך כיצד אפשר לסלוח לו על כל מה שפעל והסית נגד התנועה הציונית ובעד פסקי דין במשפטי פראג?

המטמורפוזה החדשה של סנה הלכה והתעצמה. הוא חיפש קירבה במיוחד ליערי ולחזן, והבטיח ליערי נאמנות מלאה. ליערי הסביר סנה את חזרתו בתשובה משום שמצבו בארץ באותה עת „שהשהיתות הריאקציה הרימו ראש — הוא מתגעגע לסוציאליזם החלוצי של ברל כצנלסון".

ויש גם מומנט דתי בפרשת סנה:

הוא ציווה להגיד „קדיש" על קברו ויאיר צבן ידידו הנאמן אמר על כך: „יחס עמוק למורשת היהודית שימש (לסנה) גם מעיין פיצוי עצמי, בימים בהם לא נתקיימה העמידות לתביעה הלאומית של עמו. משחל המפנה, משמש יחוס למורשת משענת נוספת, תומכת ומחזקת, בהתפייסות שבינו לבין עמו". וכך מגדיר סנה האתאיסט (לפי צבן) הרציונליסט את יחסו למסורת ישראל: „לא הרי שומר מסורת כשומר מצוות. בהוויתנו היהודית מושמש הגבול בין שני מושגים קרובים אך שונים אלה: דת ולאום והמשך התקופה ארוכה מאד בתולדות העם היהודי נשתמרה זהות בין הדת לבין הלאום; בדורות האחרונים חדלה זהות זו להתקיים לדידי רוב היהודים אבל גם יהודי לאומי שאינו דתי, חילוני — לא יהיה נאמן לעצמו אם לא יוסיף את המסורת של עמו ולא ינחילנה לבניו ולבני בניו".

ועל אמירת ה„קדיש" אמר סנה: „הערך המסורתי העממי של אמירת „קדיש" עולה לאין ערוך על הכפירה בתוכן המילולי של תפילה זו. ומי שלא יבין הסבר קצר זה, לא איכפת לי מה יחשוב על נאמנותי למסורת היהודית, שהנני רואה בה סוד קיומנו, ותחייתנו עם עתיק ימים וצעיר ימים כאחד".

בראייה רטרוספקטיבית, לאחר שחזר בתשובה נוכחנו שאותו שאיכזבה את מאיר יערי (הוא עצמו ציוה לא לערוך לו קבורה יהודית) — תפנוניו של משה סנה, הם בבגד של חידה. הוא הלך לעולמו צעיר לימים. אין למצוא מכנה משותף לסלסלות שעבר. האם היה חוזר ומפתיע אותנו — אילו האריך ימים? זו שאלה שאיש אינו יכול להשיב עליה.

מדוע אין עוד חוזה עם המורמונים

באחרונה נודע שבנין המורמונים על הר הצופים בירושלים שהושלם, הולך ומתאכלס סטודנטים מורמונים ועדיין אין חוזה בין הנוגעים בדבר שיבטיח כי דייריו לא יעסקו בפעולות מיסיונריות.

זה חודשים ושנים, שנושא המורמונים אינו יורד מבמותינו. בעת הפולמוס החריף בענין, פרסמו המורמונים מודעות למכביר, בהן הבטיחו ברחובות להימנע באופן מוחלט מפעולות מיסיונריות — וזה היה המינימום שנדרש מהם גם מאלה שמצאו לבלתי אפשרי לבטל את כל התכנית שלהם. עתה מסתבר שאחרי כל ההשלות הקשורות לבנין — מצד העיריה, משרד הפנים וגופים אחרים — עדיין אין חוזה מינימאלי שימנע לחלוטין פעולות אלה?

ממש, לא ייאמן שתינתן רשלנות כזאת בענין כה רגיש, עדין ומסוכן.

איזה ממשל עויין, רחמנא לצלן!

הגענו לשפל ללא תקדים, ביחסינו עם ארה"ב, בשל הפרשה הבזויה המכונה פרשת פולארד (חוששני שבקרוב מאד בצורך להחליף את הכינוי של הפרשה).

הבטחנו לממשל שנעשה את הכל לגילוי השותפים האשמים בפרשה ולא נסתיר מהם דבר.

והנה, זה שבועות, עושה ישראל כל מיני „שמיניות" באוויר כדי להסתיר את המידע שימסרו השליחים שבשלו את הדייסה, מעיניהם ומאוזניהם של האמריקאים.

והם עדיין לא מרוצים!

אכן, כבר קצה נפשנו מממשל חוץ כזה.

קרב לטרון „ליצנציה פואטיקה"

בקובץ הספרותי „אינלאר" 2, שהופיע באוגוסט 1986, פורסם שיר בחתימת גבי דניאל, שעורר הד בעתונות וגם בטור זה נכתב עליו ביום 25.9.86. בשיר זה נמתחה אנלוגיה בין הקיסר הרוסי פטר הגדול ש„סלל את עיר הבירה פטרבורג (היום לנינגראד) בביצות השפון על עצמות איכרים" ואילו „דוד בן־גוריון סלל את הדרך אל דרך בורמה, העוקפת את הדרך אל דרך הבירה ירושלים, בעצמות נערים מן השואה— — — בן־גוריון אסף אבק אדם לזורע לאויב בעיניים, על עצמות נערים מן השואה סללנו את הדרך העוקפת לירושלים.

נתברר שמאחורי השם גבי דניאל מסתתר פרופסור בנימין הרושובסקי, מרצה לספרות עברית באוניברסיטת תל־אביב. בציבור נתפסו דברי השיר כאשמה נגד בן־גוריון וראשי המדינה בכלל, ששלחו צעירים פליטי שואה מהאניה ישר להיות ללטרון שם נפלו צעירים רבים. בשיר אף נרמז שבני הארץ כאילו לא היו בין הלוחמים. באותו הקשר, נזכר גם שירו של נתן אלתרמן על החטיבה השביעית שאף בו נרמז דבר העברת פליטי השואה ישר לחזית זו. אלתרמן כתב, בין השאר:

„— — אין סיפור קורותיה ארוך — [illegible]

והנה ב„דבר" (20.3.87) חוזר לנושא זה ידידו של הפרופסור, השוהה עתה, בשנת שבתון בארצות הברית, גרשון ויילר והוא אומר: „שאלה חשובה היא מה „תפקידו" של שיר? האם חייב הוא לתאר את האמת או להביע תורות? וכל העסק מסתבך לאור העובדה שמדובר כאן באמת היסטורית, כביכול, ולא באמת עיונית צרופה — — — אינני מומחה לשירה אבל תוהה אני על כמה מהדברים שנאמרו במחלוקת. קודם כל אינני מבין מה הקשר בין הדרך הנסללת לירושלים לבין קרב לטרון (!! — צבן). הקרב הזה אינו מוזכר אפילו ברמז בשיר הנדון ואילו אני, לתומי, הייתי חושב שהדרך המובילה לירושלים מסמלת את התהליך המאמץ של הקמת המדינה, בלא התייחסות טופוגרפית מדויקת כלשהי. „עצמות האכרים" שימשו את [illegible] הגדול בחומר גלם ואילו „עצמות נערים מן השואה" שימשו את בן־גוריון בתור חומר. הנערים הללו היו „אבק" — שוב דימוי של חומר — לזורע לאויב בעיניים. לפי מיטב הבנתי זה המסר של השיר: הנערים מן השואה היו חומר ותו לא — — — אם זה נכון, אז בכלל אין חשיבות לשאלה אם פירדו את העולים ביחידות או לא ומה היה מספר ההרוגים מביניהם — — — יש לי ספיקות לגבי הסיפור הנפוץ על עולים שהובלו, כביכול, ללטרון. אינני מכיר איש שהיה שם וכל הסיפור טפל בעיני. אם העולים לא היו בגדר חומר אלא שותפים שוים וזכויות לכל דבר כי אז אין סיבה שלא ישלחו ללטרון. ואם לא היו כאלה — והיו בגדר חומר בלבד, הרי אין זה חשוב כיצד השתמשו בחומר הזה, הפסול בעצם שימושם בחומר.

מר ויילר במאמרו חוזר כמה פעמים על גינוי המושג חומר ואין אני יכול לרדת לסוף דעתו. כך הוא מספר על אותו „מדריך עברי" שהביע בוז „כפי שמבינים בהורה" ופעם קיבל מכתב המלצה ציוני ובשהוא פתחו וקרא בו היה כתוב שם שהוא „חומר טוב". לדידי משמעות המושג הזה אינה שלילית כלל. הרי אומרים חומר אנושי טוב, חמרים טובים וכיוצא בזה. חשוב יותר מה שם התואר לשם עצם זה ומה כלול בתוכו.

מה שחשוב יותר הוא שגם פרופסור הרושובסקי המחבר האמיתי של שירו של „גבי דניאל" מצא לנכון לפרסם הסבר לשיר זה ובשבועון העברי „הדואר" המופיע בניו־יורק בראשית פברואר השנה, אנו קוראים לאמור:

„איגר גבי דניאל. גבי דניאל הוא גיבור ספרותי שהמצאתי, הכותב שירים, שיש לו ביוגרפיה שונה משלי. גם אילו היה זה כינוי ספרותי, הרי רק בברית המועצות מגלים מי האיש העומד מאחורי הכינוי. ובכן, לא אני האומר מה שנאמר בשיר. אבל השיר מורכב ואירוני וכנראה אינו קל להבנה (אלא אם קוראים בו שורה אחת בלבד). גבי דניאל לא „האשים" את בן־גוריון או מישהו אחר. בן־גוריון הוא רק סמל לרצון העצמאות של כולנו, שהייתי שותף לו או ואינני מתנער ממנו היום. השיר הוצא מהקשרו: סידרה ביוגרפית על חוויות האדם בהיסטוריה היהודית המודרנית: גרמניה, רוסיה במלחמת העולם, העפלה, מלחמת השחרור. השיר מתאר רסיסי רשמים של חוויה אישית — וזו זכותו של כל אדם שחי חוויות כאלה — ואף חובתו — להבינן. אכן, הדברים נאמרים על רקע מלחמת העצמאות, שבה נפל דור שלם של צעירים, ומהם — „בדרך עוקפת", בפינה נדחת — גם חבריו של גבי דניאל. אלתרמן כתב שיר מפורסם על נער ונערה מתים שהגישו לנו את המדינה על מגש של כסף. והשיר כאן מתאר זאת במלחמה, מפרספקטיבה של אותו „אבק אדם" שבא מאירופה. ההרגשה היא בפירוש של עליה הגיעית לירושלים סמלית ושל שותפות ה„אנחנו" — אני מצטט: על עצמו נערים מן השואה סללנו (אנחנו!) את הדרך העוקפת העולה לירושלים". קרב לטרון אינו נזכר. כי הדירה רחבה יותר. המדינה הוקמה תוך ניצול השואה בדעת הקהל העולמית, ובמובן כלשהו גם על עפר עצמות נערים מן השואה שהלכו למות שם ותוך רוצים. לחשוב שתרמו גם לעצמאות ישראל. אבל כל זה אינו אלא רקע לתחושות הספציפיות של הסתכלות לסדרי ספקטיבית על מיפגש עם הארץ וצבריה. שיר אינו כתיבת מחקר היסטורי או הכרזה פוליטית, ומי שאינו יודע איך לקרוא שירה מוטב שינית לה".

כל העמדות תפוסות

לפני שנה, עם היוודע של המרכז הליבראלי מיסודם של דולצין „להס־ברמן — הפתעתי לשמוע שמזכ"לה של מפלגה חדשה זו, יהיה יוסף לפיד. התפלאתי מאד: כיצד יוסף (המכונה טומי) לפיד, שמיקה הוא, כפי שהיתה לי ההזדמנות להכירו כששמש כמנכ"ל רשות השידור — מה ראה לשטות זו? ועוד התפלאתי שאותו יוסף לפיד, אשר שר החינוך הדתי זבולון המר, מינה אותו כמנכ"ל רשות השידור — בחר להציג את מפלגתו במפלגה האנטי דתית הקיצונית ביותר.

אנו מכירים את מר דולצין, יו"ר ההנהלה הסוכנות שנחשב כאדם המרכזי במפלגה החדשה, כאדם מתון שמאל כהונתו בתפקידיו הציבוריים המכהן, לא שמענו אותו מתבטא בדעות קיצוניות בביזיון אלו. גם למר ברמן אין לייחס דעות כאלה ואפילו מר להוס לא נחשב כמתקרב להכביש. והנה דווקא המזכ"ל הסרי הדביק למפלגתו זהות כזאת.

עתה שמענו שלפיד התפטר מתפקידו וחזר ל„מעריב". התמסה שלא בהנה בה מפיונע יותר. הוא הודיע שיישאר חבר בהנהלת המפלגה הזאת וגם בהגיגה האחרים צבטר את לחייהם להסתיר את הכשלון. אבל ברור שזו שבקה חיים לכל חי.

לא בבדי טפחה מפלגת המרכז הליבראלי לרכב על הסוס האנטי־דתי. במגוון הרב של המפלגות בישראל לא היה לה מה לחדש. כל העמדות תפוסות! רק בתחום האנטי דתי נותרה עוד איזו „פירצה" שהנהגת הליבראלי ניסה להדחק לתוכה — אך ללא הצלחה. הבך גרע מאפס כוחות ושמיטיהם.

שלום לפערו!

שומר צריף בן גוריון נדרס בתאונת „פגע וברח"

גופתו של שומר צריף בן גוריון בשדה בוקר, ראובן בן סעדון (61) נתגלתה אתמול לפנות בוקר ליד באר שבע. חוקרי המשטרה סבורים, כי האיש שהגיע לצריף בן גוריון, נהרג בתאונת „פגע וברח".

סמוך לשעה 03.30 בבוקר הודיע נהג „אגד" על מציאת גופה על כביש באר שבע דימונה, במרחק של כשני קמ' מהיציאה מבאר שבע. חוקרי משטרה שיצאו למקום, גילו גופה מרוסקת של גבר כבן 60, בבגדי המנוח. לא נמצאו מסמכים מזהים, אך נמצאו מסמכים שהצביעו על מקום עבודתו המשוער. מנהל חברה, שמסמכיה נמצאו בבגדי המנוח, התבקש לזהות את הגופה, אך בשל היותה מרוסקת, הדבר קשה בזיהוי ודאי. אך בכיסו נמצאו מסמכי חברת השמירה שהעסיקה אותו תוך זהה.

סגירת מפעל „רבינטקס" נדחתה ועובדיו לא יפוטרו

אם המפעל יקבל הזמנות ממשרד הביטחון

סגירת מפעל „רבינטקס" בבית שאן נדחתה ו־150 פועליו לא יפוטרו בינתיים, אם אכן יקבל המפעל הזמנות ממשרד הבטחון שיספקו לו תעסוקה בינתיים לפחות לשלושת החודשים הבאים — כך אמר אתמול לכתב „עתים" מנכ"ל „רבינטקס" מנחם קליר.

לדבריו, חידשה ההנהלה את מגעיה עם גורמים שונים בארה"ב, בניסיון לקבל עבודות חדשות שיאפשרו המשך הפעלתו הסדירה של המפעל בבית שאן. קיים סיכוי שמגעים אלה יוכתרו בהצלחה, בעוד חודשים אחדים — אמר.

בעלי „רבינטקס" עדיין מקווים שצבא ארה"ב יחזור בו מהחלטתו לביטול החוזה לאספקת כיסויים למסכות אב"כ.

מזכיר מועצת פועלי בית שאן פיני קבלו הודיע אתמול בבוקר לפועלי „רבינטקס" שבעקבות המגעים שקיימו הוא וח"כ אורה נמיר יו"ר ועדת העבודה והרווחה, הגיע משרד הבטחון להשתדל להפנות עבודות ל„רבינטקס" בית שאן, לפחות לתקופת הביניים של שלושה חודשים, כדי למנוע פיטורי הפועלים וסגירת המפעל.

התאחדות עולי רומניה תקים ברחובות בית כנסת על שם הרב ד"ר רוזן

רבה של יהדות רומניה

התאחדות עולי רומניה החליטה להקים ברחובות בית כנסת ע"ש הרב ד"ר רוזן — הרב הראשי לרומניה.

כך הודיעו נשיא התאחדות עולי רומניה חבר עירית רחובות מר קורץ וסגנו ד"ר שינר בקבלת פנים שערכו הרבנות הראשית והמועצה הדתית ברחובות לרב ד"ר רוזן — הרב הראשי ליהדות רומניה.

בקבלת־הפנים השתתפו הרב הראשי לרחובות ורבני העיר, יו"ר המועצה הדתית, חברי מועצת העיר ונכבדים רבים.

ראש המועצה הדתית פתח את הכנס בשבחו את הרב רוזן על פעלו לספר הברזל.

הרב שמחה הכהן קוק, רבה של רחובות נשא דברי ברכה והוקרה ובירך את הרב רוזן על „האורח אביקה של תורת גם בהשקפת הגויים". כמו־כן עמד הרב על כך שבתקופת כהונתו של הרב רוזן עלו אלפים מיהודי רומניה לארץ הקודש.

דברים נשא גם הרב יולס מרחובות שכיהן לא מכבר כרב באיזור נרחב ברומניה, במחיצתו של הרב רוזן וחזר לארץ.

ברחובות מתגוררים כיום קרוב ל־10.000 מעולי רומניה. בבית הכנסת יוקם גם אגף ליהדות רומניה, שהעמידה גדולי תורה והוראה ואשר רוב בניה היו שותפי תורה ומצוות עד לשואה.

למכללת „תלפיות" בתל־אביב

דרושה

מזכירה בכירה

מעמודות דתיות בעלות נסיון בעבודות מזכירות וכתבנות. הפניה למכללה רח' דב הוז 16/18 תל־אביב, טל' 240007, 248649.

בני ברק תעניק אזרחות כבוד לרב יצחק מאיר

ראש העיר לשעבר מראשוני הישוב

מועצת עירית בני־ברק החליטה פה אחד להעניק את אזרחות הכבוד של העיר לרב יצחק מאיר, ראש העיר לשעבר ומראשוני הישוב.

הרב יצחק מאיר הנו אזרח כבוד ה־4 של העיר לאחר הנשיא יצחק בן־צבי, ראשי העיר בעבר, רבי ראובן אהרונוביץ ור' משה בגנו ז"ל.

את הצעת ההחלטה הביא למועצה ראש העיר, הרב משה אירנשטיין שסקר את פעילותו הציבורית הנרחבת והרב־גוונית של הרב יצחק מאיר, שמילא בעבר תפקידים מרכזיים כמו: סגן הרב הראשי לצה"ל, מנכ"ל החינוך העצמאי, ראש העיר וסגן ראש העיר ומראשי אגודת ישראל.

הרב מאיר הגיע לבני־ברק בהיותו תינוק. אביו רבי צבי, היה רבי שמואל הקימו את מפעל הריגה הראשון בעיר.

טכס הענקת התואר יתקיים לאחר חג הפסח במסגרת חגיגות השנה במלאת 65 שנה לייסוד העיר ע"י רבי יצחק גרשטנקורן ז"ל וקבוצת חסידים מורשא.

מספר הלומדות אלקטרוניקה במקיף הדתי בחצור — הגדול ביותר בחמ"ד

בבית הספר המקיף הדתי בחצור לומדות מספר הבנות הגדול ביותר המשתלבות ללימודי אלקטרוניקה מכלל בתי הספר בחינוך הממלכתי דתי בארץ.

נתון זה נמסר בכינוס של מערכת החינוך הטכנולוגי.

כמו־כן צוין בכנס ע"י ד"ר שמרון המפקח הארצי על החינוך הטכנולוגי בחמ"ד שבתחום של שילוב מגמות טכניות של בנות החמ"ד ישנה התקדמות משמעותית בשנים האחרונות.

בתי הספר המובילים בנושא זה הם המקיף דתי ביבנה „בר־אילן", בנתניה המקיף הדתי — באופקים בית הספר „אמי"ת" בית שמש ו„אמי"ת" בקרית אתא.

אזכרה לרב ד"ר יעקב הרצוג ז"ל התקיימה בישיבת מעלות

מאת א. צבי גבעון

ביום פטירתו של הרב ד"ר יעקב הרצוג ז"ל, בנו של הרב הראשי לישראל יצחק אייזיק הלוי הרצוג זצ"ל התקיים טקס התייחדות לזכרו בישיבת ההסדר „מעלות יעקב" שנקראת על שמו

נכחו רבנים, אישי צבור ותלמידי הישיבה.

הנואמים העלו קוים לדמותו של המנוח הדגול, שפעל רבות למען תורת ישראל, עם ישראל ומדינת ישראל במסירות נפש רבה. לימד משניות הרב דב לישינסקי, ר"מ בישיבה. בירך מיכאלי חבר המועצה המקומית אמר תפילת „א־ל מלא רחמים" ומשה ברוזה, מנהל הישיבה חילק מילגות לתלמידים לעילוי נשמתו.

✱ רס"ל ורב"ש ששרתו באזור רצועת הבטחון והאשמו בבית הדין הצבאי של פיקוד הצפון בהברחת מכשירי וידאו, רדיו טייפים לרכב, סיגריות וויסקי מלבנון.

התביעה הצבאית מייחסת לרס"ל, בנוסף להברחות הפרטים שצוינו, גם הברחה גדולה עבור סוחר חיפני שרכש את הסחורה מלבנון.

מה חדש בבני עקיבא?

מפגש בוגרי גרעין „רעות"

במוש"ק פרשת ויקהל־פקודי יתקיים מפגש בוגרים ופעילות חברתית, לגרעין „רעות". המפגש יתקיים בבית מגיד, שד' נורדאו 63 ת"א. במפגש ישתתפו בני משקים וסטודנטים הנמצאים בגוש דן. שתי חבורות בוגרים חדשות „להב" ו„עוז", מתארגנות לצאת להתיישבות שיתופית חקלאית.

✱ דאגה חמורה שוררת בעיר עכו, נוכח חבויות הבראה עליהם סוכם במפעלי תעשיה שונים בעיר שיזיבו פיטוריהם של כ־150 מעובדיהם.

בשורות התעסוקה בעכו רשומים כבר עתה 582 דורשי עבודה. במפעל מילומור צפויים פיטוריהם של כ־40 עובדים, בשל מחסור בפולי סויה.

מגמה חיובית

בשוק המניות החופשיות התחזקה אתמול המגמה החיובית. במהלך המסחר נרשמו עליות שערים ל־215 מניות וזירות ערך הבורים כנגד 50 שירדו או 100 אחרות שנסגרו ללא שינוי בשער. מחזור העיסקות בשוק המניות החופשיות הסתכם ב־23.5 מיליון שקל. שוק המניות עלה אתמול בשיעור ממוצע של 2.48% וכשיעור שבועי הוא עלה ב־3.78 אחוזים.

במניות החופשיות גברה המגמה החיובית. הודעת בנק לאומי על הורדת הריבית, הצליחה הגדולה לה זכתה הנפקת החברה הכלכלית לירושלים — והגעת כספי המשקיעים שלא התקבלה בקשתם התמיכה בקרנות הנאמנות בשוק המניות החופשיות בימי המסחר האחרונים הביאו אתמול להתגברות המגמה החיובית.

הדבר התבטא גם בשערי המניות, להן היתה אתמול צבירה של כ־10 מיליון שקל.

עודפי ביקוש גדולים זרמו לרוב המניות הכבדות הבכבליות בשוק, אולם בין הבולטות שבהן היו מניות המזוהות עם לאומי פ"א כמו למשל מניות הכשרת הישוב (4.3 אחוזים +), שופרסל (+5%, 7%+), פולגת (+5%, +6.3%+), דיקה־ישראל (+2%, .3%, 6.6%+). עליות שערים שהגיעו עד ל־6.1% נרשמו למניות כבדות אחרות כמו חיפה כימיקלים, כלל תעשיות, אי.די.בי. פיתוח, דיסקונט השקעות ואהורה.

המשך פעילות חיובית, בדומה לימי מסחר אחרונים, היתה אתמול במניות לאומי לתעשיה (+2.8%), מישנאל (+1.7%), לויטשטיין 5 (+0.4%), סהר החזקות (+3.5%), רוגובין 5 (+2.5%), דלתא גליל (+7.5%, +4.9%), אגן (+6.2%), אורדן (+5.7%), (8.9%), מן (+10%, +9.3%) ואחרות.

מניות הנפט נסחרו גם אתמול במגמה שלילית. ירידת שער חדה של 15% נרשמה למניות מגן 1, מניות מגן 5, נפטא ופדאויל ירדו עד 9.7 אחוזים.

אתמול בבורסה

גם בשוק איגרות החוב הצמודות למדד גברה הפעילות החיובית בעיקר בגלל הודעת בנק לאומי כי יוריד את הריבית. לאיגרות החוב הצמודות למדד נרשמו עודפי ביקוש התחליתיים בהיקף 24 מיליון שקל. רוב עודפי הביקוש הופנו לאיגרות „ארבל" ובנק ישראל סיפק ביקושים בהיקף כ־7 מיליון שקל. מחזור העיסקות באיגרות ה„ארבל" הסתכם ב־7.26 מיליון שקל מתוך מחזור עיסקות כללי בשוק האג"ח של 12.2 מיליון שקל. איגרות ה„ארבל" עלו עד 0.2 אחוזים. רוב איגרות ה„גליל" נסחרו ביציבות וכמה מהן עלו עד אחוז אחד. איגרות ה„שגיא" נסחרו ביציבות ובתנודות עד 0.5% לשני הכיוונים.

מחזורי מסחר מצומצמים היו באיגרות הדולריות. איגרות ה„אדמון" נסחרו ביציבות, איגרות ה„רמון" ירדו עד 1% ואיגרות ה„גלבוע" עלו עד כאחוז אחד.

למניות ההמור נרשמו עודפי היצע (נטו) של 0.85 מיליון שקל. מחזור העיסקות הסתכם ב־3.2 מיליון שקל ורוב המניות ירדו עד 0.5 אחוזים. המניות נסחרו בתשואה שנעה בין 17.01% (מזרחי ע"ש) ל־16.62% (אי.די.בי. רג').

כאמור בתחילת הרשימה, בשוק

הודעות מן הבורסה

● איתן — בשנת 1986 היה לחברה רווח מתאם של 1.6 אלף שקל בהשוואה לרווח של 39 אלף שקל בשנה קודמת. הומלץ לחלק מניות הטבה בשיעור 35%.

● סהר פיתוח — פי.בי. אחזקות בע"מ מכרה בבורסה 5.1 שקל נ.ע. מניות סהר פיתוח.

● הדר — הרווח הנקי המתואם בשנת 1986 הסתכם ב־2.27 מיליון שקל לעומת 1.8 מיליון שקל בשנה קודמת.

שערי המניות

המניה	השער	השינוי בנקי	ב־%
ספנות 0.L	2160	— 20	—0.9
הבינלאומי	5530	+120	+ 2.2
פי. בי.	7120	+200	+ 2.9
אי.די.בי. ר'	92180	+180	+ 0.2
אגוד	67670	+ 10	—
דיסקונט א'	115900	—600	— 0.5
מזרחי ע"ש	37360	—100	— 0.3
פועלים ע"ש	61780		
כללי	158500		
בל"ל	39200	— 70	— 0.2
מימון 1.0	52500		
אדנים	35400	+300	+ 0.9
לאומי מ' ש'	9860	+200	+ 2.1
פתמ"ש	3900	+130	+ 3.5
משכן	3619		
צבכאות	17450	+100	+ 0.6
מפתות ע"ש	הפסקת מסחר		
מירב	8750	— 70	— 0.8
שלטון	1009	+ 39	+ 4.0
לאומי תע' ש'	14600	+400	+ 2.8
הסנה	439	+ 19	+ 4.5
סקורסס	1426	+ 31	+ 2.2
שופרסל א'	13750	+650	+ 5.0
דלק	6575	+135	+ 2.1
אורן	779	— 20	— 2.7
אזורים	1319	+ 39	+ 3.1
אפריקה 1.0	53700	+1600	+ 3.1
נכסים	3795		
גב ים 0.5	4700	+330	+ 7.6
הכשרה	97000	+4000	+ 4.3
ישפרו	5600	+260	+ 4.9
ישרס	23880	+1600	+ 7.2
כלל נדל"ן	791	+ 59	+ 8.1
מנרב	3070		
נאות אביב	הפסקת מסחר		
רסקו מ"ל	5011	+ 1	—
פולגת 4	4050	+240	+ 6.3
פוליגון	13250		
אורדן 1.0	11650	+800	+ 7.4
כבלים	44370	+1170	+ 2.7
קיש. פת 1.0	4930	+140	+ 2.9
אלקו ע"ש	6015	+290	+ 5.1
אלקטרה 5.0	1469	+ 75	+ 5.4
כלל אלקטרו'	2760	+ 60	+ 2.2
אי. פי.	1390	+ 75	+ 5.7
תעשיות מוד'	766	+ 8	+ 1.1
דשנים 5	1758	+112	+ 6.8
חיפה כימיק'	945	+ 54	+ 6.1
טבע	12380	+260	+ 2.2
ים המלח	3185	+115	+ 3.8
פטרוכימים	646	+ 28	+ 4.5
פריטאריום	20220		
מפעלי נייר	444500		
פולק 5	1970	+ 20	+ 1.0
מרכזית	13344	+ 30	+ 0.2
כלל תעשיות	2830	+117	+ 4.3
אי.די.בי. פי'	9480	+480	+ 5.3
החברה 1	22850	+500	+ 2.2
אבמאא	29290		
פועלים השק'	11313	+112	+ 1.0
דיסקונט הש'	6125	+300	+ 5.2
מזרחי השק'	38519	+1121	+ 3.0
יצוא	16565		
ירדן	3000		
כלל ישר' 10	1622	+ 28	+ 1.8
פז השקעות	4625	+ 5	+ 0.1
צ'ז 0.5	3736	+ 37	+ 1.0
סמה 0.5	9400	+266	+ 2.9
פז נפט	35200		

לוח הצופה

● דרושה בחורה / אשה לטיפול בילדה ולעבודות בית לשעות אחר הצהרים בבני־ברק. טל: 03־657186, 03־659118.

● בבני־ברק 3 ק"צ + דוד"ש עם אפשרות בנייה על הגג טל: 03־706555, 03־663217.

● למכירה מגרש עם בית במרכז ק. שמואל חיפה, אפשרויות בניה, טל. 03־70275.

לוח ירושלים

● למכירה דירת 3 חדרים + זכויות בנייה ליד אפריון „הבשרד לנכסים 03־242377.

● למכירה בירושלים בהזדמנות בסנהדריה המורחבת + חדר ארונות + שירותים כפולים + אפשרות להרחבה קיד סלפין: 03־283939.

● בתי ארזה / בהמשך לרחוב אהלי יוסף. דירות מפוארות 3, 4, חווילים ובמטאוחים 5 חדרים עם מרפסת.

לכל דירה מרפסת, סוכה, מחסן, חניה צמודה, כיור כפול, כיור לנטילת ידיים, 2 מערכות שרותים, לבנין לובי ומעלית שבת.

הפציה רח' יפו 234 ירושלים, טל: 02־533177/8/9, 524772.

בתנועה

הספרייל — הפוהמ"ז תל־אביב

במועדון רמת אביב, ברודצקי 33 שעור בתלמוד מסכת חולין מפי הרב מ. אהרוני בשבת בבוקר.

במועדון קרית שלום בליל שבת ב־8 שעור בדף היומי מפי הרב י. שולמן. בשבת בבוקר ב־11 שעור בפרשת השבוע מפי מר י. פישמן 12 שעור במסכת בבא מציעא מפי הרב סגל ושעור בדף יומי מפי הרב י. שולמן.

אוהה"צ ב־4 מסיבת עונג שבת על פרשת השבוע ירצה י. שולמן.

בביהכנ"ס עולי אפגניסטן בכפר שלם א' שעור תורה מפי הח' מאיר רבי.

בביהכנ"ס שבת אחים רמת ישראל ב־4.30 שעור בהלכה מפי הרב מ. מזרחי.

במועדון רמת ישראל דם המכבים 19 שעור בפרשת השבוע ב־2.30 שעור בגמרא ב־3.30 מפי מר אהרן נברג.

בביהכנ"ס בר אילן בשבת ב־10 שעור במסכת שבת מפי הרב נפתלי טריפ.

בביהכנ"ס הפוהמ"ז בהמשך שנקין שעור במדרש רבא אחרי קבלת שבת שעור בגמרא מסכת יומא לפני מנחה מפי הרב מרדכי בהרב.

בביהכנ"ס שער שמים רחוב המעפילים ב־1.30 שעור בפרשת השבוע מפי הרב מלאכי.

בביהכנ"ס ראשון לציון מגדל עוז לבנדה ב־2 שעור באורח חיים מפי הרב י. מלאכי.

בביהכנ"ס קהל חסידים רח' רוקח 20 בשעת קדושא רבה ירצה בפרשת השבוע ומעניני דיומא הרב ש. זלמן הוכמן.

במועדון המשך שנקין שכון הפוהמ"ז מנין צעירים בבוקר בשעה 10.30 שעור במסכת בבא בתרא מגיד שעור מרדכי טריפר.

בביהכנ"ס הפועל המזרחי אבן גבירול 195 בבוקר בשעה 10.30 שעור בתלמוד במסכת בבא בתרא מפי יוסף טילס.

שעור במשנה ע"י יוסף טילס בשעה 4.00.

בביהכנ"ס המרכזי שד. סמאטס 22 ת"א בליל שבת קודש לאחר קבלת שבת משנה יומית ע"י ר' פנחס שינמן.

בשעה 8 בבוקר מסכת בכורות מפי פ. שינמן בשעה 8.45 בבוקר ספר החנוך מ.י. בראון.

בשעה 9.30 בבוקר מדרש רבה מפי ר' י.מ. בראון.

בשעה 4 אחה"צ מסכת יבמות מפי ר' פנחס שינמן.

בשעה 4 אחה"צ דף יומי מסכת סנהדרין ע"י ר' מ.י. בראון.

בשעה 4 אחה"צ אור חיים ודברי אגדה ר' י. עבבי.

בסעודה שלישית משנה יומית ע"י ר' פנחס שינמן.

בביהכנ"ס עבודת ישראל שרת 45 שעה לפני מנחה שעור בתלמוד ע"י הדיין הרב ריגר.

עונג שבת „אהל שם" בשעה 5.30 אחה"צ עיונים בפרשת השבוע מפי הרב ש. זלמן הוכמן ושירה בציבור וחזנות מפי החזן מר משה ציטרין.

יום רביעי

יתקיים אי"ה חוג התנ"ך עם הרבני מלכה אופיר ב' ניסן תשמ"ז 1.4.87 בשעה 8 בערב בהמשך שינקין רח' המערכה 40 תל־אביב.

מחזקת הארגון ברחבי הארץ

יום ראשון

כס ציונה בביקים יעות בשעה 8.00 בערב — תקשורת במשפחה בי הבחית הגב' עדה בן דוד.

יום שני

אשקלון — בסניף הפוהמ"ז בשעה 7.00 בערב פגישת חברות מועצת הסניף ופעילות בהשתתפות החב' רחל בן בדליה.

פתח תקוה — חוג העתיד בבית החב' מאשה קופלוביץ, בשעה 8.30 עיון בהלכות פסח ודבר אמונה — החב' עדה קרל יו"ר הסניף.

יום שלישי

פתח תקוה — במועדון צ"ש חזני בשעה 8.00 בערב ידרוש הרב הראשי לפ"ת הרב שמעון סלומון בהלכות החג.

גני תקוה — הצגת אופנת אביב — קיץ תתקיים אי"ה במכינה לישיבות בני עקיבא גבעת שמואל בשעה 8.00 בערב. ברכת אכוגה — החברים יקיר שקופף. מארגנת התצוגה החב' אסתר רייס.

יום שלישי־רביעי

סניף בת־ים

בבית הפוהמ"ז רח' הרצל 62, בשעות 15.30—20.00 יריד פסח. כל ההכנסות קודש למוסדות ילדים.

המרכז לקליטה חברתית והגנית של עולים

שבת

ירושלים — שבת עיון חברה לעולים חדשים, דוברי אנגלית בשכונת גילה, בשיתוף עם המחלקה לקליטה חברתית במשרד הקליטה והלכה.

אל־ימי. סיומה בארגון החי' מרילין פינר, יו"ר ועדת הקליטה של השכונה.

רחבת־אילן

שבת — לעולה. עולים מפרס, סוריה, ארצות הברית וצרפת, השוהים במרכזי קליטה בית ברודצקי ובית מילמן ברמת־אביב, יתארחו בבתי המשפחות ויתפללו בבית הכנסת בשכונה. השבת תוקדש לשיחות עם העולים, סיור והוי שבת עם הקהלה במקום.

יום שני

קרית מלאכי — חוג ביהדות ע"י אירית בהרב וחוג תפירה ע"י ברכה עסיס במועדון לעולה.

יום שלישי

חדרה — בביהכ"ס המכ"ז „החכמוני" בשעה 7.30 בערב: מסיבת ר"ח ניסן — חודש הגאולה, מוקדשת לקליטת עליה. ירצה מר אריה אמנון, מנהל ביה"ס והח' מרים קלימובסקי מזכירת סניף אמונה. הזמרת עליזה בלכרוביץ תנעים את הערב בשירה ויוקרן סרט מחיי היהודים באתיופיה.

יום חמישי

קרית מלאכי — בשעה 5.00 אחר הצהרים במדון לעולה חוג ביהדות ע"י תלמיד ישיבת „אור־צציון".

ביום ראשון כ"ח אדר תשמ"ז 29.3.87 בשעה 7.30 בערב במועדון רח' דיזנגוף 209 תל־אביב, יתקיים כינוס בנושא פסח בהשתתפות: אב"ד תל־אביב־יפו הרב דיכובסקי בנושא: פסח בהלכה. רבנית צפיה גורן נשיאת אמונה עולמית תביא את ברכת הסניף. הרבנית נחמה רבינרביץ יו"ר ועדת התרבות בתל־אביב. בנושא: סמלי הפסח במדרש ובהגדה. מנחה: נחמה בסוק.

„מועדון לחבר" — ארגון הותיקים והגימלאים סניף ירושלים

סעודת ראש החדש — חגיגית ביום שלישי ר"ח ניסן תשמ"ז (31.3.87) בשעה 7.30 בערב, באולם „יד תנוך" בבית הפועל המזרחי, רח' חובביץ 1.

אורח הכבוד: ח"כ ד"ר יוסף בורג נשיא התנועה העולמית שירצה על הנושא „ראש חודש ניסן במסורת ישראל".

דברי פתיחה ד"ר מאיר שחם. דברי סיום הרב דוד טלנר. המנחה הרב שמחה ירושלמי.

בחלק האמנותי החזן המפורסם מר אשר הינובנין חזן ראשי בביהכנ"ס ישורון.

בתכנית עשירה של פרקי חזנות ושירים חסידיים בלווי אורגן. דמי השתתפות באירוחה סך 10 שקל.

אמונה ואמ"י — תל־אביב

בהמשך שינקין רח' המערכה 40 תל אביב.

במבנין הנוער הדתי קרית שלום המדשה: מר הרצוג.

בדרך הנצחון בשעה 11.15 לפני"ב ע"י הרבנית גולדשמים.

יום שני

יתקיים אי"ה חוג התנ"ך בשעה 8 בערב ע"י הרבנית גולדשמים בבצרון.

יום שלישי

יתקיים אי"ה א' ניסן תשמ"ז 3.4.87 בשעה 4.30 אחה"צ במועדון אמונה רח' דיזנגוף 209 תל־אביב ע"י הגב' מרים עקיווים.

תל אביב

בבית הכנסת הגדול אלנבי יעבור לפני התיבה חזן אורח בליוי מקהלה בניצוח מנשה לברן. לפני קבלת השבת, השעור ברמב"ם, מפי נשיא בית הכנסת אברהם חצרוני בהלכות קדוש החודש בנושא „מיזוג חדש וישן". מנחה 5:55 שחרית 8.00 ביום ראשון כ"ח באדר 29 למרס בשעה 6.30 בערב באולם בית הכנסת הגדול בת"א יתקיים טקס חלוקת מענקים ל־400 תלמידים נזקקים, במעמד אישי צבור. ישאו דברים הרב שמואל תנחום רובינשטיין, הרב פנחס שיינמן ונשיא בית הכנסת מר אברהם חצרוני.

תפילת ערבית ופרקי חזנות ע"י הרב החזן חיים אדלר, הצבור מוזמן.

עונג שבת „אהל שם"

השבת בשעה 17.00 ירצה הרב שמעון פרנקל בנושא: פרשת החודש. הרב ש. זלמן הוכמן ידרוש בהלכות הפסח. החזן מר משה ציטרין ישמיע פרקי חזנות. הרצאתה של הרבנית הסופרת נחמה רבינוביץ בנושא חודש ניסן תתקיים בליל ב־10.30. הרב ד"ר ש.ז. כהנא ירצה בירושלים ובמועדוני מזרחי ובני ברית בנושא חודש ניסן באגדה ובהלכה.

ב"ה

עיריית תל־אביב־יפו

מינהל החינוך הנוער והתרבות / האגף לתרבות תורנית / משרד החינוך והתרבות

למקהלה המזרחית „מזמורי אביב"

בהדרכה: עובדיה טובית

מתקבלים חברים וחברות נוספים בעלי קולות ונסיון בזמרה.

החזרות מתקיימות בימי שלישי בין השעות 7.00—9.30 בערב במרכז הקהילתי־דתי מגיד, שד' נורדאו 63 תל־אביב.

✱ פרטים נוספים במחלקה לתרבות התורנית בעיריה טלפון: 438069 במרכז „מגיד" אחה"צ 448502.

עיריית תל־אביב־יפו

מינהל החינוך הנוער והתרבות / ספריה „שער־ציון" / בית אריאלה

משרד החינוך והתרבות / האגף לתרבות תורנית / מרכז למוסיקה ירושלים / המרכז למוסיקה תוך מעבידה

צלילי מסורת

קונצרט למוסיקה יהודית — מניגוני ההגדה של פסח בעדות ישראל

בתכנית: ✱ החזן אשר הינובניך, חזן ראשי בביהכנ"ס ישורון ירושלים. ניגוני אשכנז ✱ הפייטנים יצחק אילוז ובניו, שכיאל בן שפיה, ניגוני קהילת מרוקו ✱ להקה קרית אונו — ניגוני קהילת תימן.

מנחים: ד"ר אליהו שלייפר, פרופ' אורי שרבים וד"ר אברהם אמזלג.

הקונצרט יתקיים אי"ה ביום ראשון, כ"ח אדר תשמ"ז (29.3.7) בשעה 8.00 בערב, באודיטוריום של ספרית „שער־ציון" — בית אריאלה" שד' שאול המלך 25, תל־אביב. הכניסה חופשית.

שערי חליפין במט"ח

בנק המזרחי המאוחד

שערי קניה ומכירה של בנקנוטים והעברות במטבע־חוץ ליום 26.3.87, עד למחרת בשעה 12:30, לעסקות בדולרים עד לסך 1,000 דולר וביתר המטבעות עד שווי 500 דולר, ההין במפורט להלן:

בנוסף לשערים דלהלן יש לגבות עמלה בשיעור של 0.75%

המדינה	המטבע	יחדה	שערי קניה (שקים והעברות)	שערי מכירה (שקים והעברות)	שער קניה (בנקנוטים)	שער מכירה (בנקנוטים)
ארה"ב	דולר	1	1.6000	1.6200	1.57	1.65
בריטניה	ליש"ט	1	2.5552	2.5871	2.50	2.64
גרמניה	מרק	1	0.8747	0.8857	0.85	0.90
צרפת	פרנק	1	0.2628	0.2661	0.24	0.27
הולנד	גולדן	1	0.7750	0.7847	0.76	0.80
שוויץ	פרנק	1	1.0474	1.0606	1.02	1.08
שוודיה	כתר	1	0.2505	0.2537	0.24	0.26
נורווגיה	כתר	1	0.2323	0.2353	• 0.22	• 0.24
דנמרק	כתר	1	0.2321	0.2350	• 0.22	• 0.24
פינלנד	מרק	1	0.3565	0.3610	0.34	0.37
קנדה	דולר	1	1.2185	1.2338	1.18	1.26
אוסטרליה	דולר	1	1.1136	1.1275	1.05	1.16
דרא"פ	רנד	1	0.7768	0.7865		
אוסטריה	שילינג	10	1.2432	1.2578	1.21	1.28
איטליה	לירה	1000	1.2288	1.2442	•• 1.15	•• 1.27
יפן	ין	100	1.0716	1.0851	1.05	1.11

• רק לגבי בנקנוטים בערכים של עד 100 כתר.
•• רק לגבי בנקנוטים של עד 10,000 לירטות
לגבי בנקנוטים בערכים גבוהים יותר יש לקבל את השער מהאגף לעסקות חוץ.

מגן דוד

טלפון חירום 101 • ירושלים, בית־שמש, תל־אביב, חיפה, נהריה, עכו, חדרה, הרצליה, כפר־סבא, נתניה, קרית־שמונה, צפת, ראשון לציון, באר־שבע, אופקים, דימונה, ערד, אילת.

ירושלים — טל' 523133, בית־שמש — 811288, תל־אביב — 460111, רמת־גן, גבעתיים, בני־ברק — 781111, פתח־תקוה — 9231112, קרית־אונו — 344442, חולון — 803133/4, בת־ים — 885555/6, חיפה — 512233/4, נהריה — 923333, עכו — 979333, — 912333, קרית־טבעון — 931401, קרית־ביאליק — 721817, חדרה — 063־22333, הרצליה — 541333, כפר־סבא — 33222, טבריה — 067־90111, קרית־שמונה — 067־44334, בית־שאן — 065־93333/4, עפולה — 065־8722, חצור הגלילית — 067־36333, קצרין — 067־61333, מגדל־העמק — 065־73333, רחובות — 054־451333, אשדוד — 055־51332/3, אשקלון — 051־23323, לוד — 054־229133, רמלה — 054־221022, קרית־גת — 051־881333, קרית־מלאכי — 055־8233, ראשון־לציון — 942333, שדרות — 051־97074, באר־שבע — 057־78333, אופקים — 923022, נתיבות — 941033, דימונה — 59333, ערד — 957222, ירוחם — 80133, מצפה־רמון — 88333, אילת — 059־72333, צפת — 067־30333.

שערים יציגים

להלן השערים היציגים ל־24.3.87:

סל	1.6786
דולר ארה"ב	1.6100
מרק	0.8794
ליש	2.5754
פרנ	0.2642
ין יפני (100)	1.0781
פלה	0.7790
פרש	1.0547
כתש	0.2522
כתנ	0.2338
כתד	0.2336
מרפ	0.3591
דולר קנדי	1.2267
דולר אוסטרלי	1.1169
רנד	0.7838
פרב (10)	0.4247
שילי אוס' (10)	1.2512
לירה איטלקית (1000)	1.2340
לירה אירית	2.3458
פזטה ספרדית (100)	1.2489
יחידת מטבע אירופית	1.8258
דינר ירדני	4.6386
לירה לבנונית (10)	0.1464
לירה מצרית	0.8131

בתי מרקחת

ירושלים: מאיר רח' יפו 46. טל. 233592.

תל־אביב: ארלוזורוב ארלוזורוב 76 טל. 230746. בריאות המלך ג'ורג' 28, טל. 283731.

פתח תקוה: קופ"ח הכללית חיים עוזר טל. 905271.

נתניה: קופ"ח כללית רח' ברודצקי 31 טל. 91123.

חולון: ד"ר חורי רח' סוקולוב 70, טל. 842433.

חיפה: חניתות, חניתה 22 נוה שאנן טל. 231905.

ב"ב, ר"ג: המגן ביאליק 30 ר"ג, טל. 723674.

ירושלים: קופ"ח של ההסתדרות מרפאת רוממה רח' המ"ג 28 טל. 523191.

מוצ"ש: קרית משה, רח' קרית משה 1, טל. 526135.

תל־אביב: ארלוזורוב, ארלוזורוב 76, טל. 230746. שחר (ברנדס) פנקס 27 טל. 441449.

מוצ"ש: שור טבצניק המלך ג'ורג' 54, טל. 280644. מעיין חיים סניף צהלון שד' ירושלים 98, יפו 822986.

פתח תקוה: קופ"ח הכללית חיים עוזר טל. 905271.

נתניה: גבע רח' שער הגיא 14, טל. 22695.

חולון: עין יהב, רח' עין יהב 4, טל. 884854.

חיפה: ק. אליעזר כבר מאירהוף 6, טל. 511707.

ב"ב, ר"ג: גרמזה ביאליק 50, ר"ג טל. 722237.

רדיו

קול המוסיקה

06.02 „צלילי בוקר"; 07.07 „בהארנה בינוחה"; 09.00 „קונצרט בוקר"; 12.00 „מן הסרטים"; 13.05 „בהאזנה בינוחה"; 15.00 „לקראת שבת"; 16.00 „לבקשתכם".

מוצאי־שבת

21.00 חדשות; 21.05 „אופרה".

רשת א'

06.00 שידורים לעולים; 07.30 „ר' דוד קלי"; 08.05 „פעמי המזרח"; 10.05 „השיר לא תם"; 11.10 „השיר דור היום' לבתיהם"; 11.30 „שירי עמים"; 12.05 מעורב ים תיכוני; 14.06 „בראש צעיר"; 16.05 „גושא במוקד".

מוצאי־שבת

22.05 „מילים שמגוסות לגעת".

רשת ב'

06.06 „שמע ישראל", „מה טוב אהליך יעקב" וסיכום המשנה היומית; 06.12 התעמלות בוקר; 06.22 להקלאי; 06.30 סקירת מאמרי המערכת של עתוני הבוקר; 06.53 „אלירוקר"; 07.00 „הבוקר הזה"; 08.05 „כל צבעי הרשת"; 12.05 חדשות מקומיות; 13.05 „בחצי היום"; 14.06 „הזמנות והבהות בסלולת"; 15.05 „הדעה על זמני כניסת השבת"; 16.05 „עובר ושבי".

מוצאי־שבת

21.05 „המבדיל"; 21.08 „פרח בגני"; 22.05 פרקי היום בתנ"ך; 22.10 „מלווה מלכה"; 00.10 „לילה טוב".

גלי צה"ל

05.45 פרקי אבות; 05.55 באופן מילולי; 06.00 אות פתיחת השידורים; 06.05 צלילי בוקר; 06.30 „פרקים עיך"; 07.07 תוספת בוקר; 08.00 בוקר טוב ישראל; 09.05 בילוי נעים; 11.05 קולה של אבא; 12.05 „סנדלים"; 14.05 „עוד לא שבת"; 15.05 „חוזה חוזה עם הרומנטיקה"; 16.05 „שיר בשקט בשקט".

מוצאי־שבת

20.05 „מסורת מסורת"; 21.00 מבט לחדשות; 21.30 „קוקטייל שבת"; 23.05 „עושים מדינה"; 00.05 „ציפורי לילה"; 02.00 מבזק ידיעות; 02.05 לא רוצים לישון; 05.00 מבזק ידיעות; 05.05 צלילי בוקר.

טלוויזיה

טלוויזיה חינוכית

08.00 טלטקסט; 08.03 שעת לושר; 08.15 קשת ועגן; 08.40 מסך לספרות; 09.00 מוסיקה ד"ר; 09.20 לשון ותקשורת ב"ה; 10.05 חשבון ו'; 10.30 הגיל הרך; 11.00 מדעי הטבע; 11.15 חברה ותרבות; 11.45 טלטקסט; 12.15 חברה ותרבות; 12.45 מוסיקה; 13.15 האוניברסיטה הפתוחה; 13.45 טלטקסט; 13.50 גברת פלפלת; 14.00 המבריק; 14.30 משפחת פליסר; 15.25 מפגשי בראשית; 15.45 מאה ציורים מפורסמים; 16.00 ערב חדש.

טלוויזיה כללית

מוצאי־שבת

20.00 „משפחת קוסבי"; 20.30 „מלסבר לירושלים"; 21.00 מבט לחדשות; 21.30 בשחק השבת; 22.30 „המהגרים".

בתי חולים

יום ששי

ירושלים: ביקור חולים (ילדים), שער צדק (פנימית), הדסה עין כרם (נשים, כירורגית, אורטופדית, עיניים, א.א.ג.).

תל אביב: רוקח (ילדים) איכילוב (פנימית, כירורגית).

נתניה: לניאדו.

יום שבת

ירושלים: שערי צדק (ילדים), הדסה הר הצופים (פנימית), ביקור חולים (נשים), הדסה עין כרם (כירורגית, אורטופדית, עיניים, א.א.ג.).

תל אביב: רוקח (ילדים) איכילוב (פנימית, כירורגית).

נתניה: לניאדו.

מושב כפר הרא"ה

משתתף בצערו של

החבר יוסף בר"חי

בפטירת אשתו

החברה חנה ז"ל

ומביע תנחומים למשפחה

בנחמת ציון וירושלים תנוחמו

ועד המושב

בשם החברים

מפגש הדור הצעיר בבני־ברק

יתקיים אי"ה ביום שני, כ"ט באדר (30.3.87) בשעה 19.30 בסניף הפועהמ"ז, רח' ר' טרפון 1

בסדר היום:

דיון על המורשת הציונית הדתית ועל השתלבותם של צעירים בפעלות התנועה.

ישתתפו:

רפאל מרובקה — חבר הנהלת העירייה.

נחום לנגנטל — יו"ר הדור הצעיר במפד"ל.

רפי דובלין — יו"ר מזכירות הדור הצעיר בבני־ברק.

הסתדרות הפועל המזרחי / האגף לאיגוד מקצועי — המפלגה הדתית־לאומית

סניף רמת־גן

חברינו מוזמנים להשתתף באזכרה ולימוד לעילוי נשמתו של

הרב עובדיה בה"ר צדוק עדני זצ"ל

אביו של החי שלום עדני יבלח"א

האזכרה תתקיים ביום ראשון, כ"ח אדר תשמ"ז (29.3.87), במושב אחיעזר מס' 50, הח"ל משעה 12.00

העליה לקבר בשעה 4.00

במלאת שנה לפטירת

בעלי, אבינו, אחינו, גיסנו וסבנו היקר באדם

ר' משה בן שרגא פייבל קירשנבאום ז"ל

יתקיים סיום משניות וכן חנוכת ספריה תורנית לזכרו ביום רביעי אור ליום ג' ניסן תשמ"ז (1.4.87), בשעה 20.15 בערב, בבית הכנסת „ישראל הצעיר" רחוב קדיש לוז 7, פתח־תקוה (ע"י ב"ח בלינסון).

העליה לקברו תתקיים ביום חמישי ג' ניסן תשמ"ז (2.4.87), בשעה 16.00 אחה"צ, בחלקת חרדים בבית החיים סגולה פ"ת.

המשפחה

„מדם"

אופנה עילית לנשים

רחוב רבי עקיבא 90 בני־ברק

מסיבות טכניות נדחו השפוצים בחנות עד לאחר חג הפסח הבעל"ט

לבקשת לקוחותינו הנאמנות נפתח מיום שלישי, ר"ח ניסן עד ערב החג

כל המלאי שהוכן לקראת החג והקיץ במחירי הפתעה

השפוצים יערכו אי"ה מיד לאחר הפסח ועל הפתיחה המחודשת תבוא הודעה

הועדה לעלית הנוער הדתי

ת.ד. 40024 תל־אביב

דרושים

למוסדות פנימיתיים

לשנת הלימודים תשמ"ח

✱ מנהל

✱ מדריכים ועובדי הוראה

✱ עובדי מטבח

✱ אמהות־בית

המעוניינים יפנו בכתב

למוסד ציבורי גדול

דרוש

רב או מפקח כשרות

על הנ"ל לקיים פיקוח על מוסדות רפואה והחלמה בנושאי דת וכשרות

התפקיד דורש נסיעות בכל חלקי הארץ

על בעל התפקיד לחיות בעל רכב ורשיון נהיגה ומגורים במרכז הארץ.

נא להתקשר לשם קביעת ראיון אישי בשעות 08.00—14.00, לטל' 433491, 433384, 03־433275.

הסתדרות הפועל המזרחי

האגף לתרבות

קרית שמואל —

במוצאי ש"ק כ"ז אדר תשמ"ז 28.3.87, יערך

ערב שירה באמר ובצליל

ברחבת בית הספר בשעה 20.30

בהשתתפות: הגב' בתיה בן זאב

המנחה: ש. אורבך

דברי פתיחה: אורי ברקאי — מזכיר הסניף

הצפה

עיתון יומי

HATZOFE

DAILY

המו"ל: הצפה בע"מ. יעורך: משה אישון. מערכת והנהלה תל־אביב, רח' המסגר 66 טל' 33605, ת"ד 2045. חשבון בנק הדואר 441144. סניף ירושלים: רח' בן־יהודה 3, ת"ד 1148 טל: 02־234910. משרד סניף חיפה: רח' ארלוזורוב 1, טל' 04־663628. ✱ דפוס העשור בע"מ ת"א

אין המערכת אחראית לתוכן המודעות והסגנון

עלי דפנה מתורכיה נאסרו לשיווק בשל רמת קרינה רדיואקטיבית שמקורה בכור בצ'רנוביל

משרד הבריאות הורה ליבואן להחזיר התוצרת

משלוח עלי דפנה מתורכיה נ־אסר אתמול לשיווק בישראל, לאחר שאנשי שירות המזון הארצי של משרד הבריאות, גילו בו רמת קרינה רדיואקטיבית גבוהה מהמותר שמקורה בכור בצ'רנוביל.

בבדיקה שנערכה במעבדה בתחנת ההסגר של משרד הבריאות בנמל חיפה, נבדקו דגימות מהמשלוח שהיה במשקל טונה. הבדיקה במעבדה נמשכה שבוע.

בעקבות הממצאים, הורה משרד הבריאות ליבואן שמואל סולימה מתל אביב להחזיר מיד את התוצרת לארץ המוצא או להשמידה, על פי כללים מקצועיים ובהנחיית משרד הבריאות.

יצוין, כי מאז האסון הגרעיני בצ'רנוביל, כל מוצרי המזון המיובאים מאירופה ובמיוחד מאירופה המזרחית ומתורכיה, עוברים בדיקה קפדנית. הבדיקה של עלי הדפנה, היא הראשונה שנהגית [illegible] קרינה רדיואקטיבית מעל המותר.

מאז האסון ניתנו הנחיות לכל תחנות ההסגר של משרד הבריאות בגבולי הארץ, באויר, בים וביבשה, לבדוק כל משלוח מזון המגיע משם.

דובר משרד הבריאות הדגיש, כי המלאי הקיים בחנויות וברשתות השיווק של עלי דפנה או כל מזון אחר, נבדק על ידי משרד הבריאות ונמצא מתאים על פי דרישות משרד הבריאות.

„אלישרא" תספק מפזרי חום למחשבים

מאת סופרנו הכלכלי

חברה י.ב.מ. חתמה הסכם עם מפעל ישראלי, „אלישרא" על הזמנה רב שנתית לאספקת מפזרי חום המשמשים לצינון שבבי סיליקון במחשבים.

החברה הישראלית תספק את המוצר בהיקף של כמה מליוני דולרים, לפסי שנים, למפעל י.ב.מ. באירופה.

המפעל הישראלי נבחר בשל הקריטריונים הקפדניים לאיכות ומחירה הזול מזה של המתחרים.

בת 3 נהרגה

פעוטה בת 3 משכונת בית אליעזר בחדרה נהרגה אתמול בצהריים לאחר שנפגעה מאוטובוס שהסיע ילדים. גם האוטובוס נעצר להקירה.

מחקירה ראשונית של משטרת חיפה עולה, כי ברחוב תרבס בשכונת בית אליעזר ירדו ילדים מאוטובוס הנהג לבתם הסעת בחדרה. האוטובוס החל לנסוע קדימה. תוך כדי כך, ירדה הפעוטה בת השלוש מהמדרכה השמאלית הצמודה את הכביש משמאל לימין, לכיוון חזית האוטובוס.

הפעוטה נפגעה ככל הנראה ע"י הגלגל הימני הקדמי של האוטובוס. היא פונתה לבית החולים הלל יפה בחדרה ללא רוח חיים.

משרד התעשיה בוחן בקשת יזם ישראלי להקים מתפרה על יד הגדר הטובה

משרד התעשיה והמסחר בוחן בימים אלה בקשה של יזם ישראלי להקים מתפרה למוצרי טקסטיל בסמוך לגדר הטובה שבמטולה. כך גילה אתמול מנכ"ל משרד התעשיה והמסחר יהיל ב־ליוזובסקי בסיור שערך בגדר הטובה שבמטולה.

לדברי מנכ"ל משרד התעשיה ר מתפרות באיזורים אחרים של הארץ. המסתר, תושבי איזור רצועת הבטחון שבדרום לבנון כהודים ביום רב חשוב בכח העבודה במפעלי תעשיה בצפון הארץ. כה אתם זה מתר את בעית המחסור החריף בידיים עובדות במפעלי התעשיה באיזור זה.

המפעל המבקש להקים מתפרה במטולה אינו מצליח לגייס עובדים ל־

ליקוי חמה חלקי ביום א' אחר הצהרים

ליקוי חמה חלקי יהיה בארץ ביום א' אחה"צ. התחלת הליקוי בשעה 15.47, שיא הליקוי יהיה ב־16.36 וסוף הליקוי ב־21.29. גודל הליקוי 3 אחוז.

על כך מסר לכתב עתים מנהל מצפה הכוכבים בגבעתיים. הפרטים תועברו על ידי אגודה שרבן מהמרכז לחיזוי אסטרונומי.

מצפה הכוכבים בגבעתיים, יהיה פתוח לקהל החל מהשעה 15.30 אחרי הצהריים למשך כל זמן הליקוי.

מנהל המצפה אמר לכתב עתים, כי אין להסתכל בשמש בזמן הליקוי רק מבעד ל־3 עד 4 תשלילים שרופים. לא מומלץ להשתמש בזכוכית מפויחת.

מכינה לחיילים משוחררים נפתחה בשלוחת „בר־אילן"

בשלוחת בר־אילן בצפת נפתחה השבוע מכינה ראשונה לחיילים משוחררים. במכינה לומדים כ־40 תלמידים, מכל איזור הצפון והיא ממומנת על ידי משרד החינוך. המתלמדים אף מקבלים מענק הדשה, בסך 250 ש"ח.

מנהל שלוחות בר־אילן ד"ר ברבי מסר לכתב עתים, כי כיום יש בשלושת שלוחות בר־אילן מכינות. כשביקשו לפתוח מכינה באשקלון, הועמד התנאי של פתיחת מכינה גם בצפת ו„נוכחנו לדעת שיש דרישה רבה מצד משוחררי צה"ל ללמוד במכינות ובכוונתנו להרחיב עד כמה שאפשר לימודים אלה" — אמר ד"ר ברבי.

בית החולים בקור חולים ירושלים

ברכות מזל־טוב

להולדת הבנים/הבנות

אדלר ירוחם ותובע	בת	יעקבי גבריאל ושושנה	בן
איטח אלברט ומיכל	בן	יארבלום שלמה ולאה	בת
אלנקוה אורי ועליזה	בן	יארבלום אברהם ועלקה	בת
בנימין בני כוכבה	בן	כהן שלום ונחמה	בת
בר טורן אוליביה ורתית	בן	לחזן דב ורינה	בת
בוין אלברט ופנינה	בן	לנברבוים אבנר וצביה	בת
ברזילי דוד ואסתר	בן	לימן נפתלי ויעל	בת
בצון יוסף ורות	בת	לוי נסים ותמר	בת
ברקלי אליעזר ובלה	בת	לוי ציון ומזל	בן
ברזילי שמשון ונאוה	בת	מזון יצחק ורות	בת
בש דב ואורה	בן	מילר חיים וצביה	בת
צולרמן משה וחנה	בן	ניסן אברהם ופרח	בת
גבריא יוסף ואסתר	בן	נזרי אלי ורחל	בת
גפנר חיים ודגניל	בן	סיידי הדסה ואמי	בת
גליק אהרן וחבה	בת	סופר נחום ורבקה	בת
גור אלי ולימור	בן	עמרא יחזקאל ומזל	בת
דוד געים וגליה	בת	פורסטר שמריהו ומינה	בת
דויטש זאב ואלקה	בן	פרוינד יהונתן ופנינה	בן
דוידוביץ ישראל וחנה	בן	פרנות מנחם וטובה	תאומים
הבא משה ואסתר	בת	צנעדים יוחנן ומרים	בן
הולצמן זכריה ולאה	בת	צנעדים יששכר ותמר	בת
הורוביץ יונה וצביה	בן	צמח ישראל ואילה	בן
וייס חיים ואסתר	בן	קדוש יהודה ועליזה	בת
זרה יגאל ושרה	בן	רוטנר דוד וציונה	בן
זלצמן אברהם ושרה	בן	ריאש מנחם ובת־שבע	בת
חייאוב יוסף וצביה	בת	שפירא משה ואסתר	בן
חנניה אשר ואלאן	בן	שטרן חיים ויהודית	בת
חוגה אבנר ואילה	בן	שטרן יעקב ופסלה	בת
טוב שלום ורחל	בת	שטרנבר אברהם ועליזה	בן
טרופר יעקב וצפורה	בן	שמש משה ושושנה	בת
יצחק אריה ושמחה	בת	שנפר יצחק והלנה	בן

יזכו ההורים לגדלם לתורה, לחופה ולמעשים טובים

ההנהלה

בית הכנסת המרכזי
רחוב הרב הרצוג 5 ראשון לציון

למכובדנו

ר' מתיתיהו פידלמן הי"ו

גבאי בית הכנסת מיום היווסדו

מיטב האחולים והברכות

בהגיעו לגבורות

יתן ה' והבורך בבריות גופא ונהורא מעליא לאורך ימים ושנים טובות כה לחי עד מאה ועשרים

יצחק שלינקה — יו"ר
חברי ההנהלה
וציבור המתפללים

מבצע שיק מודל

★ מבצע ז'קטים ★

חיסול סוף העונה

- מעילי גשם ב־100 ש"ח
- ז'קטים צמר ב־120 ש"ח. גם במידות גדולות
- מעילים צמר ב־200 ש"ח. — בתשלומים
- טוניקות, חליפות, חולצות וחצאיות לעונת האביב והקיץ — דוגמאות חדשות

כח קלישר 46, ת"א. ליד מגדל שלום 05-657186 05-659118

לליל הסדר וחג הפסח

ניתן להשיג אצלנו:

- דגים ממולאים (געפילטע פיש)
- חזרת וחרוסת

אוכל ביתי — טיב מעולה

כשר לפסח למהדרין (לא שרויה)

הזמנות מתקבלות עד יום חמישי פרשת ויקרא, ג' ניסן, טלפון 03—296428 — אברהם מרדכי ליפשיץ

בס"ד

הודעה חשובה

יצא לאור במהדורת פאר בכרך א'

ספרי היהודי הקדוש מפרשיסחא ובניו הק'

✡ נפלאות היהודי ✡ תפארת היהודי
✡ כתר היהודי ✡ מעשה נחמיה

ובסופו קונטרס סדר היוחסין מהיהודי הקדוש עד דורנו

להשיג בחנויות לספרי קודש

הפצה ראשית: „אור הספר"

מלכי ישראל 41 ירושלים

מרכז רוחני קהילתי וביהכנ"ס "שאולי"
ע"ש המנוח הרב בנימין כהן שאולי זצ"ל
ת.ד. 109, אשדוד טלפון 055—23881

בס"ד

זה עתה יצא לאור הספר

„מרפא הבשם"

מאת

הרב משה כהן שאולי

תוכנו: הדרך למניעת מחלות וחולים והאמצעים לריפויין בשיטת הרמב"ם, חז"ל והרפואה המודרנית — בהמלצת רופאים ואנשי מדע.

בספר: 350 עמוד, כולל שפע תמונות צבעוניות — בכריכה מהודרת.

- מחירו 30 ש"ח, כולל דמי משלוח

המעוניינים יפנו לפי הכתובת הנ"ל.

ת"א מדיקל סנטר
אקופונקטורה הומופטיה

טיפולים ניתנים ע"י רופא M.D.

כאבים: גב, ראש, פרקים רוממטיזם ועוד...

אלרגיה: אסטמה, ברונכיטיס, נזלת אלרגית, בריקות דלקות אלרגיות למזון ועוד...

דכאון, חרדות, עצבנות ועוד...

הרזיה

הפסקת עישון (טיפול חד פעמי)

בדיקת שיער ובדיקות כלליות

טלפונים: 03—239215, 03—221226, 03—451563

בית הרופאים, ריינס 18 תל־אביב

חרות של אמת

ראש חודש בבית הרב

בהשתתפות:

הרב יעקב אריאל — החרות לאור משנת הרב

ר' יוסף מנדלביץ — שמירת החרות בתנאי שעבוד (מנסיונו של אסיר ציון).

הנחיה ופתגם הרב לחודש ניסן **הרב יוסף ברמסון.**

הערב יתקיים אי"ה ביום ראשון כ"ח באדר (29.3.87) בשעה 20.00 ב„בית הרב", רח' הרב קוק 9, ירושלים.

הצבור מוזמן

אישים ומוסדות

— קידושה רבא לרגל שבע הברכות לנשואיהם של הרב אהרון פינקל עם ציפורה בתם של הרב הראשי לגבעתיים יוסף ואילה גליקסברג נערכה מטעם מנין הצעירים בגבעתיים בהשתתפות מוזמנים.

דברי תורה נשאו הרב פנחס אורי הרב הראשי הספרדי לגבעתיים, יצחק ירון ראש העיר הרב יחזקאל וסרמן יו"ר מניך המפד"ל, יהודה עזריאל יו"ר תנועת ישראל הצעיר וצבי מינצר בשם מתפללי בית הכנסת.

הנחה יהושע גולדפינגר יו"ר המועצה הדתית. בשם המשפחה ענה הרב גליקסברג הנעים את המסיבה הזמר אבנר צדוק.

ב"ה

בן צבי נסיעות
רח' יפו 4 ירושלים

מתנת אפיקומן יוצאת מן הכלל
לבנות דתיות בלבד
(גיל 17 ומעלה)

קיץ באירופה!!
22 ימים

6 ביולי עד 27 ביולי (ט' בתמוז עד ר"ח אב) או 10 באוגוסט עד 31 באוגוסט (ט"ו באב עד ו באלול)

מחיר החבילה כולל:
- מלווה דתיה
- בתי מלון 4 כוכבים
- פנסיון מלא — אוכל כשר למהדרין
- אוטובוס תיירים צמוד
- כרטיס טיסה
- כניסה לאתרי תיירות ומוזיאונים

לפרטים נוספים: להתקשר להני 665684(02)

ניתן להשיג

אוכל ביתי מוכן

לליל הסדר וחג הפסח

הזמנות מתקבלות עד לתאריך 3.4.87

אולמי „מקסים"

המלך ג'ורג' 48, תל־אביב

03-201210, 282655

כשר למהדרין בלאט כשר

האגודה להתנדבות בעם
שרות לאומי מתנדב

ראיונות לשרות לאומי

בת היוצאת לשרות לאומי בשנת תשמ"ח, חייבת לעבור ראיון אישי אצל מפקחי האגודה.

על כן מי שטרם עברה ראיון יכולה להתראיין בתאריכים ובמקומות הבאים:

- **בתל־אביב** יתקיים אי"ה הראיון ביום ראשון ו' בניסן תשמ"ז (5.4.87), בסמינר תלפיות, רח' דב הוז 16, תל־אביב, החל מהשעה 9.00 בבוקר.
- **בחיפה** יתקיים הראיון ביום שני ז' בניסן תשמ"ז (6.4.87), במרכז הקהילתי „סיני" ברח' אלאדריסי 12, קרית אליהו, ע"י אולמי „נועם", החל מהשעה 9.00 בבוקר.

זהו התאריך האחרון לראיונות, לאחר מכן לא יתקיימו עוד ראיונות.

בקשר לפרטים נוספים אפשר לפנות:
- בתל־אביב לטלפון 03-788286
- בחיפה לטלפון 04-641080

בברכת התורה
הנהלת האגודה

בישוב דתי בדרום הארץ

דרושים

- ★ מנהל מטבח מרכזי
- ★ דפס מקצועי לאופסט
- ★ איש תחזוקה

מגורים במקום

יועדפו מועמדים בעלי נסיון קודם

נא לפנות בכתב בצרוף תולדות חיים להדר קלפר, רח' דיזנגוף 259, תל־אביב 63177, עבור דרום.

דרוש מדריך תיירות דתי

להדרכת תיירים בטיולים ברחבי הארץ

דובר עברית אנגלית ואידיש +
רשיון נהיגה (מגורים בגוש דן)

לפנות עקיבא טורס בע"מ

רח' ר' עקיבא 106 טל. 709141-4

למכירה בבני־ברק

קוטג'ים מפוארים

7 חדרים + מרתף עליון

כהר שלום, רח' האריזים

פרטים במקום 052-558151

האולפנה המדעית אלקנה
ליד מכללת „אורות ישראל"
אלקנה ד.נ. אפרים 44814

מודיעה על

המשך הלימודים לבנות לשנת הלימודים תשמ"ח

לכתות ז'-י"א

באולפנה המדעית אלקנה מושם דגש על חינוך הבנות לאמונה, למידות ולציונות ע"פ תורת ישראל.

האולפנה משלבת לימודים תורניים עם לימודי המדעים ועבודה במעבדות משוכללות.

לפרטים והרשמה נא לפנות לטל' 03-9362332, בשעות 8.00 — 13.00.

חידוש במטבח הכשר!

בלעדי לאלקטרה.
תנור בישול ואפיה למאכלי חלב, בשר ופרווה.

תנורי אלקטרה - היחידים עם ההכשר של המכון המדעי הטכנולוגי לענייני הלכה בירושלים, גם למהדרין ממש.

אלקטרה

הנוחות שלך - האתגר שלנו

פרטים נוספים בחנויות החשמל המובחרות ברחבי הארץ.

אזכרה

במלאת שנה לפטירתו של ראש משפחתנו היקר

ד"ר דב ארליך זצ"ל

נעלה לקברו בבית הקברות סגולה, פתח־תקוה ביום שני כ"ט אדר תשמ"ז (30.3.87), בשעה 4.30 אחה"צ. לאחר מכן תיערך אזכרה בבית הכנסת המרכזי בקרית ישמח משה.

תפילת מנחה: בשעה 5.40, ואחריה ישאו דברים:

הרה"ג ר' שמחה הכהן קוק שליט"א — הרב הראשי לרחובות על הנושא: בין גאולת פורים לגאולת מצרים

בין האדמו"ר מקאסוב שליט"א, שמה משה — בענייני דיומא

יו"ר: בן המשפחה

המשפחה

נכיון לפסח

מבצע מיוחד לבעלי עסקים!

16 במרס עד 15 במאי! לקראת קניות הפסח, בנק המזרחי נותן לך עכשיו מסגרת נוספת של אשראי ומימון ביניים בתנאים מיוחדים, רק לתקופת החג. **ניכיון שטרות ושיקים בריבית מיוחדת של פריים + 1½% לחודש.**

המבצע ללקוחות ותיקים וחדשים כאחד.

פרטים מלאים בכל סניפי הבנק.

בנק המזרחי

הצופה ✶ ✶ ✶ ✶ ✶ **מוסף של שבת**

„פרשת פולארד" בהירהור שני

מאת משה אישון

„פרשת פולארד" על ספיחיה הולכת ומסתבכת יותר ויותר חרף המאמצים הבלתי נלאים לכבות את האש שפרצה עם גילויה. היא מאיימת לכלות את היחסים הטובים והידידותיים בין ירושלים לוואשינגטון, שהתפתחו בעשור האחרון והגיעו לשיאם עם שיתוף הפעולה האסטראטגי בין שתי המדינות. וככל שמרבים לדוש בה כדי לרצות את האמריקאנים הזועמים, לא זו בלבד שאין מצליחים במשימה זו, אלא אף מוסיפים שמן למדורה, ולשונות האש שלה הורסים את השרידים האחרונים של אימון ותבונה שנותרו לפליטה. מרוב דברים אין מרבים חכמה, אלא מולידים מזיקים חדשים המכרסמים תחת היסודות הקיומיים של המדינה המוסיפה לחיות במיצר על אף הפירסומים השופעים אופטימיות על צמיחה כלכלית ושלום הרובץ, כביכול, בפתח הבית.

המתיחות שנוצרה סביב „פרשת פולארד" אינה מצטמצמת במסכת היחסים בין ישראל לארצות-הברית. הוויכוח אינו מתנהל עוד בצינורות דיפלומאטיים כמקובל בין עמים ומדינות. הוא פרץ אל רשות הרבים והפך לקטב מריבי בתוך ישראל כשיד איש ברעהו. מסתבר שלא רק ארצות-הברית היא צד מעוניין בבירור חקר האמת: „מי נתן את ההוראה". אלא גם חלק מהפוליטיקאים שלנו שאינם מחמיצים שום הזדמנות כדי לדגוג בנים עכורים של „פרשיות" — עטו על „פרשת פולארד" כמו עיט על פגר, לשם סילוק חשבונות פוליטיים ואישיים גם יחד כדי לסלול לעצמם את הנתיב אל גרם המעלות המוביל אל פיסגת ההיירארכיה השלטונית. זאת ניתן ללמוד על פי הדימויים המועלות בשטח, אפילו אם חלק מהן נוהג להופיע עטוף בטלית שכולה תכלת כאילו כל כוונתו לשם שמים בל ייפגעו חס וחלילה סדרי המימשל התקינים כמקובל במדינת חוק שהדמוקראטיה נר לרגליה.

וכה תפגשו אותם את הפוליטיקאים מצליפים זה בזה בקול רעש גדול בשעה שהמהומה חוקה לדריכה כאחיד לנשימה. כל אחד מהם מוכן להקריב את הזולת כ„קרבן עולה וריח" כשהמטרה היא: להוריד את מי שעלה גבוה מדי ובדרך זו לפנות את הדרך לעצמו — אל ראש פיסגת השלטון. אין איפוא כל פלא שהשרים — חברי הממשלה וכן הקבינט הבטחוני ולצידם חברי-כנסת, לא רק מהאופוזיציה אלא גם משורות הקואליציה, עושים כל אשר לאל ידם ש„פרשת פולארד" לא תרד מסדר יומה של המדינה. גם אלה שכלפיהם הופנית אצבע מאשימה על הבאה שחטאו ביודעים ובלא יודעים, מרוב מבוכתם אינם מצליחים לטפל בפרשה זו כמי שעיניו בראשו הרואה את הנולד וכיאה לנבון המבין דבר מתוך דבר. אף הם מרבים דברים שלא לצורך וזאת בשעה שכל מלה מיותרת עלולה להפוך לכתב אשמה חדש שיעלה בחומרתו על כל מה שהיה ונאמר עד כה. ולא חסרים גורמים מעוניינים בעלי אוזניים כרויות הקולטים כל דבר ונאחזים בו כדי להביך את מדינת ישראל.

ובמקום שהמשכיל לעת כזאת יידום — החכמים שלאחר המעשה אינם מפסיקים לדבר. במו ידיהם הם מספקים חומר מרשיע נגד עצמם, אפילו אם מישהו מהם סובר, כי את נפשו הציל...

הפרשה שלפנינו כה סבוכה וגם טראגית לכל אלה שהיו מעורבים בה, שכל מלה מיותרת אינה אלא מוסיפה חטא על פשע. בכלל, פרשיות ריגול כל עוד הן עלומות — המשתתפים בהן קוצרים תהילים ומפעיליהם „ברשות ובסמכות" קושרים כתרים לעצמם על עוז רוחם וגודל תבונתם. לא כן בשעה שנכשלים במשימתם. אז הכשלון הוא יתום.

— אין לו אב ואם — והדמויות הפועלות בשטח הופכות ליתומים בלא אח ומושיע.

וזהו בדיוק התסריט המצטייר לנגד עינינו למקרא הדיווחים על פרשה אומללה זו ועל מה שצפוי לדמויות שהשתתפו בה. שלפתע הפכו „מסרד" אצל אלה שבעבר הלא כל כך רחוק התברכו בפרי עמלם של אחרים. אנו עדים עתה לנסיונות בריחה מאחריות שבסופו של דבר עלולים להסתיים בהפקרת חברים וידידים, בפרט באשר כל אחד מהם משתקף במראה הציבורית בתור מי שמנסה להציל את עורו.

אביאם סלע — תמול שלשום היה גיבור מלחמה: איש שעתידו לפניו — היום אנו שומעים קולות התובעים את ראשו יחד עם ראשיהם של עוד שניים-שלושה המעורבים בפרשה. התביעות הללו שקופות מדי מכדי שנתייחס אליהן ברצינות הראויה ונראה בהן את המפתח לעשיית צדק. לא הצדק עומד להכרעה, אלא הרצון לרצות את „הפריץ" הזועם מנחה את דורשי הצדק. אולם הם מתעלמים לחלוטין מהמציאות הפוליטית, האומרת, כי האמריקאנים לא יסתפקו בזה. הם רוצים מאתנו הרבה יותר. ראיה לדבר: ראשי ה„סטייט-דיפרטמנט" וה„פנטגון" לא הסתפקו בחומר שישראל העמידה לרשותם עם גילויה של „פרשת-פולארד". גם האפשרות שניתנה להם לתשאל בישראל את הדמויות הישראליות שפעלו בארצות-הברית לא סיפקה אותם. כך שגם אחרי „שיווק" „לפרוק" את ראשיהם של סלע ואיתן — ארצות-הברית תמשיך לדרוש הסברים נוספים, לרבות חומר חסוי, שהם חושדים כי נמצא בידיה של ישראל וכו'. הלכך, אין לדבר סוף. אלא אם כן ישראל תאזור עוז ותקום ותאמר: עד כאן. בשבילנו תמה הפרשה.

מי שינהג אחרת אינו אלא הוזה ואינו רואה את הנולד.

✶

בימים אלה התברר אגב אורחא, כי ארצות-הברית מעוניינת בפתחון של שתי הוועדות העוסקות ב„פרשת פולארד". היא מעוניינת לקבל את העדויות שיימסרו הן ב„וועדת הבירור" והן בוועדת המשנה לעניני מודיעין של ועדת החוץ והבטחון של הכנסת. אמנם לפחות בשלב זה לא הוגשה דרישה כזו, אבל אם עלינו לשפוט לפי הוויכוח המתנהל עכשיו בין פרקליטם של המעורבים בפרשה לבין הממשלה המעוניינת בכל מחיר בחקירתם, נמצא, כי יש יותר מסתם חשש שחומר העדויות והראיות שייגבה על ידי הוועדות יגיע ביום מן הימים לוואשינגטון והעדים במו ידיהם עלולים לסבך עצמם בפלילים, אם לא כאן — בישראל — הרי שם — בארצות-הברית שתדרוש את הסגרתם כדי להעמידם לדין.

השאלה היא: האם תוכל ישראל לעמוד מול הלחצים האמריקאניים ולא להיענות לדרישתם להעביר לידיהם את החומר שנגבה על ידי הוועדות?

דומה שאפילו ראש הממשלה אינו יכול להשיב בצורה חד-משמעית על שאלה זו. מכלל ה„לאו" שהשמיע בנושא זה בתשובה לפרקליט והוא גם חבר-כנסת שיעץ לשולחיו שלא להופיע בפני הוועדה, ניתן ללמוד על ה„הן", כי אין התחייבות חד-משמעית בנדון.

ראש הממשלה אמר, אין כל התחייבות מצד ישראל לספק את כל החומר שייגבה על ידי „ועדת הבירור" לארצות-הברית. במלים אחרות, חלק מהחומר, גם אליבא דראש הממשלה, עלול להגיע לשם. לכן כאילו מעצמה עולה השאלה: האמנם לשם זה דרושה לנו החקירה?

אם יש הצדקה כלשהי לחקור סוגיה זו, הרי זה דווקא כלפי פנים, כדי שאנו נדע: מה קרה שם ומי נושא באחריות לתקלה החמורה. אין כל הצדקה לעריכת חקירה, כדי לספק את סקרנותם של ידידינו מעבר לים המעוניינים מאוד לדעת: מי נתן את ההוראה?

ומכיוון שקיים החשש שמה שייחקר כאן — בישראל — בסופו של דבר יגיע לשם — לארצות-הברית — צריך שלפחות בשלב זה ייעצר מחקירה. הדריכה ב„פרשת פולארד" הואיל ניתור משור תועיל היא עלולה להכפיל ואף לשלש את הנזק שכבר נגרם למעמדה ולשמה הטוב של ישראל בארצות-הברית.

כדי שהחקירה לצורכי פנים תהיה יעילה יותר וגם אמינה יותר — [illegible]

> ✶ שתי ועדות — „ועדת בירור" וועדת משנה של ועדת החוץ והבטחון של הכנסת בוחנות את „פרשת פולארד" ✶ לפי ההדלפות הראשונות ספק אם זהו סוף פסוק ✶ מה התועלת בחקירה: את מי זו משרתת? ✶ הנזק חרב לאינטרסים המדיניים והבטחוניים של ישראל לא מרתיע „מדליפים" מסילוק חשבונות פוליטיים עם יריביהם מתמול שלשום ✶ זאת הטרגדיה האמיתית שב„פרשת פולארד" מן ההיבט הישראלי ✶

להביא לסיומה של הפרשה בכל הנוגע למרקם היחסים המדיניים, הבטחוניים והכלכליים עם ארצות-הברית. כל עוד לא הגיעו להבנה עם וואשינגטון בנדון — כל חקירה בישראל עלולה לפעול כבומראנג נגדה ומכך יש להיזהר וחובה גם להזהיר ולהתריע מראש, לפני המעשה ולא אחריו.

יתירה מזה, על אף ההבטחות בנקיטת חפץ וגם בשבועה, כי החקירות תתנהלנה בסודיות מוחלטת — בימים האחרונים היינו עדים להדלפות הראשונות מהחקירות. ולזכותו של שר הבטחון ייאמר, לאחר שנודע להכחיש את הדברים שיוחסו לו הוסיף: „אינני זוכר אם אמרתי זאת בפני הוועדה...". היינו שההכחשה אינה מוחלטת. אולם, אפילו אם היתה כזאת, אין בה כדי להבטיח שנסתמו כל הפרצות בפני המדליפים וכל מה שייאמר בוועדה אכן יישאר סוד כמוס לנצח נצחים...

יש פרצות שאי אפשר לסתום אותן. בפרט באותם המקרים כאשר פורצי גדר הסודיות לא אחת נמנים עם השומרים המופקדים להבטיח שזו לא תדלוף החוצה...

וב„פרשת פולארד" על ספיחיה לא מעט פוליטיקאים מעוניינים בדליפת הסודות, כדי להביך את יריביהם ולהציגם כמי שאינם ראויים למלא תפקידים ממלכתיים הכרוכים באחריות ותבונה מדינית.

מה הוליך עד כה?

ראשית כל ש„פרשת פולארד" אינה הראשונה וגם לא האחרונה; שנית, שהדרג המדיני אינו יכול להשתחרר לחלוטין מאחריות; ושלישית ש„פורום ראשי הממשלה" נכשל [illegible].

אמר אחד מחברי הוועדה החוקרת את הנושא, בכנסת: „יושבים שלושה חברים שהפעילו את... סמכויות... [illegible] שלדעתם כל החכמה התרכזה בהם והופכים כל גורם שנגעו בו לדייסה..." (יואל מרקוס, הארץ, כ"ג אדר תשמ"ז).

ומיהם שלושת החברים? התשובה ברורה וחד-משמעית, כשם שברור מראש מהן כוונותיו של האומר ומה מטרתו. אין צורך להרבות דברים בנדון, כי גם בלעדיהם המבין יבין...

ושלא להשאיר מקום לספק ולספקנים — הכותב שמביא את דברי השפר מפי המדליפים מכתיר את מאמרו בכותרת: „אל תגידו לנו מי צריך ללכת (אנחנו יודעים זאת בעצמנו)"...

✶

בנסיבות אלה, החקירה תלך ותתמקד סביב השאלה: מי צריך ללכת, והמצוויינים לרשת את מקומם רוצים שזה יקרה מהר ככל האפשר. הלכך בהכרח עלולה „פרשת פולארד" ליהפך לזירת התמודדות על ההנהגה, ממילא אין לצפות לבירור עניני שבא לשרת את האינטרסים הממלכתיים של המדינה.

המצדדים בחקירה גם בתנאים אלה מרחיקים עדותם לארצות-הברית. הם אומרים: צאו וראו, הקונגרס והסינט בגבעת הקפיטול חוקרים את פרשת מכירת הנשק לאיראן ובמקביל חוקרת ועדה מיוחדת שהורכבה על-ידי משרד המשפטים בנדון. הם אינם חוששים למתוח ביקורת אפילו על הנשיא ריינגן. גם לא היסוס לסלק פקידים וקצינים בכירים שהיו מעורבים בפרשה ונתגלו כמי שאינם דוברי אמת. אין איפוא כל פסול שישראל תחקור את „פרשת פולארד" בשני מישורים — במישור הפרלמנטארי והשלטוני. אולם, אין המשל דומה לנמשל. אספקת נשק אמריקאני לאיראן והעברת כספים ל„קונטראס" בדרום אמריקה — אלה הן שתי פרשיות הנוגעות לאמריקה בלבד. לא מעורב בהן צד שלישי. לא כן „פרשת פולארד". במקרה זה — מדינת ישראל ניצבת מול ארצות-הברית המאשימה אותה בריגול חמור נגדה. אין איפוא מקום להיתלות במודל החקירות האמריקאני, כדי ליישמו בישראל.

לאמיתו של דבר, גם ארצות-הברית נוהגת אחרת בשעה שמדובר בפרשיות ריגול לעומת מה שהיא נהגה בחקירה אספקת נשק לאיראן. ראיה לדבר — דרך טיפולה בפרשת המרגל הסובייטי שנתפס בניו-יורק והעתונאי האמריקאני שנעצר במוסקווה כחשוד בריגול נגד ברית-המועצות. למרות הצהרותיו של הנשיא ריינגן שלא יחתום על עיסקה עם הסובייטים, לפיה תמורת שחרור העתונאי האמריקאני ישוחרר המרגל הסובייטי, נחתמה ובוצעה העיסקה: המרגל הסובייטי שוחרר בלא שהועמד לדין. וכן שוחרר העתונאי האמריקאני שהואשם נגדו הבירה במוסקווה. ובכל זאת, שוחרר וההוזר לארצות-הברית בטרם נערך דינו.

הבירורים נערכו בסתרים. העניין בא על מקומו בשלום. ללא רעש בקונגרס וללא ועדות חקירה מטעם הסינט. אולם, אפילו אם נאמר לרגע קט, כי אין דמיון בין פולארד לבין המרגל הסובייטי הואיל ומדובר במדינה ידידותית שאחת מידידותיה הקרובות ביותר ניסתה לרגל בתוך ביתה, אף על פי כן אין להתעלם מהעובדה שפרשיות מסוג זה אינן מתבררות בקול רעש גדול, אלא בדרכים אחרות לגמרי.

ויש, כאמור, יסוד להנחה שלא רק בגלל עיקשותם של האמריקאנים אלא במידה לא פחותה, בגין העניין הרב שגילו ב„פרשת פולארד" גורמים פוליטיים בישראל כדי לנגח בה את יריביהם, היא אינה יורדת מהכותרות. מסתבר שמלכתחילה הם לא העריכו כראוי מי בעצם אחראי למחדל זה, מן הסתם היו ביניהם, שסברו, כי ניתן להטיל את קולר האשמה על שר בטחון פלוני שכיהן בימים ההם; אך חיש מהר התברר שדווקא שר בטחון פלמוני, הנמנה עם אנשי שלומם, עמד בראש משרד הבטחון בתקופה זו וגם ראש הממשלה היה שייך לאנ"ש. ברם, את הנעשה קשה היה להשיב...

וגם לא חסרו פוליטיקאים בעלי חשבונות אישיים בתוך מפלגותיהם שקפצו על מציאת פולארד כמוצאי שלל רב. הם החלו לדוש ולזרוע בה מתוך חשבון קר, בלא להתחשב כלל בכך שדריכה וחקירה עלולה לסבך את ישראל. לא זה עניין אותם. מה שהדריך אותם היא — שאפתנותם להגדיל את הפופולריות שלהם בעיני אותו ציבור הקובע את יחסו לאנשי המדינה על פי הכותרות בעתונים רודפי רכילות וסנסציות.

וזאת רק ההתחלה — תוצאותיה מי יודע.

✶

הטרגדיה שב„פרשת פולארד" בכך רבים מהדברים עליה אינה בכך שהאמריקאנים כועסים על ישראל אחרי שמצאו עצמם, כדבריהם, מרומים על-ידה. הטרגדיה האמיתית בכך שפרשה זו הציפה מחדש את אותם הפוליטיקאים הישראלים שבורחים מאחריות והמתקפלים לקול עלה נידף. חבריהם לדעה מנצלים כל עצת כושל כדי להתקדם בגרם המעלות של ההיירארכיה השלטונית, בלא לבדוק האין בריצת האמוק שלהם אחרי עירה משום פגיעה במסד הקיומי של המדינה היהודית שקמה אחרי אלפיים שנות גלות ומצוקות.

ולעיני כל ישראל מתנהל המירוץ המכוער כש„פרשת פולארד" במרכז משמשת כסות לדשים בה, כביכול, בשם המוסר, החוק והמשפט ודאגה לדמויה של המדינה היהודית.

דומה שאילו דאגת ישראל היתה לנגד עיניהם היה הטיפול ב„פרשת פולארד" מתנהל בצורה שונה לחלוטין, בכל מקום לא ברעש ולא בהמולה וודאי שלא מתוך שמחה לאיד של אלה שעסקו וכשלו בה בדרך...

וזאת הטרגדיה האמיתית הנעוצה בפרשה זו בכל הקשור בהיבט הישראלי שבה. זו תמורה לאינטרסים [illegible] מהוויכוחות שהפך לציפות בין ירושלים לוואשינגטון שבצאת לעת גם יצר חיץ ביחסים בין מדינת היהודים והקהילה היהודית הגדולה ביותר בעולם שאינה מוכנה להזדהות, כי היא נמצאת בגלות...

הילמדו לקח, או „העסקים ימשכו כרגיל" בדרך שמתווים הפוליטיקאים רודפי השררה?

אם נרצה להבין כראוי את האירועים הרי לנו — השוללים דרך זו — הפתרונים ולהם — לפוליטיקאים שהכניסו אש זרה בהיינו הפוליטיים — בושת פנים!

בין חיבוקים וגידופים

ראש הממשלה יצחק שמיר וסגנו דוד לוי התחבקו בעבר הלא רחוק. כיום הם ניצבים ערוכים זה מול זה, גם אם אינם מתמודדים על אותו תפקיד בוועידת „חרות" ביום א' הקרוב.

במקום חיבוקים אנו עדים לגידופים חריפים ביותר בין שני המחנות: מחנה שמיר — מזה ומחנה לוי — מזה. המלחמה בין השניים היא על הבכורה: מי ינהיג את תנועת ה„חרות" בשנים הבאות. מלחמה זו — מודים ב„חרות" עלולה לפרק את התנועה הז'בוטינסקאית ואף להחזירה אל ספסלי האופוזיציה.

המתמודדים על מקום מרכזי בצמרת אינם רואים את הנולד...

כיצד יפול דבר ב„וועידת חרות" ימים יגידו.

מינון ועיתוי בריבית

מאת יצחק דויטש

גובה הריבית במשק הפך להיות נושא השנוי במחלוקת חריפה בציבור, בעיקר בין מעצבי המדיניות לבין המשתמשים. אין תימה בדבר, שכן הכסף הוא מצרך מבוקש ביותר וההזדקקות לאשראי היא כמעט בלתי נמנעת במיגזר העסקי. הריבית היא אמצעי לקביעת כמות הכסף במחזור ויש לה השפעה ישירה על מצב המפעלים.

הוויכוח על הריבית התריף בשל מדד פברואר. בהודעתה הראשונה של פברואר העלה בנק ישראל את שיעור הריבית ביחסים שבינו לבין הבנקים המסחריים, ובהתאמה הועלתה הריבית לציבור. נקודת המוצא למהלך זה היתה כי בעקבות הפיחות שבוצע ב-13.1.87 יעלו המחירים בשיעור גבוה יותר מאשר לפני כן ולכן צריך להתאים את מחיר הכסף. מדד פברואר שפורסם ב-15 במרס הפתיע בשיעורו הנמוך — אחוז בלבד — ולכן התעורר הוויכוח.

✶ השיקולים בעד

בהלכה הריבית אקורה נתפסת כנגדית בזמן טובה. פלורים בריבית ותיכבי נשך יהיו כעילית. אבל חכמים הכירו בבעיה המתמהלית במציאות ולכן קבעו את ההיתר-עיסקה. בפועל, כאשר הכסף נבחק באינפלציה ואם לא ייקבע לו מחיר, אי-אפשר לנהל משק יעיל, הריבית היא אמצעי מאזן. אם לא יהיה מחיר לכסף, ישתמשו באשראי למטרות בלתי חיוניות, יגבירו צריכה ומלאים, מה שיגרום לאנדרלמוסיה במשק.

בתקופת האינפלציה הגדולה היתה הריבית במונחים נומינאליים גבוהה מאוד. אבל כיוון שהאינפלציה המהוללה ועלתה מדי פעם, נוצר לעתים מצב כי הריבית בניכוי עליית מדד המחירים לצרכן היתה שלילית. כאשר נוצרה יציבות יחסית במחירים המשקל של כל אחוז ריבית בולט יותר, כי זוהי ריבית ריאלית.

מדוע הודיע בנק ישראל להעלות את הריבית בתחילת פברואר דנא? בעקבות הפיחות של 10 אחוזים שבוצע ב-13 בינואר היה צפוי, להערכתו, שינוי בקצב עליית המחירים במהלך החודשים הבאים. עליית מחירים מוגברת היא תוצאה ודאית מיכרית אחרי פיחותים. לפי אומדני הבנק המרכזי צפויים היו הרי המחירים בחודשים ינואר עד אפריל לעלות בשיעור ממוצע של 2.5 אחוזים לחודש, שהם באחוז אחד יותר מן העלייה הממוצעת לפני הפיחות. לאחר מכן — כך העריך בנק ישראל — צפויה היתה ירידה במידה יותר של עליית המחירים.

העלאת הריבית הנומינאלית באחוז אחד, נועדה, איפוא, לשמור על הריבית הריאלית באותו שיעור. החשש של הבנק המרכזי היה שאם לא יעלה את שיעור הריבית, אזי תהיה באותו זמן ריבית ריאלית שלילית — דהיינו ריבית הנמוכה מזו של עליית המדד. התוצאות היו עלולות להיות אלה:

✶ הבנקים היו מקבלים מבנק ישראל אשראי בריבית ריאלית שלילית. באותו זמן הם נותנים להכבילת אשראי — בדרך של רכישת אגרות חוב צמודות ועיכוב אות ריבית — בריבית ריאלית חיובית. מצב זה היה מביא רווחים לבנקים והפסדים לקופת הציבור. בבירה בבוניתה כללי משחק אלה היו מאפשרים ייתורת הכבה של ספקולנטים בהיקף רחב יותר.

✶ הורדת הריבית הריאלית על האשראי ההיפכי היתה גורמת לגידול בביקוש לאשראי. בדרך זו היו גדלים הביקושים למוצרים ושירותים, והדבר היה מביא לעליית מחירים גבה על הצריכה — ביחוד במוצרים שאינם נסחרים בסחר הבינלאומי ואשר המדינה כשלעצמה לא היה אפשר כלל להעלות את מחיריהם.

✶ הסטיות

ניתוקים אלה היו מעוגנים בתחזית האמירה של עליית המדד בחודשים ינואר — אפריל. הנה, „כעבכה שקף", מדד ינואר היה רק 2.1 אחוזים והגדיל לעצבה מדד פברואר שעלה באחוז אחד בלבד. כמובן שעלייה מיתנה זו של המדד היא כליבולה הריבית בבוהכת הבנק: מצביעה על פחות לחצים אינפלציוניים, [illegible] יותר. אלא שהעלייה המתונה הזו [illegible] על

העלאת ריבית גדולה שלא בעתה. בנק ישראל יכול היה להתמודד עם מצב זה. אכן לגבי פברואר היתה צפיה בהערכה, וזו היתה טעות על הערכת החיווי מצד של גורמי המשק. והריבית הגבוהה עצמה תרמה אף היא לריסון עליית המחירים באותו החודש — וזוהי תרומתה החיובית. אבל הציפיות הן שבין מרס ובאפריל יהיו מדדים גבוהים ולכן צריך להוסיף ולקיים את הריבית היותר גבוהה עד שיהיה שינוי הן בהתנהגות הציבור בצריכת האשראי והן בציפיות לגבי המחירים. הודעה כזו בלי המתחה קלה בשיעור הריבית סביר שהיתה מתקבלת כאמינה ובכשכוצה. בפועל ההסבר האמור הוא עובדתי ויש לקבלו. יש להצטער על כך שלא לווה בידיעה בהתאמה קלה בריבית בפועל.

הכיוונים העיקריים שהועלו ע"י בנק ישראל בעקבות הסטייה הם: א) אמנם מדד המחירים לצרכן של החודש פברואר היה נמוך באופן מפתיע הסתכם באחוז אחד, אבל בניכוי השפעת הירידה הבלתי צפויה במחירי ירקות ופירות והשפעת הנהגות סוף העונה בהלבשה והנעלה, היה המדד עולה ב-2.2 אחוזים; ב) אף שמדד המחירים לצרכן היה מתון, הרי מדד המחירים הסיטוניים עלה באותו חודש ב-2.6 אחוזים, ומדד מחירי התשומה בבנייה ב-2.3 אחוזים. שני מדדים אלה משקפים בצורה טובה יותר את מגמת עליית המחירים לפירמות המקבלות אשראי; ג) לגבי החודשים הבאים עדיין תקפה התחזית הצופה קצב עליית מחירים גדול יותר מזה שקדם לפיחות.

✶ הצד השני של המטבע

המתקפה העיקרית נגד העלאת הריבית בתחזיה במבטה אלה: א) הריבית הגבוהה מגיעה עד ל-5—4.5 באשראי החריג. בניכוי עליית המדד של אחוז אחד זוהי ריבית ריאלית של כ-3.5 אחוזים לחודש. ריבית של 3.5 אחוזים לחודש מסתכמת בכדי בהיים שנתיים — 50 אחוז; ב) ריבית בשיעור שכזה משפיעה על היצואה היצור והיא מצבנה להוצאות הייצורידרות של הייצרנים; ג) מפעלים הנזקקים לאשראי חריג בריבית כזו יעמדו בפני קשיים, שכן החוב ילך ויגדל. בעלי טענות אלה מצביעים על ההכהבמויות שהיו לגופים כלכליים שונים בעקבות שיעורי הריבית הגבוהים. מצביעים בייחוד על כח שקיה לשיגל בניה, לקיבוצים, לחברות בניה ולרשויות מקומיות.

מהראי להם לב לכך שהריבית של 4.5—5 אחוזים חלה רק במלווים „של האשראי" של פירבה הגיוה מירכב כאשראי בעודה. אשראי רגיל ורק חלק קטן הוא אשראי חריג בריבית גבוהה זו. לכן המחיר הממוצע על של האשראי נמוך בהרבה מזו שבריבית החריגה.

מיבכה גם בעיה בבסיסית שביד להת את הדעת לשינויה. המדיניות המוניטרית — כלומר מדיניות בנק ישראל שמטרתה להשפיע על כמות הכסף באמצעות עיצוב הריבית — מוגבלת על בסיס צר מאוד. רק כ-15 אחוז מכלל האשראי במשק נתונים להשפעת הריבית זו. זהו האשראי הבנקאי הישיר בשקלים. היתר הם: אשראי מחו"ל במטבע חוץ, אשראים הקיימים במטבע חוץ, אשראי שבנון לשעליו יש סיבסוד. אשראים לחוזים אריכים וצמודים. בכל אלה הריבית היא נמוכה מאוד ולעתים אף ריבית שלילית. לגבי אשראי במטבע חוץ קיים מצב מיוחד: שער המטבע קפוא למעשה בעוד האינפלציה נמשכת בשיעור ניכר. פירוש הדבר, כי במונחי שקלים יש ריבית שלילית על אשראי זה. זאת במיוחד כאשר הריבית בחו"ל היא נמוכה. הדבר מביא להבדלים גדולים מאוד בפערי הריבית במשק. אמנם המתהדרת במצב שהיה קיים בעבר כאשר הליראות פיהה גיחבו ללא הצמדה והריבית נמוכה והאינפלציה גיבה לשחיקה הפכך בההירות רבה. אבל עדיין יש עיוותים במערכת הריבית.

בכבס גידיה החצבה שהוגשה ע"י האוצר ובנק ישראל. „הפצעל" מוכל: מכיוזי בשיעור 3 אחוזים על אשראי מחו"ל. הוטל בה זעלה כלשהו את הריבית על אשראי מחו"ל ואפשר הורדת הריבית על אשראי מקומי. גורמים אינטרסנטיים פועלים נגד החלת ההיטל על אשראי שהם ברגוניסם בו. יש, איפוא, סיכון שיוטל היטל בעיוה על כי שאינם ייוזמים בלבד.

●

סוגית הריבית היא סבוכה שהמדיניות בנבחה בנד דרוש להתמודד עמה. הטיפול בריבית מחייב החזקת יד על הדופק. כבל שריבית של במט אינה פופולארית. אין מנוס מלהסתבכם בה כדי למנוע „גידול פראי" בהשקט. אבל צריך להקפיד שבמבצעים על מינון נכון ועיתוי נכון. הן מבחינה כלכלית והן מבחינה פסיכולוגית, שאף לה מקום נכבד בכלכלה.

הדילמה הדרום-אפריקאית

מאת יעקב אדלשטיין

בעיית היחסים בין ישראל לדרום אפריקה עלתה בימים אלה בכל חריפותה, לא בגלל שאלת ה„אפרטהייד" המעיקה, אלא בשל הלחץ האמריקני על מדינות שמקבלות סיוע מארה"ב להפסיק את הקשרים הכלכליים עם דר.ם אפריקה, שאם לא כן — יבוטלו המענקים. החלטה זו נתקבלה בבתי הנבחרים בארה"ב בלחץ הצירים השחורים, שגם להם יש שדולה בארה"ב, והם מונים 22 מיליון תושבים. משרד החוץ בארה"ב עומד לפרסם בקרוב מאוד, דו"ח על המדינות המקיימות קשרי מסחר וכלכלה עם דרום אפריקה.

יחסי ישראל — דרום אפריקה מושתתים על שתי אבני יסוד: קיומה של קהילה יהודית במדינה זו, המונה 120 אלף יהודים, שמזרימה תרומות לישראל, באישור ממשלת דרום אפריקה. והשניה גורל משותף מבחינת ה[illegible] שהטילו עליה מדינות ערביות. אלה לחצו גם על מדינות אחרות להיסמך לחוקי החרם הללו. לכן לא יסולה ישראל להרשות לעצמה לנקוט אותה דרך ולהטיל חרם על מדינה אחרת בשל לחצים שמפעילים גורמים בינלאומיים.

התמורות ביחסים

יחסי ישראל—דרום אפריקה עברו תמורות במהלך השנים. תחילה היתה זו דרום אפריקה שסירבה לקשור קשרים מלאים עם ישראל בדרג דיפלומטי, בגלל לחצים של מדינות ערב. ישראל לעומתה פתחה נציגויות בפרטוריה. רק לאחר שמדינות ערב ומדינות עצמאיות שחורות באפריקה פתחו חזית אחידה נגד דרום אפריקה בשל, דיכוי הגזע השחור, ביקשה דרום אפריקה לקשור יחסים דיפלומטיים מלאים עם ישראל. אבל אז ביקשה ישראל ישר איש את המהלך, בגלל החשש מתגובה מדינות אפריקה השחורות. באותן החלה לרקום יחסים מיוחדים. ישראל הציעה לדרום אפריקה לפתוח קודם קונסוליה ורק אחר כך שגרירות. ואמנם כך היה. כיום יש לדרום אפריקה שגריר בישראל.

תמורה נוספת חלה ביחסים בין שתי המדינות לאחר מלחמת יום הכיפורים, כאשר מדינות אפריקה ניתקו את היחסים עם ישראל. אז השתחררה ישראל מלחצן של מדינות אפריקה והרחיבה את היחסים עם דרום אפריקה.

קשרים אלה כללו יחסי מסחר גם בבעיות הבטחוניות. ישראל מכרה למדינה זו „נשק" מתוצרתה, נשק שנועד לשמור על הגבולות, ולא על הביטחון הפנימי. ישראל ודרום אפריקה נמצאות במצב בטחוני דומה. הן מוקפות מדינות איבה המאיימות עליהן, ונתונות בסבך של תביעות לעצמאות מצד אוכלוסיה מקומית. מדינות ערב ניצלו את המצב הזה כדי ללחוץ על מדינות אפריקה לתמוך בזכויות הפלשתינאים למדינה. מול תמיכתן בזכויות השחורים בדרום אפריקה לעצמאות.

בסימן האיום האמריקאני

הדיון שנערך בפורום ממשלתי סביב יחסיה היחסים עם דרום אפריקה עמד בסימן האיום בפרסום הדו"ח האמריקני על קשרים של מדינות עם דרום אפריקה. הוויכוח סבב סביב בעיה מרכזית. לישראל יש חוזים ליצוא בטחוני עם מדינה זו וביטולם יגרום להתמוטטות של מערכות כלכליות בארץ. יש לכך השלכות גם על הביטחון, משום שאם התעשיות הבטחוניות תצמצמנה את הייצור, משמע פגיעה בפיתוח המערכות הצבאיות. העסקות אלה נחתמו כבר בעבר בשל התפתחויות מדיניות בלתי צפויות. צמצום הפעילות יעיק על תקציב הביטחון. בדיון עלו חישובים של רווח והפסד. ישראל המכירה לקבל המענק מארה"ב, אבל תפסיד את ההכנסות מהיצוא לדרום אפריקה. ההחלטה נשארה לצד המענק מארה"ב. מאז ומתמיד התנגדו שרי ביטחון להון בבכבת הקשרים הכלכליים עם דרום אפריקה, בשל החשש לפגוע בתעשיות הבטחוניות. הקבינט החליט על פשרה: החוזים הקיימים יכובדו אך חדשים לא יחתמו. כמו כן החליט על צמצום הקשרים. לא לאשר יציאת משלחות ישראליות לדרום אפריקה, בוודאי שלא משלחות שיש להן קשר עם מוסדות ממשלתיים.

קדמה לכך יוזמה של המנכ"ל המדיני של משרד החוץ, ד"ר יוסי ביילין, שמסמכים שיוחסו לו הודרו בצורה החליט להתום החוזי הנבלה לקשרים אלה. הוא אף קיים דיונים על מוסחים בנושא. הקרים המכונים על כך נאלצו להורות לו להפסיק יוזמה צבעית זו ולהבהיר את העניין להחלטה בדרג גבוה.

ממשלת דרום אפריקה הגיבה לישראל כמו-אה על שנכנעה ללחץ אמריקני. אך יש בידה לנקוט אמצעים שכנגד. היא יכולה לאסור על העברת כספי המגבית לישראל ולהכביד על הוצאת כספים של עולים מדרום אפריקה לישראל. רק חלק של היוצאים מדרום אפריקה עולים לישראל. היתר מהגרים בעיקר לאוסטרליה, ניו זילנד וארה"ב.

היהודים בין הפטיש והסדן

המוסדות הרשמיים של יהודי דרום אפריקה לא הגיבו על ההתפתחות. הם נמצאים מאז ומתמיד בדילמה קשה, מצד אחד, כיהודים הם מתנגדים למדיניות ההפרדה הגזעית. אך מצד שני, הם יודעים שגורלם יהיה כגורל הלבנים במדינה זו, אם המשטר הלבן יתמוטט. גם הם ככל הלבנים יצטרכו להגר, כי לא יוכלו להיות

(סוף בעמוד 8)

هكذا من الأصل

יועץ משפטי של מי?

היועץ המשפטי לממשלה סירב להגן השבוע בבג"ץ על משרד הפנים המסרב לרשום בעלי תעודות גיור רפורמיות כיהודים. היועץ המשפטי, נאמר מסתמך על הבג"ץ בפרשת סוזן מילר ואומר כי בעקבות בג"ץ זה אין עוד מקום למנוע רישום בעלי תעודות־גיור רפורמיות כיהודים. מאוחר יותר חזר בו היועץ המשפטי מהחלטתו שלא להגן על משרד הפנים. היתה זו רק חזרה חלקית, לאחר שנתברר, כי בתעודת הגיור הרפורמית נתגלו טעויות. בצד העינייני, ככל הידוע, אין היועץ המשפטי נכון להגן על משרד הפנים.

יו"ר ועדת חוקה חוק ומשפט אלי קולס:

במקום לכעוס על היועה"מ יש לגייס רוב לשינוי החוק

אין להטיל על כתפי היועץ המשפטי את כל הכעסים ההמוניים. כאשר היועץ המשפטי מסרב להגן על תיק, אין הוא עושה זאת משיקולים אישיים השקפתיים פוליטיים אישיים. הוא פשוט אינו יכול לפעול בניגוד למערכת הכללים הנהוגה. הוא לא יטול על עצמו מראש אחריות על תיק, כאשר ברור לו שבית המשפט סביר, כי עמדת משרד ממשלתי זה או אחר אינה עולה עם הפסיקה או החוק.

במקום לכעוס על היועץ המשפטי יש לגייס רוב לשינוי החוק וכידוע אני נמנה על המצדדים בתיקון חוק השבות.

כלום שר בישראל אינו זכאי לסעד משפטי ככל אורח מן השורה במדינה? יועץ משפטי של מי הוא היועץ המשפטי לממשלה?

שני משפטנים בכירים משיבים לשאלה זו: חה"כ לשעבר (ליברלים) פרופ' הנס קלינגהופר וח"כ פרופ' אבנר שאקי (מפד"ל) המקדיש לסוגיה זו, בחודשים האחרונים, חלק ניכר מזמנו.

הבאנו גם את עמדתו של יו"ר ועדת חוקה חוק ומשפט של הכנסת, ח"כ אלי קולס. קולס, כידוע, נמנה על הבודדים במפלגה הליברלית המחייבים את תיקון חוק השבות, שייאמר „גיור כהלכה".

ח"כ פרופ' למשפטים אבנר שאקי:

יש מקום לבטל הכפילות במשרד המשפטים

לדעתי, סוגיה זו של היועץ המשפטי, מעמדו וסמכויותיו, היא סוגיה מורכבת. זהו מוסד שירשנו אותו מהשלטון המנדטורי וספק רב אם אין מקום לעיין מחדש בכפילות הקיימת היום במשרד המשפטים בדמות שני נושאי התפקידים הבכירים ביותר במשרד זה: היועץ המשפטי והשר.

היוקרה העצומה שירש היועץ המשפטי על פני השנים, הביאה לכך, שבהדרגה נתקבלו הנחיותיו לכפופים לו כהוראות נורמטיביות מחייבות כמעט, כמו מעשה חקיקה.

לכאורה, באופן סביר תפקיד היועץ המשפטי הוא לייצג את הממשלה, וממילא להגן על אינטרסים שהממשלה מעוניינת בייקרם. אלא שה־

מאת שאול שיף

סוגיות השנויות במחלוקת אידאולוגית, כמו דת ומדינה ושאלת היחס לעתיד ארץ־ישראל — מאחר שהממשלה עצמה חצויה לשני מחנות, אם לא יותר, מתקשת, כמובן, היועץ המשפטי לייצג בעת ובעונה אחת אינטרסים סותרים ומתנגשים. לפיכך, אנחנו עדים לתופעה המצערת כשלעצמה, שהיועץ המשפטי מסרב לפעמים לייצג שרים, שהשקפתם האידאולוגית איננה נראית לו. אחת הדוגמאות לכך, היא הסוגיה של מידת התקפות של גיורים רפורמיים שנעשו בחו"ל. לכאורה טבעי בעיני שהיועץ המשפטי ייצג בשאלה זו את המצב הקיים מאז התיקון בחוק השבות (שנת תש"ל — 1970), שקבע כי יהודי הוא מי שנולד לאם יהודיה או שנתגייר ואינו בן דת אחרת.

עובדה היא, שעד עצם היום הזה לעולם לא פסק בית המשפט העליון, בהתייחסו לחוק השבות, כי גיור שנעשה בחו"ל, מזכה את בעליו להירשם כיהודי בפרטי הלאום שבתעודת הזהות.

בכלל זה, בעיני, גם הפסק בעניינה של הגב' סוזן מילר, שבו, כזכור, היתה זו תשובתו של

✶ היועץ המשפטי לממשלה סירב להגן בבג"ץ על משרד הפנים שאינו מוכן לרשום בעלי תעודות גיור ריפורמיות כיהודים ✶ מה תפקידו של היועץ המשפטי? ✶ יועצם של מי — שאלו בתגובה להחלטתו ✶ סופר „הצופה" שוחח על נושא זה עם משפטנים, כדי לברר סוגיא זו שיש לה השלכות חשובות — לא רק לגבי שאלת „מיהו יהודי", אלא גם בכל הקשור בסדרי ממשל תקינים במדינה ✶

שר הפנים לשעבר, הרב יצחק פרץ לעתירה של הגב' מילר, שקבעה, כי כל גיור יוכר, ניעצה בעליו ליהודים. וזאת מאחר — כפי שהוסבר לי כפי הרב יצחק פרץ — ששני היועצים המשפטיים לממשלה, פרופ' יצחק זמיר והשופט לשעבר יוסף חריש, סירבו לייצג את הפירוש ההלכתי למלה „שנתגייר" בסעיף ארבע לחוק השבות, פירוש שלדעתי הוא הנכון. מאחר שקביעת הרישא של אותו סעיף „יהודי הוא מי שנולד לאם יהודיה", ואילו לאם נוכריה — נוכרי, היא עמדה הלכתית מובהקת.

ההכרעה היחידה בפרשת סוזן מילר היתה, שאין להוסיף ברישום ליד ציון הפרים לאום יהודי, את המלה „נתגייר" באותיות זעירות. מלה שהיתה מפנה כל בית־דין רבני או כל מועצה דתית לבדוק את גיורו של הפונה.

ברם, כפי שאמרתי בשעתו לרב יצחק פרץ, עמדה שלא שיניתי ממנה מאז, כי כל שר שהיועץ המשפטי מסרב לייצג עמדתו יהיה זכאי לייצוג על־ידי פרקליט אחר. כאחר שברור, כי הפרקליט אמור לייצג את שולחו ולא להיפך. ולא ייתכן כי ייגרע חלקו של שר לעומת כל אורח במדינה.

מכאן עמדתי כרגע, כי ניתן גם ניתן להביא לייצוג של שר על־ידי מי שאינו חלק מלשכת היועץ המשפטי. אם היועץ המשפטי מסרב בגלל השקפותיו האידאולוגיות, שהם השקפותיו האישיות, לייצג את עמדתו של השר. סוף סוף השר, כל שר נבחר כדי להגן על אידאולוגיה ששולחיו והוא מאמינים בה ומן ההכרח שתימצא דרך שעמדה זו תיוצג בפני בית המשפט, כששאלת השר, המייצג, היא שאלה טכנית ולא מהותית.

ח"כ לשעבר פרופ' למשפטים הנס קליינגהופר:

היועץ המשפטי אחראי לחלוטין לכל מעשיו

היה פעם עימות מאוד חריף בין היועץ המשפטי לשעבר, גדעון האוזנר לבין שר המשפטים דאז, דב יוסף ז"ל. דב יוסף התערב בעניינים של היועץ המשפטי שלא ברצונו של האחרון. הדבר הובא להוות־דעת עקרונית, על מעמדו וסמכותו של היועץ המשפטי, בפני ועדה בראשותו של נשיא בית המשפט העליון דאז, שמעון אגרנט.

הוועדה הזאת קבעה באופן חד־משמעי וזהו הדין עד היום הזה, שהיועץ המשפטי לממשלה, עצמאי לחלוטין בכל מעשיו, החלטותיו ועצותיו.

אם הוא אינו עושה איזה דבר לפי רצונה של הממשלה והעניין הוא חשוב עד למאוד בעיניה, ואינה רוצה לוותר על דעתה, אז היא יכולה לפטר אותו. ויש עוד דבר:

שר המשפטים יכול ליטול לידו שימוש בסמכויות היועץ המשפטי בעניין מסויים, אם הוא רוצה להחליט ולא שהיועץ המשפטי יחליט. וזהי הוראה מפורשת בחוק יסוד הממשלה.

שר המשפטים אינו יכול לעשות זאת אם העניין העומד על הפרק נושא אופי שיפוטי. (למשל: להגיש כתב אישום כן או לא, לעכב הליכים בבית המשפט כן או לא וזוהי ההלכה שיפוטית המסורה אך ורק ליועץ המשפטי).

כפי שאמרתי במקרה קיצוני יכולה הממשלה לפטר אותו. היא לגמרי חופשית על־פי חוק שירות המדינה לבחור ביועץ משפטי חדש ואין צורך במכרז. אבל כל עוד הוא פועל, אסור לממשלה לפעול שלא על־פי שיקוליו.

ליועץ המשפטי יש אפשרות על־פי חוק למנות בא־כוח שייצג את השר. לדעתי הוא חייב לעשות זאת, אם מסיבה כלשהי אינו מופיע ואינו רוצה להופיע בבית המשפט. זאת, כדי לא להפקיר את ענינו של השר במקרה הנדון בבית המשפט..

אינני רואה מניעה שהשר ימנה לעצמו עורך־דין שיגן על ענייניו, שכן, אין כל איסור בחוק לעשות את זה.

לא הייתי מייחס ליועץ משפטי שיקולים פוליטיים אישיים בהחלטותיו. היועץ המשפטי פועל ומחליט רק בשיקול המשפטי הטהור ופה הוא לגמרי עצמאי.

והנה, כאמור, כשאינו שלם עם העמדה המיוצגת על־ידי השר הוא יכול למנות בא־כוח ולפי דעתי הוא חייב למנות בא־כוח. ואז, הנציג נכנס לנעליו של היועץ המשפטי באותו עניין, עם כל הסמכויות הנתונות ליועץ המשפטי בחוק.

יידיש במבטא צברי

רנסאנס ל„מאמע לושן"

מאת ג. גולן

„אולי הבת שלי תתחתן עם אשכנזי — איך תדבר עם האמא שלו? וגם לי יצא משהו, אלמד מבנה ואבין סוף סוף על מה מדברות הקליינטיות שלי במספרה בבני־ברק?"

„יידיש?! אבא שלי זכרונו לברכה יתהפך בקברו בגנזא אם ידע שנכד שלו מדבר „וואס וואסית".

בין שתי התגובות הקוטביות הללו שהשמיעו השנה הורים בגוש דן מתרווחת לה תופעה חדשה שנפלה בשדה החינוך הישראלי: לומדים יידיש.

לא רק „צברים" צאצאי פולין ובסרביה ליטא וגאליציה, גם הבת של הספרית הפרסית מבני־ברק הבן של האב התימני בת"א וילדיהם של יוצאי עירק ומרוקו לומדים יידיש, ברחוב קליבר שבת"א — חוג ליידיש. הילדים מגיעים בשעות אחה"צ כשם שחבריהם הולכים לחוג חלילית או בלט. למורה, דינה צור, מאה תלמידים. הלומדים יידיש בבתי הספר „יבנה" ו„הדר־אה" בר"ג לאלסה סטירין ברחובות — ששים תלמידים בשני בתי ספר יסודיים ממלכתיים.

מרדכי דוניץ — המפקח על הוראת היידיש במשרד החינוך מספר בגאוות על עשרים וחמישה בתי ספר ברחבי הארץ ועל מאות תלמידים, בגבעת שמואל ובכפר חב"ד, בכפר בהיה ובהסיבה המכ"ד אושא ברכ"ג, בביה"ס האזורי של גדרה ובאוולינה דה־רוטשילד בירושלים, בגימנסיה העברית רחביה ובמקיף רוגוזין באשדוד, בבי"ס פלך של פרופ' אליס שלוי ובארבע תיכונים בבאר־שבע, ובהרצליה, וברעננה ומי שיתעקש יוכל אפילו להיבחן ביידיש בבחינות הבגרות.

הורינו ראו את גדוד מגיני השפה העברית צועקים ברחובות תל־אביב: עברי דבר עברית ונכדינו, גם אם לא יחזור אל החומש עם „עברי טייטש" ידעו לומר „סאמע" „מאמע" במבטא צברי מתוק.

בבר אילן משתלמות מורות בהוראת יידיש

באוניוורסיטת בר־אילן משתלמות כבר עתה עשרות מורות במתודיקה של הוראת „המאמע־לשון".

בלי משוגעים לדבר — לא היתה זוכה היידיש לרנסאנס המפתיע הזה. לרהביליטציה זכתה היידיש כידוע מאז נתגלו ממדיה הנוראים של שואת אירופה. משפה בעלת כוח חיים אדיר עם ספרות גדולה ותעוזות מבעבעת ומליוני דוברים, הפכה במכת גרזן לשפה גוססת ונעלמת. סטאלין השלים מה שהיטלר לא הספיק — כאשר חיסל את הסופרים היהודים בבריה"מ. „איים" של יידיש נותרו באמריקה הדרומית, בשכונות החרדיות של ניו־יורק, במאה־שערים ובבני־ברק. לילדים ביידיש — לא היה גאה עוד, לא בוטים בפצועים ובגוססים.

הנה — השפה מתנערת מאפרה. מי היה מאמין שבני שבע ושמונה בצפון תל־אביב יקבלו, כשיעורי בית, להשלים משפטים בנוסח: „איך האב א־מאמע", „איך האב א־ברודער"?

יום ראשון בצהריים. בכיתה של המורה חוה לנדאו, בבית ספר מוריה, על הלוח הירוק כתוב: עפעלע, קעפעלע, פיסעלע, ניסעלע. יניב אביגד נועץ בכתוב המצויר עיניים שחורות בוערות — כולו ריכוז. סבא של יניב מדבר תימנית. ההורים — עברית. והוא צריך להבין את ההבדל שבין ברודער לברידער, יחיד ורבים.

„ילדים", פונה המורה חוה אל כיתת הבנים בני השמונה שלה, „מי יודע מה זה „שוועסטער"?

„סבתא" — מצייץ בתקווה קול מקצה החדר.

„סבא?" מנחש בגבות מורמות ואטוס בלונדיני אחר.

„דודה" מנסה את כוחו עוד מישהו. אבל כאשר השיחה מגיעה אל המלה „פאמיליע" — נדלקות העיניים. זה כמו „פאמילי" באנגלית, זה משפחה, אומר ישי ליסנר.

הקטנים האלה קלטו אנגלית מן הטלוויזיה ובהפסקה אומר לי אחד מהם: „דווקא טוב שלומדים יידיש — זה יעזור לנו אחר כך עם האנגלית.."

ישי ליסנר מוסיף: „אבא ואמא שלי שמחים שאני לומד — כי אוכל לדבר עם סבתא בלי תרגום" יוסי וייגברג: כשאמא רוצה שלא אבין — היא מדברת עם דודה שלי בערבית. כשאבא רוצה שלא אבין — הוא מדבר עם סבתא ביידיש. אני אלמד גם יידיש וגם ערבית ולא יהיו סודות בבית.."

ליצחק רודי השחרחר סבתא אחת המדברת ערבית מצרית וסבתא שניה המדברת תימנית ושתיהן סומכות ידיים על היידיש שלו.

„כל היהודים צריכים להבין זה את זה — הסבירו לו.

יידיש ליטאית — יידיש תיקנית

לאשר אברג'יל נימוק מעניין: „אם איתקל באיזה ירושלמי — אוכל לדבר איתו יידיש". בשביל הילד התל־אביבי הזה כל ירושלים כנראה, דוברת ב„מאמע־לשון".

„איזה דיאלקט של יידיש את מלמדת את תלמידיך" „אני שואלת את חוה לנדאו „ה־פולנית".

„יידיש ליטאית" היא עונה: „זו נחשבת ליידיש תקנית". ואיך אפשר לעבור מהדיאלקט הפולני של בית אבא־אמא ליידיש ליטאית?

לא פשוט. מצטחקת המורה חוה, „אני צריכה לעבוד על עצמי וגם עוברת השתלמות מיוחדת באוניוורסיטת בר־אילן".

היידיש נכנסה למוריה רק בתחילת שנת הלימודים תשמ"ז — אבל במסיבת הפורים כבר הופיעו התלמידות של חוה בהצגה שכותרתה: „גיב מיר א־דרייער".

משה גרובר, מנהל מוריה משוכנע: „אסור לשכוח את שפת אבותינו".

הרי „אבותינו" דיברו גם ערבית, אני מקשה.

אם משרד החינוך יקציב לי שעות לימוד גם לערבית — אלמד ברצון ערבית. שתי השפות חשובות.

האם אינך מוצא אבסורד בהוראת יידיש לילדים שהוריהם יוצאי תימן?

מדוע? — תמה גרובר, למה זה אבסורדי יותר מהוראת מתימטיקה או צרפתית? מדובר בשפה עשירה המשקפת תרבות, ערכים וספרות גדולה, מסורת ושורשים, שפתו של חצי העם היהודי ואם משרד החינוך סומך ידיו על הפרוייקט — אני מאמץ אותו בשמחה.

מרדכי דוניץ — שותף לשמחה והוא גם שושבינה הראשי. בחוזר המנכ"ל לקראת שנת הלימודים תשמ"ז פנה אל כל מנהלי בתי הספר בארץ והודיע להם שהם זכאים לבקש שעות להוראת יידיש בצד הערבית והצרפתית, שלושה בתי ספר כבר נענו לו (בבני־ברק, באר־שבע וקריית־שמואל) ובשנה הבאה, הוא משוכנע, יצטרפו אליהם רבים נוספים. רשמית — מנהל דוניץ את היחידה לקליטת ילדי עולים בבתי הספר. הוא גם מזכיר החברה לתרבות יידיש בירושלים. ומזירה מהנך כמה ארבעים שנה. כל חייו חלם בסתר ליבו לזכות ולראות את ילדי ישראל מדברים יידיש.

בבקורי־פיקוח בבתי הספר היה מעלה את הנושא ושמח לראות שהמנהלים נדלקים לרעיון.

השאלה היתה — מניין ימצאו מורים שהרי בסמינרים שלנו לא מלמדים יידיש.

דוניץ מצא את המורים ליידיש בשני מקומות: בקתדרא ליידיש באוניוורסיטה בר־אילן ובקרב העולים החדשים מדרום־אמריקה.

יידיש משולשת

אלסה סטירין שייכת לסוג השני. אביה — עיתונאי יידיש בארגנטינה. עם סבא וסבתא דיברה ביידיש בסרבית, עם אמא — יידיש פולנית, בגן ובביה"ס בארגנטינה למדה יידיש ליטאית. שבע עשרה שנה היתה מורה בארץ אבל כאשר פנו אליה לפני כמה חודשים והציעו שתלמד יידיש — שמחה כל כך עד שהתמלאה מרץ דומה לזה שהרגישה בשנתה הראשונה בהוראה.

התלמידים של אלסה, בבתי הספר הממלכתיים „שריד" ו„סמילנסקי" ברחובות: לומדים יידיש, על פי בחירה וביום הזכרון לשואה ולגבורה אף הופיעו בפני כל ביה"ס בדקלום ביידיש. רוב הילדים באים לשיעורים עם מוטיבציה מן הבית. אבל יש לה גם תלמיד שהוא „בן־תערובת" של „פולנים" ו„תימנים".

✶ יידיש קמה לתחיה ✶ אחרי שנים של שקיעה ✶ צעירים יהודיים והם צברים, בתוכם בני עדות המזרח לומדים „מאמע לשון" במסגרת בתי־הספר ✶ בארבעים בתי־ספר לומדים יידיש כשפה זרה נוסף על אנגלית ✶ השיבה לשפת יידיש — אומרים — מעודדת את נאמניה של שפה זו ✶ האמנם רנסאנס? ✶

לפני חודשיים, בערב הורים, שר הילד הזה ביידיש השיר, המאושרים צילמו אותו מכל הכיוונים התלהבו מצלילי השפה.

לפעמים, בחצר, מלגלגים חברים על תלמידיה של אלסה שבחרו ללמוד את „השפה ה„וואס־וואסית" — אבל היא גאה בכוח העמידה וגם בכוח הקליטה של הילדים.

גם דינה צור הביאה איתה את היידיש מארגנטינה. בארגנטינה היתה תלמידתם של ד"ר יהודה מוריאל ושליחי המחלקה לתרבות תורנית, סיימה סמינר למורים ולימדה יידיש ליטאית תקנית עד שעלתה לישראל.

בארץ — נעשתה מורה לחשבון והיסטוריה אבל חלמה על הוראת ספרות יידיש דווקא. יום אחד קיבלה אומץ, פנתה למנהל של ממ"ד הרואה ו„התחלתי לנדנד לו. לקח לי חודשיים עד ששכנעתי אותו.."

לא הדקדוק אלא אוצר הפתגמים

דינה צור מאמינה שבדור הבא ידברו ילדי ישראל יידיש כמו שהם מפטפטים היום באנגלית. „לא הדקדוק והתחביר חשובים לי" היא מנסחת „אני מאמין" ברור „אלא אוצר הפתגמים והשירים, הפולקלור והבדיחות, הספרות וחוכמת החיים — הטמון בשפה הנפלאה הזו".

כדי להעמיק את יכולתה היא לומדת עתה יידיש וגם לאדינו לתואר שני בבר־אילן ומתכוונת לעשות מחקר השוואתי בין היידיש ללאדינו, יוזמה מקורית ללא ספק.

כאשר נערך משאל בתיכון הרואה מי רוצה ללמוד יידיש — הצביעו שמונים תלמידים.

מקום היה רק לארבעים ושמונה. כל תלמיד הביא אישור בחתימת ההורים מהבית.

מסקנה: הציבור הישראלי מעוניין בשפה.

לדינה יש תלמיד מצטיין שהוריו יוצאי סלוניקי. פעם שאלה ההורים: למה אתם תומכים בהוראת יידיש? קיבלה תשובות מגוונות: „סקרנים להבין את האשכנזים";

„רוצים שהילד שלנו ילמד את תרבות עם ישראל על כל חלקיה";

„רוצים שידע לדבר עם יהודים בכל העולם, גם אם יסע לאמריקה, לאירופה או לאוסטרליה".

וילד אחד אמר לה: „אני רוצה להיות זמר כשאהיה גדול ולהופיע בקהילות היהודים בעולם. בלי יידיש — לא אסתדר.."

המורה דינה מקווה שתלמידיה יהפכו לחוקרי אלף שנות ההיסטוריה והתרבות של שפת יידיש יותר מאשר לזמרים בתפוצות. חמשת אלפים המלים העבריות המשוקעות במאמע־לשון (על פי ד"ר בילצקי) מסייעות לה בהוראת השפה. ספרי לימוד וטקסטים רשמיים — אין עוד, או כמעט שאין לרשות המורים עומדות חוברות עבודה של לאה סקיבה מאוניוורסיטת ירושלים, ספר של סוראבסקי, חוברות שמוציא מרדכי דוניץ לקראת החגים וחומר ההדרכה של הקתדרא ליידיש בבר־אילן.

המתודיקה, צועדת כאן, בעקבות הפרקטיקה. וכל מורה תורם בשיטת הניסוי בשטח מה ללמד ואיך ללמד. חוה לנדאו מודה בחיוך: התלמידים הם שפני הניסיון של התופעה. הם. ואנחנו יחד חלוצים במהלך החדש של החינוך הישראלי, בדור הבא — ייבנו מהמשגיות וגם מהצלחות שלנו.

ואתם — קוראי, הסבים והסבתות, ששנים רבות הצטערתם בלבכם על שהנכדים אינם מסוגלים לשוחח איתכם ביידיש — התנחמו. עם הנינים תוכלו לדבר מאמע — לשון שוטפת...

בלשכת הוצל"פ ירושלים

תיק מס' 5967/87

הזוכה: „מבריים" — מהנדסי שרותה תחזוקה ע"י ב"כ עו"ד ניר גרשוני, רח' הורבמן 4, ת"א, טל' 225939.

החייב: יהושע לאופר, רח' התקופה 18, י־ם

הזוכה פתחה נגדך בהוצל"פ י־ם תיק מס' 5967/87 לביצוע פס"ד שניתן נגדך בבימ"ש השלום בי־ם ב־9.3.87.

לפי סעיף 7 לחוק ההוצל"פ תשכ"ד 1967 הינך מוזהר בזה כי תוך 20 יום מיום פרסום אזהרה עליך לשלם חובך בהתאם לפס"ד לב"כ הזוכה עו"ד ניר גרשוני.

אם לא תמלא אחר אזהרה זו תוך התקופה האמורה לעיל ינקטו נגדך הליכי ביצוע בהתאם לחוק.

27.3.87

חברה לשיכון לטווח ארוך ס.ר.ל. בע"מ

ניתנת בזה הודעה כי אסיפה כללית של החברה תתקיים ב־10.5.87 בשעה 10.00 ברחוב המבורגר 12 תל־אביב. האסיפה תדון בפירוק החברה מרצון ובמינוי המפרק.

י. קויפמן, מנהל

למכירה או להשכרה בטבריה

מבנה 17 חדרים

ממוזגים + מטבח ושרותים בכל חדר

באיזור דתי

מתאים לישיבה או לנופש לדתיים

●

03-942394 03-958591

08-492027

אוניברסיטת בר-אילן

הקתדרה ליידיש ע"ש רינה קוסטה

לימודי קיץ בשפת יידיש ותרבותה

לסטודנטים מישראל וחו"ל וגם השתלמות למורים. התכנית: — לשון יידיש ברמות שונות, ספרות יידיש, חוג לדרמה, שירי עם ואמנות, מפגשים עם סופרים ואמנים, ביקורים מודרכים במוסדות תרבות יידיש.

תאריכים — מה־26 ביולי עד ה־21 באוגוסט בשעות 8.30—13.30.

שכר לימוד — 100 ש"ח*. אפשרות למגורים במעונות הסטודנטים.

על המעוניינים לפנות אל: הקתדרה ליידיש ע"ש רינה קוסטה, אוניברסיטת בר־אילן, רמת גן.

פרטים נוספים בטלפון 718621, 03-718630 בימים א', ג', ד', ה' בשעות הבוקר.

למסיימים יוענקו נקודות זכות שוות ערך לקורס שנתי.

* קורסי יידיש בקיץ מתקיימים בקרן משה ואמה שייבר.

בס"ד

ראשוני הזמר החסידי מגיעים!

מקהלת פרחי לונדון

2 הופעות בלבד!

ב"בנייני האומה" ירושלים

בחוה"מ פסח, יום רביעי, ט"ז ניסן, בשעה 21.00

בחוה"מ פסח, יום חמישי, י"ז ניסן, בשעה 20.30

כרטיסים ב"גלפז", מלכי ישראל 15, ירושלים. 245451

אלוף הטניס שהיה לבן תורה

מאת חיים פיקרש

מייק בוש, צעיר יהודי מארצות הברית, עשה חיל בענף טניס השולחן. מייק, גבר גבה קומה, בעל בלורית מגפנפת, ניצב על שתי רגליו המוצקות, אוחז במחבט וחובט. כך פילס לו את הדרך אל הפסגה. נמנה עם צמרת הספורטאים, ששמם הלך לפניהם, כבש כותרות עיתונים, הוכתר בתארים וייצג נאמנה את ארצות הברית בתחרויות בין־לאומיות ברחבי העולם.

בלט גם בתחרויות אליפות העולם בטניס השולחן שנערכה בשנת 1965 בעיר גטבורג בשוודיה. מבין הקבוצות הרבות שבאו לייצג את מדינותיהם, היה הצעיר האמריקאי סקרן להכיר את המשלחת כישראל. ראש המשלחת היה מיכאל בינדר, מראשי פעילי „אליצור" אגודת הספורט הדתית. „לפי ה„כיפה הסרוגה" — מספר מייק, גיליתי את ראש הקבוצה והתוודעתי אליו.

✶

בזכות „הכיפה הסרוגה"

„הצעיר היהודי הזה כבש את לבי" — סיפר אחר כך מיכאל בינדר. במפגש הבלתי אמצעי ומהשיחות שניהלו השניים „אל תוך הלילה" התברר שאותו צעיר יהודי אמריקני נמצא כבר בשלבים הראשונים של חזרה בתשובה.

בשלבים אלה, הוא מספר, הירבה להתעניין בנושאים יהודיים. „בכל מקום חיפשתי יהודים" — כאשר לא אחת חש כמי שהולך ומאבד את הקשר עם היהדות". בינדר הזמין את מייק בוש לבקר בישראל. הרעיון קסם לו. מאז הפנה את כל מאוויו לנושא זה שנשמו ישראל.

„אז כבר ידעתי שמקומי בישראל. במדינת היהודים" — מספר מייק בוש. הנמנה כיום עם תלמידי ישיבת „מרבה תורה" — שהיא ישיבה לחוזרים בתשובה דוברי אנגלית בבני ברק. לפני שנתיים עוד סבב בשבילי אירופה, במסגרת מבחני הטניס שהיה תקופה מסויימת בגרמניה ו„התפרנס בכבוד". אך דווקא השהות הזו במדינות העמים גרמה לצימאון הגובר ל„מיהו יהודי". הוא ניכר בדודו, ראובן טפלן, השוהה בארצות־הברית, שעוד לפני שנים רבות היה ל„חוזר בתשובה". וזה נענה בנפש חפצה ושלח למייק, בכל מקום שבו נמצא, ספרי אמונה.

✶

לעזוב את הכל ו...לעלות

„היה לי זמן כדי לעיין בהם, וככל שהתעמקתי בעיון, כן גבר בתוכי הצמאון לעוד ידע בנושאי יהדות" — הוא מספר. וכך, בבוקרו של יום גמלה בלבו ההחלטה „לעזוב את הכל" — ולעלות לישראל. בתחילה שהה בין כתלי ישיבת „אש התורה" בירושלים, ואחר „גלה" לבני ברק לקנות תורה בישיבה „מרבה תורה". אך מה לעשות עם „חיידק טניס השולחן"? מסתבר, שספורט זה, שבו התמיד במשך עשר השנים ברציפות הוא בעצמותיו, והוא הרהיב עוז בנפשו ופנה אל ראש הישיבה, הרב ויסמן, וזה הסכים שבצד לימוד תורה יעסוק גם בטניס שולחן. אך תנאי היתנה „רק בקבוצת ספורט דתית".

מכאן ועד השתלבותו של מייק בוש בקבוצת טניס השולחן של „אליצור" תל־אביב היתה כבר הדרך קצרה. הרב שהבין את „מצוקת הנפש" של תלמידו התיר לו לשחק פעמיים בשבוע בלבד, אך די היה בפעמיים אלה כדי להוכיח את כוחו. הגמישות שמגלה מייק, היכולת לשלוט במחבט הדהימה גם את טובי הספורטאים מן הקבוצות האחרות, ותמיד משכה תשומת לב דמותו היהודית של מייק המזוקן החובש לראשו כיפה שחורה, ומתחת לבגדי ה„טריינינג" מבצבצות ציציות המתנפנפות לכל צד בסער מאבקו הספורטיבי...

כך היה מייק בוש לשחקן צמרת מבוקש, אך הכל יודעים שאין טעם להפציר בו לעבור לקבוצות אחרות. „מקומי רק באליצור" — הוא אומר.

✶

בהיכלה של ישיבה

בכל שעות היום ספון מייק בוש בהיכלה של הישיבה. בשעות בוקר מוקדמות הוא שקוע בלימוד, כאילו הוא מבקש להשלים את כל מה שהחמיץ בחייו. חבריו מעידים עליו שעד חצות הלילה הוא לומד. אבל פעמיים בשבוע הוא לובש בגדי ספורט ואץ לאולם הספורט של בית הספר ע"ש צייטלין בתל־אביב להתייצב לשחקני קבוצתו ולהנחיל לה נצחונות, המפלסים את דרכה של הקבוצה לצמרת. חזותו כיום שונה בתכלית הייחוד לחזות העבר שלו. „אז הייתי צעיר שובב, פרוע בקבצת" — הוא מספר, וכיום, חזותו כבן תורה, מרצין סבר.

בבית, בניו־ג'רסי בארצות הברית לא ידע טעמה של יהדות, למד במוסדות חינוך כלליים, לא בא בשערי בית הכנסת, אך ידע והכיר את רקעו היהודי. אביו, סוחר מכוניות, גם לא מצא זמן להקדיש לבנו בנושא היהדות, אך בתוכו קיננה ה„נקודה היהודית" שהתעוררה סוף סוף. זה היה מזלי, אומר איש שיחנו, בעיני, כי דווקא על אדמת אירופה הוא חש כי הוא הולך ומאבד את הקשר שהיה רצוי גם כך, עם עולם היהדות. „גם כשחפשתי לא מצאתי יהודים" — הוא אומר, ומוסיף כי אצרי אותה כיפה שהיתה על ראשו של הנציג הישראלי בתחרות הבין־לאומית בשבדיה, כי היא שהביאה להיכרותו המחודשת עם היהדות — ואחר כך גם עם ישראל.

✶

חזרה לשורשים

מייק מבקש עתה להקים לעצמו בית, להתחתן „עם בת ישראל כשרה" — כפי שהוא אומר. אז גם יפסיק את משחקי טניס השולחן ויבור לעצמו מקצוע מתאים אחר..

מורו ורבו, הרב אהרון דינר, שעלה לישראל לפני 15 שנה מלונדון, מעיד על תלמידו, שהוא „בחור מופלא ממש", ובהיותו מרשימה השתלבותו בישיבה ובקרב תלמידיה. רק כמה חודשים בישיבה וכבר הוא כיה עצמו.

ישיבת „מרבה תורה" בולטת ביחודה, לעומת הישיבות הרבות בבני ברק בכך שבחורים בה בעיקר „חוזרים בתשובה" דוברי אנגלית. מרביתם באו מהעולם האקדמי כדי להכיר את היהדות. אך בשוני מישיבות אחרות של חוזרים בתשובה מתעסקים יותר בדרך האמונה, כאן, אומר הרב דינר — שמים מייד דגש על לימוד הגמרא וההלכה, לא כל הכנת רקע. מסתבר שגישה זו „תופסת היטב" לגבי הצעירים הללו.

ומה באשר ל„התעסקות הספורטיבית" של מייק בוש, הכיצד הוא זכה להיתר כזה מראש הישיבה?

מסתבר שכלל נקוט בידי ראשי ישיבת „מרבה תורה", שאין לנתק את הצעירים הללו מעיסוקיהם. אם זה מקצוע ואם זה תחביב. כל עוד אין הדבר מפריע לעצם לימוד התורה, אנו מניחים להם להמשיך בדרכם, אם כי בצורה מבוקרת — אומר הרב דינר. הוא בטוח, כי בסופו של דבר ישכילו ויעצבו את דמותם היהודית — כי יהודים דתיים לכל דבר.

האמנם „סטטוס קוו"?

מאת אמנון שפירא

אמנע מפולמוס עם הרב ישראל רוזן („הצופה" ה' אדר), השולל את הרעיונות שהעליתי בנושא יחסי דת ומדינה, ואתרכז בנקודות המרכזיות שהחמיץ, למרבה הצער.

א) במדינת ישראל רק כרבע מהיהודים הם שומרי מצוות המדקדקים בהלכה. (אחוז זה צריך להיות דומה לאחוז היהודים המקפידים על חינוך תורני שיטתי לבניהם, ואחוז זה ניתן למדידה, והוא כביל).

השאלה העיקרית הנובעת ממצב זה — איך יחיו יחד, דתיים וחילוניים, אלה עם אלה, במדינה יהודית דמוקרטית, שמצד אחד איננה רוצה להינתק ממורשתה ומצד אחר — רוב תושביה הם חילוניים בהכרה.

עם יסוד המדינה קבע בן גוריון, כנציג הרוב החילוני, יחד עם אנשי ממסד דתיים, רבנים ופוליטיקאים את „הסטטוס קוו". „הסטטוס קוו" הציח שהרוב החילוני מוכן לוותר על עניינים שבפרט החשובים לו מאד (כגון תחבורה ציבורית בשבת — חוץ מחיפה — ונישואין) למען מה שנקרא: „אחדות של העם".

לאחר 40 שנות קיום המדינה ניתן לומר בצער רב, אך בבטחון, שהנהגת־יסוד זו איננה ראויה עוד ומכילא התערער הבסיס הציבורי ל„סטטוס קוו". בדור האחרון התברר, שאמנם יותר ויותר יהודים אוכלים „מצה שמורה" ו„גלאט כשר", אך יותר ויותר יהודים אוכלים לחם בפסח ובשר טריפה, וכי הפער בין נורמות ההתנהגות החילונית והמתירנית של חלק ניכר מן הלא־דתיים, לבין הנורמות הדתיות הכפויות עליהם — הולך וגדל.

ב) בשנת תשי"ג התקבל בכנסת „חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין)", אשר קבע כי „ענייני נישואין וגירושין של יהודים בישראל, אזרחי המדינה או תושביה, יהיו בשיפוטם הייחודי של בתי הדין הרבניים".

לחוק זה, על כל מלה שבו, יש בבהמ"ש העליון היסטוריה ממושכת של פרשנות שכירסמה את תיכנו המקורי.

כבר לפני כ־30 שנה השמעה דעת השופט צבי ברנזון (אמנם כדעת יחיד) בבית המשפט העליון, כי: „הואיל ובית הדין הרבני נמצא מחוץ למערכת של בתי המשפט האזרחיים הרגילים, יש לפרש את החוק המעניק לו סמכות בצמצום ככל האפשר, ועל כן, אם יש מקום לשני פירושים נעדיף את הפירוש המצמצם, ולא המרחיב את הסמכות".

לאחר 30 שנה של כרסום בחוק, מתברר כי תוצאות הצמצום של פסקי־הדין הנ"ל הם שסמכות בית הדין הרבני לדון בענייני נישואין וגירושין נצטמצמה מאד.

על כן, בישראל, של תשמ"ז, חדרו „נישואין אזרחיים" בדלת האחורית, והוכרו רשמית וחוקית. כל אזרח ישראלי שאינו יכול מטעמי פסול חיתון, להינשא ברבנות, אינו צריך להתאמץ. עליו רק להגיש את „נישואיו" „האזרחיים" באמצעות השגריר בלבד דרך מדינת פאראגואי שבדרום־אמריקה; או שיטלטל עצמו לטיסה של שעה לקפריסין. עם תעודת רישום משם מחוייב האוצר הישראלי בכל אחד ממשרדי הפנים בהכרה מדינת ישראל ונרשם כנשוי כדת וכדין. לפקיד הרושם אין כל שיקול דעת, ועליו החובה לרשום. מעל ראשו של הפקיד מתנוסס סמל מדינת ישראל, והשר שהיה ממונה עליו עד כה הוא לא אחר מאשר הרב יצחק פרץ.

בשנים האחרונות נפרצה פרצה חמורה נוספת, בנישואין פרטיים, הנעשים בבית, בפני קהל עשרה, ובסופו של דבר נמצאה למר כהן הדרך לפקיד הרישום במשרד הפנים, ושם הוא נרשם כדת וכדין.

ג) כל התהליך המתואר לעיל הוא טראגי, מכאיב ומרגיז; אבל צפוי, בהיותו תוצאה ישירה של הכלל האמור, שבמדינה דמוקרטית אי אפשר לכפות על חברה מתירנית, אורח חיים ונורמות המנוגדות לתפיסות ולהתנהגות המעשית שלה. לפי אותו כלל, ככל שהמצוקה החברתית של ציבור חוגים רבה יותר, ואין לו אפשרות ליצור שסתומים לגיטימיים, כן נוצרים שסתומים בלתי־לגיטימיים, אשר מבחינת ההלכה הם גרועים בהרבה מהראשונים. השאלה הניצבת כיום בפני הממסד הדתי והפוליטי־דתי היא, האם להתרות במציאות זו או למצוא לה שסתומים לגיטימיים, מתוקנים עד כמה שאפשר, כדי לצמצם את הנזקים והקלקולים או להתעלם מהמציאות, ואז הקלקולים יהיו בלתי־מבוקרים ובעלי תוצאות חמורות פי כמה?

דוגמה טראגית לקלקולים כאלה היא קיומם של כ־23(!) חוקים של „ידועה בציבור", המעניקים לגיטימיות חוקית ומשפטית לנשים שחיו עם גברים ללא נישואין כדין: לעתים גילוי עריות ממש, כגון אשת איש שחיתה עם אחר. האם עלינו להמתין עוד עשר או עשרים שנה, עד שמספר החוקים הללו יוכפל וישולש? (או, כפי שהוברר לאחרונה, שבית המשפט העליון ירחיב ביותר את היקף הזכויות של ה„ידועות בציבור" למיניהן?)

משל לחבית אטומה שמימיה רותחים ומבקשים פתח לצאת. אם ישכיל בעל החבית למצוא פתח בתוכן, טובים סיכוייו לפקח על יציאת המים הרותחים. אם לא יתקין הפתח, ייצאו גם ייצאו המים הרותחים בפתחים־סדקים אחרים, שנזקים לחבית יהיו רבים לאין שעור.

ד) לפשר בין שתי הנורמות (המתירנית בשטח, והדתית הכפויה) יש תוצאה נוספת, והיא התפתחותה של „נורמה כפולה" (באנגלית: „דבל־סטנדרד") לפיה יש הסכמה כביכול, על הנורמה הדתית, בעוד למעשה, מתחת לפני השטח, מתפשטת הפירצה השיטתית. „הנורמה הכפולה" מולידה בכלל התחמקויות ורמאויות מצד החילוניים וגורמת נזק עצום לדת ישראל, הבנויה על הבחירה החפשית ועל הקבלה מרצון (קיימו וקיבלו עליהם...").

דוגמה לסיפור מהחיים (סופר בבית הנשיא): התכנסה בשבת חבורת יהודים באולם ציבורי בירושלים, לשיחה של תרבות על נושאים שונים. אחד המדברים דיבר בלחש, ואז התבקש „לדבר אל הפרחים". משהתפלא מה עניין הפרחים לכאן, הובהר לו כי מיקרופון סמוי „הושתל" בתוך אגרטל הפרחים שעמד על השולחן. עכשיו כולם — הדתיים והחילוניים — מרוצים: „הסטטוס קוו" בירושלים לא הופר, אבל המיקרופון הסמוי — פועל. ואילו דת ישראל שמשתמשים בה, יוצאת מבוישת ונכלמת. דת ישראל הפסידה פה שלוש פעמים: א) היא נכפית בכוח על אלה המואסים בה בשאט־נפש. ב) הכפייה איננה מצליחה. ג) „תרגילי" ההתחמקות של החילוניים גורמים לבזיון התורה.

ואחר כך אנחנו, הדתיים, מתלוננים מרה על כך שבסקרי דעת הקהל בישראל מצטיירים הדתיים כ„צבועים", „רמאים" וכד'.

הרי במו ידינו יצרנו מצב נורא זה, ועל זה לתנו, גליך?

לכן אנו נקלעים למצבים מביכים ומשפילים, שאינם הולמים את נורמות ההלכה, אלא את המדיניות הפוליטית שהסתלפה בגלל ה„סטטוס קוו".

לכן בת"א נפתחים 30 בתי קולנוע בשבת המציגים „נקיסטפוני" „תרבותי" קלוקלת; דיסקוטקים פתוחים בלילות שבת — ואין פוצה פה ומצפצף; (על ההסכם הקואליציוני בעיריית ת"א חתום ח"כ הרב אברהם שפירא). אבל כאשר יהודים חילוניים, שנפשם נקעה מהקולנוע־זבל ודיסקוטק, רוצים — בשבת — לשוחח שיחה של תרבות באולם „הבימה", ולהפעיל שם מיקרופון אחד, מיד אנו דוחפים אותם בכוח מאולם „הבימה" היישר אל בתי הקולנוע.

לכן מנהלים מאבק, מוצדק כשלעצמו, נגד קולנוע „היכל" בפ"ת, אבל נוקטים בכך בעקיפין גם ביד לפיצה חדשה: פתיחת הקניון הענק בר"ג שאין נאבקים עליו, ונסללת הדרך להתפתחות חמורה של היתר מסחר בשבת.

היום, בתשמ"ז, יש — עדיין — קונסנזוס לאומי שאפשר בלא מסחר בשבת. ואילו השכלנו היום לייחס ל„הידברות לאומית רחבה" — יכולנו להציל את המסחר.

כיוון שאנחנו נלחמים על הכל ללא הבחנה — סיכוי לסכן, חלילה, את הכל. בעוד עשר שנים — המסחר בשבת יהיה עובדה בלתי־הפיכה.

ה) רבותי, ה„סטטוס קוו" מופר כל הזמן, והוא מופר לרעתנו. הפגיעות הן בשבת קודש, בשינויים (נישואין, גירושין וגיור) ובמעמד בתי הדין הרבניים, בהם „במשפט התורה" שלנו. אנחנו נאבקים על כל משלט בנפרד — ומפסידים ללא הרף. ב„הצופה" וב„המודיע" אפשר לקרוא נאומים נרגשים של ח"כים דתיים המתריעים על כל הנ"ל, אבל האם יש בנאומים אלה תשובה לבעיה?

הצרה האמיתית היא, שבעוד ה„סטטוס קוו" מופר לרעתנו, הדתיים (וזו עובדה אובייקטיבית, הניתנת להוכחה בנקל), הנה — לגודל הפרדוקס — טוענים החילוניים שדווקא הם הנפגעים ממנו!

החילוניים טועים, כמובן, באשר לטענה, שה„סטטוס קוו" מופר לרעתם, אבל צודקים באשר להרגשתם הסובייקטיבית. מפני שהחילוניים בישראל מגלים פחות ופחות הבנה לאותה תפיסה, שהחזיק בה בן־גוריון בשעתו על הצורך שלהם לוותר בשל „אחדות העם". המחיר שאנשים חילוניים נתבעים לשלם בעד סיסמה זו — נעשה יותר ויותר קשה בשבילם, אפילו שלמעשה הוא מתמעט, והם מוכנים פחות ופחות להגן עליו.

ו) חמורה במיוחד היא שאלת הדור הצעיר.

מי שמכיר את הנוער החילוני ודאי ער לכך כי התמעטות ידיעתו בתורה וירידת היחס החיובי שלו אליה, מחריפה מדור לדור. הוויכוח עם בני הדור הבא יהיה קשה פי כמה. נוער זה חש היטב ב„מסגרת הכפולה" של החיים הפרטיים והציבוריים בנושאי הדת, והדבר זה מרחיק אותו עוד יותר מכל זיקה ליהדות ולתורה.

במקביל, עובר על הציבור החילוני תהליך נפשי ואידאולוגי לפיו גוברת עד מאד חשיבות של מה שנקרא „חירות הפרט", עד שרואים בו ערך הגדול כשאר ערכי בני האדם. לגבי חלק ממנו אין זה אלא ריצה להפקרות בעלמא. אך חלק אחר, הלציני ש־רואה בזה עניין אידאולוגי בעל חשיבות עצומה.

גם בפסקי הדין של בית המשפט העליון בישראל ב־15 השנים האחרונות באה לידי ביטוי מגמת התחזקות זו של תפיסת „חופש הפרט" ו„חופש הרצון" שהתפשטה בישראל. יש לכך, כמובן, השפעה ישירה על תחום החיים הדתיים.

בשביל תורת ישראל יש בזה מצד אחד אתגר חיובי רציני עד למאד (=„ובחרת בחיים" — תוליך של קבלה מרצון); אך מצד אחר גם קושי כבשי בעריכת הסכמים בין דתיים וחילוניים שיש בהם כדי לפגוע ב„חופש הפרט" של החילוניים (כי אם „חופש הפרט" הופך להיות ערך עליון, ממילא מתגמד ערכם של ערכים ציבוריים, לאומיים, מסורתיים וכד').

מן הראוי לא להתעלם מקושי זה, שיילך ויגבר בעליל במרוצת השנים הבאות.

ז) הדברים הבאים לא יתעמו אולי לחלק מהקוראים, אבל יש צורך לומר אותם ברגע של אמת.

המציאות המתוארת לעיל מחורפת בשל העובדה שחלק ניכר של החברה הקרויה „חרדית" משתמט למעשה משירות צבאי באופן מעשי ואידאולוגי.

חילוניים רבים מאד, בינתם רבים בעלי יחס של כבוד למסורת, אומרים במפורש כך: „איננם מאפשרים לי לנסוע בתחבורה ציבורית בשבת כי לא להינשא ולהתגרש כרצוני — בשל טענת „אחדות העם". לא תמיד הבנתי, אבל קיבלתי. אבל כשאני בא למילואים בשריון, אני מגלה שאין עוד „אחדות העם", כיוון שהחלק החרדי ביותר — לא בא שם. על איזו „אחדות העם" אתם מדברים?"

קשה היום, ויקשה עוד יותר בעתיד, לבוא בטענות אל הציבור החילוני כל עוד לא נקיים בעצמנו את צו התורה: „לא תעמוד על דם רעך".

ל„ישיבת ההסדר" יש קרדיט ציבורי עצום שהיה ניתן לתרגמו לשפת המעשה בשעה של „הסכמה לאומית רחבה"; אבל קרדיט זה נשחק, לדאבוננו, על הרקע של האגודה ה„חרדית" שלא גוייסה לצה"ל (או שגויסה בחלקה לשירות סמלי), ו־הדברים קשים וארוכים.

ח) יש הטוענים כי הבעיה שלנו בסוגיה זו היא אי־כיבוד החוק, ומביאים כדוגמה טיפוסית את תבורי, ראש עיריית פ"ת, השם ללעג את פסיקת הבג"ץ בפרשת הקולנוע בשבת.

מי שטוען כך, לא ירד לשורש הבעיה, מובן שתבורי הוא פורץ חוק (ולאחר שפורסם בפומבי אותו מכתב תשובתו הכתוב בסגנון־רחוב, תמהני איך אדם כזה משמש בכלל בתפקיד ציבורי), אבל תבורי הוא חלק מתהליך סוציולוגי־הכרחי, כפי שציינו לעיל, לפיו אי־אפשר לכפות נורמות של התנהגות על חברה, שבאופן בסיסי ורחב שוללת אותן! אילו לא היה תבורי, היה נולד לצורך זה מישהו אחר.

לכל הפרצות שבחוק, ביזמת היה להם ותבורי, שותפים והזברים הרשות השיפוטית והרשות המחוקקת גם יחד, בטכניקות משפטיות משולבות, ברצונן לתת ביטוי אפקטיבי לנורמות המתירניות הרווחות בציבור.

המצב הזה מחמיר את המצב לקראת מה שאפשר היה להשיג בדרך של הסכמה חברתית.

ט) זאת ועוד. המשך ה„סטטוס קוו" הוא מתכון המוביל לקראת הפרדת הדת מהמדינה. לא בדור הזה, אבל בבא, או בבאים אחריו, כשיפקע כוח הסבל אצל שני הצדדים. אנחנו לא נוכל להשלים עוד עם חורבן היהדות, והחילוניים לא יוכלו עוד לוותר על מה שנראה בעיניהם כ„פגיעה חמורה בחופש הפרט".

מצב צפוי זה של הפרדת הדת מהמדינה (בוודאי עפ"י הנוסחה הקלאסית האמריקאית) הוא, חלילה, סוף החלום על מדינה יהודית. יתרה מזו, בשביל יהודים רבים („חרדים" ו„דתיים־לאומיים" גם יחד) תצביע על השאלה האיומה אם לא צריך לנטוש — מתוך הכרה — את המדינה החילונית שהתנכרה מכל זיקה למורשת ישראל, ולקחת שוב את מקל הנדודים („ומפני חטאינו גלינו מארצנו").

משום כך יש לעשות מאמץ עליון כדי לשמור על החבית מפני שבירתה. הבנה נכונה של התהליכים הקיימים ואף הצפויים בעתיד, והסקת המסקנות ההכרחיות מתהליכים אלה — היא תנאי הכרחי לשמירת החבית.

י) כאמור, אנחנו מתנגדים נמרצות לכל חילול התורה, אלא שאיננו יכולים להעמיד משפטי התורה על תלם.

על כן, נצטרך לברר לעצמנו ברור היטב בהסכמה לאומית רחבה, בשיתוף מלא עם רבנים וחכמי דעות, על מה הכרחי להיאבק; על מה ניתן להיאבק; ועל מה אי־אפשר ואולי אסור להיאבק. ושיתן לנו הקב"ה את התבונה והאומץ להבחין בין אלה לבין אלה.

אין לקבל את הטענה שבכך אנו נותנים לגיטימציה להפרת התורה. הלגיטימציה לא תבוא לעולם ולא יכולה לבוא לעולם מצד ההלכה. אפילו ישאר יהודי אחד בעולם — הוא יהיה חייב בקיום המצוות קלה כבחמורה. הניסיון ההיסטורי בכל הדורות, מהצדוקים ועד הרפורמים, מלמד, שרק שמירה קפדנית על מצוות התורה היא הערובה להמשך קיומה.

אבל הלגיטימציה היא מצד המדינה, והיא כבר ניתנה בגלוי, הן בשבת (הרב שפירא חתום על ההסכם עם עיריית ת"א) והן בנישואין אזרחיים (הרב פרץ שהיה ממונה על משרד הפנים). האם זה אומר שההלכה הכירה בזה? חלילה!

יתרה מזו, עצם ניסוח ה„לגיטימציה" הוא נשק הפועל נגדנו כבומרנג. הרי יש היום „סטאטוס קוו". במסגרת זו ועל פי הסכמתנו (הכפויה) יש תחבורה ציבורית בחיפה; יש תחבורה פרטית וחצי ציבורית (מוניות) בכל הארץ; חופי הרחצה ואצטדיוני הכדורגל מלאים בשבת, ויש נישואין אזרחיים רשמיים בכל מיני צורות — האם זה אומר שמישהו מכל זה קיבל „לגיטימציה", ולו כלשהי, מההלכה?

הראיה שמביא הרב רוזן מ„בעל העקדה" (שער כ'), שיצא נמרצות נגד מתן לגיטימציה לזונות כדי לצמצם את האיסורים (שיתאסו עם רווקות ולא עם אשת־איש) — היא ראיה לסתור. בזמן „בעל העקדה" (המאה הט"ו) היה יהודי מהלך בין הקהל „הדתי" ה„ציבורי", שהרי לא היה אז קהל „חילוני" כלל, ולכן כל הסכמה „ציבורית" אז, כמוה כהסכמה הלכתית, ולזה, בצדק, לא היה אפשר להסכים.

בימינו אלה, שרוב ה„קהל" הוא חילוני, אין להזות — בשום פנים — את הפרתו את התורה (ואת שתיקתו מאונס להה של הציבור הדתי הנמצא במיעוט) — כהסכמת התורה לכך.

כל הסדר חברתי שנגיע אליו בעתיד, לא יבוא להתיר אפילו קוצו של יוד, ולא יעניק לגיטימציה לשום קלקול של התורה, אלא יבוא ללמד אך ורק על מידת אי־יכולתנו, או אי־רצוננו, לכפות את ההלכה, בחיי הפרט והציבור, על „החילוניים". זה הפירוש היחיד של כל הסדר חברתי, ואין בלתו. יש להדגיש נקודה מרכזית זו בכל ההזדמנויות: הדובר במציאות חילונית שנכפית עלינו, ולא במתן „לגיטימציה" לאיזו שהיא „נורמה" חברתית שאינה תואמת את ההלכה.

אזכיר את דברי הלל הזקן (בריתא, ברכות סג ע"א): „...ואם ראית דבר שאין התורה חביבה עליו" ומפרש רש"י: „כנס, אתה, ולא תטיל שרוה עליהם — כנס, שנא': „עת לעשות לה' הפרו תורתך". (כלומר — אל תכפה); דאף זו לכבוד שמים היא, לאחוז במידת ענווה... כנס — ואל תטיל דברי תורה בזויין".

צר לי לומר, אבל הדרך בה אנו הולכים — היא בניגוד לעצתו של הלל הזקן. ה„סחורה" שלנו היא תורה, והיא יקרה מפז. בכפייתה בכוח על בני עמנו החילוניים, במציאות של מדינה דמוקרטית, גורמת „להטלת דברי תורה לבזיון", והבזיון הולך וגדל.

יא) עם זאת, אין זה נכון שהחילוניים כולם נוח להם במצב זה. רבים מהם מודאגים מאד מההליכים ההכחדיים, ובמה שעובר על הנוער שלהם (ההתפשטות כאן הכוונה מאד ואיני רוצה לפרטן). לכן הם מחפשים צינורות־קשר חדשים ליהדות.

(דווקא בנושא הרגיש מאד של נישואין וגירושין אפשר למצוא בהגבלות מסוימות, שפה משותפת עם ציבורים רחבים.) אבל הנושא מצריך דיון ובירור, ואי אפשר להתעמק ממנו.

אני כותב את הדברים בביטחון, לאחר שיחות ממושכות עם נציגי התנועות החילוניות. יש בלבם פתיחות רבה לשמירת המורשת היהודית: פתיחות גדולה לאין שיעור מזו המתגלה בעת הוויכוח הפוליטי על נושאי דת ומדינה בכנסת.

אם נתאזר עוז לחפש דרכים לא־שגרתיות, ברצות ה', גם נמצא אותן.

(שורה של רבנים ותלמידי חכמים מובהקים ציוניים — באנגליה, ובייחוד באתכסיא — שביניהן הדברים הנ"ל שהצעתי — בכללים, ולאו דווקא בפרטים — היא הוא הכיוון הנכון. ולא אאריך).

יב) מכבודי הרב רוזן — את התשובות שהצעתי לגבי אופי „ההסכמה הלאומית הרחבה" — אותה דוחה מכל וכל. ניחא. אך מה אתה מציע למעשה כדי להבטיח שנישאר עם אחד ולא נתפצל לשני עמים שונים? אילו העצות יש לך כדי לעצור את הסחף בחילול השבת, בהריסת חיי האישות והמשפחה והכרסום המתמיד במעמד בתי הדין הרבניים?

ולבסוף הערה אישית.

פרסמתי הצעות השיבות הנ"ל בהתוועדות פנימית של הקיבוץ הדתי ללא דקה לבני־עקיבא, אלא לצורך דיונים במועצת הקבה"ד שהתכנסה לאחרונה. אבל היו שהוציאו דברים מהקשרם, סילפו אותם, ועוד קשרו אותם ל„מזכ"ל בני־עקיבא"; כיוון שכך — „ידרתי" להלוסין מכל העניין לפחות כל עוד אני משמש כמזכ"ל בני־עקיבא), כדי לנתק את הנושא כולו מקשר לבני־עקיבא. לכן, מי שרוצה להעיר על דברי, אודה לו אם יכתוב אלי אישית, ולא באופן פומבי.

אין לי איפוא הצעות חדשות ביחסי דת ומדינה, אבל נשארתי עם השאלות.

פעם חשבנו שמוטב להשאיר את השאלות פתוחות ולתת לזמן לעשות את שלו. בינתיים הוכח שהזמן אמנם „עושה את שלו", אבל אך ורק לגריעותא ולקלקלא.

מה עוד צריך לקרות כדי שנבחין בכך?

(כפר [illegible])

ילמדונו רבותינו

מאת משה אונא

עכשיו אחרי הוויכוח בכנסת בעניין עצומת הדיינים נגד ביה"מ העליון, בה נחשפו העובדות לעין כל, חייבים פרנסי הציבור הדתי להתבונן היטב במה שקרה ולטכס עצה לתקן את הנזק שנגרם.

א) הדיינים עשו משגה ב„הבעת הדיינים" (לפי הכותרת ב„הצופה") נגד פס"ד של הבג"ץ. הרי הסיבות לשגיאה זו מעוררות תמיהה גדולה. מסתבר שהדיינים לא עיינו כלל בפסה"ד לפני שפירסמו את תגובתם. כי אם לא כן היו מגלים מיד, שפסה"ד כלל לא דן בשאלת רישום הגב' מילר כיהודיה, כי אם בשאלה אם מותר לשר הפנים להוסיף ברישום את המלה: „גת־גיור".

בוודאי לא עשו הדיינים מאמץ לברר את העובדות. הם הסתמכו על דיווחים עיתונאיים שאת אמינותם כל אחד יודע. הם לא לקחו לתשומת לב את העובדה שבין השופטים היה שופט דתי שומר מצוות — פרופ' מ' אלון — שחזקה עליו שלא היה חותם על פס"ד שנותן הוראה לרשום את האשה כיהודיה.

ב) הם התעלמו מן העובדה שפסה"ד התייחס לתצהירו של שר הפנים דאז, הרב פרץ, האומר שבדעתו לרשום את העותרת כיהודיה תוך תוספת המלה „בתגיירה" (כל מי שהתעניין בפרטי העניין ידע את הדבר. למרות סימן השאלה ש„הצופה" מוסיף לדברים שנאמרו בוויכוח בכנסת).

ג) הם לא שקלו את המשמעות שבהצהרתם מבחינה ציבורית ומשפטית גם יחד. הרי אם כוונתם היתה להגן על עצמאות השיפוט הרבני לא יכלו למצוא הזדמנות פחות מתאימה מזו שבחרו בה. פעולתם פעלה כבומראנג. האם בזאת יכולה להיות דרכם של יושבי על מדין לדון בעניין מבלי ללמוד אותו על בוריו ומבלי לתת לעצמם דו"ח מה יהיו התוצאות של פסיקתם?

ואני שואל: בכל הכבוד, ילמדונו רבותינו, מדוע כולם נזעקו כדי להגן על אנשים אלה? האם הם התייעצו עם מישהו? האם שאלו את פיו של שר הדתות שהוא האחראי לצד הציבורי של עבודתם כדיינים? האם נתנו לעצמם דו"ח איזה מצב מביך יכניסו אותו בצעדם יוצא הדופן?

בצעדם זה גרמו נזק לציבור הדתי כולו, הוסיפו מתיחה ליחסים בין דתיים וחילוניים שכל כך מתאמצים לשפרם ובסופו של חשבון אף תרמו ל„פרצת" מעמדם של בתי הדין הרבניים שכל כך זקוק לחיזוק.

האם הגנה טוטאלית מגיעה להם אך ורק מפני שהם יהודים דתיים? או שמא שניתן להם מעמד מכובד בו הם מייצגים בין השאר גם את הציבור הדתי האם מגיעה הגנה, גם אם הם אינם ממלאים את תפקידם כראוי?

האם לא היה נכון יותר, מכובד יותר, וראוי יותר — לומר לדיינים שהתמה: רבותי, טעיתם. טעות חמורה. וכהנהגה הטובה תשיבו את ההיפך ממה שהתכוונתם להשיג, חזרו בכם טרם ייגרם נזק שקשה יהיה לתקנו.

פנייתנו ל„צומחים" בראש הציבור הדתי: אנא הראגו לבדק בית.

החיסיון וועדת הבירור

סיכומו של שבוע

חבר הכנסת עו"ד דוד ליבאי מאיים על קיומה של ועדת הבירור בפרשת פולארד. הוא מייצג כעו"ד שלושה עדים מרכזיים: יגיל, רפי איתן, אביאל, שעמדו בקשר הדוק עם פולארד בארה"ב. הם נאלצו לחזור לארץ לאחר שפולארד נתפס. עתה הם עלולים להיות בסכנה באשמה פלילית בארה"ב על מעורבותם באירוע. ליבאי הודיע בשם לקוחותיו, כי הם לא יעידו בוועדה, משום שלממשלה יש התחייבות למסור את פרטי החקירה לארה"ב, ולכן עדויותיהם ישמשו נגדם כחומר מפליל.

הממשלה דנה בכך והסמיכה את היועץ המשפטי למצוא דרך להבטיח לעדים שהחומר לא יועבר לארה"ב. אלא שעו"ד ליבאי טוען שיש כאן שתי התחייבויות נוגדות: האחת שניתנה לארה"ב לפיה יועבר אליה כל החומר בפרשה, והשניה, שתינתן לו כנציג לקוחותיו, לפיה החומר לא יועבר לשום גורם זר. תרתי דסתרי.

היועץ המשפטי הציע התחייבות לפי חוק הסיוע המשפטי לארצות חוץ, ובו סעיף שמאפשר ליועץ המשפטי להתחייב לפי שיקול דעתו שלא למסור חומר לארצות חוץ. אך ליבאי לא ראה בכך פתרון לבעייתם של לקוחותיו. היועץ המשפטי חריש הציע לליבאי דרך אחרת: התחייבות בכתב בשם הממשלה שלא למסור שום חומר. אך גם זה לא מספק אותו. משום, שלדעתו, אם תבוא דרישה מצד ארה"ב להעביר לידיה חומר זה, צריכה הממשלה למצוא עילה משפטית של ממש כדי להימנע בכך, ובינתיים אין עילה כזו. חריש בודק אפשרות שנשיא בית המשפט העליון יחתום על התחייבות כזו לשולחיו של ליבאי. ליבאי דורש התחייבות מרחיקת לכת שבה תבטיח הממשלה שחומר העדות לא יועבר לגורם זר בשום תנאי או נסיבות. ליבאי טוען גם שהחוק לסיוע משפטי בין ארצות חוץ נוגע לבתי משפט ולא לעניינים מדיניים, ולכן אי אפשר להיעזר בו למקרה זה.

שלשום החליטה הממשלה להפקיד בכתב התחייבות בידי עו"ד ליבאי, ולפיה היא לא תעביר את חומר העדויות של לקוחותיו לממשלת ארה"ב לאחר שיעידו בוועדת הבירור.

הפרדוקס הוא שעו"ד ליבאי מקבל את שכר הטרחה על ייצוגם של השלושה מאוצר המדינה. שכר זה נקבע על ידי ועדה במשרד המשפטים. לקוחותיו הם עובדי מדינה ובתוקף תפקידים הסתבכו, ולכן מגיעה להם הגנה משפטית. אם ליבאי יעמוד על שלו ולא יקבל שום הצעה מהצעות היועץ המשפטי, הרי שוועדת הבירור תתפרק. הממשלה תצטרך למנות ועדת חקירה משפטית, דבר שהיא נמנעת ממנו כבר מתחילה.

באותו זמן נמשכות העדויות בפרשה בוועדת המשנה של ועדת החוץ והביטחון. כל העדים, בדרג המדיני והמבצעי, זומנו לשם. גם לקוחותיו של ליבאי העידו בפניה כיוון שיובטח שהעדויות יישמרו בסוד ואין חשש שהחומר יועבר לגורם זר. מסקנות ועדת הבירור לא תחייבנה שרים להתפטר, אך מסקנות ועדת חקירה משפטית עשויות לגרום להתפטרויות.

י. א.

קרטר, ישראל והוועידה

בימים אלה מתכוכב באזורנו ג'ימי קרטר, שהיה נשיא ארה"ב בתקופת הסכם השלום עם מצרים ומשמיע ביקורת על הנשיא רייגן, שאינו פעיל דיו לקידום השלום במזרח התיכון.

אין זה מיותר להזכיר לעצמנו „כברת דרך" שעשו ראשי מדינות אז, לפני כעשר שנים, לציון של קרטר, בשבתו על כס הנשיאות בארה"ב.

כבר בתחילת 1977 „בישלו" שליחיו של קרטר (ואנס, בז'ז'ינסקי ועוד) כינוס ועידה בינלאומית, לאחר הסכם מוקדם. למעשה, הערבים תבעו וציפו שוושינגטון תכפה על ישראל הסכמה לנסיגה לגבולות 1967, הכרה ב„מולדת לפלשתינים" ועוד.

מתוך רצון לנקוט יוזמה מדינית נתן בגין את הסכמתו לוועידה בינלאומית. בשלב ראשון — מושב פתיחה והקמת מספר ועדות משותפות לניהול משא ומתן על חוזי שלום. שלב שני של הוועידה יתקיים רק כשיהיו מוכנות טיוטות של חוזים אלה.

באוקטובר 1977 הופתעה ישראל מהצהרה משותפת אמריקנית—סובייטית על המזרח התיכון, שהתעלמה כליל מהצורך במשא ומתן ישיר. ימים מספר לאחר מכן חל מיפנה. בפגישת שר החוץ, דיין, עם קרטר ואנשיו בוטלה למעשה אותה הצהרה. דיין הבטיח אז, הבטחה הקיימת עד היום הזה, שישראל תימנע מהחלת ריבונות על שטחי יהודה, שומרון וחבל עזה, תוך המשך נוכחות צבאית ישראלית באזורים אלה.

בעוד נמשכים דיונים, גלויים וסמויים, לגיבוש רעיון הוועידה הבינלאומית, הפתיע נשיא מצרים, אנואר סאדאת, בביקורו בירושלים, ובאו הסכמי קמפ־דייוויד, על כל הכרוך בכך.

עתה, במגמה לחדש את התהליך השלום, אומר שר פרס, מ"מ רה"מ ושר החוץ להפשיר את נושא הוועידה, כצעד המחזיר לידינו — לידינו את היוזמה המדינית.

בביקורו באזורנו „תורם" קרטר כמידת יכולתו לעניין הוועידה, תוך התעלמות, כמובן, מן התנאים והסייגים ששר החוץ, פרס, מציב לזימונה של אותה ועידה.

ההצהרות הרבות, הסותרות זו את זו, שבפי ראשי מדינות ערב, שליחי ארה"ב, מדינאי בריה"מ ואש"ף צריכות להוות אות אזהרה לישראל, לבל תיכנס למלכודת. שוב ושוב גובר הצורך שממשלת ישראל תייחד דיון מעמיק בשאלה זו, לבל יקום הגולם על יוצרו. יש בעניין זה פנים לכאן ולכאן, ועד שנציגינו „מגמגמים", עלול נושא הוועידה להתגבש בדרך שתגרום לנו נזק שלא במהרה יתוקן.

בימי קרטר הגיע לירושלים היום, יום שבו מלאו שמונה שנים לחתימה על הסכם השלום. מעוטי כאוד הוא סירובו של מנחם בגין לפגוש בקרטר, שותפו לאותו הסכם.

יונה כהן

הכותל למלוא אורכו

זמן קצר לאחר שחרורה של ירושלים שטף ההתפכות, במלאת שנים היכים, החלו החפירות באיזור הכותל המערבי. החפירות ליד שריד בית מקדשנו עוררו התרגשות רבה בקרב העוסקים במלאכה, אך במשך השנים־עשרה שנה כבר הפך העניין של המימצאים לעניין שגרה. במעבה האדמה נתגלו שרידים מעברו המפואר של עם ישראל בהיותו הנצ־חים, אך הלב כאילו התרגל לכך.

אך בימים אלה נחשפה תגלית ארכיאולוגית שגם אצל חוקרים ותיקים עוררה התרגשות מרובה. התרגשות היתה גם מנת חלקו של שר הדתות, זבולון המר, בעת שביקר עם לרבנים הראשיים לישראל ולראש עיריית ירושלים. הרחק מזרקורי הפרסומת התנהלו בחודשים האחרונים חפירות לחשיפת הכותל המערבי כולו, למלוא אורכו — כ־460 מטר, תוך כדי החפירות גילו הארכיאולוגים, כמעט בדרך מקרה, מנהרת מים שנחפרה בימי החשמונאים לשם הובלת מים לירושלים. מנהרה זו, החצובה בסלע, אורכה כ־80 מטר, והיא נחסמה על־ידי המלך הורדוס בעת בניית הבית השני.

חשיפת מנהרה זו משתלבת בהשלמת חשיפת הכותל המערבי שרובו נמצא מתחת לפני הקרקע. עתה נותר לצפות שהמוני בית ישראל יוכלו להלך במחילות התת־קרקעיות ולהזין את עיניהם בשרידי העבר ובשרידי הכותל המערבי למלוא אורכו. וכדברי שר הדתות, זבולון המר, עצה מחודש את כל הסידורים הדרושים כדי לאפשר לקהל הרחב לסייר באתר וליהנות מהתגליות ההיסטוריות המקשרות את עם ישראל עם עברו.

ב. ש. נגה

הרב הראשי לצה"ל אלוף גד נבון, הגיע השבוע לכפר חב"ד כדי ליטול חלק באפיית מצות שמורה לקראת הפסח. בתמונה: הרב גד נבון עסוק בהכנת המצות ביחד עם צעירי חב"ד. (צילום: עופר קרני, יחידת דובר צה"ל)

הסטודנטים מחפשים אוזן קשבת

הם נכונים לפנות לכל מי שמגלה בהם עניין ויכול לשמוע את אשר על ליבם. הם גם פתחו את שיחותיהם לעסקני מפלגות שביקשו „לרכוב על הגל" והופיעו בהפגנותיהם שהתקיימו בירושלים, בחיפה ובבאר שבע. הם גם פנו אל השרים, ישלשום נפגשו אף עם שר האוצר, משה נסים, אך לדברי ראשי אגודותיהם — כולם מאכזבים אותם, לא עשו דבר, כדי למנוע הפגיעה הגדולה בשכר הלימוד, ולכן, ההחלטה המשותפת: צעדי המחאה — יימשכו.

אתמול הם קיימו שביתה בבתי היום וקראו לסטודנטים באוניברסיטאות תל־אביב וחיפה, לצאת ולהפגין. הם יעשו זאת גם במקומות אחרים בארץ, עד אשר הם יזכו לאוזן קשבת ולצעד שיביא להקלת מצוקת שכר הלימוד הנדרש מהם. אך גם בעיצומם של צעדי המחאה, השביתה צריכה את שלה, ורוב הסטודנטים קיבלו לבתיהם את הודעות ההיטלים הנוספים, המתייחסות הפעם ל„הפרשים והצמדות" וכך לאחר חשבון אחרון של כמה מאות שקלים הם נדרשים להוסיף עוד כמה מאות שקלים ולהתחייב לפרוע סכום נוסף בתחילת חודש מאי הקרוב, והסטודנטים שואלים את עצמם — מאין ישלמו סכומים כה גבוהים, אם מציעים להם שכר של שני שקלים עבור שעת עבודה, ומקומות העבודה המוצעים להם — מוגבלים.

שר האוצר, משה נסים, הבהיר לנציגיהם שנפגשו עמו כי מבחינתו, שהאוניברסיטאות עצמן תתייעלנה, ובכך תימנע העלאת שכר הלימוד. הוא גם נכון להגיע להסדר של מתן הלוואות ומענקים לסטודנטים מהשכבות החלשות ולהרחיב את מערך הסיוע הממשלתי ל„חלשים ולבני עיירות הפיתוח", אך רובם הגדול של הסטודנטים בכל זאת בא לא משכבות המוגדרות „עשירות", אלא רובם ככולם מבני המעמד הבינוני ואת העובדה המכרעת הזו, קשה לסטודנטים להסביר ל„נוגעים בדבר".

כך או כך, גם שר האוצר איכזב אותם, כמו שר החינוך המנהל מדיניות של „בת יענה" ומותיר את הסטודנטים בודדים בשדה המאבק, שאת סופו קשה עדיין לראות!

חיים פיקרש

עט לשחוק

ועדת הבירור עומדת על כרעי תרנגולת משום שהכל תלוי בהסכמה של עו"ד אחד. בארמית היינו מנסחים זאת: אליבא דליבא דליבאי.

* * *

הדרג המדיני והדרג המנהלי העידו בוועדת הבירור וטענו כי לא ידעו כלל על גיוסו של פולארד, חשבנו שפורים נגמר והנה שוב הופעה של עד (עין בצירה) בלא ידע.

* * *

מלבד כל הבעיות שמעכירות את האווירה ביחסי ישראל—ארה"ב, נוספה עתה בעיית מינויו של שגריר ישראל בארה"ב, הדבר היחיד המשותף איפוא בימים אלה בין ישראל לארה"ב הוא מזג האוויר: שגרירי.

* * *

בימים אלה שלפני ועידת „חרות" הדבר היחיד שמלכד את הליכוד זה המערך, אולם חוברים עליו ואם אפשר — גם חוברות עליו.

* * *

עו"ד שפטל טעה כשביקש מהשופטים במשפט דמיאניוק לפסול עצמם ואף ערער בעניין זה לביהמ"ש העליון. האמת היא שהפסילה אינה בסמכותו של ביהמ"ש העליון שהרי שפטל עצמו הוא זה שקבע כי משפט זה הוא בבחינת הצגת ראווה, ולפי החוק את ההצגות ראשית לפסול בשלב זה רק הצנזורה לסרטים ומחזות.

אילן בומבך

רפורמה בסדר קניות תפגע בעסקים הקטנים

אם יתממשו ההחלטות שהתקבלו על־ידי ועדת השרים לתיאום ומינהל בנושא שעות פתיחה של בתי עסק, נעמוד בקרוב בפני שינויים בהרגלי לכת בסדרי הקניות שלנו.

הוועדה, בראשות השר גד יעקובי, אימצה המלצות צוות בין־משרדי שהוקם על־ידיה. אבל יש לצפות שבעלי עסקים קטנים יתקוממו נגד חלק מההחלטות הללו.

מה שצפוי על פי ההחלטות הוא: לאפשר פעילות עסקית רצופה במשך כל היום בלי חיוב לסגור בתי עסק בשעות הצהריים. הם לא חוייבו גם לקיים יום עבודה קבוע מקוצר אחת לשבוע בימי החול; בתי עסקים הנמצאים במרכזים מסחריים ותיירותיים, שאינם באזורי מגורים, יורשו להרחיב את פעילותם מעבר לשעות המקובלות: כלל בתי העסק יורשו לפעול בשעות הערב המאוחרות (בימים א'—ה' בין השעות 06.00 — 20.00 ובימי ו' וערבי חג עד השעה 21.00).

ברור כי רפורמה זו תואצת יותר את הצרכנים והאפשרויות של הרשתות הגדולות ובעלי עסקים גדולים. לבעלי עסקים קטנים, בעיקר בעלי חנויות, שבהם עובדים הבעלים בלבד בתוספת עובד אחד או שניים לעתים, הארכת שעות העבודה היא נטל כבד. לפיכך ישעבדו אותם לרוב שעות היממה, שכן עליהם לעקוב על הכנת החנות, רכישת הסחורה, ניהול החשבונות וכיו"ב. ואם הם „ירימו ידיים" יעמדו בפני התחרות קשה מצד הגדולים.

י. ד.

עיטורי סופרים וספרים

„אקדמיה" של איש אחד

מאת דוד טלזנר

הספר החדש „האדם וטבעו" הוא יהי־לום נוסף בכתרו הספרותי־תורני־מדעי של אברהם קורמן, אשר ספריו הקודמים שמו על ראשו. אפשר לומר ללא חשש של הגזמה, כי יצירותיו של המחבר הם ספרי־יסוד במחשבת היהדות, שבהן הר־שקעה ידיעה אנציקלופדית במדע, למ־דנות מקיפה והרצאה בהירה ועשירה סגנון. ועל הכל, כמובן, חופפת אווירה של אמונה עמוקה ואיתנה. ספריו אינם מסוג החיבורים האפולוגטיים, שמחברי־הם מתאמצים להראות ש„הפוך בה ו־הפוך בה — דכולי בה" באוצרותיה ה־רוחניים של יהדות התורה. מר קורמן מתרכז בהרצאת העובדות האובייקטי־וויות, והמסקנה האמונית מתקבלת כדבר המובן מאליו. ובזה חשיבותם ה־מיוחדת של ספריו.

„האדם וטבעו" הוא התשיעי בכספל החיבורים שלו שראו אור עד עתה. אין אלו ספרים ש„ירוץ ה־קורא בהם"; הם מלאים וגדושים תורה וחכמה, ו־ההיכן כאן עולה על הצורה ידרוש עיון. אלא שה־מאמץ משתלם, הקורא מתעשר בידיעות ובהרחבת האופקים האינטלקטואליים שלו.

כי קורמן אינו נרתע מלהיזקק לנושאים שהם בכבשונו של עולם, כגון „הבריאה והמבול". על חיבורו זה הוענק לו „פרס אברמוביץ — צייטלין להגות ומדע". ובשם חבר השופטים כתב המדען המפורסם פרופ' יחיאל דומב, כי „הרב קורמן נטל על עצמו משימת־ענק" והוא מתמודד עמה „ב־עקביות מפתיעה". ואם יתהו כיצד ש„אין דור־שין במעשה בראשית" (חגיגה יא, א), מוכיח הרב קורמן במבוא לספר זה, כי האיסור „חל אך ורק על סוד הבריאה ולא על הנברא כבר. הבריאה, שאנו כחיים חלק ממנה, ניתנת לחקר ומותר לפענח את סודותיה". במבוא לספרו החדש מרחיב מר קור־מן את התפיסה הזאת באמרו: „דווקא עלינו מו־טלת החובה ביתר שאת להכיר את פלאי הבריאה המתגלים בכל שאנו מצליחים להחדיר לסודותיה". ולאחר שהוא מצטט את הרמב"ם בנושא זה (הלכות יסודי התורה, פ"ב ה"ב), הוא מציין: „אז ניתן היה להרגיש רק מה שהעיניים ראו; היום מצליחים 'לר־אות' באמצעות מכשירים עדינים ומשוכללים, עולם קסום בצורה כפליאה; שכלי הביטוי שלנו דלים מכדי לתאר ולהסביר את פלאי הפלאים" שבטבע הסובב אותנו.

„אמיתות" אופנתיות

אברהם קורמן מגיש לקורא את העובדות המדעיות כפי שהן בימינו, חדישים ו„טריים", ואולם, כבדרך אגב, מופיעה אמת יציבה: שהמדע איננו יציב ו־בלתי מתחלף, ומה שהיה מדע אתמול, מתגלה להיות בדיה היום! כמה צלובים הם איתם „המודרניס־טים" בעצמנו בתקופה כס־דות, שהתפרקו עקב המדע „ה־חדיש" שכאילו הכחיש את הכתוב בתורה, כאשר נתגלה קלונם בתקופה האחרת, שבה נתבדה המדע „החדיש" של התקופה הקודמת...

בספרו החדש „האדם וטבעו — במדע וביהדות", אנו נפגשים עם מספר של „מדעים מת־חלפים" ברפואה. גלינוס היה מקובל כ„אבי הרפו־אה", ובמשך 1400 שנה „מלך בכיפה" במלכות ה־רפואה. אחר כך נתבדה, ע„האינקוויזיציה" הבוטי־ציה על הליכה שלל את האנטומיה, עד שקם פרי־צלסוס (1493—1541), רופא, תיאולוג ופילוסוף שוויצרי, ש„אסף את ספרי גלינוס ואבן סינא ו־העלם על המוקד. גם בתחילת העת החדשה סבר ויליאם הוגמר שבלקחיים חלודים סיבים כצור ל־רופא הכספל ביילדות"...

התרומה היהודית להתפתחות הרפואה

כצפוי מהיבור הבספל במדע טבע האדם, מו־צג אברהם קורמן, בקיצור, כמובן, על התרומה היהודית להתפתחות הרפואה. אמנם, בכבס שבתי בזמה, כי חז"ל פסלו את העיסוק במדעים — אם מייחסים את האיסור לקרוא „בספרים חיצוניים" למדעים. אבל העובדות האובייקטיוויות מכחישות את הדעה המופצית הזאת. מר קורמן מצביע על העובדה, כי כבר בין חכמי התלמוד היו לא מעטים שהיו רופאים ואף עסקו בנסיונות, כמו ר' שמעון בן חלפתא, שעליו מסופר בגמרא (חולין נז, ב): „ותרנגולת היתה לו לרבי שמעון בן חלפתא ש־נשמטה ירך שלה, ועשו לה שפופרת של קנה ו־חייתה".

בהקשר זה מעניין לצטט את רב האי גאון „כי גם אם גזרו על שאר חכמות, לא על חכמות הרפואה גז־רו". המהר"ל מתקדם וקובע: „ואלו שתי חכמות, היינו תקופות וגימטריאות, הם מחוייבים ומוכ־רחים, ולא צריך בהם ספיקא כללי", מפני ש„כל דבר שהוא לעמוד על מהות העולם, יש לאדם לל־מוד ומחוייב בזה, כי הכל מעשה השם הוא ויש ל־למוד עליהם ולהכיר על ידי זה את בוראו".

לא יפלא איפוא, שענקי התורה שלנו היו גדו־לים גם במדעי הרפואה, כגון אסף הרופא (המאה השישית), ר' שבתי דונולו (913—982), ר' יצחק ישראלי (850—950), ר' חסדאי אבן־שפרוט (915—990), ר' יונה אבן גנאח (המאה האחת־עש־רה), ר' יהודה הלוי (1085—1141), רמב"ם (1135—1202), רמב"ן (1194—1270), ועוד מספר לא מבוטל.

בהתפתחות הרפואה המודרנית לקחו ולוקחים היהודים חלק בראש. טיפוס מעניין היה ר' טוביה הרופא (1652—1729), אשר „סימל באישיותו ו־בנדודיו את היהודי הנודד": הוא חי בצרפת, פו־לין, גרמניה, איטליה, תורקיה (שם היה רופא ה־שולטן) ונפטר — בירושלים! הוא היה דיאגנוסטי־קן חריף ואומן גדול בתיאור מחלות שונות. ספרו „מעשה טוביה" הוא הספר הרפואי היחיד בספרות העברית הישנה, המפואר בציורים רבים ויפים. ער־כו של הספר רב עד היום בתולדות המדע.

מאיגרא רמא...

ר' אברהם קורמן אינו מסתגר ב„היכל השן" של מחקר ומדע. המואר ממנו באור אמונה צרו־פה. הוא יוצא „אל אחיו" ורואה את המעקלות ה־נעשים על ידי „המודרניים" בדברים ישרים ו־מקובלים מאז ומעולם. כשם שאדם בריא איננו חש בנשימתו הטבעית ולא עולה על דעתו לשאול „כי היא נשימה זו" כך לא נשמעה בחיי עם ישראל ב־כל הדורות השאלה: „מי הוא יהודי?" ברור אי־פוא, כי שאלה זו שהיתה ל„בוערת" בשנים ה־אחרונות בחיינו, מבליטה מציאות לא־נורמלית; משהו נתקלקל באורגניזם של היהדות בתקופתנו.

ר' אברהם קורמן נטפל לתופעה חדשה זו בספ־רו „יהודי מיהו ומתי?". כדרכו, הוא איננו מת־פלמס; הוא מנתח את הסוגייה החמורה הזאת ב־איזמל היסטורי, מדעי ותורני. האמת היא, שאין לו צורך להתפלמס: יבואו העובדות ויעידו! ולא־חר עדות נאמנה, המישתתת על נתונים ומסמכים היסטוריים, סוציולוגיים ותורניים, שמעורים הם־בר. מתמוטט הבניין המודרני של „היהודי החדש", וההגדרה המסורתית נשארת איתנה על כנה. ספרו זה של מר קורמן זכאי להיות „בסט סלר", בייחוד עכשיו, לאחר ש„החזנית" הריפורמית סחו בי־לר הטילה פצצת עשן חוקתית בארץ (ובעצמה הכ־תלקה...), שגרמה לעירפול החושים הפוליטיים אצל חוגים אינטרסנטיים כמוזיים.

סקירה תמציתית זו ספק אם היא מצליחה לתת מושג מספיק מהאוצר הבלום הרוחני הגלום בספרי יצירותיו של ר' אברהם קורמן. אילו אקדמיה ל־תורה ומדע כלשהי היתה מוציאה לאור תשעה ספ־רים בעלי משקל תרבותי־מדעי כבד כזה, היתה זכאית להשתבח אף בהספק כרשים זה. ואמנם, זכ־אי הוא הרב קורמן לכל ההוקרה והכרה על תרו־מתו הגדולה לתרבות התורנית שלנו. ועוד לו ב־אוצרו כהנה וכהנה, ביניהם: „פיצוח אגדות", „יהודים וארצו", „התורה וכתבה", ועוד.

אמת בראשית

את הטיפול המדעי בבעיות ההובקות זרועות עולם ממשיך ר' אברהם קורמן בספרו „אבולוציה ויהדות". ידוע ומקובל, כי אין לך ניגוד קוטבי יו־תר מזה שבין „בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ" לתורת האבולוציה של דרווין. אמנם, היו גם מלומדים דתיים שהתאמצו ו„הזיעו" קשה להתיק את הניגוד ו„לקרב אל השכלי הדתי את רעי־יון האבולוציה. מר קורמן דוחה את המאמץ הסי־זיפי הזה, שאינו יכול לעמוד בפני ביקורת רצי־נית, ומצטט את ר' יצחק עראמה, בעל „עקדת יצ־חק", שאמר על כגון זה: „יבחרו הודאה או כפירה, ואל יבואו בפשרה".

במקום תירוצים פושרים הורס מר קורמן את בניין האבולוציה ב„כלים כבדים" של המדע עצמו. הוא אינו צריך לעמול קשה, שכן הוא נעזר ב־הרבה על ידי מדענים בעלי שם עולמי, שלא „הת־ביישו" לקרקע את יסודות הדרוויניזם לאור תגליות מדעיות חדשות, שדרווין לא יכול היה לחלום על־יהם.

בכלים מדעיים משכנעים, מעקם מר קורמן את המכ־אות שבזמן „יציאת מצרים ומתן תורה". ב־וודאי שבזמן הוא, מה שאמר המחבר, „כי מי ש־אינו מעוניין לקבל הסבר, גם דבריו לא ישכנעוהו — אבל ההבהרה נחוצה גם ליהודי המאמין באמי־תות התורה", מלבד שיהיה מצייד לדעת מה לה־שיב. ספר זה מבוסס על ידיעותיו הנפלאות ב־גיאולוגיה וספרות העולם — נוסף על בקיאותו ב־כל חדרי התורה. מכת הארבה, למשל, מקבלת פי־רוש עדכני לאור המדע בנושא זה. ידיעותיו ב־אביזיה המצרית הקדומה „מנוצלות" לפרש את ה־פסוקים שבהם מדובר על „רכב בחרים" שטבע בים־סוף על „רכבו ופרשיו".

מסוג אחר הוא ספרו של הרב קורמן „מבוא להלכה שבכתב ושבעל פה". כאן הוא מתגלה כהיס־טוריון, שמטרתו העיקרית היא להצביע על הרצף הטבעי בין התורה הכתובה והתורה המסורה. אין זה מספיק לומר שהוא משיג את המטרה; יותר מזה: הקורא תמה — וכי אפשר לחשוב אחרת!...

לסוג זה שייכים ספריו של הרב קורמן: „זר־מים וכיתות ביהדות", „האבות הפבכים" ו„מד־עיים במחשבת ישראל".

חוברת חדשה של „קתדרא"

מאת אברהם ב. ריבלין

„קתדרה" מס' 42. עורכים א. אופנהיימר, י. ברטל, א. כהן. מזכיר המערכת ש. אילתי. ירושלים

כתב־העת „קתדרה" החל את העשור השני לקיומו ברגל ימין. לאחרונה, הו־פיעה חוברת 42, ובה חומר רב וחשוב ביותר, שלא רק אנשי מדע ימצאו בו עניין.

המדור הקבוע בחוברת 42 של רבעון זה, „דיון", מחולק הפעם לשני נושאים: „הנגב בשלהי ימית של ממלכת יהודה" ו„המפגש של הקראות עם המגילות הגנוזות והספרות הקרובה לה". עיקרו של הדיון על הנגב מתרכז בערד הקדומה, המכונה תל־ערד, שהחפירות באתר זה כהנהלות זה כבר יותר מעשרים וחמש שנה. החוקר יוחנן אהרוני ז"ל פתח בחפירות ערד בשנת 1962 והמשיך בהן כ־15 שנה. מעניין מאוד לטייל בינות לחורבות ולשרידי ציה המחוז הקדומה הזאת, אשר ראשה מכונה היה מלך, שבקירבתו עומדת כיום עיירת הפיתוח המשגשגת ערד החדשה. יצירה, שמוסד ביאליק הירושלמי הוציא לאור בשנה שעברה כמהדורה שנייה מהדורת של הספר „כתובות ערד" של יוחנן אהרוני המנוח. בדיון על „נגב יהודה", תהכל שבברכנו נמצאת בקצת באר־שבע, משתתפים הפרופסורים נדב נאמן, אנסון פ. ריינר ואברהם בירן וד"ר יצחק בן־אריה. התמונה ההיסטורית המצטיירת כתוצאה מן החפירות והסקרים שנערכו במקום הזה מסתבר, שבמאה השביעית לפני הספירה הכללית פקדה את הנגב פריחה שכמותה לא ידע בכל ימי בית המקדש הראשון.

הדיון השני הוא, בנושא ה„מיפגש" של העדה הקר־אית עם המגילות הגנוזות (בקהיר) והספרות הקרובה לה (בתקופת הגאונים). בעניין זה מדיינים שני חוקרים, יורם אירדר וחגי בן־שמאי, על הדרך שבה יש להבין את המקורות העתיקים האלה. אירדר הוא היסטוריון, ובן־שמאי הוא מן החוג ללשון הערבית ספרותה באוניברסיטה העברית, ונראה שכל אחד משני החוקרים אלה רואה את המקורות בעיניים אח־רות ושונות במקצת.

בין יתר המאמרים בחוברת זו של „קתדרה" יצוין מאמרו של ד"ר יעקב ברנאי על מגמות שונות, חב־רתיות ופוליטיות, בהיסטוריוגרפיה של ארץ־ישראל (ליתר דיוק, של הישוב היהודי בארץ־ישראל) בימי הביניים ובתחילת העת החדשה. המחבר מודה, שב־מאמרו זה אין באות לידי ביטוי ומיצוי בעיות היס־טוריוגראפיה ובהקדמות רבות, ונקווה שימלא את החסר, כהבטחתו, בהמשך המחקר. שכן קיימת מגמ־תיות ספציפית גם בהיסטוריוגראפיה של הישוב החדש בארץ־ישראל, כפי שנתגלה על־ידי אנשים בני־סמכא בשנים האחרונות.

במחקר זה בנושא הישוב העברי בארץ־ישראל בתחילת העת החדשה ובהמשכו אפשר לכלול גם את מאמרו של ישראל פרידין בחוברת שלפנינו על מייסד האורתודוקסיה הקנאית של יהודי ירושלים, הרב משה יהודה לייב דיסקין ז"ל. היום אין שמו זכור עוד לרוב האוכלוסיה היהודית בארץ, אבל בשלהי המאה הקודמת היו שמו ועדתו הקטנה ידועים היטב כאן, ולאו דווקא לחיוב. י. פרידין לא דייק בכתבו, שבראש העדה הפרושית באותה תקופה עמד הרב שמואל סלאנט, שבאופן רשמי נשא את התואר אב בית הדין של העדה. אמנם לבפועל היה הרב סלאנט אב בית הדין (היום היה כינוי זה אולי הרב האשכנזי הראשי), אבל הרב סלאנט התנגד לתואר כלשהו והעדיף להיקרא רב ירושלים, או רב בירו־שלים, וכך התם על מכתבים ומניפסים. אבל „ראש העדה הפרושית" לא היה הרב סלאנט, כדברי י. פרידין, לא באופן רשמי ולא באופן אישי — ראש העדה היה יוסף ריבלין, שבאופן רשמי מכונה היה מזכיר הוועד הכללי כנסת ישראל. נכון שבפעולותיו הישיבתיות הגדולות, כגון הקמת השכונות הראשונות בירושלים, השתתפות מעשית וכספית בהקמתה של המושבה פתח־תקוה, פעל בהתייעצות עם הרב סלאנט (בבניין השכונה נחלת „שבעה" השתתף גם בנימין סלאנט, בנו של הרב).

גם מאמרו של ד"ר יוסי בן־ארצי, המגלה שתי „פרשיות" מעניינות מתולדות חיפה במחצית השנייה של המאה הי"ט, מצטרף למאמרים החשובים בחוברת זו של „קתדרה" בנושא הישוב העברי בא"י.

שלום כתב

שירים

יחדו

סבלתי לבי
בכפיפה באבנים
בבקעות אלקים חיים
שנתבקעו בימים לרגלי הגלבע

הן לא יספד במתי
מול הקרבה בו נתברכתם
הן לא ימוש מקרבי

רעד הבארה שבחמתה ארותם
הגם אתם אלי בהלכם
כמו קדש אדמתו
עם כהני ואשתו
יחדו

או כקלפת ערקים
מבית עלמין בסוכלה
ויגישם לאישה
להקמה

כך אלהה לי
עד אשר ...

צמאון

אני מיחלה
ואלקים באיר את לבי
באיר המבלא גם בשהיא
עלוקה — הארץ

והוא הולך ומתרחב תמיד
בפים העולים לבלי הפוגות
עלי כל התופים הרחוקים
והקרובים
כיבור בפלאות היוצר יש באיר
באור הגנת שקרבה לי
כי גבעתי המנו
לא ארע ביתי

ואני לעולם צמא

לאור החסד

"— — — כדי להקן נשמתך"
חכם יהודה פתייא

כל הגלגולים הם
ככל הגלגולים הריקים
כי פחות כי יותר

כך על כל פנים
כצעיר הגלגל בעיני הרחוקים
לדעתם מגלגלם
וכל גלגול מפרפר
שנצת כמו צבעי כנפנפין
כמו נשמתו המהפכת

וקב להיות לא
בלי קלפתו וקרעיו
ובאלו בא ולא שב

איפה לא היתה ליהודי
שהות לשוב?

(מתוך ספר שיריו החדש של המשורר, „שרשי הנר", העומד לצאת לאור בהוצאה „זהריב", רמת־גן)

בהאי לישנא

מלים „מוחרמות"

מאת אבנר ארליך

כדי שבוע או שבועיים, כמדומני מוטל ברדיו חרם על מלים מסויימות. למשל, עד כה אמרנו: „בין הבאים נמצא גם" וכו'. עתה החליטו ברדיו לומר המדי: „בבאים". נכון שאפשר למצוא לזה הצד־קה במקרא: „היפה בנשים" וכד', אבל מכאן ועד הטלת חרם על „בין" — רחוקה הדרך.

גם על „הנה" (ה בחיריק) עלה הכורת: „לסיום" עיקר החדשות שנית", ולא הנה או הרי עיקר החדשות.

אבל לא רק „הנה" — ה בחיריק — הוחרמה; גם „הנה" — ה בצירה — הוח־רמה. הכל אומרים, ובעיקר ברדיו: „לפה", הרוצים להצטעצע אומרים „לפה", שזו שגיאה גבורה. מובן שמותר לומר „לכאן", שזו לשון חכמים; אבל למה לא לומר „הנה" בלשון המקרא?

ולבסוף — החרמת יש. אל שורת ה־החרמות המתחדשות חדשות לבקרים ב־רדיו מצטרפת החרמת יש: בבאים 20 תייר־ים, במקום לומר: בין הבאים יש (או יש־נם) 20 תיירים; כך עלולים אנו עוד להגיע לימים שבהם נאמר: לי ספר, במקום יש לי ספר.

אגב, כר דוד ניב, בהיותו עורך „דברי הכנסת" היה מקפיד על יש (ולא ישנו, ישנם) בטענו שיש בתנ"ך רק פעם אחת ישנו, והוא במגילת אסתר: „ישנו עם אחד".

מפתח מאוגד של פסקי בית המשפט העליון

לשכת עורכי הדין בישראל השלימה בימים אלה פרוייקט ראשון מסוגו, אשר יקל ויסייע ב־מלאכתם היומיומית של כל העוסקים בעבודת המשפט — שופטים, עורכי דין, יועצים משפטיים, מרצים וסטודנטים למשפטים. המדובר במפתח־עניינים מאוגד של פסקי הדין שניתנו בבהמ"ש העליון ב־13 השנים האחרונות המקיף את הכרכים כ"ז ואילך של קובצי פסקי־הדין (פ"ד) שפורסמו עד כה.

מדור הפרסומים של לשכת עורכי הדין בישר־אל, המוציא לאור זה שנים את פסקי הדין של ביהמ"ש העליון, בתי־הדין המחוזיים ובתי־הדין ל־עבודה, לצד חומר משפטי שימושי אחר — נטל על עצמו את המשימה להוציא לאור את המפתח.

לצורך זה הוקמה מערכת מיוחדת בראשה ה־שופט אהרן גורן, מביהמ"ש המחוזי בת"א, כשלצדו עומד עו"ד אפרי קרכן. המערכת, שהתייעצה ב־מחשב, הצליחה להשלים את מלאכתה היוצאת הבבחנת לאור בפרק זמן של חדשים אחדים.

תופעת האנטישמיות של ריכרד ואגנר

מאת י. עמוס

יעקב כ"ץ, ריכארד ואגנר בסבך האנטי־שמיות. מרכז שזר לתולדות ישראל, ירו־שלים, תשמ"ו.

המלה „סבך" בכותרת מחקרו של פרופ' יעקב כ"ץ מסמנת באורח המציאותי ושלם את שנאתו של המלחין הגרמני המפורסם ליהודים במאה הי"ט. שנאה זו היתה מלאה בקיצים ו„חוריפי". ביום ש־כבל ואגנר על דעתו נמנו יהודים בין מקורבי ו־רעיו. יהודים הם שתמכו בו בשנות חייו הקשות, שלא היו מעטות כלל. קהל המבקרים היהודים ב־אופירות בגרמניה היו מתסידיו הנלהבים ביותר, כאשר הקהל הגרמני הראה אדישות וניכור „ליצי־רותיו". רק לאחר שהיהודים סללו את הדרך להצ־רתו ולהערכתו של ואגנר, הוא נתקבל על ידי הגויים. היו לו כל הסיבות להודש הוקרה עמוקה והכרת־תודה ליהודים, שעמדו לו בשעת דוחק ה־מוסיקלי והחומרי. אבל — ברוח הדיאלקטיקה הוד־קא מניעים אלה הפכו אצלו לשנאת היהודים. ו־הרי היו בקליס דיבים רבים כאשר לא־יהודים ש־נתקיימו על ידי עזרתם של יהודים גילו כפיות־טובה קיצונית לגבי מיטיביהם. ריכארד ואגנר נמ־נה ביניהם.

כל זאת מראה פרופ' כ"ץ במחקרו המעולה ו־המצביע, הדן הן באישיותו של המלחין והן באווי־רה הכללית ששלטה בגרמניה של דורו, היתה זו גרמניה אשר נתנה אמנציפציה ליהודים, ובו ב־זמן הקימה תנועה אנטישמית שלא היתה כמותה. התהליך זה לווה בתביעה שעל מקבלי שוויון הזכו־יות האזרחיות להיטמע בתוך החברה הגרמנית, בזמן הראשון על ידי המרת הדת, ולאחר מכן כא־שר סברו כי העיבורים כשארים יהודים ואינם נוצ־רים כליל, השבר, שהם זרים ל„רוח הגרמנית". כהי איתה „יהודי" שאינה קולטת את היהודים ש־הלכו ל־ה"ה בכל נפשם ובכל מאודם קשה היה להם ל־... אבל מציאותה „היהודית" כביכול הניחה להחזיק דעה זו. כי היהודים לא יהיו מסוג־לים לעולם להזדהות איתה ויהיו כלא ושלם בדר־מה לנוצרים מלידה, בצאצאיהם של דורות רבים של גרמנים „כשרים" למהדרין.

הקנאה שהפכה לשנאה

ואגנר ניסה את אורירה זכונו. הצלחתם הגדו־לה של מנדלסון ומאיירבר בתחום המוסיקה של להדינג ברבה בתחום הפובליציסטיקה וההגות, ו־אחרון אחרון — הינריך היינה בתחום השירה, שעלה על כל משוררי זמנו, עוררו את קנאתו של ואגנר. שני האחרונים אף על פי שהמירו את דתם, עוררו אצלו אובססיה, אשר לא השתחרר ממנה כל ימיו. הקנאה בהצלחתם של מנדלסון ומאיירבר הפכה ל־שנאה, השנאה אליהם הלכה ולהטה ואכלה את שיקול דעתו של ואגנר, שהיה מלא התפרצות, דחוק כיצירות. הנג וגד בין הערכה, כמה, לבין שנאה תהומית ורציונות, אשר כל בעלים החיבון לא פע־לו לגבית מזה. לכתחילה היתה זו איבה אישית, ללא כל קשר עם מוצאם היהודי. אך במשך הזמן ביק־שה הערכה סובייקטיווית זו את ביטוייה האובייי־קטיווי כביכול. ולאחר שואגנר מצא את „המבתה" ליחסו השלילי אליהם, הלכו והשתלבות האישיות ואלה ותפיו והתנפחו, עד כדי פיתוח השקפה אנטי־יהודית, שרווחה באותם הימים בחוגים רבים של החברה הגרמנית. פרופ' כ"ץ כותב, „יש איפוא מקום לסברה, שהיוקשת יריבין (של ואגנר) איננה נג־זרת מהשקפתו האנטי־יהודית, אלא להיפך, שהשי־קפתו האנטי־יהודית מוצאת את הסברה ביריבות שבינו לבין שני האישים היהודיים".

לא היו לו לואגנר בראשית דרכו מוטיבים של דת או של פוליטיקה בנוגע ליהודים. אך היה המוטיב של השתלטות הכלכלית של היהודי בכלכלה וב־בנקאות. על הרוטשילדים כתב, שבמקום „לשאוף להיות למלך היהודים, ביכר (רוטשילד) להישאר היהודי של המלכים". את האמנציפציה תפס כאמנ־ציפציה מן היהודים, כי „היהודי הוא — — — כבר יותר משחורר: הוא השליט, והוא ימשיך לש־לוט כל עוד יוסיף הכסף להיות הכוח שכל מעשי־נו ופועלנו יאבדו מולו את תוקפם". דבריו אלה של ואגנר מעידים על המשקע של הלהט הסוצי־אליסטי הקיצוני שהשפיע בו בצעירותו: הדברים אינם חדשים. ברונו באואר וקארל מארקס הטיבו מכנו לנסח את אותה השקפה. הגדיל להגדיר מא־רקס כאשר כתב, „האמנציפציה החברתית של היהודים היא האמנציפציה של החברה מן היהדות". היהדות זוהתה אצלו ואצל רבים כמותו עם הקאפי־טאליזם הצולמי.

ואגנר לא סבל את לשון יידיש, ששמע בקני־גסברג ובריגה. „כביטוי קולני שרקני, צורמני, זמ־זמני ואיזוהגי", וכלל גם מלחן התפילה היהודי ב־בתי הכנסת. כ„גרגור, יללה וקשקשים". להלכה סלד גם מיהודים בעלי מעמד השכלה כשלו, אך סלידה זו נמסה מהר לשמעת הקירבה הגדולה שלו ליהו־דים, אשר הוא היה זקוק להם, והיה תלוי בהם לפרנסתו ולהצלחת יצירותיו.

היו מקרים בודדים כאשר ואגנר התבטא בחיוב על היהודים. ואחד מהם „אם הקתולים חושבים עצמם למיוחסים מאתנו, הפרוטסטנטים, הרי ה־יהודים הם המיוחסים מכולם, הקדמונים מכולם", כלומר, עמוק בתודעתו שכנה ההכרה על תרומתה היהודית של היהדות לתרבות המערבית. אך הבי־טויים מעטות אלה בטלות בשישים בתוך ה־גילויים האנטי־יהודיים הרבים. אם באורח פרטי ואם בציבור, אם בעל־פה ואם בכתב.

„תרומה" לאנטישמים

ספריו ומאמריו של ואגנר שעסקו בנושא היהו־די היו רוויים שנאה, ארסנית לפעמים, אך כאשר ביקשו האנטישמים לצרף אותו למתנה שלהם, התי־חמק בתירוצים שונים. כאשר הם הציעו, שיותקו חוקים מיוחדים נגד יהודים, סבר ואגנר, ש„זהו לא ניתן לעשות כאומה", זולת דבר אחד: „הוא היה אוסר את החגים היהודים — — — ואת בתי הכנסת הרברבניים". בעיניו של בית כנסת בנירנ־ברג, שהיה מרשים ומלא תפארת ובנוי בסגנון מז־רחי, הפליא לו מאוד. כתביו ודבריו תרמו הרבה לליבויה של האנטישמיות, אם כי הוא היה מקפיד לציין תמיד, שיש גם יהודים טובים, שאינם שו־תפים לאחיהם הרצים לכבוש את כל העולם, ואתו, למשל, הם מיהודים בכל נפשם. דעתו היתה, בדרך כלל, כי היהודים זרים לעמי אירופה ונחותים מהם. וזאת על יסוד ההתרשמות בלבד. ספרו „היהדות במוסיקה", שפירסם בתחילה בעילום שם ופעם שני־יה בשמו של ואגנר, תרם הרבה לגלי האנטישמיות, היכה גלים ועורר הדים ותגובות של יהודים ולא־יהודים. אצל האחרונים היו מעטים בלבד מבין המסייגים שהתנגדו לדעותיו של ואגנר.

אך גם באותם הימים, כאשר מעריצו של ואגנר, אנג'לו נוימאן — יהודי, השתדל להעלות את „טב־עת הניבלונגים" בברלין והוזהר על ידי ידידו־תאי־יהודי, כי ואגנר עומד להצטרף לתנועת האנטי־שמים בטפרון שלה, דבר שיפגע באהדת היהודים ובביקורים באופרה, מיהר ואגנר להודיע לו, כי אין לו כל קשר עם התנועה הזה. ועל כך כותב כ"ץ, כי „המורה הדגל ליבה אמנם את האש, אך הניח לאצבעותיהם של אחרים להיכוות בה...".

באותם הימים נתגלו אצלו בשנאתו ליהודים מרכיבים דתיים־נוצריים, נוסף למושג הגזע. פגי־שותיו באיטליה עם גובינו, שהיה גזען מובהק, שכנעו את ואגנר לחשוב, כי התגיונותה של הזנו־שות באה בגלל ערבוב הגזעים. הגזע הגרמני לא היה טהור דיו, משום שבמלחמות נאבדו נשים גרמניות רבות. לעומת זאת שרדה בו „רוח אנג־שיות", והיא פותחת פתח „לשאוב בבאר טבענו שלנו", ואם השאיבה הזו לא תיפסק, יהיה העם הגרמני מין שבט־בראשית של אנושות חדשה. ב־תחיה לאומית זו אין מקום ליהודים בגלל הס־תמבוהם. „ואגנר עושה שימוש — כותב כ"ץ — במושג הגזע, שנזדמן לו זה לא מכבר, רק בהקשר ליהודים, במטרה לבאר את נצחיות סאובם. אלא שהאמונה בנליהות היהודית היא שרתבה לשירותה את מושג הגזע, ולא מושג הגזע הוא שרתם את ה־אמונה בשחיתותם — כגירסת הדעה הרווחת על האנטישמיות הגזענית. בכלל, וגל שנאת היהודים של ואגנר בפרט". אלה דברים חשובים ביותר לה־בנת אירועי השואה. וכ"ץ מסביר, כי במקרהו של ואגנר ניתן ללמוד, כי „האנטישמיות זקוקה למקו־רותיה ההיסטוריים ולתנאים פסיכולוגיים וחברתיים מיוחדים, כדי לגייס לצידקה אמצעי־עזר כמושגים כדוגמת רעיון הגזע. בדיעבד עשוי שילוב מושג הגזע לאשש את האנטישמיות, ובמקרה הקיצוני לשמש משען מוסרי אף להשמדת הגזע חסר ה־תקנה. זה הדבר אשר קרה בסופו של התהליך, ש־החל במאה ה־19 בסיפוח רעיון הגזע לאנטישמי...".

אף־על־פי שואגנר שמר על ריחוק מן התנועה האנטישמית, היה תמים דעות אתה, ואין פלא הנאצים ראו בו מאוחר יותר דמות מופת, משום שהעלה ביצירותיו את מקורות הכוח הסטגוגיים הפרוטו־נוצריים של הגרמנים. הפסטיבאלים של ביי־רויט הפגינו רוח גרמנית לאומית „טהורה" מן ה־יהודים. חתנו של ואגנר, יוסטון צ'מברליין, האדיר את תורת הגזע למעלה ראש, ובו בזמן האדיר גם את השקפתו של ואגנר. שני הדברים האלה יצרו קו־מנוחה ישיר מואגנר לנאצים.

בשנת 1933, עם ראשית הנאצים, הזהיר תומאס מאן מפני ההזדהות הנאצית עם ואגנר, שהיא סי־לוף דבריו של ואגנר ו„הבתמת כהלם הרומאנטי", ולא הזכיר כלל את האנטישמיות של ואגנר. רק לאחר המלחמה השואה שינה הסופר הגדול את טעמו ו„גילה" בואגנר „יותר מדי צדדים מצוררי דהיטלר, יותר מדי 'היטלר', יותר מדי נאציזם ב־כוח ועד מהרה גם נאציזם בפועל...". הדברים מעי־דים את הבעיה של הזיקה ההיסטורית והאחריות המוסרית. פרופ' כ"ץ כותב, כי לאחר שמורשתו של ואגנר זולמה אל אפיקי הנאציונאל־סוציאליזם „ה־גשם הפוטנציאל הגלום בה כאידיאולוגיה היוודת לחיי היהודים, תהליך שאילץ את בני התקופה לש־בות את הערכתם לגבי דמותו של ואגנר ואופיו. מול עובדה זו מתבטל הטיעון השכלתני, שאין להטיל על האדם הפועל בהווה ההיסטורי שלו את האח־ריות לעתיד שאין לחזותו מראש, וכי הגורל העל־אישי הוא ששזר את מעשיהם ברקמת ההשתלשלות ההיסטורית. מה שניתן לומר לפחות הוא, שאסונו של ואגנר היה, שמגמות שהיו גלומות בהשקפת עו־למו — לדעת אחרים גם ביצירתו — כפוטנציאל, היו למציאות מכוח מסיבות היסטוריות ונקשרו כך בשמו. עד הנה נשא הזיקה ההיסטורית".

אכן, פרופ' כ"ץ הבהיר הבהר היטב את ה„סבך" של האנטישמיות של ריכארד ואגנר לשעתו, לדו־רותיו, ולא פחות מכך לדורות הבאים.

שמחה רז: סוד ההספק

מאת נעמי גוטקינד

על ספרו הי"ח „גשר צר מאוד" קיבל שמחה רז את פרס עמינוח ביום חמישי שעבר. ספר מספר 19, שיצא זה עתה נקרא „ירושלים לדור ודור". שלו־שת הספרים הבאים, מספר 20, 21 ו־22 — הולכים ונכתבים במרץ ואמ.סו. טו. יוצא גם, ואולי ייצא עוד קודם, מספר 23 שלו, 'אמרות רבי מנדלי מקו־צק" ואם טעיתי בסדר הכרונולוגי עם המחבר הסליחה.

קחו בחשבון שכל אחד מהספרים הללו יוצא בארבע מהדורות לפחות, שעה שה„שלאגר" ה־מובהק שלו, „איש צדיק היה", על ר' אריה לוין, הולך ונדפס עתה במהדורתו השלוש־עשרה(!) ו־תבינו ששמחה רז הוא תעשיית ספרים שלמה ב־תחום היהדות, מקופלת באיש אחד.

כל ספריו, „שיח אגדה" ו„מתגמי חסידים", „רבי עקיבא" ו„ארץ חמדה", „שערי תפילה" ו־„יהדות על רגל אחת", מגישים תורה ויהדות ב־טקסטים קצרים, ערוכים, מסוגננים או מתורגמים — המלוקטים תמיד מן המקורות.

ועוד תכונה מאפיינת אותם — הקפדה מקסי־מאלית על האסתטיקה. הרבה איורים ותצלומים, צבעוניות וגרפיקה.

הקנקן הנאה והטקסטים הקצרים הם כלים ה־משרתים מטרה: לקרב רחוקים ולשכנע בעלי דעות קדומות לשתות מיינם הישן של אבותינו, במלים ברורות יותר: „למכור" יהדות בטכני־קות מילוליות ותקשורתיות מודרניות.

כוחה של מעשייה

יהודי שקורא את „מסילת ישרים" או קולט את מדרשי חז"ל בארמית תוך כדי לימוד הבבלי או הירושלמי, מסביר רז, איננו זקוק אולי לספריו, אם כי גם הוא יהנה מהם. אבל רובו הגדול של עם ישראל — לומר רמח"ל, וכדי להחזירו ל־שורשים צריך להגיש לו צורה שמת עין, כמיבה שובת לב, ורעיון שבה מה.

אם תרצו להרגיז את שמחה רז, אמרו לו ש־הוא מייצר „יהדות קלה" על משקל „מוסיקה קלה" או אפילו „יהדות אינסטנט". אלא שרז משוכנע שטעות בידכם. לא רק משום שאין דבר מצליח יותר מן ההצלחה, וספריו הם סיפור הצלחה מוב־הק, אלא משום שכמו שידעו אדמורי החסידים מהבעש"ט ואילך וכמו שהדגימו חז"ל באמנות הסיפור הנאמנות שלהם — אין כמו המעשייה ה־קצרה היכולה להקנות השקפת עולם ותודעה יהו־דית. מעשייה אחת יכולה לפעמים לכבוש לבבות — יותר מסדרה שלמה של הרצאות.

תגידו לישראלי חילוני סיפור „דת" הוא נרתע אינסטינקטיווית. הראו לו שהמקור לשיר המפורסם של נעמי שמר „ירושלים של זהב" ב־סיפורי חז"ל על רבי עקיבא והתכשיט שהכין ל־אשתו, או שאו. הנרי, סופר אמריקני גדול, ב־סיפורו על אשה אוהבת שקיצצה את מחלפות ראשה כדי למכרם ולקנות מתנה לבעלה „שאל" את הרעיון מהתלמוד ומרחל אשת רבי עקיבא — והנה הוא מופתע, מוקסם ומוכן לקלוט עוד.

אשתו של מזכיר תנועת ר"ץ בפתח־תקווה (צריך משהו רחוק יותר מידישקייט מזה?) לא התאפקה וצילצלה לפני כמה ימים לשמחה רז כדי לספר לו:

„ראיתי את „גשר צר מאוד", אמרותיו של רבי נחמן מברסלב. לא יודעת איך התפתיתי לק־חת את הספר לידי. אולי מפני שהכותרת הזכירה לי את השיר שכולנו שרים: „כל העולם כולו גשר צר מאוד". הצצתי בספר — ושבת שלמה לא יכולתי להניח לו. מה זה? כך כתבו גדולי ה־חסידות? לא הייתי מאמינה..."

ובכן, חסיד ברסלב אולי לא צריך היה לח־כות ל„גשר צר מאוד" של רז כדי להתפעם מ־חכמתו וסיפוריו של ר' נחמן, אבל סתם ישר־אלי יכול למצוא בגירסה החדשה, המנוסחת ב־עברית בהירה וקריאה, רציונית בין אדם לחברו ובין אדם לעצמו, בלי משמעות אוניברסאלית ואנושית כללית ולהתבשם. בעצמי איני יכולה להתאפק מלצטט לפחות אמרה אחת מהספר:

„על פי רבוי הליצנות המהלכים במדינה ניתן להכיר את פני הנהגת המדינה".

למי זה לא מזכיר את „ספר בדיחות אשכול" את „כל בדיחות דוד לוי" או את „האחרון ש־יוצא מכבה את האור בלוד"?

במקום אחר, מצוטט רבי נחמן כאומר ש־„העולם" סבור כי הסיפורים נועדו להרדים, „ו־אני אומר שהם מעוררים אנשים מתרדמתם". רבי נחמן גם אמר שהקב"ה בעצמו הקדים את ספר בראשית לכל המצוות שבתורה. סימן ש־כוחה של הסיפורים הכבירים, מתרגם ומבאר שמחה רז את הרעיון להוציא לאור מכן גם אל הבבוח.

ומיד הוא מספר בשמחה על כך שבחנות ה־ספרים של קיבוץ עין חרוד, אותו קיבוץ שעשה פעם „גירוש" לספר תורה (העלו את הספר על טנדר ושלחוהו אל מחוץ לחצר) ראה את „גשר צר מאוד" ושמע שהחברים קונים אותו בתלו־שים שהם מקבלים מהמזכירות.

ביוגרפיה מסוג חדש

הכל החל כאמור עם „איש צדיק היה", ניסיון מסוג חדש בעיצוב ביוגרפיה. „חשבתי לעצמי — הספר הזה יהיה או כישלון מוחץ או הצלחה פנטסטית", הוא אומר.

האלטרנטיבה השנייה — תפסה. הציבור ה־כללי נלכד בקסמי האיש הפשוט שכל מעשיו קר־נו טוב לב ואהבת זולת. ר' אריה לוין הפך ל־גיבורו של קהל קוראי העברית בארץ. ביום ראי־שון בשבוע יצאה מהדורתו הראשונה של הספר וביום שני כבר הדפיסו את המהדורה השנייה. לשמחה רז היה הגילוי הזה אות ורמז לבאות. הוא הבין שהציבור המדובר עייף מרעיונות מתוח־כמים, מסגנון גמלק, ממאמרים ארוכים, מדרשות והספדות. סיפור קצר בלשון נבונה — והוא כור לו אוזן.

באלו סיפורים מדובר? בסיפורי חז"ל, כמובן. גדולי אמני הסיפור. וכך יצא ספרו השני: „שיח אגדה". לקט של חמישים וארבע שיחות על פר־שת השבוע. פסוק מן הפרשה — ואגדה או מדרש בצידו. רז הקפיד לבחור באגדות בעלות משמעות כלל אנושית או רעיונות רלוונטיים לחיים היום. וכשם ששאב מסיפורי חז"ל — כך שאב גם מ־סיפוריהם של אמני המעשייה החסידיים.

בשלב הבא הצליח לעצב דמויות של גדולי ישראל (רבי עקיבא, הלל הזקן, רבי שמעון בר־יוחאי) אך־ורק על פי לקט והיך ועירוך נבון של המדרשים.

„שום פירבוק", מדגיש המחבר, „עבודתי על כל מה שנאמר על רבי עקיבא מאהבתו לרחל, ועד עלותו על המוקד, הוספתי משפטי חיבור ו־קיבלתי אישיות שלמה".

„רבי עקיבא", אגב, נמכר עד היום בארבעים אלף עותקים. וכבה הגיעו אפילו לאולפנים ללימוד העברית בסובייטיה. היום נדפס „רבי עקי־בא" שלו בעברית, ביידיש וברומנית, במקביל, בכתב העת של הרב דוד רוזן ברומניה.

כששימש מדריך ביהדות לאנשי משרד החוץ טרם נסיעתם לחו"ל ביקשו ממנו: אולי תוכל לנסח לנו את החומר כולו בצורה טלגרפית? ואז נולד „הלקסיקון למונחי יסוד" בשם: „יהדות על רגל אחת".

כשחש כי הצעיר מתנתק מאהבתו לארץ־יש־ראל ובאין אהבה יש ירידה, החל להכין קובצי ליקוטים שנועדו לחבב את הארץ על בניה (ארץ חמדה) והאחרון שבהם כאמור: „ירושלים לדור ודור". רז אוהב לצטט מספר אחרון זה את ה־מדרש הנפלא על הפסוק: „שירו לנו משירי ציון — איך נשיר את שיר ציון על אדמת נכר". ה־בבלים, כאמור, דרשו מבני יהודה לנגן ולשיר את שיריהם ואפילו תמהו: מדוע אינם שרים, ובני יהודה עונים להם: אילו שרנו — לא גלינו. מסכם רז: הנה כל הציונות על רגל אחת. מי שלא יודע לשמוח ולשיר במה שיש לו בארצו — סופו שהוא הולך לגלות.

כותרות נכונות וחלוקה זהירה של החומר

החוטים הקושרים את חכמת הדורות עם ההווה שלנו — בעזרת כותרות נכונות וחלוקה זהירה של החומר, הם הם העיקרון של העריכה שלו. בפרק „ההנהגה השרה" שבספר אמרותיו של ר' נחמן למשל, יש התייחסות לאנשים הסרונים ש־מתוך „רחמנות" על העולם הם מחליטים לתפוס מנהיגות, ורואים את עצמם „אנוסים" לדבר („צו התנועה") אבל באמת, מציר רבי נחמן בחריפות, כל כוונתם לעשות לעצמם.

הגאון הרב יחזקאל אברמסקי אמר פעם ל־שמחה רז שבספריו הוא החזיר לקביה את הוצאת הסיעה שלו לעולם הזה.

גן, עם תמריץ שכזה — מה פלא שהוא ממ־שיך בכתיבתם ועריכתם במלוא הקיטור. בעוד כחודשיים תימסר לדפוס יצירה עליה הוא עובד עשר שנים („צילת חיים") כל אגדות התלמוד ה־בבלי והירושלמי כולן — מתורגמות לעברית, מסודרות במחלקות לנושאים, ומלוות במפתחות אחרים.

במקביל — הוא עורך את „תפילות דמי נח־מה", וכותב ספר בשם „תרי"ג מצוות". כולם אומרים „תרי"ג" אבל מי מסוגל לספר אותן או לבאר אותן בלשון שתהיה ברורה לכל נער יש־ראלי. וכל קורא עתונים מצוי? רז נוקט בספר שיטה של פסוק מהמקור המרמז על המצוות, הג־דרת המצווה בעברית עכשווית ואגדה או מדרש שמאירים אותה. בינתיים — הולך ונדפס גם ספ־רו, תרגומי אמרותיו של רבי מנדלי מקוצק.

איך מספיקים כל כך הרבה, מה גם שהאיש מתפקד במשרה מלאה כסמנכ"ל מרכז ההדרכה לספריות ציבוריות. כממונה על מערכת לימודי היהדות במרכז ההדרכה של משרד החוץ, כמרצה בכיר במרכז ההסברה, בעיריית ירושלים, בהס־תדרות, במשרד החינוך?

רז משכים לעבודתו בארבע לפנות בוקר מדי יום ביומו, את ליל החמישי בשבוע הוא הופך דרך קבע לליל שימורים — קודש לעבודה, וגם זכות אבות, כנראה עומדת לו וגירסא דינקותא מסייעת בידיו.

איש של הספקים

שמחה רז, אחיו של פרופ' נחום רקובר (מר־כזה מספר אחד כיום למשפט עברי) ונכדו של רבי שמחה מנדלבוים (על שמו נקרא בירושלים מעבר מנדלבוים), דור שלישי בירושלים. תלמיד ישיבת מרכז הרב, מוסמך לרבנות ומוסמך ה־אוניברסיטה העברית, להבדיה, למינהל ציבורי, הספיק להיות גם קצין חינוך בצה"ל (דרגת סרן) ומנכ"ל ברית עברית עולמית (עשרים שנה) ו־ראש מערכת החינוך העברי בדרום אפריקה ב־שליחות הפדרציה הציונית היום, כאמור, סמנכ"ל מרכז ההדרכה לספריות ציבוריות. בקיצור, איש של הספקים. אלא שהספק איננו לו ביותר הוא — הקניית יהדות לבורים ועם־הארצות. על די־רגו, בעניין הבורות — האיש שופע אנקדוטות. הנה שתיים מהן: לאיש משרד החוץ ששירת ב־דרום־אפריקה היה „ארציס", וכששמע שצריך להתפלל במניין, שאל את רז אם מותר לו לצ־רף גויים למניין. שכן בעירו אין די יהודים.

גויים? — נדהם רז. לא סתם גויים, הרגיעו הדיפלומט הישראלי, אני אקח קתולים מאמינים...

פעם אחרת חיכו רז וכמה ישראלים אחרים למשפחה שאמורה היתה להגיע לאכלוס דירה בשכונה ירושלמית חדשה. ישבו בתוך הדירה ו־חיכו שעה ארוכה לבסוף התייאשו והלכו לדר־כם. למחרת, צילצלו בני המשפחה וסיפרו שתעו בדרכם ואת הדירה לא מצאו.

— הייתכן, תמה רז, והלוא היו לכם מספר הבית ומספר הדירה.

כן, ענו בני שיחו, אבל על הדלת של הדירה שציינתם לנו, ממש בקצה, ראינו שם של מש־פחה אחרת, הזה כתוב שם ש־ד־י...

אפשר כמובן להרים ידיים, להתייאש, להגיד „למה זה אנוכי" ומכל בורותו התהומית של ה־דור להתכנס פנימה אל בית המדרש לנקוע ב־„ביצה שנולדה ביום טוב" ולקוות לנצח ישראל. הודות לקונץ נאמני התורה, שמחה רז בדרכו את דרכו של ר' אריה לוין הראי"ה קוק זצ"ל, דרכם של החסידים ושל אוהבי ישראל והוא מנסה להכניס יהדות ללבבות בעזרת יין ישן בקנקן חדש.

בין הדף והמדף

● חינוך ועסקנות — מאמרים ורשימות

ממעמקים, מאמרים ורשימות מהווי החיים, מאת בן־ציון כהן, רח' ראב"ד 32, תל־אביב, 231 עמ'.

עבודת החינוך והעסקנות הצי־בורית צעדות אצל ר' בן־ציון כהן שלובות־זרוע זה עשרות שנים. במשך ימים אלה צבר הרבה חוויות ונתגבשו אצלו דעות לגבי נושאים שונים שב־הם עסק, הדברים מקבלים ביטוי בספרו „ממעמקים", שעליו קיבל בשבוע שעבר את פרס עמינוח לשנת תשמ"ז.

בספר מכונסים מאמרים ורשימות בנושאים שונים ומגוונים, מהם שנתפרסמו בעתונים בארץ־ישראל לפני חמישים שנה ויותר. הפרק הראשון, „לפרשת הדרך", אוצר בתוכו חומר היסטורי על חידוש היישוב היהודי בחברון לאחר פרעות תרפ"ט. בן־ציון כהן, שהיה אז מורה צעיר בתלמוד־תורה לספרדים בעיר העתיקה, נשלח בקיץ תרצ"א (1931) לשמש כמורה לילדי המתיישבים בחברון. הוא שימש גם כמזכיר הקהילה ושיגר ידיעות וכתבות ל„דואר היום". יש בפרק זה, בין היתר, פרסום על „הגנה עצמית" בחברון, תיאורי הווי ודפים מיומן שניהל או המחבר ופרקים ממנו שהתפרסמו ב„דואר היום". כעבור כמה חודשים נשלח המורה הצעיר לפקיעין ההיסטורית שבגליל המערבי ושם עשה שנתיים כמורה וכעסקן בקהילה העתיקה ואפילו שימש כ„אח", לאחר שעבר קורסים מזורזים ברפואי עיניים ובעזרה ראשונה ב„הדסה" בירושלים. יש בפרק זה פרטים מעניינים על אותם ימים וכן דברים שפרסם המחבר כעבור עשרות שנים, ובהם קריאה להחיות היישוב היהודי בפקיעין ההיסטורית. מפקיעין הובילה אותו דרכו לתל־אביב ומשנת 1934 שימש בהוראה ובניהול בבתי־ספר וכיהן כמה שנים כמדריך מרכז במועדונים של המחלקה הסוציאלית של העירייה. פעילותו הציבורית נתעצמה וביו היתר יסד את „הסתדרות העובדים הספרדיים" בתל־אביב, שהתפרקה עם הקמת המדינה, ואת „התאחדות יהודי פרס", שהוא עומד בראשה עד היום. פעילות חינוכית וציבורית זו מוצאת את ביטויה בפרקים הבאים של הספר. יש כאן מאמרים בענייני חינוך ועל בעיות הספרדים ועדות המזרח, וכן רשימות מהווי החיים, בשמירה ובהגנה ועוד. עניין מיוחד יש בפרק „בשליחות העלייה", ובו סיכום של שליחותו באיראן מטעם מחלקת העלייה של הסוכנות, מדצמבר 1958 עד סוף מרץ 1959. יש בפרק זה מאמר, שכותרתו „המתולים בפרשת העלייה מפרס", מעידה על תוכנו — ובו שולח המחבר אצבע מאשימה כלפי גורמים שונים, שלדעתו אשמים בכשלון עלייה המונית מאיראן וחיסול גולה עתיקה זו.

*

● פיצויים על מניעת רווח

סיני, ירחון לתורה ולמדעי היהדות, כרך צט, חוב' ג־ד (תרנ"ו—תרז) בעריכת יצחק רפאל. הוצאת מוסד הרב קוק, ירושלים. 96 עמ'.

בירושלמי בבא מציעא, פרק ה' הלכה ג' נאמר: „המבטל כיס חבירו (שמנע ממנו רווח שהיה יכול להשתכר להרוויח בשותפי — פני משה) אין לו עליו אלא תרעומת (אינו חייב לשלם ולפייסו בעד הרווח)", ואילו בחוק החוזים תשל"א — 1970 קבע המחוקק הישראלי שמניעת רווח שנגרמה עקב הפרת חוזה נחשבת כנזק, שעל המפר לפצות עליו את הנפגע. הרב ד"ר משה חיגר, במאמר „פיצויים בעד מניעת רווח עקב הפרת חוזה", מברר את השאלה אם בסוגיה זו המשפט הישראלי מנוגד למשפט העברי. לאחר שהוא מברר את גדרי המשפט העברי בסוגיה זו בתלמוד ובפרשניו ובפוסקים ראשונים ואחרונים, הוא מציין כי בניגוד למקובל, אין דעה שהפסד של מניעת הרווח כשלעצמו אינו מזכה את הנפגע בפיצויים. אין הנתבע יכול להתגונן בטענה שההפסד הוא מניעת הרווח, אלא אם יוסיף את הטענה, שלא היתה כל התחייבות לשלם בעד הפסד מעין זה או שאף אם היתה התחייבות כזאת הרי לא תפסה משום שהיא אסמכתא. ועל בית־הדין לדון בכל מקרה ומקרה, אם לפי הנסיבות ולפי מצב הדברים אפשר לקבל את הטענות הנ"ל. הרב חיגר מוסיף, בין היתר, כי ההגדרה של נזק ככולל גם מניעת הרווח בחוק החוזים תשל"א — 1970, איננה בניגוד לכללי המשפט העברי. נכון, שלא תמיד המשפט העברי מחייב על מניעת הרווח, אך גם החוק הנ"ל קבע סייגים לחיוב בפיצויים — „הנפגע זכאי לפיצויים בעד הנזק שנגרם לו עקב ההפרה ותוצאותיה, כשהמפר ראה אותו או שהיה עליו לראותו מראש בעת כריתת החוזה כתוצאה מסתברת של ההפרה". ההבחנה, אם ראה המפר או שהיה יכול לראות את הנזק דומה מאוד, להבחנות של „ברי היזיקא" או „ההפסד המוכח" או „בידיו", שמשתמשים בהן הפוסקים.

עוד בגליון החדש של „סיני": ממילונו המקראי של רבי שלמה אבן גבירול (רב יורדן ז"ל), מדרש ופסוקו בראי הפייטנות (שולמית אליצור), לפירושה של סוגיא אחת בירושלמי סנהדרין (משה עסיס), שיטת הרי"ף בעניין קידוש על פת (ישראל פרנצוס), מקרב אחיך תשים עליך מלך (שמואל הריז), למשמעות המושג „תשובת המינים" בכתבי רבותינו הצרפתים (אלעזר טויטו), למה הלך ר' עקיבא לזפריז? (ב"צ לוריא), מחקרים בארכיאולוגיה תלמודית א' (דוד אדן־ביוביץ), רבי נפתלי מרופשיץ והנהגתו החסידית (יצחק אלפסי), פנים חדשות בארבעה הלכות טומאת מת יו, ב (בצלאל נאור), על קצת ממנהגי מהרי"ל (י. פלס), ל„מאמר „אין מביאין אשם תלוי" (א. בן־חיים, ס. חבצלת).

*

● העם — אויב הדמוקראטיה

יום אחד בחיים, מאת מאנליו ארגטה. מספרדית: יעקב חסון (ברשבה). ספרית מעריב, תל־אביב. 175 עמ'.

המתרחש במרכז אמריקה אינו מגיע בדרך כלל לידיעתם של תושבים במדינות אחרות. פרט לאלימות הפוליטית הרווחת שם. פרשת העברת הכספים ל־מורדי ה„קונטראס" בניקאראגו־אה, הטילה אור על האלימות הפנימית בארץ זו כמו גם במדינות אחרות באיזור. ספרו של מאנליו ארגטה, „יום אחד בחיים", קורע צוהר למתרחש באל־סלוואדור. הוא חושף תופעות של אלימות פוליטית ושל שלטון אימים. לא בכדי הגלתה ממשלת אל־סלוואדור את ארגטה, שהוא מהסופרים הידועים במרכז אמריקה, לאחר שהופיע ספרו זה, וכיום הוא חי בקוסטה־ריקה.

הספר מתאר, שלב אחרי שלב, יום בחייה של משפחת איכרים בצ'ירה צ'יאלאטה. מ־5.30 בבוקר ועד 5 אחרי הצהרים פוקדות את המשפחה תלאות שונות והן מתוארות בפרוטרוט. מסיפור זה עולה תמונה רחבה יותר לא רק של אותו יום ולא רק של אותה משפחה, אלא של הרקע הכללי באל־סלוואדור שבה מכביד השלטון את ידו על האזרחים ויורד לחייהם של אלה המבקשים להרים ראש. מתוארים כאן, בין היתר, מעשי האכזריות של „השוטרים המיוחדים", שהם אימת האוכלוסיה לשלטון. אחד מהשוטרים הללו חושף משהו מה„הכשרה" שהם עוברים — „אנחנו יודעים שהגרילה מסכנת את הצביון הנוצרי של העולם המערבי הזה. הלא מה שקוראים לו העם. המורה מתחיל לצעוק אלינו: „מיהו האויב הגדול ביותר שלנו?" ואנחנו עונים בצעקות: „העם". וכדומה: „מיהו האויב הגדול ביותר של הדמוקראטיה?" ואנחנו עונים כולנו: „העם". בקול רם יותר, הוא אומר לנו, ואנחנו צועקים במלוא גרוננו: „העם — העם — העם".

● הטרובדור של שירת יידיש

איציק מאנגער — מבחר שירים, תרגם מיידיש: נתן יונתן. בית הוצאת כתר, ירושלים. 176 עמ'.

„פה גח עצוב עיף זה תמיד / סוף־סוף בכיסתו שלו כעת. / שוליה של חייטים, נודד, פואט, / והשתתק לצד מעיין השירי". שורות אלה מתוך כתובת לזכר אביו, הלל מאנגער החייט, שנספה בשואה — על מצבה שלא הוקמה — דומה כי הולמות גם את איציק מאנגער עצמו, שכונה „הטרובדור של שירת יידיש". איציק מאנגער, שנפטר בישראל בשנת 1969, כשנתיים לאחר עלייה ארצה, בהיותו בן 68, זכה למוניטין ולפרסום בקרב יהדות מזרח־אירופה בשל שירתו, ששירי העם היהודיים היוו מקור־השראה שלהם. נתן יונתן כותב במבוא לספר שלפנינו כי „אירע כאן מיזוג גדול של הוויה־חיים והשקפה פואטית, שעשה את איציק מאנגער כינור לשירת העם. סוד הפופולאריות וההוויתיות של שירתו טמון לא רק במקורות העממיים המסורתיים שלה, אלא גם ביכולתו לשיר אותה בסולם מוסיקלי חדש. הוא ידע לעצב אותה ברוח המודרנה, שהיתה עלולה לסכן את קיומה של שירת־עם נאיבית. אלמלא כוחו הפיקחי של מאנגער, שהעניק לה אופק קיום חדש ומימד בעידן הספקנות והאירוניה".

בספר זה אסף המהדיר נתן יונתן מתוך 11 קובצי שירה של מאנגער 74 שירים, שאותם תרגם לעברית קולחת תוך התמודדות עם המוסיקליות המיוחדת שלהם. בשיר „בעשן המקטרת של סבי" כותב מאנגער: „העולם הוא ביצה גדולה". והניגון שפוך על שיריו — על אלה המתארים הוויות שחווה ועל אלה הנוטלים דמויות מן המקרא ומתארים אותן כיהודים מן ההווה במזרח אירופה, על בלדות וסונטות ושאר צורות שירה, על שירים קלילים ומהורהרים ועל כאלה שדוק של עצבות דיגינות עוטה אותם. מבחר מייצג של יצירת „הטרובדור של שירת יידיש", על פי טעמו של נתן יונתן.

ש. יהושע

מדוע ובמה הלהיבה תורת הקבלה?

(במלאת חמש שנים לפטירתו של ג. שלום)

מאת אפרים שמואלי

א. לתרבות המסתורין — שורשים עתיקים

חכמי הקבלה ראו את תורתם כחכמה ישראלית עתיקה, באמת — כחכמת קדומים מימי אדם, חנוך, נח ואברהם: היא נמסרה למשה, היא עברה מדור לדור ונשתמרה בידי יחידי סגולה. מחמת הגלות הקשה נשתכחה, אבל התגלותה עכשיו ל„חכמים האמיתיים", „הראויים" לה. היא עדות ברורה, שהקב"ה הזהיר ומשיה את הסוד על בני עמו ועומד להחזיר להם את־מעלת הנבואה, שכן המקובלים הם נביאים ובני נביאים, וכל הנביאים היו מקובלים. (1)

כך מעיד ר' משה די־ליאון על קדמותה של הקבלה ועל השתלשלותה במשך הדורות: „החכמה הנוראה אשר היא עיקר ויסוד לכל החכמות והיא נקראת קבלה על כי היא קבלה למשה ע"ה מסיני. ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים והזקנים לנביאים והנביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה כפי קבלת התורה; והם הורישו זה לזה ענין החכמה הזאת. ואמנם כי דרך החכמה הזאת היתה נהוגה לאדם הראשון בשעה שהכניסו לגן עדן ונתן לו סוד החכמה הזאת והיתה עמו עד (אשר) חטא והוציאו מגן עדן. ולאחר כך כשמת אדם הראשון ירש החכמה הזאת שת בנו שנברא בצלמו בדמותו כאמרו: ויולד בדמותו כצלמו. ולאחר כך נתגלה החכמה הזאת לנח הצדיק והוא הורישה לשם בנו עד אשר ירש אותה אברהם אבינו ע"ה, ובחכמה הזאת עבד לבוראו. וישמר משמרתו, מצוותיו, חקותיו ותורותיו. והוא הוריש אותה ליצחק ויצחק ליעקב ויעקב לבניו עד אשר עמדו הדורות האחרונים על הר סיני והורישה למשה ע"ה וכו'. כפי אשר אמרנו. ומשם קבלו איש מפי איש כל הדורות הבאים אחריהם. ובגלות הזה ורוב הצרות נשתכחה החכמה הזאת זולתי מזער, אחד מעיר ושנים ממשפחה; והם החכמה בכל דור ודור, ועל כן החכמה הזאת היא קבלה איש מפי איש וכל התורה תורה שבכתב ותורה שבעל פה מיוסדת על החכמה הזאת". (2)

מקובלים אחרים לא הוסיפו דבר של ממש על ביתוס זה, ורק קישטו ועיטרו אותו בכמה וכמה עיטורים נוספים.

בחינת הפולמוס קשורה בתנאי חייהם של בני העלית החדשה, המבקשת לעלות לשלטון ובוקמת יחסיהם לכל אלה, שהם רואים בהם את יריביהם. נושאי התרבות החדשה, יוצריה ומפיציה נבדלים זה מזה בדע־תיהם ובאורחות חייהם, ואף על פי שאינם מרובים, הם באנ"ג „בני־עליה" מעטים, יחידי סגולה, קולם נשמע בעם. הם עושים נפשות לדעותיהם ומושיכים אליהם את הציבור. ברור, שיש צורך בתנאי דור חברתיים־מדיניים וכלכליים, המכשירים להתפשטות התרבות החדשה ולהדחת תורת המכשות השלטת. אין תרבות בלא שכבות רחבות בחברה, שעליהן היא נשענת, ואף כי ראשיתה של תנועת תרבות המסתורין מעטה, השפעתה מתפשטת במשך דור או דורותיים ומגיעה לשליטה. קבוצה קטנה של דרשנים ומלמדים נודדים, בעלי מסתורין פעילים, הפיצו את תורת הסוד במאה השלוש־עשרה ובמאה הארבע־עשרה בפרובאנס ובספרד. כשגברה יד הכנסיה הקתולית, לאחר שגזירות אינוקנטי השלישי התחילו מתפשטות וצוהרו את קצות ההמונים ואת אבזורות השליטים ותאוותם לממון היהו־דים, נגרדו רבים. (3)

ניכר, שהמקובלים לא מצאו בתנאי חייהם, שום היגיון. בני אדם מושלים בישראל, זורקים בפניהם. בכל מקום אתה מוצא „שפיכות דמים" ו„שוד ממונם" של ישראל. אם אין המבט מקרה עראי — הלא סוד הוא בוראי, שעין לו צופיה. אבל דרכי ההשגחה נסתרות, סודה נתגלה רק ליראי ה' באמת, הם, מפענחי הנסתרות. יודעים במי תלוי הקולר וכיצד לתקן ולהושיע. כנגדם עומדים אויביהם ויריביהם: אדום וישמעאל, רשעי אומות העולם וגם רשעי ישראל בדורותיהם. החוטאים הם המתפלספים ולמקצת המקובלים גם חז"ל עצמם, מנהיגי הציבור, העשירים, עמי הארצות. כל כוח מן הכוחות האלה יורדים לחייהם של ישראל ומחריבים את העולם.

ב. פולמוסי המקובלים באים לערער את האימון בתרבויות הקודמות

נניח כאן לפולמוס עם אומות עולם ונעסוק רק בפולמוס עם כיתות היהודים. המקובלים טוענים, שהמתפלספים סבו־רים, כי מכוחי דעתם בלבד מצאו את דרך החיים והתויה, והוא דרך המחשבה הפילוסופית. אבל טעות בידם: „היאך דעתנו ומחשבותינו יכולים להשיג דבר שהוא חוץ ממנו והיא מחשבת הבורא ית'? דאם אינו כן, למה הוצרך המקום יתברך כשנתן התורה הזאת להרגיז שמים וארץ, אף „שמים נטפו" ו„הים ראה וינס" ו„הר סיני עשן כולו", הקולות והלפידים בדברים הללו? הלא אריסטוטלוס, ראש המדברים בכל מקום, יגיד לנו את כל דברי התורה בלחש, בלא קולות וברקים, וענן כבד וקול שופר, ובלא התרגזות שמים וארץ? אלא חלילה! כי אין אנו יודעי שיכול להשיג מחשבתו ית', ולפיכך הצריך משה רבינו ע"ה לאחר כן לקבל בקבלה דברי פירוש התורה, „שהיא מחשבת ודעת הבורא ית'". ואפילו שכל בני אדם יודעים, שמשה, רבן של כל הנביאים, לא בחר בו יתברך מפני שהיה חסר דעת, ומוחו ריקם ולא היתה דעתו שלימה כדעת אריסטוטלוס וחכמתו כחכמתו, והצורך לדעת פירוש התורה. ולקבל בקבלה מה שלא היה הוא יכול להשיג אפילו שום דבר מכנו בדעתו ובמחשבתו ובכל יכולתו, מפני שהיא דעת המקום יתברך" (ר' משה די ליאון, הנפש החכמה, בראשית פרק ב').

הבאמינים התמימים, הפשטנים והמתפלספים כאחד, אינם יודעים את האמת, כי אינם משיגים, שהשם יתברך אין דעתו כדרך דעת בני אדם, והתורה מכריזה ואומרת, על דרך הכתוב בישעיהו (נ"ה, ט'), „כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם".

המתפלספים כופרים בעיקר, או מחזקים ידי הכופרים, וסופם שהמינות שואה על בני עמם ההסיבם בחטאותיהם אפילו את גירוש ספרד, עד כדי כך!

רוב הפולמוס מכוון כנגד מנהיגי הציבור, העשירים וכל הבזים לתורת הסוד. כך אתה מוצא בעיקר בדברי המקובלים, אשר חיברו את הספרים „רעיא מהימנא" ו„תיקוני הזוהר" (שעוד נכנסו ל„ספר הזוהר"), ובספרים אחרים שהתפרסמו לאחר „ספר הזוהר": „השרים והסגנים", היושבים בחצרות המלכים והנגידים עושקים את העם. הם נוטים אחרי המתפלספים ושוקלים את התורה. שיקול דעת אנושית ועל כן משתבשים בדעתם ויוצאים לתרבות רעה.

ראשי הקהל הם רשעי הקהל, כמנהיגים מושחתים, רועים רעים, ועליהם אומר הכתוב: „היו צריה לראש". אף הם מלעיגים על דברי החכמים ומזלזלים במצוות. „רוח סוטאה" שורר בהיכליהם. הם שטופים בזימה, ומוטב שהשמיד בפניהם את אשתך ובתך. הם אינם שומרים על ברית קדש ובועלים את השפחות הארמיות והישמעאליות שבבתיהם: בתיהם מלאים פילגשים והתירו לעצמם „שהישמעאליות אינן גויות" אלא בנות הבית. בספרות הדרוש והמוסר ברוח הקבלה נק־ראים המנהיגים והעשירים „גזלנים ובעלי שוחד". הם מוכסנים המדכאים את הקהילות, ובעוונם „מלאה הארץ חמס". הם שרידי הפמלקים שהתערבו בישראל. אפילו כשהם עושים מעשי צדקה, עינם לבצעם או לכבודם, כגון שבונים בתי כנסיות מפוארים לגדל את שמם. על רשעים אלה אין לסמוך ביום צרה. אנשי בצע ובוגדי בגד אלה הם כבני ה„ערב רב" בטליתות גדולות ומניחים תפילין בראש ובזרועותיהם ובג־ביהם עיניהם למעלה, אין ערך לתפילתם. הטליתות וה־תפילין לא יצילום ביום צרה.

יריבי הקבלה הם גם לומדי התלמוד. המקובלים, יודעי חכמת הנסתר, מסתירים את תורתם, כדי שלא תארע תקלה על ידם, ואין מוסרים אותה אלא לתלמידים הצנועים, שכבר הוחזקו ביראת שמים, ואילו העוסקים בתורה שבעל פה בלא דעת החכמה הנסתרה, מעמידים תלמידים הרבה ותופסים ישיבות גדולות, אבל צא וראה אין רוח חיים במעשיהם. חייהם ממוררים בחומר ובלבנים ובעבודה קשה. „ויביאו מרתה, שתורה שבעל פה תחזור להיות להם מרה, בדוחק רב ובעניות, שיתקיים בהם — „וימררו את חייהם בעבודה קשה' — זו קושיא, „בחומר' — זה הוא קל וחומר, „ובלבנים' — זהו ליבון הלכה, „ובכל עבודה בשדה' — זהו ברייתא, „את כל עבודתם אשר עבדו בפרך' — זהו תיקו" (רע"מ מהימנא; פ' בהעלותך; זהר ח"ג, קנ"ג, ע"א).

רק דעת הסודות ממתיקים את המים המרים, שהם החוק והמשפט. ענייני איסור והיתר שורשם בעץ הדעת טוב ורע. בכוח הסודות מתגלים „כל אלו הקושיות והמחלוקות של המים המרים שבתורה שבעל פה, וחוזרו מי התורה להיות מתוקים והיסורים שלך, על ידי אלו הסודות שיתגלו על ידך, יהיו לך מתוקים" (שם, שם).

מפורסמים היום כמה וכמה דברי פולמוסיהם של המקוב־לים עם השוקדים על התלמוד וגם הטענות שטענו ביחוד הפזה, על התנאים והאמוראים עצמם. ביותר קשים דברי הביקורת הדתית והחברתית של חלקי הזוהר הנקראים „רע"מ מהימנא" ו„תיקוני זוהר", כנזכר לעיל, ועליהם הרחיבו את הדיון ג' שלום, יצחק בער וחוקרים אחרים.

דברי הפולמוס שבספרות המסתורין כנגד התרבות המק־ראית והתרבות התלמודית מדברים בעדם: בלי שאיבה מנהר החכמה הנסתרה, התורה שבכתב והתורה שבעל פה, טוב להן שלא נבראו משנבראו, והעיסק בהן לפי פשוטן בלבד מדלדל את העולם ומאריך את הגלות. וגדולה מזו — הוא מחזיר את העולם לתוהו ובוהו. בלא מעיין המסתורין יצירות התרבויות האלה אין להן משמעות כל עיקר. הן „יבשות".

על התלמוד, המשנה והברייתא אמרו המקובלים, שהם כשפחות: „משנה היא שפחה שלה (של השכינה) וברייתא היא שפחה שלה מבחוץ" (תשבי, משנת הזוהר, עמ' שפ"ב). ולא נחה דעת המקובלים עד שלא הגיעו לניסוח זה: „ומשום כך נקבר משה מחוץ לארץ הקדושה וקבורתו המשנה... היא השולטת על המסורתית, שהיא קבלה למשה" לשון אחרת: המשנה השתלטה על תורת הסוד ובכך קברה בקרבה את משה רבינו ואת תורתו. וכן אמר הזוהר על הפסוק „ושפחה כי תירש גבירתה" — זו המשנה. תורת חז"ל בדבר ההלכה והמצוה נתפסת כיריבתה של תורת הסוד, ולעתים קרובות גם כאויבתה הגמורה. וכך מגלגל הזוהר על התנאים — האיתנים, בהיפוך אותיות — התקיפים בלשונם, ומפניהם חייב אפילו משה רבינו להיזהר: „שמעו הרים את ריב ה'" (מיכה ו, ב). המקובל דורש את המלה ריב. מי רב? „זו השכינה בגלל בניה, היא ריב ברבי ורבא, ריב ודאי בכל התנאים והאמוראים, שהיא מריבה בהם בששה סדרי משנה בגלל בעלה" וכו' (תשבי, שם עמ' שפ"ו). כנגד חכמי התלמוד טוען הזוהר, שכל שאינו יודע את סודות התורה הופך את לבורייה לבלורי סמרה, המגשמים המסגפים את התורה, „אוי לבני העולם, שהם אטומי לב וסתומי עינים שהרי כמה רמזים בתוכים יש בתורה ואינם משגיחים בהם, שאינם רוצים אלא לאכול תבן התורה, שהוא הפשט, לבוש התורה, ואינם טועמים מן המזה מבפנים" (שם, עמ' ששה). (4)

אבל אין דעת המקובלים נוחה גם מן הפילוסופים, היודעים להבדיל, לפי דרכם הם, בין נגלה ונסתר. נחלקו דעות המקובלים על טיבם של סודות התורה, אבל הכל הסכימו ביניהם, שאין בתורה ידיעות עיוניות, וחכמת התורה היא חכמה אלוקית, העולה על כל החכמות והמדעים של יצירת אדם. ספקיה הם נכנוני ההויות ההתגלויות, האלוקיות וה־מלאכיות, ודמוי היחסים ביניהם לבין העליונות האצלה, ביתר דיוק, הם — „שמותיו של הקב"ה: התיבות מתחלקות לשמות בעניין אחר, כאילו תחשוב, על דרך משל, כי הפסוק „בראשית" יתחלק לתיבות אחרות, כגון „בראש יתברא אל־הים". על כן אפשר לקרוא את התורה בצירופים רבים, אלא שיש לדעת לקראה. בשעת לימוד התורה יתנוצצו בנשמתו של המקובל האורות העליונים הגלומים והמסוכלים בשמות הקב"ה, ולעיניו יתגלה בניין העולם בחסד, הקוסמוס האלוקי על כל מרכיביו ואגפיו, שהם אבריו ופרקיו של „האדם הקדמון", הוא הא־לוה, או האין סוף. (5)

(המשך יבוא)

הערות

1. אין אנו נדרשים כאן לבעיית התיאוסופיות של תורת הקבלה ואף לא להולדותיה ולאישיה הגדולים. נושאים אלה נדונו בהרחבה בספריהם של ש' א' הורודצקי, ד' נייבארק וג' שלום וחבריו ותלמידיו: ישעיה תשבי, חיים וירשובסקי, מ' א' פרלמוטר, יהודה ליבס, רבקה ש"ץ, מ' אידל, מ' חלמיש, מ' פכטר ועוד. הבעיה, למשל, שבה עסקו חוקרי הקבלה, אם הספירות הנאצלות מן האין־סוף — האלוקות — הן עצמותו של האין־סוף או „כלים" לפעולתו בלבד, מעניינת אותנו כאן מבחינת מסקנותיה לגבי הנהגת העולם, ההשגחה האלוקית, שכר ועונש והשתתפות האדם במאבק על תיקון העולם. עיסוקנו כאן בעיקר בשלוש שאלות: כיצד לימדו יוצרי תרבות המסתורין זכות על תורתם? כיצד להכו ביוצרי התרבויות האחרות: במה היה כוחה והשפעתה של תרבות המסתורין על אמונות ודעות וגם על אורחות חיי היהודים — עד דורותינו? ושוב, גם בפרק זה מובן, שידובר על דרך הקיצור והסלקציה.
2. שקל הקודש, עמ' 22, כמובא בספרו של בן־ציון דינור, תולדות ישראל, ישראל בגולה, מקורות ותעודותיהן, כרך שני. על לימוד זכות זה עיין בכתבי ג' שלום בכמה וכמה מקומות, והוא מן המפורסמות בחקר הקבלה.
3. עיין יצחק בער. בספרו תולדות היהודים בספרד הנוצרית, וביחוד במאמריו „המגמה הדתית והחברתית של ספר חסידים", ציון, שנה ג', „הרקע ההיסטורי של הרע"מ מהימנא", שם, וכן בחיבוריהם של חוקרי הקבלה, כנ"ל בהערה 1.
4. „ספר הזוהר זכה להשיג את המעלה הגדולה ביותר: הוא קנה לו מקום בתודעה האמונה כמקסם קאנוני שלישי ליד התנ"ך והתלמוד", משנת הזוהר מאת פ' לחובר וי' תשבי, כרך ראשון, עמ' 40. אמנם המדובר לאחר הדפסת הזוהר במחצית המאה הט"ז, כשהספר חדר לחוגים רחבים, בעיקר לאחר החיות הקבלה בצפת, וכשסיפורי הזוהר ומאמריו נעשו להם חוקם של ספרי המוסר והדרוש.
5. על דמות הא־לוה בזוהר, על הספירות, השכינה והשפע האלוקי, ראה במבואות לחלק הראשון במשנת הזוהר כנ"ל. חיבורים מיוחדים נכתבו על תפיסת האלוקות של כמה מקוב־לים, כגון י' בן שלמה, תורת האלוקות של ר' משה קורדובירו, ירושלים תשכ"ה; רבקה ש"ץ, ר' משה קורדובירו והאר"י — „בין נוצרי־לים לראליהם", מחקרי ירושלים במחשבת ישראל ב, תשמ"ב.

מכתבים למדור

„מיוסף עד יוסף"

בגליון „הצופה" של ח' אדר — ערש"ק פ' „תרומה" — עיין, מזכיר מכובדי החוקר הגדול בחכמת ישראל, ד"ר דוד תמר, שמצא כבני שאמרתי שיקראו על החיד"א „מיוסף עד יוסף לא קם כיוסף" והוא מבקשני לפרסם מעל דפי העתון הזה את המקור לכך.

ובכן, אני מופיע מדי שבת, בימי שלישי, בפינה אישית קבועה, בתכנית „מנחת ערב" ב„קול ישראל". את שידורי האחרונים הקדשתי לרמב"ם לרגל התחלת שנת ה־850 להולדתו. דזכיני שכבר בשידור הראשון, אור לכ' טבת ש"ז. כסרתי שהשוו את יהושע הר מנהיל, עזרא הסופר, רבי עקיבא וכמו כן את הרמ"ם במדיל (אגב, השימוש בכינוי הנוטריקוני הנאה הזה מצוי לראשונה דווקא אצל משיגו הגדול של הר־מב"ם, הלא הוא הראב"ד, כפי שציין ה"ש אסף, וכפי שמופיע ב„תשובות ופסקים" — מהד' הגר"י קאפח, ס' ר"י וס' רי"א) למרע"ה. ציינתי שאצל החיד"א, ערך „רב משה גאון" בס' „שם הגדולים", מוצאים שמאחר שלא היה שום תנא או אמורא שנקרא בשם משה (ולא אכנס פה לשאלת זיהוי „רבנו בטניה בר מישה" באיגרות בר־כוכבא — ר' צ"כ הסברו המעניין, המבריק ואולי הנכון של רח"פ קולין, ס' „ראש־לחכמים", עמ' 40) — הרי „היינו דאמרי אינשי על הרמב"ם, ממשה עד משה (לא קם כמשה)" (וע' משיב מרן הרי"ל הכהן מימון זצ"ל בס' „רבי משה בן מימון", נספח ה', עמ' רצ"ג—רצ"ו).

בהמשך לדברים הללו, ציינתי שהמהרש"ל כתב לרמ"א: „וראוי לומר על מעלתו מה שאמרו על רמ"ם ז"ל: גלוי וידוע לפני הקב"ה שאין כמותו וכו'. כל אותן הדברים — הם באליה וקוץ בה" (שו"ת הרמ"א — מהד' מורנו הרב רי"א זיו, סי' ס"ז והובא גם בשולי הגליון — יו"ד: קע"ס, ס"ו), וכן שמרן הגרי"ע יוסף שליט"א (ב„יחוה־דעת", ח"ו, סי' ס"ה, עמ' רס"א) מביא חוקר נוסף מקובל: „כמו שאמרו על הרמב"ם, „ממשה... — כעת „יאמר מיוסף עד יוסף לא קם כיוסף. כלומר ממרן רבינו יוסף קארו עד רבינו יוסף אזולאי לא קם כיוסף".

זהו איפוא המקור הידוע לי לשאלתו של הרי"ד תמר. שאלתי את החכם החוקר, פרופ' ר"ש, ו־לדבריו מדובר בחיקוי כשל הגרי"ע יוסף. אולם אני הקטן נוטה לשער שהראשל"צ הקודם חוזר על מסורת מקובלת.

הרב יוסף חיים קלייזנר
אוניברסיטת בר אילן

*

שני הסברים למעשה מופלא

במאמרו המצוין של אברהם אבינר, „בית יצחק" („הצופה", י"ט אדר תשמ"ז), שהוקדש לדמותו של גאון ישראל הרב יצחק יהודה שמעלקיס זצ"ל ול־ספרו „בית יצחק" על ההודה שנתפרסם זה עתה, הביא הכותב אחד מרעיונותיו של הגאון בנוגע למצוות „ואהבת לרעך כמוך" ולגמרא במסכת שבת המספרת את המעשה בשמאי והלל והנכרי שבא להתגייר. בעל „בית יצחק" העיר על המליצה הנר־אית, לכאורה, מוזרה „דחפו באמת הבניין שבידו", והסביר שהנכרי ביקש כלל אחד לתורה שממנו יוכל הוא בעצמו להקיש את שאר מצוותיה בעיון שכלי, ושמאי דחהו באמת הבניין ורמז לו ש„אל בינתך אל תישען", ולהבין את מצות התורה זקוק האדם למסורת ולקבלה באמונה.

נזכרתי שממש כעין דיוק זה בעניין אמת הבניין, דייק גם רבינו המהרש"א ב„חידושי אגדות" שלו למסכת שבת שם (דף ל"א ע"א), אלא שדרכו בהסבר העניין שונה במקצת. המהרש"א שם לב לעניין מוזר אחר בסיפור, והוא דרישתו של הנכרי ללמוד את כל התורה „כשהוא עומד על רגל אחת". והסברו של המהרש"א הוא שהנכרי נתכוון „שילמדנו שכל התורה תהיה לה רגל ויסוד אחד" (והיינו שביקש להעמיד את כלל התורה ומצוותיה על עיקרון יסודי אחד) ושמאי שדחהו באמת הבניין „רמז לו כמו שהבניין אי אפשר לו לעמוד ביסוד אחד כן התורה רחבה במצוותיה אי אפשר ליתן לה יסוד אחד". (והדרכה זאת שהיא יפה לכל אדם הרוצה לזכות בתורה, חשובה היא ביותר ביחס לזה הבא להתגייר. גר כזה, אם אמנם כוונותיו רצויות, חייב לטרוח וללמוד את כל המצוות על כל פרטיהן, ולא להסתפק בהבנת „היסודות העקרוניים" של יהדות, כפי שנוטים לעשות היום כמה „מתגיירים" בהשפעת „מגייריהם"). ובכן, אין הסבריהם של שני הגאונים במעשה זה שווים, אך שניהם נתנו ליבם לדייק היטב בפרטיו של מעשה מופלא זה.

ואולי על כגון זה נאמרו דברי הגמרא במסכת בבא בתרא (דף י"ב ע"א): „אמר אמימר: חכם עדיף מנביא ומר, אמר אביי: תדע, דאמר גברא רבה מילתא ומתאמרא משמיה דגברא רבה אחרינא כוותיה".

הרב ד"ר ירמיהו מלחי

לפרשת השבוע ויקהל פקודי

בגדי כהונה

מאת הרב חיים פרדס

את בגדי השרד לשרת בקודש, את בגדי הקודש לאהרן הכהן ואת בגדי בניו לכהן (לה יט). ולמעלה כח ב־ד נאמר: ועשית בגדי קודש לאהרן אחיך, לכבוד ולתפארת. ואלה הבגדים אשר יעשו, חושן ואפוד ומעיל וכתונת תשבץ מצנפת ואבנט. ונוסף למכנסיו ולציץ הקודש של הכהן הגדול, יש לנו שמונה בגדי כהונה.

הנצי"ב בפירושו „העמק דבר" שם, פירש את חסרון שני הבגדים הללו, כך: והנה, לא נזכר בסדר הבגדים, לא המכנסים ולא הציץ. וטעם הדבר, דהמכנסים לא לקדשו (את הכהן הגדול), כי אם לכסות בשר ערוה (בלבד). והציץ לא היה בכלל בגדי כהונה, כן כתב „בעל הטורים". ועוד כתב ב„העמק דבר" שם, בעניין תועלתם ומעלתם של בגדי ה־כהונה: משום הכי היו הבגדים לתועלת, שיהיה בעיני ישראל לכבוד ולתפארת, והבינו מזה כי חפץ ה' ביקרו (של אהרן הכהן) וראוי (הוא) להיות מרכבה לשכינה. ועוד מוסיף הוא וכותב שם בפסוק לה: אבל כהן גדול (שהיה) משמש לבדו בהיכל (שבמקדש) על פי רוב, על כן נצרך (ונזקק הוא שיהיה לו) רגש כבוד. אבל יוכל להיות שיזיק לו אותו הכבוד, שנכנס (הכהן) לפני מלך הכבוד (שהוא הקב"ה) בקול וירצא בקול (של פעמוני המעיל). משום הכי היה המעיל כולו תכלת מגין עליו, באשר התכלת (הדומה בצבעה לכסא הכבוד), היה מעלה בלב כהן גדול מחשבה קדושה, כמו שהוא מרכבה לשכינה. ובעל „אור ה־חיים" בפירושו שם מעיר: רצה ה' לעשות שמונה בגדים, שבאמצעותם יתכפר פגמים (וחטאים) אשר יסבבו בני אדם אשר יגיעו למקום עליון.

אולם המהר"ל בנה שיטה ותפיסה שלמה, כידוע, בנוגע לרעיון הכלול במספר השמונה, כאשר הוא נזכר בכתוב ובדברי חז"ל. בריאת העולם הטבעי־הגשמי שלנו היתה בשבעה ימים, ולכן מציין מספר זה את קדושת הטבע הבסיסית־היסודית הראשונה. ואילו מספר השמונה בא לציין את הקדושה העליונה העל־טבעית האלוקית, העומדת במעלתה למעלה מ־דרגת השבעה הטבעית־הארצית. ובספרו „פרקים ב־משנת המהר"ל מפראג" עמ' קנה־קעד, ייחדתי פרק שלם המלוקט מעשרות ספרי המהר"ל, והבא להציג בפנינו את ירידת המחשבה הבהירה־המפוארת של המהר"ל בנושא זה. בתוך הדברים שם בעמ' קסה, הובאו דברי המהר"ל בספרו „נר מצוה" עמ' נג המיוחד לנס החנוכה ורעיונותיו, וכך הוא כותב שם בעניין קודש הקדשים והכהונה הגדולה: כי אלו שמונת ימים (של חנוכה) שנעשה (בהם) נס באור (השמן), דבר זה בא ממעלת קודש הקדשים ששם לא שלטו היוונים, והוא הצינעה של כהן גדול. ולכך הדליקו בו (בשמן) שמונה ימים, כי קודש הקדשים (במעלתו ובדרגתו האלוקית) הוא אחר השבעה, והוא השמיני. ולמה (עומד) קודש הקדשים אחר (דרגת) שבעה (ולמעלה ממנו), כי הנהגת עולם הטבע הוא תחת מספר שבעה, כי בשבעה ימים נברא העולם הזה הטבעי. ולפיכך, מה שאחר הטבע, הוא תחת מספר שמונה. ובהיכל עצמו (שבמקדש, שהוא מכוון כנגד קדושת הייבע), היתה המנורה ובה שבעה נרות. אבל בקודש הקדשים (שהוא למעלה מדרגת הטבע וממניין השבעה). היה התורה והארון שהוא האור (העל־טבעי) עצמו. שהתורה היא אור והיא (הדרגה ה־אלוקית) השמינית, ומשם בא הנס של שמונת נרות החנוכה. וכבר ביארנו, כי נשאר פך אחד קטן שהיה מונח (וחתום) בחותמו של כהן גדול. וידוע כי כהן גדול שהיה משמש בשמונה בגדים, וכל זה בשביל מעלתו שיש לו מדריגה השמינית (שהיא למעלה מן הטבע).

מכל האמור למעלה למדנו, כי בגדי הכהונה באו לציין את הקדושה העליונה של הכהן הגדול, הנובעת מן המעלה האלוקית של כנסת ישראל. ולכן אפשר להסביר על פי זה, את מה שאמרו במסכת שבת לא א: מעשה בנכרי אחד שהיה עובר אחורי בית המדרש, ושמע קול סופר שהיה אומר, ואלה הבגדים אשר יעשו חושן ואפוד. אמר (הנכרי), הללו (הבגדים) למי (הם עשויים). אמרו לו, לכהן גדול. אמר אותו נכרי בעצמו, אלך ואתגייר בשביל שישימוני (וימנו אותי) כהן גדול. ומשמע לכאורה, כי כל רצונו של אותו נכרי להתגייר, לא היה אלא משום שחשק ביופיים ובהדרם של בגדי הכהונה בלבד, ותו לא. אך בעומק העניין נראה, כי אותו נכרי חש והרגיש בתוכנם המופלא של בגדי הכהונה, וביקש להתעלות ולהידבק באותה קדושה. ולכן אמנם קיבלו הלל ל־יהדות, אף ששמאי הזקן דחה אותו וסילקו מעל פניו. וכך נוכל להבין גם את מה שאמרו במסכת יומא עב א־ב: ואמר רבי חמא בר חנינא, מאי דכתיב (שם) את בגדי השרד לשרת בקודש (כלומר, מה פירושו של הביטוי „שרד". ותירצו בגמרא שם:) אלמלא בגדי כהונה, לא נשתייר משונאיהן של ישראל שריד ופליט (משום שהבגדים משמרים את ישראל ומגינים עליהם) ומפרש רש"י שם, כיצד מצילים בגדי הכהונה את ישראל: אלמלא בגדי כהונה, שעל ידיהן מקריבין (הכהנים את) הקרבנות המכפרין על ישראל (ולא היה נשאר מישראל ח"ו שריד ופליט). ואת, מישום ש־עבודת הקרבנות בלי בגדי כהונה, מחוללת ופסולה היא. ונמצא לפי פירוש זה, כי לא בגדי הכהונה הם המגינים על ישראל, אלא הקרבנות. ולכן הקשה שם הרש"ש בהגהותיו על פירושו של רש"י, כדלהלן: לא ידעתי, מדוע לא פירש (רש"י שם את המאמר) כפשוטו דעצם בגדי כהונה מכפרין (על ישראל, ולא רק ה־קרבנות כמו שפירש רש"י). וכדמשמע בזבחים סוף פרק „המזבח" (פח ב) ובערכין טז א: מה קרבנות מכפרין אף בגדי כהונה מכפרין. כתונת מכפרת וכו'. וכן נראה שפירשו התוספות במועד קטן כח א (בדיבור דמתחיל „מה בגדי כהונה"). עד כאן דברי הרש"ש.

אולם נראה לומר, על פי דברי המהר"ל שציטטנו למעלה, כי מעלתם העצמית העל־טבעית של בגדי ה־כהונה הבאה לידי ביטויה הבולט והמובהק במניין השמונה שבהם, מעלה אלוקית זו היא היא המכפרת על ישראל ומצילה אותם מהשמדת שונאיהם המבק־שים את נפשם. ומעלה זו היא הסיבה למה שאמרו שם במסכת זבחים, כי כל אחד ואחד מבגדי הכהונה מכפר על עוון אחר. וסיבה פנימית־עצמית זו, היא שהצילה את ישראל, ובגללה נקראים בגדי הכהונה בשם „בגדי שרד" בכתוב שם. ונראה לי לפרש, כי משום כך אמרו במסכת מגילה יב א, כי ישראל שבימי אחשורוש נתחייבו כליה והשמדה. ויש להבין, כיצד ניצלו ישראל מאותה כליה. אלא שאמרו שם עוד בגמרא, כי אחשורוש לבש באותו משתה את בגדי הכהונה שהיו ברשותו, וחילל אותם ופגע בקדושתם. ולכן עמדו אותם בגדי הכהונה וסוככו וגוננו על ישראל, והצילום מן הכליה שנגזרה עליהם. שהרי נקראים הם כאמור: בגדי שרד לשרת בקודש.

ייצור האטום — המימד הנגשי

מאת בת שלום

הדיגו לא עילג, ובצדק, את מלוא המשמעות של העידן האטומי. פריצמות גדולות יר מעיטים מספרי שירי (הכ יודע כל מי שמנסה להתמודד עם שואת אירופה) תובעים זמן ארוך להסתגלות עליכור לגיה, וגם אופני ההסתגלות מגוונים. אחד האופנים הללו — כתיבה רבה על הנושא.

לפי ריצ'רד רודס, על האטום ועל יוצריו לא כתבו מספיק, ומכל שיכתבו יותר — נביא יד תר. אמר הוא. בימים אלה יצא בהוצאת סיימון ושוסטר ספר בשם: „יצירת האטום". אין זה תיאור מדעי פיזיקלי אלא תי־אור, כמעט רכילותי, של האנ־שים שהיו מעורבים בחקר ה־אטום ובייצורו בשנות השלושים והארבעים של המאה.

האם הבינו האנשים הללו, חבורה קטנה של מדענים ורו־בים אופנהיימר בראשה — במה הם עוסקים? רודס טוען שכן. הוא מתאר בדרמאטיות את ה־פסיפה הבהולה. ועבשוכת, על פרופ' אופנהיימר חבריו בבסיס המחקר שלהם בלוס אלמוס ש־בניו־מקסיקו. אל אתר הניסוי הגרעיני הראשון במקום הנקרא טרינטי, במידבר תחת כיסוי, של הרגע האחרון, לפני פיצוץ הפצצה שהתמצאי. הוא משחזר טוב כיצד התחבונו בו פטריית העשן והאבק האדירה שהתרוממה ממקום הפיצוץ וש־אומרים כי בבואתה השתקפה בירח (!) מלמל אופנהיימר צי־טטה מתוך כתבי הקדש ההינ־דואיסטים: „ועכשיו אני המוות, הורס העולמות". רודס מגלה, כי אפילו לפני הפיצוץ כבר עמד נילס בוהר, המדען הדני הגדול, על משמעות התגלית וי־אמר כי אחרי האטום תשתנה כל מערכת היחסים בין מדינות העולם.

משמעותית העובדה שמה ש־הבינו הגדולים שבין המדענים שסיפקו את העוצמה הגרעינית, לא הבינו, על פי רודס, לפחות בתחילה, המנהיגים הפוליטיים, כמו היטלר או צ'רצ'יל. צ'ר־ציל אמר: כדבור בפר הכל במצצה יותר גדולה באיה שיש לפי היום, ולא היא שתשנה את אופי מלחמות האדם.

האם צריך להפסיק מכל המחק־רים, שכן עמדו על בהות התג־לית היו צריכים להסתייג או להסבירה בניצתם — טרם ש־הוטל לידי הפוליטיקאים י־כה לצבות.

הפיזיקה האטומית הצעירה היא שביבב המוחות של מיטב האנ־שים והמגבור באנשים טובי לב ומזג ברובם הגדול) תרמו לי־יצירת המכשיר הקטלני והמסוכן ביותר לעתיד האנושות. בדרך אל ההסכנה העצובה — לומדים, כאמור, בצורה רודס, פרקים דלריותיים. עוכים: ה„פלספים (רב־גיים עסוקים) של אלברט איינשטיין שגרמו לכך שיש־הרר כשירות סדיר בצבא הבריט' ר' יקרים את היה למחקר ולמדע; הידיים הנפודות של פייר קירי שהקריב את בריאותו כדי להזדיר את היסוד החדש שנתגלה לו ונקרא „רדיום" (זוכרים את מאדם קירי?). היום שבו ירד הפיזיקאי ההונגרי מן המדרכה אל הכביש בלונדון ושנת 1933 ובהתנהגו בכלי הרכב הזיירים למולו הבין פתאום, בבהבירקה... באונית, את העוצמה הטמונה ב־ה שבכבים בפיזיקה בכם: „הגובת שרשרת כושהידי; אנ־ריקו פרמי, חתן פרס נובל, מגיע לפגישה עם אדמירל הצי האמ־ריקאי ושומע, באקראי, איך הד־קצין התורן אומר למפקד: „האיטלקאי מחכה לך בחוץ" ונעלב עמוקות; המברק שישלח פרנקלין רוזוולט לראשי הצבא ובו היא מאשר את הטלת פצצת האטום על יעדים ביפאן, כבלק הם תוך בצבד אותיות או. קי"; החוט השעשה המהוגה של תיהמות מכתבים, שבעזרתם מצליח המדען האנגלי מאוניבר־סיטת קיימבריג', ארנסט רזר־פורד, להבין את מבנה האטום — כל אלה סיפורים קלטים ב־שולי המעשים הגדולים שבו...

*

„מדאם רובינזון קרוזו"

אם כמוני התפעלתם מציר־קוה מ„מסלים לפיג'מה" של קופור הגדולים/ההרב־אמריקני, ודאי שמחתם לשמוע כי לספר מי התן ורב־ביכים זה יש ספר חדש. הביקורת אמנם קוטלת את „פו" שיצא בהוצאת דיקנס־פינגווין, אבל הקוראים קיבלו לא יותחמץ.

ב„פו" לא מדובר קופר „אוי־הדייגר" וגם לא לאדיור אזי פו אלא לסופר דניאל דפו דייקא, מחבר „רובינזון קרוזו". שהמוי האמיתי היה פה הלא דיפו.

קוטזי כתב בעצם שעיר ספרותי־אינטלקטואלי. היא כע־לה הראשית: הסיפור האמיתי של רובינזון קרוזו לא היה כפי שתיאר אותו הסופר האנגלי הגאוני. במציאות — בצד קרוזו ואיתו השחור פריידי, הגיעה אל האי הבודד גם גברת אנגליה, סוזן בארטון בי־ורסקייה, שהפליגה באניה בר־חיפושים אחרי בתה האובדת, ובעקבות מרד מלחים מושלכת מן הספינה ועל גבי סירה קטנה היא מגיעה אל חופי של קרוזו, איתה הגבורה היא היא, שבושבה כל ההרפתקה, נהקלת בפאבים של לונדון במסתר מעשיות מוכשר בשם פו היא שעורשת לפניו את סיפור הייה ההרפתקאית.

„מדאם רובינזון קרוזו" מגדה, למשל, שכאשר סוף ס"ו מוזמנת אנה אל האי ובחלצה את שלו־שת האנשים שעליו הגב־דיוהם — לוקה רובינזון קרוזו, כרוב געגועים אל גן העדן האבוד ש"ו, בשברון לב, ומת מאכבה.

מסתר הסיפורים הלונדוני פו אינו מתרשם יותר מדי מן יד־עיבודות, הוא מחליט לסלק את הגברת מן הסיפור ודניאל דיפו יהיה סיפורים לשהוא נעשה) ו־מצליח לחבר את התלאה כות כאילו סיפה על־ידי רובינזון קרוזו שבוחר בחיים וזכה לזהבה וכי־בה טובה. ספר בארסון, משיגים־ סיח נכונה המאה היא, כהק־מטה, זבתהילה להפגין את פו בבשבשים ווצפים. שוב ושוב היא דורשת מכנו להקון את ה־סיפור. אבל הסופר — מסרב.

ברור איפוא שקוטזי מנצל עי לילה סיבות מאחר מדי לכל בנושאים אחרים לעברי: יחסי ספרות ומציאות, ביות הבעיית של לייצר על יצירתו, הפכי ביום של ימינו כפריים של זבים עברו וכו' וכו', מאשים אותו, כאמור, בהמצצנית נפר רווית. אבל סופרים מוכשרים מענייתים גם כשהם משתעשעים.

هكذا من الاصل

מורי ורבותי, אחי ורעי

ההכנות למיזוגה של התנועה וביצוען

מאת משה קרונה

אם כי הסיסמה בדבר המיזוג של הפועל־המזרחי והמזרחי היתה פופולארית ומו־בנת בתוך הציבור שלנו הרי ביצועה הלכה למעשה היה כרוך בבירורים ובדיונים קשים ומסובכים. כפי שכבר סיפרתי בפר־קים קודמים פעלו שני הארגונים האלה בנפרד לגמרי. אמנם קרבו זה אל זה בהר־בה עניינים ואף על פי כן היו עצמאים לגמרי. בבחירות השונות לכנסת היה צריך כל פעם לדון ולגבש פרסים של התקש־רויות ואפילו כאשר הלכו ביחד לבחירות היה כל אחד מהגופים בוחר באופן עצמאי את מועמדיו.

דבר פשוט היה שחייבים להעביר את ה־החלטות העקרוניות והמעשיות בדבר המיזוג בהליכים דימוקראטיים במוסדות המוסמכים ביותר של הפועל המזרחי גם בארץ וגם ב־תפוצות. סוף סוף הרי היו הגופים האלה חלק בלתי נפרד של תנועה עולמית וכשם שהיתה להפועל המזרחי „ברית עולמית" משלו כך היה לאנשי המזרחי בימים ההם „איגוד עולמי" משלהם; גם „הברית העולמית" וגם „האיגוד העולמי" שניהם היו בבחינת איברים בתוך הגוף העולמי של התנועה הכוללת ש־בראשה עמד „המרכז העולמי" של המזרחי והפועל המזרחי. אנשי המזרחי סבורים היו בימים ההם כי ממש „לא ייתכן" להבליע עם היות „הפועל המזרחי" מאורגן עצמאית בברית עולמית מיוחדת משלו ואילו המזרחי ה„בעל ביה" יישאר „הלילה" בלי מסגרת ארגונית מיוחדת משלו.

אכן, זכירני עוד מימי הנעורים, כי נקלעתי פעם — שלא בכוונה וזדונית כלשהי — ל־אחד הקונגרסים למעין כינוס „סגור" של צירי המזרחי בלבד, היינו בלי השתתפותם של הצעירים מטעם תורה ועבודה והפועל המז־רחי. כל הזמן נשמעה שם הטענה מפי רבנים ומנהיגים חשובים נגד הבכיאות המעוותת שבה ה„צעירים" (בימים ההם) מתחתפים ומצביעים בעניין נציגיה של התנועה העול־מית כולל הנציגים „שלנו" ואילו אנו ה„זק־נים" מוכרחים לקבל מעין „הכתיבים" של הנציגים הצעירים שלהם. הסתננותי לתוך אסיפת זקנים זו בימים ההם היתה לי חוויה מזעזעת ממש כי נוכחתי ש„דנא דארעא חד הוא" כמעט בכל הנוגע לעניינים בחירות לנציגויות. קמתי כהר והסתלקתי מהמקום שלא צריך הייתי להיות בו מלכתחילה ושרק במקרה נקלעתי לתוכו.

והנה נחזור לענייננו: הלחץ למען המיזוג המהיר הופעל במרץ ובקצב מהיר דווקא בתנועה בחוץ לארץ. אנ"ש מהמזרחי באמ־ריקה וקנדה היו פעילים במיוחד. בארצות הבן היה דווקא אנשי המזרחי הכוח החזק (פרט לטורונטו שבקנדה, שבה נתגבשה קבו־צת חברי תורה ועבודה מפולין והיתה כוח ניכר בעיר) הם היו הטוענים העיקריים נגד התופעה האבסורדית כשלעצמה שבעקבותיה הם — הכ"ח הכרכוי הגדול של ציונות דתית באמריקה — בבואם לארץ אינם יכולים כלל להזדהות ולהתגאות בהפועל המזרחי „הגדול", היוצר ובונה וחייבים „בעל כורחם" להזדהות עם „המזרחי" הישראלי הלא גדול דווקא... איכפת היה להם עניין זה ואולי גם הזיקה להם, בלא מודע, העובדה שהפועל המזרחי האמריקאני הזעיר והמצומצם לעומתם הוא דווקא יוכל להצביע על תנועת־אחות שלו, הפועל המזרחי בארץ, שהיא תנועה גדולה שאפשר להתגאות בה...

ה„מכבש" החל ללחוץ

אכן, אלה וכאלה היו הנימוקים המקומיים שהשפיעו על חברינו בתפוצות וגרמו לליכוד האישים הפעילים, על נימוקיהם הלוקאליים השונים, ל„מכבש" הגדול שהחל ללחוץ ל־כיוון המיזוג. כשבועיים ימים שלפני ועידת היסוד של המפלגה הדתית הלאומית המזרחי — הפועל־המזרחי בארץ עסוקים היינו כל הזמן בסיכום של הכינוסים והוועידות השו־נות שצריכות היו לפי התקנונים לדון ולהח־ליט בדבר המיזוג. הדמוקראטיה היתה ממש „חוגגת" כדברי המליצים. הוויכוחים היו לו־הטים בוועידה העולמית המיוחדת שקיימה תנועת תורה ועבודה בתל־אביב. חברים מ־ארצות הברית, אנגליה ומהארץ עצמה דיברו רתת נגד תהליך הטשטוש הרעיוני והתבט־לות העצמית, כביכול. מתוך מחסן הטענות הוצא גם הטיעון כי יש הכרח להפריד, תמיד ובהבלטה, בין „תנועה" לבין „מפלגה" וכי התנועה „האידיאולוגית" בגולה לא תוכל ב־שום פנים להזדהות עם „מפלגה" בארץ. אפילו אם יסייעו באלפי סייגים את המשך אופיה „התנועתי" של התנועה בחוץ לארץ, ויאמר במפורש שאין על חברינו שם מלכ־תחילה כל חובה שהיא להזדהות עם פעולות ומהלכים מפלגתיים של תנועת־האחות שלהם בארץ.

בלהט הוויכוח והבהיל שבתל־אביב סו־בב היה בכך כמה ימים הפולמוס שניטש בוועידה העולמית שערכה דיוניה באולמי המרכזיים של „בית צעירות מזרחי". זוכרני דבריו של אחד הנואמים האמריקאניים הכר־כזיים באותה תקופה שבתוך להט הפולמוס עבר מעניינים עקרוניים לדקויות של נוסח־עבודה וגישה לצרכי הארץ. „הנה למשל — טען כבושה בצדקת דבריו — יוזם „המזרחי" האמריקאני את הקמתה של אוניברסיטת בר־אילן. האמנם בטוחים אנו — המכביד למען — כי זהו המפעל שאנו זקוקים לו כעת דווקא? האם בטוחים אנו כי אמנם יצליח במפעל אדיר כזה אם יקום להזיק מעמדי האם לא כדאי יותר — הוסיף — להקים המיקים ישיבות „בני עקיבא" במקום האו־ניברסיטה הזו שתגזול מאתנו כל קורטוב של מרץ?". קם משה שפירא ובהתפרצות זעם ממש שקל ליה למטרפסיה: „אכן — הרים את קולו — אין כאן אלא אמירה יומרנית סתם שאין לה כיסוי במציאות! למה לכם לבקר גישות ויוזמות, אולי תקומו ותעשו בפועל למען הקמת חלק מההכנות הגרנ־דיוזיות של הקמת המיקים ישיבות. עוד יבואו ימים וכולנו נתגאה שתנועתנו המאוחדת הקי־מה אוניברסיטה לתורה עם דרך ארץ וגם לא נחדל במאמצים להקמת ישיבות בני עקי־בא כהנה וכהנה". הוועידה אישרה כמובן הצעת המיזוג וכמוה עשו ואישרו עוד ועוד כינוסים וועידות ארציות שונות. ועידה מיו־חדת של האיגוד העולמי של המזרחי אישרה אף היא את עניין המיזוג.

הנכון הוא, כי נוסף על כל הלבטים החו־שיקולים שכבר הזכרתים היו עוד דברים — עובדות, הערכות, תחזיות — שנתערבבו בתוך מחשבותינו בימים ההם. אכן, צר לי מאוד שעלי להאריך במקצת בתיאור הלכי רוח כל־ליים ו„להזניח" את הסיפור הרצוף של זכ־רונותי והגיגי. ה„הכרח" לא יגונה ואף הסי־פור יהא הסר אם דווקא כאן אקצר מתוך החשש של אריכות דברים. צריך שהתמונה המצטיירת תהא שלמה ככל האפשר.

ובכן, בימים ההם לאחר שנערכו במדינה כמה וכמה מערכות בחירות כלליות לכנסת נתברר — רוב אנ"ש המתבוננים ומבינים כי למעשה נתונה כל היהדות הדתית ובתוכה היהדות הדתית־הלאומית במעמד ובמשקל ציבורי שהיתם היאה לו הוא „סטאטוס קוו". גם במסגרת של חזית דתית מאוחדת וגם במסגרת של הופעות נפרדות או משותפות עם המזרחי בלבד וכן גם בבחירות שבהן קיימת היתה חזית דתית מאוחדת לבחירות העירוניות בלבד ואילו לבחירות לכנסת הי' הופעות נפרדות — בכל האפשרויות האלה בלטה העובדה כי המוני הבוחרים שמו כאילו סייג וגבול למשקלנו. אפשר היה כמובן לייחס את התוצאות הכמעט קבועות והבלתי־כספ־קות לפחדים ולחששות מפני עינו הבולשת של „האח הגדול", בתוך החברה הישראלית של הימים ההם. לבערות הפוליטית שגדרה בקרב רבים ולעוד גורמים מסוג זה. אולם בינינו לבין עצמנו הרי ידענו היטב כי אין בכך תשובה, כברכת העונה באמת על הכל. הלכו ורבו בתוכנו מביני דבר בענייניים צי־בוריים שסבורים היו כי לאמיתו של דבר צודקים אלה הטוענים שההתפתחות הפוליטית במדינה מובילה בהכרח להתגבשותם של גושים פוליטיים גדולים ואילו הגופים ההיס־טוריים הקטנים ייעלמו במשך זמן לא רב מן האופק. הציבור הרחב יתפלג בעת בחירות ומבחינה כוח ציבוריים אחרים לפי תחומי הכ־רתי־כלכלי בלבד, ואם רוצה היהדות הדתית הלאומית לבצר לעצמה איזה מעמד רציני בתוך הזירה הפוליטית עליה לעצב לעצמה צביון של גוש חברתי־כלכלי רחב ככל האפ־שר. גוש כזה, ככל שיהא מסוגל לשכנע הו־גים דתיים נרחבים כי הוא נכון ויכול לייצג גם אינטרסים כלכליים־חברתיים שלהם תוך שמירה מעולה על טובת הכלל הלאומי — כן יוכל לגשר על פני הפער הגדול המפריד כל הזמן בין תוצאות הבחירות השונות לבין הפוטנציאל האלקטוראלי הקיים. כשם שנכון וצודק בעצם — כך אמרו רבים בתוכנו — מה שבן גוריון חוזר וטוען כל הזמן כי ב„הסתדרות" יש יותר פועלים דתיים מאשר בהפועל המזרחי, כך נכון וצודק הוא כי ב־מפלגות הימין, וביחוד בציונים הכלליים (ב־אותם הימים) ו„חירות", יש יותר יהודים דת־יים מאשר ב„מזרחי". והנה „המזרחי" היש־ראלי לא הצליח עד כה לרכוש אמונם של המוני היהודים הדתיים מהוגי המעמד הבינוני. ייתכן שבזמנו היו חוגים ב„מזרחי" שרצו להיות חלק של גוש אזרחי רחב. אולם ב־משך הזמן נרתע גם „המזרחי" מהליכה בדרך כמפלגה־אזרחית וכעת איבדנו כולנו את אי־מונם של סוחרים ובעלי מלאכה, ויזמים פר־טיים ובקיצור — את „המעמד הבינוני". עם הקמת מפלגה דתית־לאומית — כך סברו — אולי יהא אפשר לפרוץ אל ה„סגור" האלק־טוראלי — אולי אפשר יהא על ידי הרמת קרן הפתיחות החברתית־כלכלית של המפלגה הדתית הלאומית החדשה, על ידי נכונות להוש־יט סיוע ועזר הקשבת־יתר לצרכים האמ־תיים והצודקים של הציבור הזה — אולי ייתכן לרכוש יותר אימון ותמיכה.

האפשרויות, הגנוזות במעשה המיזוג

אכן, דרך חשיבה כזו עלתה בימים ההם בקנה אחד עם הלכי הרוח שהיו רווחים בדעת הקהל כלפי אפשרות היווצרותם של גושים מפלגתיים גדולים והאפשרות כי ה־יהדות הדתית הלאומית תצליח ליהפך לגורם חשוב ויציב שיפעל תמיד תמיד למען אחדות העם. והאמת היא כי בימים ההם ככל שהיר־בו אצלנו בחשיבה בכיוון הזה כן הפרו את הדמיון והאופטימיות לגבי המון האפשרויות הגנוזות במעשה המיזוג עם המזרחי.

זוכרני יפה את הוועידה „המכרעת" של הפועל המזרחי שדיוניה המעציים התקיימו בבת־ים באולמי הגימנסיה הדתית. סערה גע־שה בוועידה והוויכוחים היו ערים. אמנם, המדינה כולה נסערת היתה בענייני הבטחון הקשים. „הסתננים" „ופדאיונים" (השמות ה־אופנתיים של הימים ההם למה שקרוי בימים אלה בשם „מחבלים" סתם) חדרו לכל האורך של גבולות המדינה. אפילו בימי הוועידה עצמה חדרו מסתננים עד למקום קרוב מאד לבת־ים: לצפריה ולסביבת כפר חב"ד ורצחו כמה צעירים. היו בתוך הוועידה שמועות כי גם בבת־ים עצמה ובקירוב למקום הוועידה נראו טיפוסים חשודים... רוח חריפה של איום במלחמה ממש ניצאה בוועידה ובאוויר... הל־כו וקרבו ימי יציאתו של משה שרת מהממ־שלה וממילא קרבו ימי מלחמת „קדש" ואף על פי כן ידעה הוועידה להתרכז לזמן קט בסוגייה שעמדה לפניה והכריעה ברוב מוחץ למען המיזוג בפועל. כמובן גם אני הייתי בין הנואמים בוועידה וכתבתי הרבה מאוד מאמרים ורשימות ב„הצופה" בכיוון המסורתי שלי על „תנועה עממית". הפעם היה הרבה יותר קל לדבר למען הכיוון הזה מאשר בכל ההזדמנויות הקודמות. הוועידה היתה מוסמ־כת ואיש לא ערער על כך: מסגרת הסיעות האידיאולוגיות שלנו נפרצה לגמרי ורבים מאלה שבשעתו התנגדו בכל תוקף להקמת חזית דתית מאוחדת נתנו הפעם ידם לרוב המוחץ. בלב אחד ובמאמץ מאוחד אפשר היה לגשת לארגונה וייסודה של המפלגה הדתית הלאומית „מזרחי — הפועל המזרחי". ועידה זו נערכה באולם „הבימה" בתל אביב בי"א תמוז תשט"ז (1956).

והנה, הוועידה הזו היתה לגמרי מוכנה מראש ופורמאלית מעיקרה. היא היתה אמורה לבחור את המוסדות המשותפים החדשים של התנועה, לאשר את תקנות יסוד המפלגה ולתת לעניין פירסום פרוגראמאטי נרחב. אכן, היה כאן מפגן עצום רב רושם. במעמד ה־חגיגי השתתפו רובם הגדול של כל רבני ארץ ישראל, כל ה„מי ומי" ברבנות ובעולם הישי־בות, הרבה מ„פני" העסקנים הדתיים בארץ, משלחות גדולות של בני מיעוטים שרצו להת־קרב למפד"ל. רבים מגדולי האישים מוותיקי המזרחי והרבה חברים פעילים מכל חלקי התנועה „מכל פינות הארץ. המעמד היה מר־שים וגם הוכנו של המעמד היה מספק. ד"ר פנחס חורגין פתח את הוועידה וד"ר זרח ורהפטיג נשא את הנאום הפרוגראמאטי המרכ־זי. כדרכו. מאז ומתמיד דיבר בהגיון ובבהי־רות והעלה תמצית מסודרת של העקרונות אשר עליהם תתבסס המפלגה בבואה לקנות כח מרכזי, גדול וגדל של היהדות הדתית בארץ. בזכרוני ברכתו הקצרה של הרב יהודה לייב הכהן מימון. הוא לא היה מה שקרוי אוראטור — נואם קוסם ומדהים כימינו. עם זה היו תמיד דבריו נשמעים בעניין רב בפני שהיו מתובלים בשפע של חידודים, הברקות, אמרות תיבתיות והיסטוריות מכניעות. אפילו אלה שהיו מתקשים מאד להבין את הבויתו העברית, האשכנזית־בסרבית, היו מתאמצים לשים לב ולהטות אוזן. מארגני הוועידה טרחו הרבה כדי להביא את הרב הישיש מירושלים לתל־אביב. לא היה לו קל לבוא לוועידה זו לאחר שאנשי המזרחי בארץ כאילו העמידו אותו „בן הצד". בנאומו בוועידה העיר הרב מימון בפתח דבריו כי ב„מזרחי" אינו מצוי ואילו בהפועל המזרחי מעולם לא היה. אף על פי כן „עילעא גברי". ראשון ונאמן לתנו־עה כהרב מימון הן לא ייתכן כי ייעדר במעמד כזה. ואמנם הוא בא כדי לברך ואמר בין השאר גם דברים מעניינים מאד. הוא דיבר כ„אחרון בבית מארבעים מייסדי המז־רחי בווילנה" (תרס"ד). הרב יצחק יעקב ריינס — כך סיפר — הזמין את באי ועידת היסוד שנבחרו על ידי כייסהו ומבלי שאפילו הכירו זה את זה. המטרה העליונה — סיפר המרצה — היתה בהחלה ממש „אחדות ישראל". ויהי יסוד ואבן פינה בהקמת עו־למה של התנועה. הרב מימון נהג לדבר ב־לשון תקיפה וברצה וגם כאן (1956) חזר והדגיש כי המייסדים הכבירים של המזרחי האמינו, כי הציונות אינה באה לייסד מדינה יהודית בתוך ארץ ישראל כי אם לבנות את ארץ ישראל כמדינה יהודית. נפקא מינה גדול — אמר הרב מימון — בין שתי ההגד־רות האלו. זכורני כי צחוק רב פרץ באולם המלא והדהוס על גדותיו כאשר עבר הנואם כדרכו מתמיד לומר מילתא דבדיחותא: „מיי־זוג" — אמר — עורכים בדרך כלל בין משקה חריף כיין ובין מים. מזיגת המים לתוך היין באה להפיג את חריפותו של היין ואם מזוגים מים הרבה מדי לתוך היין אין טעם היין מורגש כלל. והנה „מיזוג" זה שאנו מדברים עליו כעת, עדיין איננו יודעים איזה משקה יפוג כאן בסופו של דבר. מי ישפיע על מי למעלה מן המדה — המזרחי על הפועל המז־רחי, או להיפך. על כל פנים — לי נראה יותר המרגש של „זיווג" במקום „מיזוג" ויהי רצון כי הזיווג יעלה יפה...

ואמנם המעמד היה מרשים. יש מאות ה־צירים שהשתתפו בוועידה אישרו את החוקה. התקנון, המוסדות החדשים ואיזה קול קורא חגיגי אל המוני העם בשם „דבר המפלגה". דברים חגיגיים מאד נאמרו בקול קורא זה והעיקר שבהם היה הדגש החוזר כל פעם על עניין הנס של אחדות ישראל שתנועת הציו־נות הדתית „נושאת איתה את אחדות העם ברמה כקניין יקר ערך בעולם הערכים של היהדות". „אחדות ישראל" — שימשה לנו קו מנחה. — — — ולעת כזאת לא נחכה. אסור להחמיץ.

עבודה בפועל בהנהלת המפלגה

והנה, בוועידה הזו, התחיל להיפתח, בשולי השולים של העניינים הגדולים, הפרק החדש בחיי ועבודתי כפי שכבר רמזתי באחד הפר־קים הקודמים. נבחרתי בין שאר אנשי חבור־תנו כחבר הוועד הפועל וההנהלה של המפ־לגה החדשה ונטלתי על עצמי לפרוש מעבוד־תי כנציג הפועל המזרחי באיגוד המקצועי ולהיכנס לעבודה בפועל בהנהלה המפלגה.

המושכין לעניין זה היה „כמובן" בנימין שחור. למעשה הוא היה בימים ההם „הרוח החיה באופנים" של עניין המיזוג כולו. לא הוא הגה את הרעיון ונושאו היחיד. היו רבים ומהם שפירא בראשם. אולם בנימין שחור תפס בעת ההוא מקום מרכזי בתנועה בהיותו מזכירו הכללי של הפועל המזרחי. הוא נשא בעול היום־יומי של „הנעת הגלגלים" המסו־בכת, אירגן את רוב הכינוסים והדיונים ש־קדמו למיזוג, ניהל, לפחות מבחינה ארגונית, הרבה דיונים של משא ומתן בין האישים המוסמכים. בעל מרץ רב היה בנימין שחור ובאופיו טבועים מעוגנים ממש היו יכולת וכשרון להתרכז ולהתמסר לעניין שטיפל בו, ושהיה חושב כי עניין זה הוא חשוב, לא רק במרץ כי אם — בעקידה עד כלות כל ה־כוחות ממש... איש זה לא ידע כלל מהי סתם עשייה שיש בה הריצות והמסרות. עניין שהיה חפץ בקיומו היה מתמסר לו בכל רמ"ח ושס"ה ובכל שארית הכוחות ועשה בעניין זה ימים כלילות. לא ידע גבול וסייג. כך במילי דעלמא — העניינים התנועתיים החשובים באמת וכך בתחומים של עשיית חסד לזולת — הפרט וכך גם בתחומים תכ־סיסיים, משניים בחשיבותם האובייקטיבית שמצום מה נראים היו לו כדברים חשובים. בנימין שחור היה איש חברה נעים. על פניו היה תמיד נסוך חיוך ומעורב מאד היה בין הבריות. אהבוהו מאד גם בחוגים אשר לא „משלנו" וביחוד אהבוהו אנשי עתונות ומנהלי עתונים שעמהם קשר קשרי ידידות עוד בשנים שבהם ניהל את „הצופה". אני והוא וכן משפחותינו כולן היינו כל השנים שכנים וחברים טובים, עם שתמיד תמיד הייתי מסתייג מסגנון עבודתו. מלהט העשייה, מה־דבקות הנתוחה בלי הפוגה לכבימות השונות ולקיצוניות הבלתי מרוסנת שלו שפעמים הר־בה היתה ממש „אוכלת" אותו גם פיסית וגם רוחנית. הכרסום הזה בבריאותו ממש מחמת עבודה קשה ומתחה היה תהליך ממושך מאוד ושמתי לו לב כבר בימים ההם. אולם שום הסברים ודברי שכנוע להאט את הקצב, למתן את המתח וכדומה לא היו שווים מאומה בעי־ניו. בעניינים אלה כאילו מדבר הייתי אל הקיר...

בנימין שחור שידלני לעזוב את עבודתי באיגוד המקצועי, כפי שכבר מזמן היה מוחס ומקובל אצלי, ולהיכנס לעבודת המפלגה. מובן מאליו כי לא על דעת עצמו הוא מדבר. העניין נדון בוודאי על ידי כמה מחבריו וב־וודאי היה זה על דעתו של משה שפירא, „בעל הבית" האמיתי של התנועה בימים ההם.

קיבלתי עלי את המשימה עם שלא ידעתי תחילה בדייק מהי. רק שמתי לב לעובדה ש־בין החברים בהנהגה קיימת איזו שביעות רצון כוזה שהצליחו להביא למעשה המיזוג איזו „תוספת של כוח חדש" לצוות המבצעים. כנראה תלו בי איזה תקוות.

ואכן, צריך אני במקום זה לומר ולהדגיש עוד הפעם כי אין אני מתיימר ואין אני מת־כוון כלל וכלל לכתוב על תולדות המפלגה הדתית הלאומית. נושא זה צריך שייעשו בו מחקרים על ידי אנשים שברשותם כלים וכי־שורים לכך ושלא היו „נוגעים" בדבר בעצם המעשים. אני מתכוון להמשיך ולכתוב רשימות וזכרונות מזווית ראייה אישית בלבד. מראש סורה אני „להתגונן" במקצת מפני טענות ומענות אפשריות.

(המשך יבוא)

מוחמד החמישי ויהודי ארצו

מאת ד"ר נפתלי אילתי

מלך מרוקו, חסן השני, מגן על יהודי ארצו, ואומרים עליו, כי הוא הולך ב־דרכי אביו השולטן ואחרי כן מלך מרו־קו, מוחמד החמישי. אלא שקיים ויכוח בדבר יחס מוחמד החמישי ליהודי מרו־קו, והחריף ביותר שאת אחרי שובו של ראש הממשלה לשעבר, שמעון פרס, מ־פגישתו עם חסאן השני במרוקו.

בעקבות ביקור זה החליטה עירית אשקלון ל־הקים מצבה לזכרו של המלך מוחמד החמישי, אביו של חסאן השני, על מעשיו הטובים למען יהודי ארצו בעת הכיבוש הגרמני בצרפת ב־מלחמת העולם השנייה.

אולם מעשה זה עורר זעם אצל רבים מבין יוצאי אפריקה שטענו, כי השולטן מוחמד החמישי חתום על מסמך המחייב להנהיג את החוקה האנטי־יהודית במרוקו. התחיל ויכוח פומבי לא רק בין יוצאי מרוקו בארץ, אלא גם בעולם היהודי, ובמי־וחד בצרפת, שהרי מדובר בחוקת היהודים בצרפת, שנקבעה על ידי הממשלה בראשותו של פטן בימי הכיבוש הגרמני.

הירחון היהודי־צרפתי „אינפורמסיון דזויף", ש־הופיע בעבר באלג'יר כבטאון הקונגרס היהודי העולמי ומופיע אחרי עצמאותה של אלג'יריה ב־פאריס כבטאון הקהילות, הקדיש מאמר ארוך ל־נושא זה, מאת דוד כהן, בשם „המלך מוחמד החמישי ויהודי מרוקו". מחבר המאמר הזה מסתמך על חומר ארכיוני, אך זהו מאמר אפולוגטי וחד־צדדי, כי לו, היה סורח, היה מוצא חומר בדוק ומוסמך המטיל אשמה על התנהגותו הדו־פרצופית של מוחמד החמישי כלפי יהודי ארצו.

האשמות וסניגוריה

במה מאשימים את השולטן מוחמד החמישי? קיימות שלוש האשמות נגדו והן: 1) ה„דאהיר" בחותם השולטן המרוקני, הקובע הנהגת החוקה האנטי־יהודית של ממשלת וישי במרוקו; 2) יחסיו עם הגרמנים בעת מלחמת־העולם השנייה; 3) שלילת דרכונים מיהודי ארצו אחרי קום מדינת ישראל והתקרבותו לליגה הערבית.

סניגוריה: ובתוכם יהודים, טוענים, שהשולטן התנגד להנהיג חוקים נפלים נגד היהודים בארצו. עובדה, בנושא זה התנהל דיון בין ארמון השולטן לבין הנציבות הצרפתית העליונה, ולמעשה נפגעו מהחוקים האלה רק יהודים בעלי אזרחות צרפתית במרוקו, שמספרם היה מועט, וגם אלה סבלו ב־מרוקו פחות מאשר היהודים בצרפת גופה. אולם מצבם של היהודים נתיני השולטן היה יותר טוב.

מוסיפים ואומרים, כי בהודעה מיוחדת שהגיעה מאלג'יר למרוקו בדבר הנהגת החוקה האנטי־יהודית נאמר כי יש להנהיג מיד את החוקה בשלוש ארצות צפון אפריקה: תוניסיה, אלג'יריה ומרוקו. אשר ליהודי מרוקו, שהם נתיני השולטן, יתקיים דיון מיוחד.

מחבר המאמר הזה מדגיש, שלמעשה היו ש־ניים בין החוקה בצרפת לבין זו שבמרוקו. בתי הספר של ה„אליאנס איזראעליט" לא נסגרו; ה־פקידים היהודים במוסדות היהודים, המשיכו לקבל את משכורתם מהנציבות הצרפתית במרוקו. ה־דאהיר הזה נושא אמנם את חותם השולטן, אבל הוא חתום בחתימת ידו של הנציב העליון הגנרל נוגס. הוא שואל: האם יכול היה השולטן להתנגד להנהיג החוקה נגד יהודים צרפתיים בארצו? בכל אופן, היהודים במרוקו לא סבלו הרבה גם אחרי הנהגת החוקה נגד היהודים, וזאת תודות לשולטן.

אשר לטענה השנייה, שהשולטן שיתף פעולה עם הנאצים ועמד אתם בקשר באמצעות סגן ה־קונסול הגרמני בטנג'יר, ובאחד ממכתביו אליו מסר השולטן לגרמנים בראשית 1943 ידיעות על מצב הצבא הצרפתי בצפון אפריקה שעבר לידי גול ועל מצב הצבא האמריקני שנחת בארצו. טוען מחבר המאמר הזה, כי מעולם לא הוכח, שהשולטן, או שליח מטעמו, מסר ידיעות כאלה לסגן הקונסול הגרמני, ומסמך זה לא פורסם מעולם, אף על פי שהעתקים ממנו הגיעו לידיו של ראש ממשלת צרפת, ג'ורג' בידו. ועוד, דה גול ידע היטב הנעשה בצפון אפריקה. אם נכונה האשמה זו, למה הכתיר אחרי המלחמה את השולטן בעיטור של „קומפניון דה לא ליבראסיון" (חבר השחרור)?

כראיה לדבריו מביא המחבר מברק הנמצא במשרד החוץ הצרפתי (24.5.41) ובו נאמר: „היח־סים בין השולטן והנציבות הצרפתית מתוחים מאוד הנהגת החוקים נגד היהודים. השולטן מסרב לע־שות הבדלים בין נתיני ארצו ולהפלות את היהודים לרעה, כי כולם נאמנים לו. ועוד, בחג ה„כתר" (20.11.44), בקבלת פנים בארמונו, ביקש השולטן את נציגי היהודים להתקרב אליו ואמר להם: אתם נתיני כמו המוסלמים. אני מגן עליכם ואוהב אתכם... המוסלמים הם אחיכם וידידיכם. בנאומו בארמונו של השולטן אמר סי מאמירי, אישיות מקורבת לשולטן: ה„ה. השולטן התנגד להנהיג החוקים נגד היהודים בארצו... הוא הצליח למנוע מכם את הרע ביותר.

התנהגות דו־פרצופית

אין כל ספק, שהמאמר הזה הוא אפולוגטי ביותר. הכל שכתבו לא הביא דעותיהם של יהודים צרפתיים שהיו בימים ההם במרוקו. הוא גם איננו נוגע להאשמה השלישית והיא התנהגותו של מוחמד החמישי כלפי יהודי ארצו אחרי קום מדינת ישראל והתקרבותו לליגה הערבית.

כמה מלים על מצב היהודים במרוקו בין שתי מלחמות העולם. לפני בואם של הצרפתים למרוקו והקמת משטר חסות במדינה זו (1912), והיה מצב היהודים שם בכי רע. משה מונטיפיורי, בהיותו בן שבעים ותשע, יצא למסע ממושך למרוקו כדי להקל מסבלותיהם של אחיו שם. „בעינינו יש לכל אדם זכות שווה לדרוש צדק", אולם כעבור זמן קצר יצא צו וביטל אותו.

בין שתי מלחמות העולם חלו תמורות רבות בחיי היהודים במרוקו. לפי חוזי החסות, הוצאו היהודים מבתי הדין של הערבים ועברו לאלה של הצרפתים. בתי הספר של האליאנס איזראעליט סייעו למעבר של יהודי מרוקו לתרבות המערב. מצב יהודי מרוקו בעת שלטון ממשלת וישי היה טוב יותר במרוקו מאשר בתוניסיה ובאלג'יריה, לא תודות חסדי השולטן כפי שמנסים לשכנע, אלא תודות לנציב העליון הגנרל נוגס. הוא נתמנה לתפקיד זה על ידי ממשלת החזית העממית בראשות ליאון בלום. אשתו היתה יהודיה, והוא לא מיהר לבצע את החוקים נגד היהודים. לעומת זאת, הוא נשאר נאמן לפטן ולא עבר לצדו של דה גול גם אחרי נחיתת צבא בנות הברית באלג'יריה. האמריקנים פנו אליו לתת להם להיכנס למרוקו אך הוא סירב והמשיך להילחם בהם. לפי הוראת דה גול נאלץ נוגס להתפטר מתפקידו, וברח בשנת 1943 לפורטוגל.

גם אם פקידים היהודים המשיכו לקבל משכורתם מהנציבות העליונה הצרפתית, לא היה לשולטן חלק בזה. זוהי הזכות לטובת הגנרל נוגס, שכן הוא היה הנציב העליון. אשר לטיעון שבתי הספר של האליאנס איזראעליט לא נסגרו, אין חייבים תודה לשולטן, הלא גם בצרפת לא נסגרו בתי ספר של היהודים. לגבי נאומו החביב של השולטן לפני נציגי יהודי ארצו בחג הכתר בנובמבר 1944, יש לזכור, שבימים ההם רוב צרפת כבר היתה משוחררת, וידוע היה שסופה של גרמניה קרוב לבוא.

מר כהן איננו מוסר במאמרו זה דעות של יהודים צרפתיים שחיו בימי הכיבוש הצרפתי ב־מרוקו, ביניהם ראשי האליאנס איזראעליט. משי־חות שהיו לכותב הטורים אתם אחרי המלחמה, מתברר, שהשולטן מוחמד החמישי לא היה אנטי־שמי, והתנגד רשמית לחוקה נגד היהודים; אבל שם חתימתו עליה. אשר ליחסיו עם הגרמנים, אין הוכחות שמסר להם ידיעות צבאיות, אבל לאנשיו היו קשרים עם הקונסוליה הגרמנית בטאנג'יר, כפי הנראה האמין בנצחון הגרמנים וניסה לקשור יחסים אתם, אבל אין זה מוכיח שהתפלל לנצחונם. גם הנסיך בורגיבה, נשיא תוניסיה, נהג כך. הוא ניסה לקיים יחסים עם איטליה עוד ב־שהה בבית האסורים במרסיי בעת מלחמת העולם השנייה. הוא עשה זאת, כי לפי הסכמי הציר ברלין־רומי, תוניסיה היתה עוברת לשליטה של איטליה.

אחרי עצמאותה של מרוקו

כאשר השולטן מוחמד החמישי הוסמך כמלך מרוקו לאחר קבלת עצמאותה (1955) והוסמך את סי בקאי להקים את הממשלה הראשונה, השאיר רק אחד לבן העדה היהודית, הד"ר בן זקן מקזבלנקה נתמנה לשר הדואר, אך הוא איבד את משרדו עם חילופי הגברא הראשונים בממש־לה. אותו דבר קרה בתוניסיה. בממשלה העצמאית הראשונה נתמנה היהודי עבאר כשר השיכון, ו־כעבור זמן קצר, בעת שינויים בהרכב הממשלה, חדל עבאר להיות שר, ומאז לא היה עוד שר יהודי בתוניסיה.

לא רק שלא היו עוד שרים יהודים במרוקו, אלא נקטו אפליות נגדם. ראש הממשלה סי בקאי היה הראשון שהגביל מתן דרכונים ליהו־דים. יורשו, עבדאללה איבראהים, נכנע ללחץ הליגה הערבית והחליט לנתק קשרי דואר בין ארצו וישראל. רק כשפרצו פרעות נגד היהודים אחרי קום מדינת ישראל, הגן עליהם מוחמד ה־חמישי.

למחרת הכרזת מדינת ישראל פרסם השולטן כרוז לבני עמו (23.5.48) והזכיר להם את ההגנה שהעניקה תמיד מרוקו ליהודים. הוא קרא ליהודים להימנע מכל הפגנה ציונית ופקד על המוסלמים להימנע מכל מעשה העלול לשבש את החיים הצי־בוריים והסדר הביטחון. בכל זאת פרצו מאורעות. מוסלמים בכמה ערים התנפלו על יהודים, שדדו ובזזו את רכושם, פצעו והרגו בהם.

מצבם של היהודים הורע אחרי שמרוקו הידקה את קשריה עם המדינות החברות בליגה הערבית, שקיימה אחד ממושביה בקזבלנקה, בנוכחות נאצר. מסעו של המלך מוחמד החמישי למצרים ולארצות המזרח־התיכון, ביקורם של שלושת המלכים הער־ביים סעוד, פייצל וחוסיין במרוקו, וההתקרבות ל־רוסיה, שציידה את צבא מרוקו בנשק ובמטוסים, גם עליית האגף השמאלי של מפלגת האיסתיקלאל לשלטון, כל אלה שמו קץ לאידיליה של הימים הראשונים לעצמאותה של מרוקו וביחסיה ליהודים.

אחרי שממשלת מרוקו קיבלה את העמדות האנטי־ציוניות והאנטי־ישראליות, נדחפה בהדרגה לקבל גם עמדה אנטי־יהודית. כמה פקידים בכירים יהודים הודחו מתפקידיהם ולמעשה הונהג נומרוס קלאוזוס בקבלת יהודים למשרות ממשלתיות. לבסוף סירבו לתת ליהודים דרכונים, עד שאלה נאלצו לעזוב את הארץ במחתרת. דרכי הבריחה נחסמו על ידי המשטרה, והמלך סמך את ידו על המדיניות הזאת עד יום מותו (26.2.61). שהיתה מנוגדת למסורת של מרוקו.

לשבחו של יורשו חסאן השני ייאמר, שהוא כחניך בתי הספר הצרפתיים, איש מעשי ואוב־ייקטיבי יותר, שם קץ להטרדת המשטרה נגד היהודים. הוא החזיר להם את חירותם היסודית, היא חירות היציאה מן הארץ.

ובכן, אף אם נגיד שמוחמד החמישי לא היה אנטישמי, הוא נהג בדו־פרצופיות כלפי יהודי ארצו. הוא לא רדף את היהודים, אך גם לא עשה מאמצים למענם. ככה נהג כלפי החוקה נגד היהודים בהיותו שולטן, כך גם בהיותו מלך בארצו העצמאית הוא לא נתן לערוך פרעות ביהודים, אבל נכנע ללחץ הליגה הערבית שלא לתת ליהודים דרכונים לעזוב את הארץ.

הדילמה הדרום־אפריקאית

(סוף מעמוד 3)

ברמה של מדינה תחת שלטון השחורים. כל־כלתה על המדינה תתמוטט, הם יפסידו את רכושם. ניסיון דומה כבר היה ברודזיה. בתיווך מעצמות אירופה, מסר השלטון הלבן את השלטון לידי הרוב השחור, תוך שמירת זכויות מסויימות ללבנים. התוצאה היתה טרא־גית. השלטון השחור עבר לידי גוף של מפל־גה מרכסיסטית, מדינה זו שכלכלתה היתה פורחת, נסגרה בפני זרים. החלו מלחמות פני־מיות בין השחורים על השלטון. רודזיה היא כיום מדינה אפריקאית עניה. הלבנים היגרו ברובם לדרום אפריקה. זו הברירה העומדת בפני הלבנים בדרום אפריקה, אם יימסר השל־טון לידי הרוב השחור. הלבנים בדרום אפ־ריקה נאבקים על קיומם וגורלם של היהודים לא שונה.

אם דרום אפריקה תעבור לידי הרוב השחור יש להניח שהקשרים בינה לבין ישראל ית־רופפו, כי זו תרצה להזדהות עם ארגון המדי־נות לאחדות אפריקה. מהלך זה של חילופי שלטון בדרום אפריקה צריך לבוא במוקדם או במאוחר, משום שאי אפשר להחזיק מיעוט לבן זמן כה גדול מחוסר זכויות. העיקרון של דרום אפריקה לייסד „מדינות שחורות" תחת חסותה לא הועיל לשיפור תדמיתה. חלק ממ־דינות אלה לא מוכרות בזירה הבינלאומית. הן מדינות שבטיות עם שלטון של ראש שבט כמקובל באפריקה. יש להן מידה מסויימת של עצמאות בענייני פנים.

לפנינו סבך של בעיות, ניגודי אינטרסים, שיקולים כלכליים ולאומיים במסכת היחסים עם דרום אפריקה. ישראל כמדינה לא עוסקת כאן בעמדות עקרוניות, מוסריות אלא בעמדות וב־שיקולים של אינטרסים כלכליים ומדיניים. השיקול של גודלה של הקהילה היהודית ב־דרום אפריקה נלקח בחשבון. שאלת היחסים עם דרום אפריקה עדיין בערפל. הדו"ח האמ־ריקני הצפוי יקבע את המשך ההתפתחויות.

אוניברסיטת בר־אילן

מודיעה על משרה פנויה של:

מנהל המחלקה ליחסי צבור

מכרז 6/86

הכישורים הדרושים:
* השכלה אקדמית
* שליטה מעולה בשפות עברית ואנגלית, ידיעת שפות נוספות — יתרון.
* כושר ארגון, ניהול והנעה ברמה גבוהה
* נסיון ויכולת נאותה ביצירת קשרים בארץ ובחו"ל
* בעל ידע ונסיון בתחומי התקשורת השונים
* בעל נסיון מוכח בייזום, ארגון וביצוע של אירועים, כנסים וכדומה.

תנאי השכר יקבעו בהתאם לכישורים ולנהלים באוניברסיטה.
נא לפנות בכתב יד בצרוף קורות חיים, תעודות, המלצות ומס' המכרז, אל: מחלקת המנגנון, אוניברסיטת בר־אילן, רמת־גן.

למועצה האזורית הר־חברון
דרוש
מנהל למחלקת החינוך
מכרז מס' 8/78

תאור התפקיד:
* ניהול מחלקת החינוך במועצה
* הפעלת מדיניות החינוך במועצה
* אחריות לניהול מוסדות החינוך במועצה
* אחריות ופיקוח על עובדי החינוך במועצה
* קשר עם מוסדות חינוך מחוץ למועצה
* קשר עם משרדי ממשלה וגורמי חינוך
* בניה וניהול תקציב מחלקת החינוך במועצה

דרישות התפקיד:
* השכלה על־תיכונית — רצויה
* נסיון מוכח בניהול, רצוי במערכות חינוך (חינוך פורמאלי ו/או בלתי פורמאלי)
* מגורים באיזור — רצוי
* רשיון לנהיגת רכב הכרחי
* עבודה בשעות בלתי שגרתיות.

מועד תחילת העבודה:
* עד תחילת שנה"ל התשמ"ח.

מועמד המתאים לדרישות התפקיד יפנה בקשתו בצירוף קורות חיים והמלצות אל: המועצה האזורית הר חברון, עתניאל, ד.נ. הר חברון.
מועד אחרון להגשת הבקשות יהיה בניסן התשמ"ז (17.4.87).
לברור פרטים נוספים ניתן לפנות אל מזכיר המועצה, בטל': 02-961610.

סודיות מובטחת.

בכבוד ובברכה
רון שכנר
ראש המועצה

קופת חולים
ההסתדרות הכללית של העובדים בארץ־ישראל
המועצה הארצית של קופת־חולים
ישיבת המועצה הארצית
תתקיים ביום שני, כ"ט באדר תשמ"ז — 30.3.87, בשעה 16.30, באולם הישיבות בבית ההנהלה המרכזית של קופת־חולים רחוב ארלוזורוב 101, תל־אביב.
סדר היום:
1. אישור התקציב קופת־חולים לשנת 1987/88
2. אישור תקציב מבקר קופת־חולים לשנת 1987/88
3. שונות.

א. מויאל
יו"ר המועצה הארצית

למסעדה באיזור קרית שמונה
דרוש
משגיח כשרות
הבאים, נחים
נא לפנות לטלפון: 069-41144

הצופה לילדים

ב"ה

יום שישי, כ"ו באדר תשמ"ז (27.3.1987)

גליון מס' 276

בעריכת עפרה הרד

שלום, ילדים

„הבלגן המאורגן" — כך מכנה אני את אי-הסדר השורר בבית בימים אלה, לקראת חג הפסח. כי בכל ימות השנה — הדירה מאורגנת ומסודרת. ועתה, בימים של ערב חג הפסח, אנו אלה שעושים במכוון „בלגן" בבית, במטרה להגיע לכל פינה ופינה ולנקותה מחמץ, כדי לקיים את הכתוב בתורה: „שאור לא ימצא בבתיכם".

ראשונים לנקיון הם הארונות למיניהם: ארונות הבגדים, הספרים והארונות הצמודים לשולחן הכתיבה. אימא היא זו המנצחת על המלאכה, אך כולנו מסייעים לה. כל אחד אחראי לניקיון וסידור הפינה שלו.

עליי, אהוב במיוחד סידור מגירות שולחן הכתיבה. כאן, מזומנות לי הפתעות רבות: ציור, בו אני רואה: בית, שמש וגינה — ציור ראשון שציירתי בהיותי בגן הילדים ועליו חתימתי הראשונה כ„ציירת". מחברת קטנה, ובה אותיות דפוס גדולות. על-גבי כריכתה כתוב — כיתה א'. אני מנערת את המחברת ומחזירה אותה למקומה בגעגועים ובת-צחוק על פני. אפגש עמה שוב בעז"ה בשנה הבאה. והנה הגיע תורו של ספר הזכרונות.

כאן מלאכתי נמשכת שעה ארוכה. דף אחר דף: „בים-בם-בום פתחו את האלבום, תראו את כתב-ידי ותזכרו אותי", ואכן, נזכרת אני בחברות מימי הילדות.

פינה מיוחדת שמורה במגירה למחברות במקצועות, שאותם אהבתי במיוחד. ואילו בפינה אחרת, אני מוצאת אוספים למיניהם: מפיות, מחזיקי מפתחות, זהבים ומה לא?!

העבודה נמשכת, וכך עולות וחולפות בזכרוני תמונות, דמויות ואירועים מתקופת ילדותי. המלאכה רבה, אך הנאה בצדה.

ובאוויר — בליל-ריחות: ריחו המשכר של האביב הניצב בפתח, ריחות סיד, צבע ונפטלין — ריחו המיוחד של ערב חג הפסח.

ההכנות לקראת הפסח — חוויה מיוחדת במינה — מוכר לכם, נכון?! כתבו אליי, ידידיי הצעירים, על חלקכם בהכנות לחג. ספרו על כך בכל צורה שהיא: שיר, חיבור או ציור.

שבת שלום וחודש טוב
שלכם, **עפרה**

פרשת השבוע
ויקהל-פקודי

בפרשת „ויקהל" חוזר משה רבנו באוזני העם על התרומה הנחוצה למלאכת המשכן. הוא מונה את שלושה-עשר הדברים, שעל בני השבטים לנדב, ומפרט את חלקי המשכן וכליו, שלעשייתם נועדו תרומות העם.

בפרשת „פקודי", החותמת את ספר „שמות", מסתיים הנושא הגדול של מלאכת המשכן.

ספר „שמות" מכונה בפי הרמב"ן „ספר הגאולה" ומדוע? כי בו מסופר על גאולת ישראל ממצרים. שתי הפרשיות המסיימות את ספר „שמות" („ויקהל—פקודי") נקראות, בדרך כלל, באותה שבת, בין פורים לפסח — מועדים שבהם עשה ה' ניסים גדולים לאבותינו. סיום קריאת ספר „שמות" הוא „ספר הגאולה" של עם-ישראל חל בסמיכות זמן ל„חג הגאולה", הלא הוא חג הפסח.

וביום השביעי יהיה לכם קודש, שבת שבתון לה' (שמות ל"ה, ב')

נאמר בשמות רבה: השבת שקולה כנגד כל המצוות שבתורה. אמר להם הקדוש-ברוך-הוא לישראל: אם תזכו לשמור שבת — מעלה אני עליכם (מחשיב אני לכם) כאילו שמרתם כל המצוות שבתורה. ואם חיללתם אותה — מעלה אני עליכם כאילו חיללתם כל המצוות.

לסיום ספר שמות: **חזק חזק ונתחזק!**

שבת החודש

בשבת שלפני ר"ח ניסן, מוסיפים לפרשת השבוע, קטע מספר שמות (י"ב, א'-כ') הקטע עוסק בקרבן הפסח והלכותיו.

דבר בשם אומרו

אמר ר' יוסי ברי חלפתא לר' ישמעאל בנו: מבקש אתה לראות פני שכינה בעולם הזה? עסוק בתורה בארץ ישראל.
(מדרש שוחר טוב ק"ה)

טיול בישראל — שער הגיא
מאת אהרן בייר

— מי יודע היכן כתוב, ומי אמר: „שמש בגבעון דום, וירח בעמק אילון". שאל שמריה את כולם.

— ביהושע פרק י', מה החכמה לדעת, ענה כלב, והלא אני מכיר את יהושע בעל-פה, כי הוא היה חבר שלי, יחד ריגלנו את ארץ-ישראל לפני כ-3,300 שנה...

כל החבריא פרצה בצחוק, עד שהסביר שמריה את דברי כלב. בין 12 המרגלים ששלח משה רבינו לתור את ארץ-ישראל, היו גם יהושע בן-נון וכלב בן-יפונה, ומכאן לימודו של כלב את ספר יהושע.

— התשובה נכונה, כלב, יהושע קרא לקדוש-ברוך הוא את הקריאה הזאת, בהיותו בגבעון, והקדוש-ברוך-הוא שמע בקולו „ולא היה כיום ההוא לפניו ואחריו, לשמוע ה' בקול איש, כי ה' נלחם לישראל".

אותו עמק-אילון, הנזכר בפסוק, נקרא היום נוסף על השם הקדוש 'עמק-אילון', גם 'שער-הגיא'.

— אני יודע מדוע, אמר נתן: זה זה פתחו של גיא בין ההרים, המשמש כשער כניסה אל הר-יהודה וירושלים. כאן היה קרב עקוב מדם בין לוחמינו, במלחמת-השחרור, נגד הכוחות של הלגיון-הירדני, ורבים-רבים היו החללים. ה' יקום דמם, הוסיף נתן, בלחישה, אך כולם שמעו.

— נתן, אמר שמריה, אני שמח שאתה מוסיף מידיעותיך למטיילים.

במזרח שער-הגיא, ובמערב שער-הגיא. כלומר, במזרח ומערב עמק-אילון, נמצאות היום מצבות-זיכרון, לזכר לוחמינו ממלחמת-תש"ח. במערב — מצבת לזכר חללי הפלמ"ח — פלוגות-מח"ץ — הקומאנדו של צה"ל לפני הקמת המדינה, ובראשית מלחמת-השחרור. כאן גם יכולים אנחנו לראות עמדות שהיו לנו נגד האויב שיש בעמק-אילון.

וגם במזרח ליד בניין המשטרה המנדטורית מהתקופה הבריטית, מצבת זיכרון. המקום הפך לאתר הנצחה לחיל-השריון. ליד בניין המשטרה — אגם מלאכותי, בו אוגרים מים להשקיית השדות סביב.

— יש עוד מצבות כאן? שאל נתן, נרגש מכובד המלחמה שהייתה כאן לפני כארבעים שנה.

— כן, נתן חביבי, אמר שמריה, ממזרח לנו, על הגבעה, מעל למנזר לאטרון, יש מצבת זיכרון לחטיבה 7, יחד עם עמדות מגן ומשלטים שהחזיק האויב נגדנו. גם ממצבה זו יש תצפית נפלאה אל הסביבה.

— ושם, ממול, ישיבת שעלבים בקיבוץ שעלבים, אמר משה. אחי לומד שם בישיבה, זו ישיבת-הסדר, לומדים בישיבה, וגם משרתים את ארץ-הקודש כחיילים בצבא עם-ישראל, עם-ה'.

— משה, כל הכבוד שאחיך לומד בישיבה, ובקרוב גם אתם, חבריא, תתחילו ללמוד בישיבה תיכונית, וכך יש ערובה שתורת ישראל לא תישכח!

— מבטיחים, מבטיחים, והשמש והירח של גבעון ועמק-אילון הם עדים להבטחתנו!

— היו ברוכים, ואלקי השמים והארץ יברככם. בואו, ניסע הביתה, כבר מחשיך...

למי טוב ? / מאת חמדה לוינטון

אורן הוא בן שבע, ואחיו גל בן תשע. לגל עיניים שחורות שהצחוק מרצד בהן, לאורן עיניים כחולות, שקטות ומאירות.

בוקר אחד, לאחר נטילת ידיים וברכת „המוציא" יושבים אורן וגל ואוכלים ארוחת-בוקר.

והנה מתחיל אורן מחייך, ועיניו מזהירות.

— למה אתה מחייך? שואל גל.

— טוב לי. אני שמח.

— מה פתאום? ממשיך גל לשאול.

— הלחם הזה טעים, והגבינה טעימה, והתפוז מתוק ועסיסי.

— אז מה? אומר גל — למי אין לחם וגבינה?

ואורן מוסיף:

— גם אימא שלנו טובה. אני אוהב אותה.

— לכולם יש אימא! קורא גל.

אורן חושב רגע קט, ועונה:

— טוב שיש אימא. והוא ממשיך לחייך.

בלילה ירד גשם שוטף. טיפות גדולות היכו בחלונות בקול דפיקה, והרוח העיפה עלים וענפים וסערה מחוץ לבית.

שכבו גל ואורן במיטותיהם, התכסו היטב בשמיכותיהם ושוחחו בשקט.

פתאום קרא אורן שוב:

— טוב לי!

ולמה טוב לך עכשיו? שואל גל בתמיהה.

— יש לי בית. בבית חם ובחוץ קר. נעים לשכב במיטה החמה, ולהתכסות בשמיכה הרכה.

— לכל ילד יש בית, מתריס גל.

— טוב שיש בית חם. טוב לשכב במיטה ולהתכסות, אומר אורן. קראו „קריאת שמע" ונרדמו.

בבוקר הלכו לבית-הספר. ישב אורן בכיתתו. סביבו ישבו התלמידים, לבושים בגדים נקיים, ולפניהם ספרים. אורן הסתכל סביבו, ופתאום החל מחייך חיוך רחב, ועיניו מזהירות.

— מה לך? שואל חברו אלון.

— טוב לי.

— מה פתאום טוב לך?

— טוב בכיתה. הכיתה יפה. המורה שלנו טובה. גם כל הילדים טובים.

הביט בו אלון ואמר

— בכיתה טוב. בחוץ יותר טוב.

— לא, התעקש אורן, גם בחוץ טוב, אבל בכיתה יותר טוב. אפשר לקרוא, אפשר ללמוד. זה טוב מאוד.

יום אחד חזר אורן הביתה, ובעיניו אין אור. ישב ושתק.

— מה קרה לך? תמה גל. — מדוע אינך מחייך?

— לא טוב לי, ענה אורן, — אני עצוב.

— למה אתה עצוב?

— היום סיפרה לנו המורה על ילדים שאין להם בית, אין להם גם לחם. יש גם ילדים שאין להם אימא. ויש ילדים שלא לומדים בבית-הספר. יש ילדים רבים כאלה. והם עצובים. גם אני עצוב היום.

אני רוצה שיהיה גם להם בית, כמו שיש לי, שתהיה להם אימא, כמו שיש לנו. שיהיה להם לחם טוב, שיהיה להם בית-ספר.

אני מתפלל לה' ומבקש, שיהיה גם להם טוב, והם יהיו שמחים כמוני, ואז יהיה טוב לכולם.

תחרות שירים, ציורים וחידונים

מערכת „הצופה לילדים" מכריזה על תחרות שירים, ציורים וחידונים בנושא — חג הפסח.

ילדים, הזמן קצר, הזדרזו נא ושלחו את החומר עד לתאריך: יום שני, כ"ט באדר תשמ"ז (30.3.1987). ציינו, בכתב-יד ברור, שם, גיל וכתובת.

היצירות הנבחרות תפורסמנה בעיתוננו.

הזוכים במקומות הראשונים יזכו בפרסים.

בהצלחה!

עת לקרוא

„למי איכפת?" הוא שם ספרה החדש של הסופרת הירושלמית, יוכבד סגל. הספר יצא לאור בהוצאת „מורשת" תל-אביב.

בספר שני סיפורים. הראשון — שמו כשם הספר, ובו מסופר על רינת הלומדת בכיתה ה', על האסון הנורא שאירע במשפחתה ועל תחושותיה בעקבות האסון, על הטיול השנתי שנערך במסגרת הכיתה ומה שאירע בו לרינה ולחברותיה [illegible].

הסיפור השני „ניצוצות חבויים" מתרחש במסגרת הכיתה. במרכזו — דמותה של אילנה, תלמידה חדשה הנבדלת משאר בנות כיתתה ואינה מצליחה להשתלב מבחינה חברתית במסגרת הכיתה. על הגורמים להתנהגותה, על יחס בנות-כיתתה כלפיה ועל הניצוצות החבויים באילנה — תוכלו לקרוא בסיפור.

בשני הסיפורים מעלה הסופרת מצבים רגישים וקשים, עמם צריכות הדמויות להתמודד, הן במסגרת הבית והן במסגרת הכיתה.

מוסר-השכל הנלמד מהסיפורים חשוב ביותר והוא — „ואהבת לרעך כמוך" — חשיבותה של הכרת טובה ועזרה לזולת. עלינו להתייחס בכבוד לכל אדם, ולכל תלמיד הלומד בכיתתנו, גם אם הוא שונה מאתנו, עלינו להשתדל לעודד ולמצוא בזולת את התכונות החיוביות והטובות שבו.

הספר אינו מנוקד ומיועד, לדעתי לילדים מגיל עשר ומעלה. כריכת הספר עבה, צבעונית ומאוירת. לעומת זאת, בספר אין איורים, וחבל.

קריאה מהנה!

עפרה

ימין ושמאל
מאת שושנה צפורי

אחי הגדול בנימין,
כותב ביד ימין,
ואני עושה הכל
דווקא ביד שמאל!

כשאני יושב לאכול —
מחזיק המזלג ביד שמאל,
וכשאני מצייר במכחול —
הוא תמיד ביד שמאל.

לפעמים, עוזרת לשמאל — הימין:
כשצריך לאכול במזלג וסכין,
או לכתוב בחלקה בפתורים [illegible]
ולשחק בכדור עם חברים.

כשאני כותב ביד שמאל,
הכתב נאה — אומרים הכל!
והאותיות כל-כך ברורות,
והשורה יפה מסודרת.

אך כשאני, כמו בנימין,
כותב ביד ימין —
אני פשוט איני מבין
איך האותיות במחברת
מקבלות צורה אחרת.

חידון ?

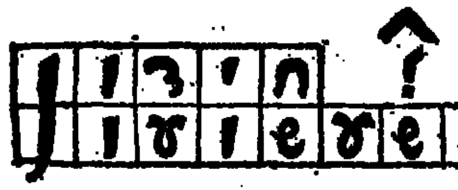

את הפתרונות יש לשלוח ל„הצופה לילדים" רחוב המסגר 66, תל-אביב.

מהו הפתגם ?

מצאו אחד ממאמרי חז"ל המסתתר בטורים שלפניכם. בכל טור מסתתרת מלה. סדר המלים הוא על-פי סדר הטורים, אך בכל מלה שבכל טור, סדר האותיות שובש.

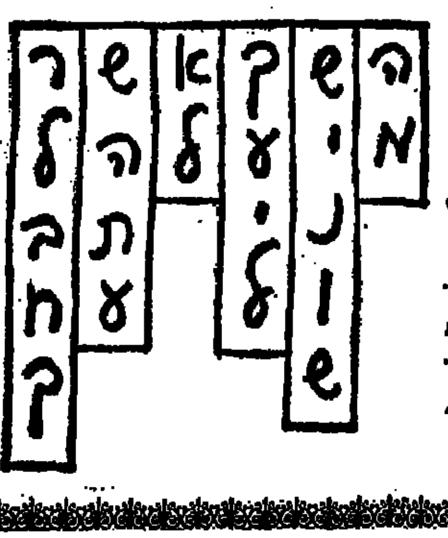

מין הפותרים יוגרלו פרסים

هكذا من الاصل

בחוג המשפחה

בעריכת נעמי גוטקינד

הברון מלוקסמבורג מוכר כלי בית

מה לא עושים יבואני כלי הבית הי־שראלים כדי לשכנע אותנו לקנות דווקא את הכלים שלהם לקראת הפסח?

רשת סולמנס „ייבאה" במיוחד לארץ את אמיליו ברגמין, מעצב איטלקי נודע, ממציא סגנון „הסאיטו" המודרניסטי ב־צלחות ובספלים ואילו חברת „דקל" הביאה אלינו את הברון אנטואן דה הורמלד מלוקסמבורג כדי להציג כלי פורצלן של חברת „וילרוי אנד בוך" המוכרת בארץ כ„בוש".

חכו, זה עוד לא הכל — הסולמנים הצליחו לשכנע „שמות" מפורסמים ב־ארץ, שחקנים, מעצבי אופנה וכדומה — להכין שולחן ערוך לפי טעמם מורכב כולו מן הכלים של „סאיטו" ובדקל שמענו מהברון על סודות ה„בון צ'איינה" (פורצלן עצמות) שהוא צח כשלג ונטול גרעים ובעל שקיפות אצילית.

החידוש של אמיליו ברגמין מתבטא בייצור צלחות בצבעים עזים (שחור, אדום הזק, צהוב) או צלחות המחולקות באמצע לשתיים, כחציה אחת אדומה והשניה כחולה, או חצי לבן חצי שחור. יש גם צלחות בהדפס משבצות, צלחות עליהן מפליג לדרכו להק של ברווזים, עיטורי פירות וירקות ומראה עכשווי לצילא. את סוד העיצוב (בביוחד את סוד זכבה פורצלן אדום) למד המעצב האיטלקי מן היפנים והוא מייצר את כלי האוכל היפיפיים כך שהסך הכל בינ־לאומי מאוד. הגישה הבודרנית אל כלי האוכל, מתברר, לא רואה בהם מערכות שלמות של תריסר או עשרים וארבע כלים קבועים אלא — יצירות בודדות המיועדות לשחק חופשי בבית. אפשר לכל לקנות צלחת הגשה כחולה אחת, ועליה להניח את מה שיש כבר בבית, צלחות מרק עם עיטור כחול מסביב או פס זהב. אפשר להניח קערה צהובה על צלחת כחולה ולהפך. הרעיון הוא „להל־ביש" את השולחן לפי הרכב הצבעים האהוב עליך במעט כמו שאת מלבישה את עצמך.

גם „וילרוי אנד בוך" הקלאסיים, ה־אירופאים לא מתעקשים שתקני אצלם סרוויס שלם לקפה או לליל הסדר. כל חלק שחסר לך את יכולה לקנות בנפרד. אגב, למרות היוקרתיות של הפורצלן ה־יפה הזה, בעיטורי פרחים עצמיים תבליט או תמונות כפריות לקיבוץ — המחירים שלהם זולים בהרבה מרוזנטל או ארט־ברג. סט לקפה, בצבעים לבן, המכיל 40 חלקים עולה לצרכן הישראלי 358 ש"ח לעומת סט „תומס" של רוזנטל העולה 491 ש"ח.

הציבור בארץ, לפי דיווחים מההנהלית ומרשתות השיווק — אוהב כלי אוכל מודרניים בשחור, צהוב ואדום אבל גם פגומים מפורצלן, תהתיה חריגיה לסוי־רים יכלים מהסוג היקר ביותר.

ליבואני הכלים וליצרנים המקומיים — יש איפוא עדנה. בקראום, לדוגמא מצפי־כים את המכירות במחלקת כלי הבית שלהם ב־3 מיליון שקלים לפחות, וזה רק חלק קטן מכלל רכישת הכלים ב־ארץ לקראת חג הפסח.

אגב לקראת הפסח התבצעה גם מכי־רה גדולה, נוסח „שוק הכביאות" בכל־בו שלום בתל־אביב ומי שהפיסה בצ־אה עם צלחות בשקל, ספל של לפיד־נעמן בשני שקלים, סט של שבעה כוס־גות עוגה בארבעה שקלים ותרמוס של ליטר וחצי בחמישה עשר שקלים. מער־כות יקרות יותר לשולחן הפסח מזכנים למכור לכן שם בארבעה תשלומים.

למעלה — צלחות מחולקות באמצע לשניים, החידוש של המאה ה־עשרים בעיצוב כלי אוכל, בעיצובו של האיטלקי אמיליו ברגמין. צלחות כאלה מוצגות במוזיאון לאמנות מודרנית בניו־יורק.

למטה — שולחן ערוך בסגנון „סאיטו" לפי טעמו של מתכנן ה־אירועים מייקל שטרן.

תיכון עיוני או תיכון מקצועי?

עונת ההרשמה לבתי הספר — בעי־צומה. גם התלמידים ההורים הספים וה־כבתות — לא קלה. מה טוב יותר: ישיבה תיכונית עיונית או ישיבה־מק־צועית, תיכון עם מגמה מעשית (אל־קטרוניקה, מחשבים) או תיכון המכין רק לבחינות הבגרות. ד"ר אברהם יוגב וד"ר חנה איילון מביה"ס לחינוך באו־ניברסיטת ת"א בדקו את נושא ישיבתן מסבירים שהמגמה בעולם היום לראות העשבות החברתיים. כלומר — מצד התלמידים במגמות המקצועיות של ה־תיכונים בישראל במחקר מיוחד. הם מסבירים שהמגמה בעולם היא לראות בחינוך המקצועי כלי לשימור מבנה אחד יש מעמד בעל מעמד גבוה השו־לח את ילדיו לחינוך עיוני ומוצא השו־ני — בתי ספר מקצועיים לבני מעמדות נמוכים יותר ויוקרתיים פחות. ישנה־עים מבוגריהם את הניידות החברתית אי המקצועית שמאפשרת ההשכלה ה־גבוהה.

ביקורת נוספת על המסלול המקצועי: הוא מעניק השקפת עולם טכנולוגית צרה ומונע מהנוער ערכי תרבות והר־חבת אפקים.

שני החוקרים הישראלים, ד"ר יוגב וד"ר איילון גילו בארץ דבר נוסף — הבדלי היוקרה קיימים לא רק בין העיו־ני למקצועי אלא גם בתוך התיכון ה־מקצועי עצמו. כאשר הבנות לומדות מקצועות הנחשבים לפחות יוקרתיים (אופנה, סיעוד, משק ואירוח) ואלה מונעים מהן להגיע בעתיד לעמדות ני־הוליות ואילו הבנים לומדים מקצועות הנחשבים יוקרתיים יותר (מחשבים, א־לקטרוניקה וכדומה). אבל פרט לחוסר השוויון הזה — לא מצאו החוקרים עוד סימנים להירככיה חברתית בתוך בית הספר המקצועי. בין הבנים לבין עצמם, ולא חשוב מהו המקצוע שהם לומדים — נשמרת שוויוניות חברתית והיא עונה, לדעת החוקרים, על הדרי־שות לדמוקרטיזציה וליתר שוויון הז־דמנויות בשכבות נמוכות הסטטוס.

אגב נראה לי שד"ר יוגב וד"ר איי־לון לא בדקו את הנעשה בתחום זה גם בחינוך הדתי, שכן לו עשו זאת התיכון הטכנולוגי של אוניברסיטה בר־אילן היו מגלים שהוא נהנה מסט־טוס שאיננו נופל מזה של התיכונים העיוניים. יותר מזה — בקרב הורים (מהנדסים) קיימת מגמה ברורה של הע־דפת חינוך טכנולוגי לבנים ובלבד ש־חינוך כזה יאפשר המשך בתחום החי־נוך הטכנולוגי הגבוה באוניברסיטאות.

חדש על המדף

טשולנט, קישקע וצימעס - בהולנדית

הוצאת „קוסמוס" ההולנדית רכשה מהוצאת „מסדה" את הזכויות להולנדית של הספר „המטבח היהודי", שחובר על ידי נף אבגון (ז"ל) יאורי סלע, והוציאה אותו לאחרונה לאור בהולנד. הספר מהווה חלק מסדרת בישול בת 25 ספרים, שבה יצאו, בין השאר ספרים על בישול אסיאתי, אינדונזי, יווני, טורקי אפ־ריקני ועוד.

לצורך הכנת תצלומי ה־ספר הכינה ההוצאה תצלומים מיוחדים, המציגים שולחן יהו־די ועליו מעדני המסכה. ל־הכנתם נעזרה ההוצאה בהו־לנד באוספים עתיקים של כלי אוכל יהודיים טיפוסיים ושל ריהוט יהודי וכן — בבתי־אוכל ובאפיות, המתמחים ב־מזון יהודי. תצלומים אלה מלווים את המתכונים ואמור־ים לעורר את התיאבון ה־הולנדי לטשולנט, קניידעלך, קישקע, צימעס ועוד. ייתכן שיהיו הולנדים שיופתעו מן העניין, שהרי ערי ארצם, ו־בעיקר אמסטרדם, מלאים ב־ישראלים, המוכרים להם פלפל, קבב ושישליק...

מלבד המתכונים, והצילו־מים, הוספו לספר קטעי הומור ופולקלור יהודיים. את מהמתכון ה„הנדל מיט רייז" — עוף עם אורז — מלווה הקטע ה־חתונה ונשאל על טיב האוכל שהוגש. משיב היהודי: לו היה המרק חם כמו היין ולו היין היה ישן כמו העוף ולו היה העוף שמן כמו הכלה זו היתה יכולה להיות ארוחה נפלאה".

ליד מתכון דגים קוראים ה־הולנדים את הסיפור הבא: „אני חרש שהדג כבר לא ראה מים כשנה", אומר ה־סועד למלצר. „איך יוכל ל־דעת", משיב המלצר, „אני עובד כאן רק שישה שבועות".

על ממתקים אפשר לקרוא: „הפילוסוף היהודי משה מנדל־סון היה להוט אחר ממתקים. להיטות זו הפתיעה את אחד מידידיו, שאמר: „האם לא נאמר שהשוטים אוהבים דברי מתיקה?" „בהחלט", השיב הפילוסוף, „זה בדיוק מה ש־אמרו חכמינו, אשר טענו כי על השוטים להתנזר ממתק־ים כך שישארו רק בשביל החכמים".

אם חסרו להולנדים אמרות אוכל מספק להם ספר זה שפע שכאלה להחכמת הראש ולא רק הקיבה: „אוכל מביא תי־אבון, תיאבון אינו מביא אוכל", „בעל בית המרזח אוהב את השיכור, אך ל־עולם לא יתן לו את בתו לאישה", „יש לך חור קטן ב־גרון שזולל את כל כספך". רעב הוא התבלין הטוב מ־כולם", „אם אינך יכול לאכול את מה שאתה אוהב, אהוב את מה שאתה אוכל". „אם אינה יכולה להכין לך קוגל — התגרש ממנה". „שירי ה־אתמול הם הקרעפלך של ה־יום", „אהובה היא חלב, כלה היא המאה, אישה היא גבי־נה". „כאשר אתה אוכל בייג־לע לאן מגיע החור? לכיס שלך".

והחתימה: „ההגדה אינה הדבר הכי חשוב, אלא ה־קרעפלך"...

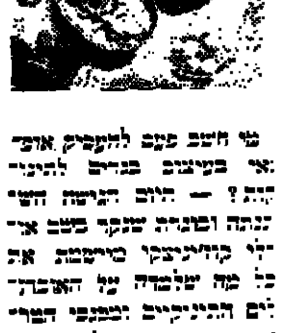

בתצלום: ארוחה יהודית טיפוסית כפי שהיא בראית בספר.

מי חשב פעם להעסיק אופ־אי בעיצוב בגדים להתינ־קות? — היום [illegible] קודליצקי [illegible] את כל מה שלמדה על האופנ־ים התינוקיים [illegible] בגדים [illegible] „ממש של אבא" לבת השנה וחצי. יש גם חליפות מכנס לבני [illegible] 60 ש"ח.

מ,מרוק ועד סנטימנט'

אביב מבושם

בר־המזל הנוסע לטייל אל מחוץ לעיר בעונה בימים אלה כן הריחות המיכרים של ה־פריחה. הנדונים לחיים של עבודה נצחית בתוך הבית, המשרד או המיפעל — הייבים להסתפק בניחוח ה־פרחים הכלוא בתוך בקבוק. ממבחר חדש של ריחות כ־אלה שצנחת על ישראל לק־ראת האביב אציג בפניך ארבע אלטרנטיבות.

תחילה — ריח של פרחי המזרח מצפון אפריקה, ריח כבד ומתוק שחברת רבלון החלה לשווק תחת השם „מרוק" והיינו מרוקו. הפקת הבושם לוותה במסיבה ב־סגנון מרוקאי עם דרגשים וכריות למרובב. יריעות אוהל ממוקמות בתוך אחד מאולמי מלון הילטון, שמלית קטיפה כסף ומיליתחתן של נגוראה ארוכות מרוקמות בזהב וב־בסיכי. אלת הנבריר המצרי ושדיכנה בן־צור האופנאית, מוסיקה מזרחית ומיבחר מט־עמים שנע בין הקוסקוס ל־בקלוואה.

צנועה יותר היא חברת „ביוטיקלאס" שהחל ליבא ל־ארץ ברשם צרפתי בשם „סנ־טימנט" בשלושה טעמים (אקווטי, אוריינטלי וספור־טיבי) בבקבוק יפה ובמחירים יפים עוד יותר: 60 מ"ל — ב־27.53 ש"ח, ומדובר בפר־פיום ולא במי קולון בלבד. אגב מחירים, מי הקולון של „מרוק" עולים 49.70 ש"ח ב־בקבוק תרסיס של 15 מ"ל.

אין ספק שישראליות אוה־בות להתבשם, ילבשמים — שוק רחב ומשגשג אצלנו.

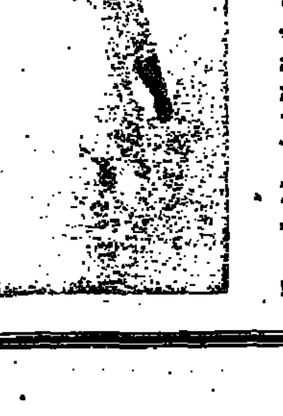

ברדיו ★ בטלוויזיה

בעריכת שולה מוססיק

בטלוויזיה

★ „ממעבבי לירושלים" (מוצ"ש, 20.30) — שירים מגרוזיה ומישראל בביצוע להקת „קולך", עוד בתכנית דברים כפי רפי בר, מזכ"ל התאחדות עולי גרוזיה בישראל, האריה (לובה) אליאב, שהיה בעבר בעל תפקיד דיפלומטי בשגרירות ישראל בבריה"מ.

★ „ההגריבי" (מוצ"ש, 22.30) — הפרק השלישי (חלק א') „ברוך בואך לחיפה". הימים הם ימי חג המולד 1944. פרדי רוצה לשוב לאדמתה של אירופה ומתנדב לצבא האמריקני. יחידתו נלחמת באלזאס, אך הוא מצורף למחלקה לחקירת שבויים בכסה הכללי של יחידתו. המלחמה הסתיימה. ביום הכניסה מכיר פרדי את קלאודיה — אחות בבי"ח ושחקנית מת־חילה — והוא מתאהב בה. אביה הוא איש ריגול נאצי. פרדי נוסע בעקבותיה של קלאודיה לוינה. הוא מסופח ליחידה הצב־אית המטפלת בנושאי האטום בעיר. ה־סמל אדלר, ידידו הקרוב של פרדי, יליד ברלין וקומוניסט בהשקפתו, מבקש בוינה לעבור לצד הרוסי של האזור בשל הש־קפותיו הקומוניסטיות. אך הוא מתפכח עקב פגישה עם מוכנת סובייטית, המספרת לו קצת כן הנעשה שם. הוא מקבל את תפקיד הקצין הממונה על פרדי במחלקה לענייני האטום.

★ „יד פופי" (א', 20.02) — הפעם בהבניה, בין השאר, כתבה על להקת „סנטנה" לקראת הופעתה בישראל. הלהקה תפתח את אירועי הקיץ של פארק הירקון. עם צאת תקליטים והדשים של דורית ראובני ושימי תבורי, יהיו הראיונות אתם ויושמעו שירים בביצועיהם.

★ „שושלת" (א', 21.35) — הפרק השלושים ושבעה: ניק נושא את בלייק הפצוע כדי שיטות, אך בזכות קריסטל הוא ניצל; אלקסיס מפצירה בססיל לקום את התנועה למרות התקף הלב שלו; תינוקה של פאלון נחטף; מפי אלקסיס נודע בפעם הראשונה, שלפני 25 שנים נחטף גם תינוקם של אלקסיס ובלייק קירינגטון — אדם היה שמו ובאותו אהר, מרחוק מדנוור, אישה זקנה מגלה לנכדה כייל את זהותו האמיתית.

★ פרק בסדרת סרטי המתח „רצח בשכונת קולומבוס", בכיכובה של אנג'לה לאנסברי (ב', 22.55) — שם ה־פרק: „היורד להריגה".

★ „ציפורים מתות בכתר" (ג', 22.20) — הפרק השני: פרנק, הבכור בילדי קלירי אינו מסתגל למקום החדש. הוא חש טינה אל אביו, ואחרי ריב קשה אתו הוא עוזב את המשפחה, לצערה ה־גדול של האם ולשברון לבה של מגי. הכומר ראלף מספק למגי הקטנה ניחומים בצרה: הוא מספר לה אגדה על ציפור מופלאה, אגדה שמשמעה כי הטוב והיופי מושגים במחיר סבל עז. זמן קצר אחר־כך נקראת מגי לשוב הביתה מן המנזר כדי לעזור לאמה עם היולדו של תינוק חדש.

★ „קדם אירוויזיון 1987" (ד', 20.30) — ראה זרקור.

★ „הרב גדעון" (ה', 22.10) — על פעולתו של „המוסד" הישראלי לגילוי הטרוריסטים שפעלו ברצח הספורטאים במינכן בשנת 1972, ולגילוי טרוריסטים אחרים. הפרק השני: אנשי המוסד מתכנ־סים לתכנון הפעולה הבאה. „הבית הסמוי" בצרפת משמש מוקד להתכנסויותיהם. אב־נר, ראש החבורה, פונה אל טפה ומבקש מידע על עלי חסאן סלמה. במסעדה שבה אנשי המוסד עומדים להיפגש מתהולל פי־צוץ דקות כצֵטות לפני הפגישה. החבורה חושדת שעלו על עקבותיה. לאחר ההתפ־וצצות מתגלים עקבותיו של אבסארי, אחד מן הטרוריסטים המבוקשים. החבורה מתפצלת: אבנר וקארל נוסעים ללונדון למשימה אחרת. קארל נרצח שם. החבורה נוקמה ברוצחת, אף שלא היתה ברשימת המבוקשים. הוראות מישראל מכתיבות ל־חבורה להפסיק את פעולותיה לזמן מה. אבנר נוסע לניו־יורק אל אשתו חוכה לראות בפעם הראשונה את תינוקו.

שים עין

★ **משחק הגמר על גביע אי־רופה לאלופות בכדורסל** — שידור ישיר מלוזאן (ה', 20.30) — הקבוצות המתחרות: מכבי תל־אביב נגד אלופת איטליה טראסר מילנו.

זרקור על...

★ „קדם אירוויזיון 1987" — אחד באפריל. אם האשר [illegible] סכסוך העבודה שהכריזו העיתונאים ברשות השידור, התכניות ב־טלוויזיה לא יתעקשו באותו יום לעבוד „לפי הספר" — תשודר ביום ד' השבוע (1.4.87) התחרות לבחירת השיר שייצג השנה את ישראל ב־תחרות הזמר הבינלאומית של האירוויזיון.

ואלה המשתתפים בתחרות, על־פי סדר הופעתם: אריק שני ולהקת ברוד־הול; אילנה אביטל; דודו פישר עם מיכל רזניק להקת שיר; ירון חדד, ודגנה ויוסי כהן; חיים משה; אורנה ומשה דץ; דורית פרקש וחברים; אתי אנקרי, רון הרן, גגג, דוד רבג; דליה כהן והבנאדים מאמוקים; צביקה פיק; גאונת שובל; מוקי קם; ישראל קריבושי; דיטר וקושניר.

בחירת השיר נעשה באולם הטורנה ובשמונה נקודות יישוב ברחבי הארץ. עוד משתתפים: להקת „הגבעטרון", להקת הנח"ל התזמורת הסימפונית הקלה של תל־אביב, בניצוחו של דוד קריבושי. מנחים: ירדנה ארזי ויורם ארבל.

★ הוועד המנהל של רשות השידור — בהמתנה. מתוך הסכם בין הליכוד והמערך לגבי איוש הקדנציה הבאה של הוועד המנהל של רשות השידור, הסכימו ביניהם שני גורמים לבקש מן הממשלה להאריך בהוראת שעה את כהונת הועד המנהל, שהיתה אמורה להסתיים ב־31 במארס.

בינתיים הגיש השבוע שר התחבורה טיוטה של הצעת חוק לביטול מליאת הרשות בת 31 החברים וכהונת ועד מנהל בין 11 עד 13 חברים, במקום 7 היום.

לילדים ולנוער

בטלוויזיה הכללית והלימודית

★ יום שישי

14.00 „המבריח" — סדרה עלילתית בת 13 פרקים, המתרחשת באנגליה של ראשית המאה ה־19, כשכנופיות מבריחים שלטו על חופי אנגליה. הפרק הראשון: „הגמול המתאים" — אדם מסתורי ששמו ג'ק וינטנס מגיע אל החוף הנשלט בידי האחים קמבל. בני קמבל מגלים שג'ק וינטנס מתחרה בהם, והם מחליטים להטביעו.

14.30 משפחת פליסר — פרק 11 — לבסוף נאותה ויולט ללורד צ'ילטרן ונישאת לו. פינאס חוזר לאירלנד ומציע נישואין למארי — אהבת נעוריו, שבאותה לו בשמחה. הדוכס מאומגיום מציע נישואין למארי גסלר, וגלנקורה משפיעה עליה ב־אומרה שאין זה יאה שתידחה אחר התואר בנישואיה לאיש מאוד מבו־גר. הדוכס מאומגיום עורך את ה־מסיבה השנתית המסורתית.

★ יום ראשון

16.30 „השבוי מזנדה" — פרק 5 — יוהן, משרתה של מאדאם דה־מובאן, מצ־ליח להגיע למתנה של „מלך זנדה", הוא מביא עמו תכנית להתקיף את בית הדוכס. מר ראסנדיל „מלך זנדה" מחליט לצאת למשימה לבדו לשחרר את מלכה האמתי של מלך זנדה.

17.30 „כרגלגלים" — התכנית הרבי־עית: „סיבה למריבה". צוות הקר־קסטון „שרוי במצב רוח קודר. ההופעה הראשונה השאירה משקע כבד, והיא נורמת מתיחויות ומרי־בות. אך לפתע בסופה של התכנית משתנה מצב הרוח. מה הסיבה?...

★ יום שני

15.00 קשר משפחתי — בתכנית משו־חחת משפחת הליל עם זוגית אב־רמסון. ההורים אחמד ועידה וששת ילדיהם מוחמד, יסמין, טהא, נדיה, נסרין, ואשרף — מספרים על תפ־קיד ותרומתו של כל אחד מהם ב־משפחה.

15.40 הפונדק בערוץ חמשת המייל — פרק 19: כשהקוקאבורה בוכה — התנהגותו של ג'ק הופכת מוזרה. הוא אינו עומד בלוח הזמנים, מבזבז כספים רבים ומבקש לצאת לחופשה. להדהמת הכל מתברר שג'ק מאוהב קשות.

17.30 „הנסיכה והממציא" — אגדה לילדים. בממלכת „אמריסה" נערכת תחרות על תואר „ממציא החצר". כשהמתמודדים מציגים את המצא־תיהם, הנסיכה מתאהבת באחד מהם.

18.00 „הילדים מרחוב דגרסי" — סדרה קנדית חדשה בת 13 פרקים. העולם של רחוב דגרסי מציע לנו סיפורים מן החיים, המתרחשים ב־רובע מסוים בטורנטו שבקנדה. קבוצת ילדים הגדלים בשכונה לומ־דים על עצמם ועל החיים דרך ה־אנשים שהם פוגשים. מגוון המצבים והנושאים בסדרה עושה אותה מ־עשרות חינוכית כאחד. הפרק הראשון: „החברה של גרייס". ברייס אינו אוהב בחברה, אבל ה־דבר אינו נוגע לו כלל, עד שהוא פוגש את ליסה. ליסה מוטרדת ב־עניין אודות התינוק, שנולד עם פגם מומי.

★ יום שלישי

14.15 צעדים ראשונים — סרט קולנוע — סיפורו האמתי של ד"ר פרוב־סקי, מומחה להנדסה ביולוגית, ושל נאן, בחורה יפה שהפכה למשותקת בעקבות תאונת דרכים, שמצליחים להניע מחדש את רגלי הנכה בעזרת מחשב.

15.50 שביל באמצע שביל בצד — בנחל יגור — טיול השבוע: צומת אליקים, כביש הר הכרמל, דלית אל כרמל, בית אליפנט, עוספיה, גבעת ההגנה, חורשת הד40, מכביש בשר, דרך יפה נוף; נחל סבך, נחל יגור.

18.25 „הגיע זמן לשון" — פינה ל־ענייני לשון, בהנחיית אבשלום קור. הפעם, לקראת חג הפסח: „כל דכפין", מתוך ההגדה של פסח.

★ יום רביעי

15.00 מועדון הפיקוויקים — פרק 11 — קורותיו של מר פיקוויק בבית הכלא, עד שהוא מתרצה לשלם את הוצאות המשפט ויוצא לחופשי.

17.30 „שמיניות באוויר" — מגזין שבועי לנוער — עם דליק ווליניץ ו־סוליס.

★ יום חמישי

17.30 „באורו עניין" — סדרה שבועית המעלה בעיות של צעירים בדרך של פסיכודרמה ומשחקי תפקידים. קבוצה של צעירים ממקומות שונים בארץ יעסקו במכאובי ההתבגרות, בחוויות ובהתנסויות שלהם ושל בני גילם.

18.00 „משפחת קמבל" — הפרק ה־תשיעי: „הסוסה". ד"ר קמבל מ־קבל, תמורת טיפול, סוסה יפה. אך מתברר שהיא אינה שייכת למי ש־נתן לו אותה.

18.25 „פסוקו של מקום" — מבט אל עקרון.

ברדיו

★ „קבלת שבת" — פרשת „ויקהל פקודי" — בעריכת שבתאי ביבי (א') שישי, 15.00 — הרב ציוני פרץ, רבה של עפולה, ישוחח על פרשת השבוע ועל ענייני דיומא. הח"כ אבנר חי שאקי ייתן קוי דיוקן, על דמותו של בצלאל. החזן הירושלמי נחמיה חוצ'ה יקרא בתורה ב־טעמי המקרא. החזן הירושלמי אברהם הריזמן יקרא פסוקים מן ההפטרה בטעמי המקרא. החזן יעקב בן מרדכי בנעימה יקרא את „שבת החודש".

★ „מלווה מלכה" (ב') מוצ"ש, 22.10 „שיר ומזמור" בשלוש אמרות חז"ל.

★ „מחשבת ישראל" — סדרת שיחות מפי פרופ' איתמר גרינולד (א') ראשון, 19.05.

★ „עם ישראל" — מוסף לעניינים יהודיים בעולם (ב') ראשון, 19.35.

★ „אומר בשבחיך" — פיוטים יפיפי הזמנות ספרדיים בעריכת משה חן (ב') ראשון, 20.05 — בשעה הראשונה תכנית שלישית בסדרה „נשמת כל חי" עם ה־חזנים אפרים אבידני ויחזקאל ציון. בשעה השניה פיוטים לפסח.

★ „צימוקים ושקדים" — מבחר שי־רים ביידיש (ב') ראשון, 22.05 — הפעם: „העיירה שלי" — לקט ראשון.

★ „תפוח ועץ" (א') ראשון, 22.05 — הפעם: „אישפוז ילד בבית־חולים". פרשת „ויקרא" — מפי הרב יונה מצגר (א') שני, 19.05.

★ „סולם הזמירות" — מצעד הזמר־נים המסורתיים — בעריכת שבתאי ביבי (ב') שני, 20.05 — לקט מתוך ה־שירים שצעדו במצעד במשך השנה.

★ „שיעור בתלמוד" — מסכת „בר־כות" — מפי הרב שבתאי סבטו (א') שלישי, 19.05.

★ פרקי חזנות „בבקשתך" — כזמור שיר — בעריכת אברהם סלומון (ב') שלישי, 20.05.

★ „עוד פעם אחת" (ב') שלישי, 22.05 — הפעם: „כתות בישראל".

★ „שואל כעניין" — שאלות בנושאי הלכה עם רב בישראל — בעריכת אברהם סלומון (א') רביעי, 19.05.

★ „מבט לפולקלור" (ב') רביעי 20.05 — הפעם: „סנתור" — בין מזרח למערב.

★ „שיעור בתנאי" — מגיש: הרב עדין שטיינזלץ (א') חמישי, 19.05.

★ שידור משחק כדורסל — גמר גביע אירופה לאלופות בין מכבי תל־אביב לבין מילאנו אלופת איטליה (ב') חמישי, 20.30.

שים אוזן

★ „יש שאלות" (ב') 18.05 — חוזרת אל לוח המשדרים. ה־תכנית בנויה ממפגשי ראיונות בין צוות מרואיינים או מרואיין יחיד, לבין קבוצות קהל במקומות שונים בארץ. המפגש יהיה של שאלות ו־תשובות בענייני היום. בין המרואיי־נים שישתתפו בשידורי „יש שאלות" — נשיא המדינה, ראש הממשלה, מ"מ ראש הממשלה, שרים, חכים, אנשי ציבור, מומחים בתחומים שו־נים, אמנים ואנשי רוח, ספורטאים, ו־עוד. השידורים יובאו מאוניברסיטאות, מתנ"סים, מועצות אזוריות, בתי־ספר, מחנות צה"ל, ועוד.

★ מגלי ערב — החל מיום א' השבוע — בשעה 10.55 ובשעה 21.55 תוגש בגל"צ פינה קבועה ריווחים מההכנות ומהאירועים לק־ראת השידורים שישודרו ב־10 ב־אפריל.

פינת הבול

מאת חיים לנגלבן

איזק ניוטון - הגאון הבריטי

סר איזק ניוטון, הגאון הבריטי, הונצח על סדרת בולי זכרון שיצאה לאור לציון מלאת 300 שנה להדפסת יצירתו הגדולה, שבה הניח ניוטון את היסודות לחוק המ־שיכה.

הבולים, שהופצו לרשות האספנים בכל סניפי הדואר בבריטניה החל מ־24 ב־מארס 1987, מראים ציורים גראפיים שזכו בפרסים, מעשי עטה של שרה גודווין, ב־ערכים של 18 פני, 22 פ', 31 פ' ו־34 פני. הם מציגים את מימצאיו של ניוטון בתחומי המשיכה, האור והצבע.

הבול הראשון בערך של 18 פ', מראה את ספרו של ניוטון — „העקרונות ה־מתמטיים של הפילוסופיה הטבעית" המק־גיבים כיצד חוקי המדע הם אוניברסא־ליים. הציור על הבול מראה תפוח, המסמל את מחקריו של ניוטון בתחום חוקי המשי־כה, וכן מופיע על בול זה דיאגרמה מתוך הספר.

החוק האוניברסאלי של הגראוויטציה (המשיכה) של ניוטון מסביר, שהכוכבים השייכים למערכת השמש נעים במסלול שצורתו צורת אליפסה סביב השמש. הכו־כבים נעים סביב שמש האש וברקע די־אגרמה מתמטית — אלה הנושאים של הבול בערך של 22 פ'.

עבודתו החלוצית של ניוטון בתחום מחקר האור והצבע מונצחת על הבול שר־ערכו הנקוב 31 פ', והוא מראה בקבוק מים ואור השבר לשבעה צבעי הקשת. העמוד הראשון של ספרו של ניוטון „אופ־טיקה", נראה בצד לבקבוק המים.

הבול בדרג של 34 פ', מראה דיאגרמה של כדור הארץ ולוויין מלאכותי, ומוראה כיצד הגוף זהה נכבע לחוקי המשיכה ומ־סובב את כדור הארץ בתנאי ששוגר לחלל במהירות מספיקה.

ציירת הבולים הגב' שרה גודווין, היתה רק בת 19 כאשר החלה לעסוק בגראפיקה. היא זכתה בפרס מטעם החברה המלכותית לאמנויות. בעקבות פרס זה זכתה בהזמנת משרד הדואר הבריטי לצייר את בולי ניו־טון. הציירת לכדה בטכניון מנצ'סטר. כיום היא בת 22 ומתגוררת באצ'ינגהאם, סא־סקס.

הבולים הודפסו בשיטה פוטוגרבורה ב־בית הדפוס של האריסון בגליונות דואר המכילים 100 בולים. הבולים בגודל 30×41 מ"מ, הם בעלי ניקוב מסרק 14×15 על כל שני סנטימטרים. ביום הופעת הבו־לים הוצאו למכירה מעטפות „היום הרא־שון" שהוטבעו בשתי חותמות דואר מיו־חדות, שאולות מתורת ניוטון.

★

פתיחת סוכנות הדואר מסוג ב' ב„עפרה"

ביום רביעי, ב' בניסן התשמ"ז — 1 באפריל 1987, נפתחה סוכנות דואר מסוג ב' ביישוב עפרה, — ישוב כפרי ביהודה מצפון מזרח לרמאללה. בסביבה היתה העיר עפרה המקראית.

סוכנות הדואר החדשה תעניק בכל ספי־לות הדואר כולל עיסקות בנק הדואר, ותהיה פתוחה לשירות הקהל בימים ובש־עות כמפורט להלן: בימי ראשון, שלישי וחמישי סניף הדואר יהיה פתוח משעה 08:00 בבוקר עד שעה 13:00 בצהריים; בימי שני ורביעי משעה 15:30 אחה"צ עד שעה 18:00 בערב; ואילו בימי שישי סניף הדואר יהיה פתוח משעה 11:00 בבוקר עד שעה 12:30 בצהריים.

אספנים המעוניינים בטביעת החותמת על גב המקום ביום הכנסתה לשימוש — כאשר אין כוללים בהחותמת את סמל ה־דואר — הצבי הדץ, — ימציאו את מע־טפותיהם המבוילות כשוק — בול ללא עריך — למבונה על ענייני הדואר ביהודה ושומרון, תא דואר 99999, ירושלים 91 999 לפני מועד הפתיחה.

משרד התקשורת יעשה כמיטב יכולתו לבצע החתמה ברורה ונקיה.